

פראנץ אופנהיימר

**התנועה הקואופרטיבית בעולם ובאי'
בין קפיטליזם וקומוניזם
מכחך כתבים**

**קיבוץ והקיבוצים מבוא והערות: אברהם ישעor
תרגומים לעברית: יידיה פלס**

ספרי דעת זמינו בעריכת צבי רענן

התנוועה הkapitalistische בועלם ובא"י
בין קפיטליזם וקומוניזם
MBER Contributors

קיבוץ והקיבוצים מבוא והערות: אברהם ישעור
תרגומים לעברית: יידידיה פלט

התוכן

©

All rights reserved by Sifriat Poalim
Publishing House Ltd
P.O.B. 37068 Tel-Aviv, 1994

מכוא: פראנץ אופנהיימר – האיש, ההלכה והמעשה (אברהם יסעור) – 7
תאריכים בחיי פראנץ אופנהיימר – 40

חלק ראשון, רעיון הקואוטרציה החקלאית – 43

בשורות החירות – ★ 44

תודעתה האני ותודעתה האנחנו – ★ 54

המדינה והיחיד – ★ 61

האלתת המדינה – ★ 66

ה"אוטופיה בעובדה" – ★ 77

חלק שני, ניסיון הקואוטרציה החקלאית בארץ-ישראל – 91

פרוטפקט של החברה היהודית להתיישבות המזורה – 92

חליפת המכתבים עם תיאודור הרצל 1903–1904 – 95

התיישבות הציונית ויסודותיה – 108

מרחבייה, יישוב שיתופי יהודי בארץ-ישראל – ★ 119

קניין הציבור וקניין היחיד בקרקעות (1918) – 152

על ההתיישבות החקלאית – 167

קוואופרטיבים הרמוניים ויריביים – 176

לא השגנו את מטרתנו במלואה! – 184

חלק שלישי, אוטופיה ומדע – 187

משמעותה החברתית של ההתאחדות השיתופית – ★ 188

האגודה השיתופית הייצוגית החקלאית – תולדות ותיאוריה – ★ 207

תנאייסוד לשיטת ההתאחדות השיתופית-החקלאית – ★ 222

יישובים קהילתיים-שיתופיים – ★ 240

האוטופיה – ★ 246

ביבליוגרפיה – 252

המאמרים המסומנים בכוכב תורגמו לעברית על ידי ידידה פלט.

מסת"ב 7-2230-04-956 ISBN

©

כל הזכויות שמורות לספרית פועלים בע"מ
המערכת והמנדלה – חומה ומגדל 2 ת"א 67771
ת"ד 37068, טל' 376845, פקס' 378948
סדר, עימור, לוחות והדפסה – "הרופס החדש"
ישראל, תשנ"ה 1994

מבוא: פראנץ אופנהיימר – האיש, הלהבה והמעשה*

לנבי – גלעד, דגן ווגב
משיבי הדרך במרחבה

"אבל אם לא תרצו – הרי כל שיפרתי לכם –
אגדה היא ותשאר אגדה — כל מעשה אדם
ישדו בחלום וסוטו חלום: בנפשו מביא חלום".
[ה. הרצל, אלפנטילנד]

כשביקר פראנץ אופנהיימר במרחבה ביקשוו חברי הקואופרציה, שהוקמה על פי תוכניתו וביזמותו, להביא לפרסום כתביו בעברית¹. והנה, לאחר כשמוניים שנה מתגשותת (חקיקת) משאלת זו. כשהשיב במרחבה כבר היה אופנהיימר איש מודע מכובד וידוע. בשנת 1896 הוא פרסם את ספרו על ההתיישבות השיתופית כפתרון בעיות החברה הקפיטליסטית וכו' הניח את היסודות להשקפותיו בעtid. באותו זמן פرسم ת. הרצל את ספרו שעשה היסטוריה – מדינת היהודים². רואיו להזכיר בהקשר זה גם את ספרו של נ. טירקין, מדינת היהודים הסוציאליסטית³ – שבישר את "הסוציאליסטים הקונסטרוקטיבי" כדרך לבניין הארץ והגשמה הציונית.

אופנהיימר היה איש המדע הקפדן שביהם. כבר בראשית הקאריריה המרעית שלו הגריר את מושמו "להניח יסודות חדשניים ולהשתמש בחומרים כמעט חדשים" כדי לפתח גישה חדשה: הרי זו "התורה הכלכלית של הסוציאליזם הליברלי"⁴. הוא מוכיר את אדם סמיית ואת "השיטה הכבירה של הקולקטיביים המארכיסטי" כאת פרשנותו של ריקדרון, אך הוא עצמו פונה לכיוון הסוציאליסטים הליברלי, כלומר לא"מוניה באפשרות מימוש סדר חברתי, שיבתיח של אינדריוידואלים הכלכלי תישמרנה וכויתיו והוא ימצא ביטוי בתחוםויות חופשיות לחלוותן"; הפועל-יוצא יהה שرك "סוג אחד ויחיד של הכנסה ישרא: זו ההכנסה מן העברודה". ליד "הסוציאליזם המודע" שרווח בימי, מוכרת משנתו של ת. הרצקה המנסה "להמציא את הסדר הסוציאליסטי לעתיד" בו הוא מבקר את התחרותיות בין האגודות הקואופרטיביות כדבר הולם את המגמה האוטופית בכלל. ואילו אופנהיימר גرس שחרותיות חופשית "מכוקרת ומוסדרת מאליו, מכוחה היא"; בכך הוא ראה "מגמה אימננטית בהתפתחות הכלכלת הקפיטליסטית" וההרmonoיה הכלכלית בין האינטראסים תשתרם אם רק תסלק "האלימות החז'יככלית". הנה כי כן "יתממש הסוציאליזם עליידי הליברליום".

אופנהיימר נשאר נאמן לתפיסתו הסוציאליסטית הליברלית – בין קפיטליזם לקומוניזם – ורק נאמנות עקבית זו מסבירה את החשיבות שהוא מיחס לקואופרציה היצרנית-החקלאית. תרומותיו ניכרת בתורות הקואופרציה השונות וכן בניסיון ההתיישבות השיתופית-העובדת בארץ-ישראל.

* תודתי נתונה لأنשי ארכיוון מರחבה ולרותי כץ – נכרתו של פראנץ אופנהיימר.

פראנץ אופנהיימר, בין חברי הקואופרציה במרחבה, תרע"ב

"תכלית עיוננו היא לברר האם אפשר לכונן
עוריה עצמית של פעולים חקלאיים כדרך של
שותפות־יצרנית התיישבותית".

[אופנהיימר, 1896]

אופנהיימר היה בלי ספק אחד ממייסדי המקוריים והמעניינים של יהדות גרמניה בראשית המאה. הוא נולד בברלין ב-30 במרץ 1864; אביו היה ר' פרומאי ור' פילוסופיה, כיהה למשפה העמורה היטב במסורת היהודית ותרבות יהודית־גרמנית־אגסית. אבותיו היו אמידים ונאמנים לרוח הזמנן אשר הכתיבה תרבותית־חומרית בבית ושם את הדגש על מתן השכלה רחבה לצעירים. ואכן, פראנץ הצעין בלימודי בגימנסיה ברלין־יירטהייט (1881) והתמקד בקריאת ועיוני במקצועות ההיסטוריה והספרות.⁵ חוקי הפליה אילצוו לוותר על משרה ממשלתית (המרצים באוניברסיטאות היו אף הם בבחינת פקידי הרשות) אך התקבל ללימודי רפואי רפואה, מקצוע שאף הוא מתקבל במסורת המשפטית (מצד אבי אמו). שקידתו בלימודים לא מנעה ממנו פעילות ציורית, וראשית כל בתנועה הליברלית של הסטודנטים. בשנת 1885 סיים את לימודי הרפואה והיה לעוזר מחקר של אחד מגדולי הרופאים־האימונולוגים.⁶ לאחר מכן עבר בכפרים בפרוסיה המזרחית וכפרופסור־משפחה ראה במרעינו את מצוקותיהם של האיכרים והפועלים הכהרים. מראה עיניו הניעו לחת דעתו על קידום הכלכלית־חברתית של החלאים ודרתיהם. על־פי שיטתו, חיפש מעין "רפואה חברתית" ברוח מתקני־העולם האוטופיים.

לאחר שירותו הצבאי חזר אופנהיימר לברלין שם הוא פותח מרפאה פרטיט בשכונת מזוקה ומתווד מקרוב לדלות החיים, לתמותת התינוקות ולמחסור בתנאיםigiינניים אלמנטריים. הוא מבחין בעיות רפואיות רבות שאיןן אלא פרי התנאים הסוציאליים היידרים והכנסה המועטה. הוא מחדש את קשריו האינטלקטואליים־החברתיים עם אישים ארדיקלים (משפחה המשורר דוהמל, הארובלן, ווילה ואחרים) וביניהם – וזאת יש להדגיש – גוסטאב לאנדראואר האנארקיסט היהודי אשר זה עתה תרגם לגרמנית את "העזרה הדידית בטבע ובחברה", מאת פ. קרופוטקין,⁷ ספר שאופנהיימר קרא; וכן תיאודור הרץקה, מחבר הספר האוטופי פריילאנד.⁸ בשנים אלה גמלה באופנהיימר ההחלטה לנוטש את הרפואה, ללימוד כלכלה ומדעי החברה ולהכיר מקרוב את הסוציאליזם האוטופי וה"מדעי" המארקיסטי.⁹ תוך שנים ספורות הבשיל ורא־או־רא בגרמניה ספר פריילאנד שבו הוא מפתח את תפיסתו הסוציאלית, שבה הכעה האגררית היא מוקד המצוקות; ה"רפואה" שהוא מציע: התיישבות שיתופית על ארמה שאינה עוד קניין פרטני ומונופולי. אלמנטים אלה יתמידו להתקיים ולהתפתח בכתביו הכאים, שבhem גם יתמודד עם השקפות שונות שוכו או לפופולריות ויתרומם את תרומותיו היהודית; עמדותיו המגבשות ידריכוו מעטה ויהיה נאמן להם כל ימי חייו והן שהביאו להבנת הציונות ולחשיבותה הקרה־הקיימת־ישראל כמכתביה בסיס "בריא" לתיישבות הקואופרטיבית העוברת היהודית.

את הנישול באמצעות "אלכטליים" חפס אופנהיימר כסיבת־הסיבות לשילוטם של מיעטים על הקרקע, שהוא מקור חוליה של החברה הקפיטליסטית המאפשרת מונופול מעין זה. בספרו האגדות־השתיות בהתישבות (1896) הוא מפתח את הרעיון בדבר התיישבות חקלאית קוואפרטיבית, כתשובה ו"טיפוליה" למורי החברה תוך "התגברות פוטטיבית על הקומוניזם בפרטן בעית התאגודות והכעה האגררית".¹⁰ הסדר הבעיות הכלכליות יביא עמו שלווה ורוחה חברתיות והצדק החברתי איננו נוגד את האינטרסים הפרטיטים. הסוציאליזם הליברלי שלו הושפע מפרודון, הנרי ג'ורג' ואחרים, ועקרונותיו הטביוו חותם על התקנון להתאגודות שיזם אופנהיימר, כולל דגם התתיישבות השיתופית "מרחבה". בעשור השני זה ביסס בכתביו את תפיסתו בדבר תחלאי החברה והכלכלה שימושיים במונופוליזציה האלימה של הקרקעות (בלשונו Bodensperre), שמשמעו חסימת הבעלות על הקרקע, הניח כייסוד משנתו הכלכלית־הסוציאליגות, שגינשכ כ"דרך שלישית" בהבנת המוצא מן המיצאות הקפיטליסטית השוררת. מאוויוו של אופנהיימר להציג למשרת הוראה אקדמית, עלו בתוכו – בין היתר מלחמת היהטו־יהודיה. הוא התפרק מעריכת כתבי־העת וועילט אם מונטאג וכו' אף כתב בעילום שם (Janus).¹¹ באוטוביוגרפיה שלו מספר אופנהיימר על התנסותו בתנועת "פריילאנד" בברלין מיסרו של הרצקה, שכיה היה בבחינת המומחה הכלכלית ויועץ בארגון קבוצות לקואופרציה בבניה ובצרכנות. אך גולת הכותרת כשלב זה בחיו היה הקמתה של התאגודות "עדן" (1895) אשר בניסוח תקוננה היה לו חלק מכריע, מגמת קבוצת המיסרים הייתה להימלט מחיי העיר החמסניים להתישבות חקלאי (בעיקר והפועלים הכהרים). אופנהיימר כינה אותם "העיפויים מן הבטן" והם גם התנזרו מעישון ואלכוהול, ומאכילת בשר והוא בהם חסידי כתות שונות שלא הגיעו ללבידות חברתיות ראויות. למורות הכספיונות הכלכליים, נודעו "מטיע עדן" כהצלה מוסרית ובלשון ימינו – אקולוגיות: לא היו ביניהם פושעים, המצב הagiיני היה אופטימי וכן איכות החיים הכלכלית. הבעלות על הקרקע ועל בתיה־המגורים היו משותפים וכן המטע, שבו הועסקו גם מובטלים. לצד המטע המשותף היו חלוקות פרטיות לגידול ירקות ופירות וההתאגודות החלה להקים מפעלים לעיבוד התוצרת החקלאית. ואולם המושבה "עדן" לא הביאה את דעתו של אופנהיימר מכמה וכמה בחינות, אף כי הכוחה האפשרות של התישבות שיתופית ויתרונותיה; מסקנותיו (בדבר השקעות, כושר אשראי וכו') יהיו לו ללקח בפיתוח הנוסף של תורת הקואופרציה.¹²

כבוד של העסכנים¹⁸; אך מצוים גם הדים להישגיו המודעים של אופנהימר ולעינויו. אני עובד במתורף על המארבס' שלי; — — — אtamול הופיע מארכט שלי (הספר) — מה שנא משחו למען הספר הזה. הרי זה נשק נורא נגד הסוציאליזם היהודי האנטי-יוגני"¹⁹.

בסדרת הספרים "החברה" בעלת היומראת המרעדית-יהדרנית המובהקת שערך והוציאו מרטין בובר²⁰ פרסם אופנהיימר את ספרו המדיניה (כנובמבר 1907)²¹. אופנהיימר יראה את המדינה כמושד חברתי שאיננו דוחוק מענה לצורך בהתחבות, כי אם המזאתה צול המונצחים בידי המונצחים. השלטון הוא אמצעי לaicelcaliy שבסכוו משליטים פפיה ונישול – ובראשי-יראשונה בתחום הקניין הכספי²², המחבר מבחין בין שני קורנות ראשוניים ברגון החברתי – העיקرون הכלכלי שהוא גם עיקרונו של תחרות דרכי שלום ושיתוף פעולה; לעומת – העיקרון הפוליטי שככל מהותו שלטון וניכוס לילים של פריעבודות הכלל. אבחון זה מאפיין גם חוקרים אחרים המנסים להגדיר את תחומיים "חברה" ו"מדינה"²³, את ה"חברה" מאפיינת יצירת תנאים נאותים לחיה כלכלית יצור מזכדים ותחלוקתם, רצון חופשי בשיתופי-פעולה בארגונים מגוונים ובביקורת שונה; יצור מזכדים ותחלוקתם, רצון חופשי בשיתופי-פעולה בארגונים מגוונים ובביקורת שונה; אילו ה"מדינה", שמצוואה בכיבוש, מתקיימת תוך תחרות וקונפליקטים בלתי-יפוסקים אין היא אלא "ארגון האמצעים הפוליטיים" להבטחת המונופולין על הקרקע ועל שאר ממציעי-יצור. מובנים עליכן משפטיהם לספרו זה: צמצום וסילוק ה"אמצעים פוליטיים" הוא דרך המלך של הסבל והגולה של האנשות, דרך היסורים והתחיה מלכות-הנצח – מלחמה לשלום, מן הפיקול העוני בין שבטי-בראשית אל אחדות אנושות בדרכי שלום, מכוריות להומניות, מהמדינה הגולנית-המנצלת אל אורחות של ניגורין²⁴. זהו ניסוח אידיאל החורג מעבר ליבורליים הקלאס' ומתקרב אל האוטופיה ליברטארית שבהראת "האקרטיה" נסח פרודוּהן והיא כמה לתחייה בתיאוריות בדבר מגנים ממדינה" בסוף המאה הד'.

טמטבע של היישובות היא קבוצה מצד אחד
מושב-עובדים מצד שני, לא דרך ויחידה
לכלב אלא שטי דרכיהם והכל על פי התנאים
הגניים והנטיה האישית. וברקאי מה שעושים
קהלחו החקלאי הסוציאיטי, אמרתיה בלבב:
ופנהימר עוכו או גם ניאצו, אך את תורתו
המרו - למשה".

עם כל חשיבותה של הרצאה של אופנה ימי בקונגרס השש' בבאול, היא עברה לאדר, בין היתר מלחמת הבעיות המורכבות שעמדו במרכזו הקונגרס זהה; מותו של הרצל נחית מכיה על התנועה הציונית ועל המשך הדין בהגשה העצותיו של אופנה ימי.

"Utopian thinking was the opposite of one-sidedness, partisanship, partiality, provincialism. He who practiced the utopian method must view life synoptically and see it as a interrelated whole: not as a random mixture but as an organic and increasingly organizational union of parts".

L. Mumford, The Story of Utopia

כיוון נוסף לפעלותו של אופנהיימר התפתח לאחר פגישתו עם הרצל וחליפת המכתבים ביניהם.¹³ חליפת המכתבים החלה בינוואר 1902, לאחר פרסום מאמרו של אופנהיימר "התישבות יהודית", שבו הציע התישבות שיתופית-יצירנית בדרך לצינונות ואף הזכיר את הניסיון של הקואופרציה ברהאלליין (Rahaline), יישוב מאורגן בהשראת ר. אונן, באירלנד.¹⁴ את מאמרו הוא מסיים ברוח אוטופית האופיינית להזונה: "אם ההון היהודי והלב היהודי יגשים מה שהגה השכל היהודי, הרי יקימו את דברי התנ"ך, שהבטיחה את שליחותה המשיחית של היהדות".¹⁵ בעקבות פרטומים אלה כתב הרצל לאופנהיימר שרעיוןותו מעניינים אותו מאוד ואף שלח לו פרק מכתבו של אלטנויילנד; על כך הגיב אופנהיימר שהוא מכיר היטב בשאיפות שיתופיות קלאיות-יצירניות מסווגות לתקיים בכל מקום שבו מתקשים לשורוד מפעלים פרטיים ועירוניים. ובגעימה של וידוי הוא מוסיפה: "הפרק מן הרומן שלך עניין אותו במידה יתרה, ביחס שאני עצמי שכחתי פעם, בשעה של טירוף, שכבר אני אבוד כמושור, וניסיתי לכתוב 'אוטופיה של התישבות' המזכיר את רוכרט אונן וכמה אוטופיסטים אחרים".

בחזונו ראה הרצל חברה של אגדות-שיתופיות וניסיון רהאלין שימוש לו בנקודות מוצא כציוויליזצייתם ומפתחיהם של הרעיון הקואופרטיבי, ובניהם הוא מוכיר גם את אופנהיהם. וכך, במחצית חודש מאי 1902, נפגשו שני אישים אלה בברלין. הרצל התארח במסדרון היימר וממשנתו ההתישבותית-שיתופית, ואופנהייםר התקרכב מאוד לתנועה הציונית. זאת אפשר להסיק מתשובתו בעניין היחס לצוינוט: "אין זה (הסתיגות מסוציאליזם) מונע ממי כל וכל מהיות ציוני" עלי-פי דרכיו, שכן אני מסכים עם מטרותיה הקורנות ועם האמצעים שלה. – – – בדיבור אחד: אני ציוני ממש ועוד כמה שאני סוציאליסט מאמין, בנסיבות אלה כבר ניתן מילא התשובה גם לשאלת השלישית: מוכן שאני רואה בזכונות, הנתקפות באופן כוה, מפעל של קדרמה תרבותית".¹⁶

על כל השיב הרצל (13.2.1903) מפורשות: "לאחר התשובה הזאת תהיה נחשב לא רק בכינוי עצמן אלא גם בעיניהם של רבים וטובים לציוני משוכחים". פרעות קישינוב "העלנו את הדם" לאופנהיימר והוא דוחק בהרצל למש את תכניות "התאוששות היהודית במזרח". אז נתחברו "התכנית להתיישבות שערי ציון" והרצאתו בקונגרס הציוני הששי באולן אוגוסט (1903)¹⁷.

בחליפת-האגרות אלו נוכחים לדעת שיש קשיים, ניסיונות הכשלה, תככים ורדיפה.

המעשית הניבת החלטה בדבר הכנות מעשיות לניסוי תכניתו לאלתר (הוטל על ה"קרן קיימת" להקציב חלקת קרקע להתיישבות שיתופית לשם ניסוי לדוגמה). הוקמה קרן איווחורת למטרה זו ואופנהיימר חיבר قول קורא למגבית הכספית ולגיוס עובדים מועמדים להתיישבות¹. התכנית יוצאה בדרך:

באביב 1910 יצא אופנהיימר לביקור ראשון בארץ; עבר יציאתו, פרסם מאמר מאלף שיש בו עניין ביזוגרפיה רב². הוא מבחין בין הזיקה לציוויליזציה מזרח-אירופית לבין של בזיהה מערבי: שעה של יהודי המזרח יש "תודעת עם" ליהודי מערב-אירופה אופניינית אך "מודעותה המוצאת"; שתיהן גם יחר מונעות טמייה אך "תודעת העם" מעניקה גם את חיוב המסורת והתבדלות יחסית, ומכאן נחיתותה אך גם מעשיותה. ליהודי מערב-אירופה, ولو עצמו, החזונות היא "תנוועה אידיאלית", תנוועה-לשמה – שעה של יהודי המזרח היא מזור למצוקותיהם והסיווע האלטראיסטי לאחים בצרה הוא מעין חובה מוסרית על יהודי ארצותיה רוחה. כמה שנים לאחר מכן נמצאה את אופנהיימר ב"עוד למלען יהודיה מורה"; הוא מבקר בפולין וברוסיה ומנסה לגייס לעוזרתם את שליטנות הכליבוש הגרמניים. לאחר מלחמת העולם הראשונה הוא פועל להדרכת הגטאות האנטישמיות והפצת יהדותה בדבר חלוקם הפחות בכיכול של היהודים במאז המלחמה.

4

מה היה על האנשיים – שמי יותר משלוי
דבר בכל מדיניותן, תלוי הוא ברוחם
שיתופית של הפליטים".
[אופהיימר, מורה, 1914]

ביקורו הראשון בארץ-ישראל היה בשליחות "הקרן הקיימת" ויצא אל גוףעל באביב 1910. עוד לפני הגשעה, הרצה וכתב על הבויות האגרריות שהעסיקו אותו בכלכלן והן ציינו³. לביקורו התכלייתי נודעה חשיבות מכרעת בהכנות הקרכע למבצע ניסיון הקואופרטיב שאותו הציע לא אחת וחזר והציג בקונגרס התשייע, רשמי ייקור וריענון נספחים להגשה תכניתו מצאו ביטוי במאמריו ובפעילותו הממשית לקיים הפרויקט⁴. היה הכרח להוכיח שאכן יש אפשרות לפתח חקלאות אינטנסיבית בארץ ומוציאם בעין פועלים יהודים המעניינים בהתיישבות חקלאית שיתופית. אופנהיימר לא התעלם ממצב הקרכע ומהמשאים, אך היה מלא תקווה; ומאלפים גננותו המצוי במאמריו ואפיונו אנשי העלייה השנויות ולבוקטם בעבודת הכפיים. הוא ייקר בחותות החקלאיות (ס'גדה, בנישמן, כנרת) והתרשם מאוד מנופי הארץ. סיכומו: ניתן לעיר את הניסיון הקואופרטיבי שהוא מציע שכן הוא מתאים גם לצורכי ההתיישבות גם לניטיות האינדריו-דו-אליטית של פועל הארץ; המפעל ההתיישבותי-השתיודי הוא מבחן מרכז לתנועה הציונית הוא מדגיש, כיון שחקלאות ואוכלוסייה כפרית הם מיסד להתחדשות העם.

בקונגרס התשייעי (המברוג 1909) ידרעה התכנית ערנה²⁴: הרעיוןונות שפיתוח אופנה יימר בראשית המאה גובשו בהרצאתו בבאול (1903): יתרון הרוח היזורית מבטיחה את הצלחת התכנית הכלכלית שבמרוכזה ההתיישבות העובדת בארץ-ישראל; האדמהenkheim לארמי והחקלאות כבסיס התחרשות העם במולדתו ("זרוח הגעגועים של אסיריתקווה לארץ אבותיהם"); העבודה עצמית והתיישבות שיטופית – כל אלה נראו לו כנגורים זה מטעם הכלכלת והן מסותרת עם ישראל כפי שהוא ה一心 ("או המוטל עלינו מטעם ההיסטוריה"). בקונגרס השלישי לא נתקיים דיון לאחר הרצאותו, אם כי נבחנה "חוועדה לחייבות א'י", בראשותו של א. ארבורג, ובמה היה חבר גם אופנה יימר. ואולם חולשת "הצינונות המעשית" באוטן שנימ הביאה לדריקת התכנית, אף כי אופנה יימר עצמו התחזק בזיקתו לצינונות שבאה ראה מענה למצוקת היהודים (בעיקר יהודי מזרח אירופה) ולמצוקה הסוציאלית שרווחה ברפורמה אגוריית רדייקלית והתיישבות שיטופית על קרקע הארץ. אופנה יימר לא התעלם מן "הבעיה העברית" שהיתה בתילויתה של התיאשנות היהודים בארץ, גם אם לא מעתים מהצינונים אכן התעלמו גם הדעתלו²⁵.

אוטו ארבורג, שהיה מנושאי-הdrag והפעלאים בזכינותו "מעשית", מצא עניין רב בתכניותיו של אופנה יימר ובידיע הכלכלי שלו, כך ששיתוף הפעולה ביןיהם גבר והלך. אופנה יימר הקפן והמאמין בצדקת תכניותיו ובאפשרות הgeshtutz, התמיד בהפצתו ובפעולות השכנו²⁶. וכך היי תכניותיו לנחלת חוגים ציוניים מגוונים, אך ההכרעה נפלה רק כאשר נציגי פועל-ציון (האוסטרים בעיקר) העלו בקונגרס השני (1907), בדרכן על מצבו של הפועל היהודי בארץ, את התביעה למכונן התיאשנות שיטופית ברוח תכניותיו של אופנה יימר, א'יעל-פי שעד או היא לא היתה מקובלת על מפלגה זו²⁷. התרבסותה ומזכוקותיה של העיליה השנייה, ניצחונו הציונות ה"טינטונית" ברוחו של ת. וייצמן, הסיר להילמודי של א. רופין בארץ-ישראל ודבריו של ש. קפלנסקי על החקלאות היהודית – האירו באוריינות את התכנית הונואה מאו הקונגרס הששי בימי הרצל. וארבורג ורופין צידדו בתכנית ואך כי אופנה יימר עצמו לא היה נוכח בקונגרס הזה, הקמתה של "חברת הכשרת היישוב" מטעם המשרד הארץ-ישראל – בשירה התקדמות משנית.

במועד הפעול הציוני בברלין (1908) הכריז אופנהיימר שהגיעה העת להגשים את תוכניותיו, ואך התריע שלא יוסיף ולא יסביר אותה יותר. אך הוא לא נלאה, בשנה שקדמהו לקונגרס הציוני, להמשיך לעשות נפשות ל'פרוייקט'. לקרהת התכניות הקונגרס התשייעי פרסם מאמר גדול על ההתיישבות החקלאית בארץ-ישראל²⁸, והוא הופיע בקונגרס עצמו (המברוג 1909) כציר במשלחת פועלי-ציון²⁹ והצליח לוtocת בתמיכתם של מנהיגים ציוניים³⁰ ושל צירים שבאו מארץ-ישראל. עיקרי דבריו בקונגרס זהו: הרצל תמן בעבר בתכניתו, אך מאז מותו לא נעשה דבר; התכנית היא כלכלית מוכחתת שגם הרצל ראה בה יתרונות רבים לטיקון עולות ולהיותו דוגמא לכך; אין תכניתו פילאנתרופית ואך לא קומוניסטית ולחיד מובטחות כל האפשרויות למצוי יומתו; העיקר שמצוות היא השיבה אל הקרקע ובנין הכפר קורם לעיר; התכניות תואמות תורות כלכליות ומשלבות את החזון האנושי במיטבו במימוש העקרונות הכלכליים. החברות המישבות – "החברת היישוב" ו"הקרן הקימית לישראל" – יבטחו את הבסיס הציורי והכלכליים לפועלות המעשית בארץ-ישראל. ואכן, גישתו העינגית-

ופנה הימר התגיים להסביר תכניתו ולמגבית ברוחבי תבל. הוא תלה תקנות רבות באמצעות שmagiyat ה"חברה להכשרת היישוב" וכן החברה שלמה לה למטרה והתיישבות קואופרטיבית בארץ בקרוב ציוני גלאוגו⁵⁵. האופטימיות שלו נבעה מן ההיענות ומן הסיכון לרכישת הקרקע בעמק ירושאל, שבחלוקת גנואה ליסוד המושבה הקואופרטיבית שתיקרא "מרחבה". הוא העז למנות את האגרונום שלמה דיק למוציאאלפועל את ההתיישבות ב"מרחבה" אס-יכי לא נעלם ממנה קיומו של פולמוס חריף בין פועל הארץ לבין תכנינו הקואופרטיבית, אשר לפחות בזמן הראשון ליסודה תחיה תחת מרותו הריכוזית של המנהל הממונה⁵⁶.

את חכנתו המפורטת לניסיון הקואופרטיבי על אדמות "מרחבה" (1911) מציג אופנה הימר בחוברת ההסברת שיצא לאור מטעם הקרן הקיימת לישראל (ב-1910 ואח' ב-1914)⁵⁷, בחוברת השנייה הוא מספר כבר על ראשית ביצוע תכניתו שעלה הוא מדבר כבר מאZN שנות 1902. הוא חזר ומסביר שם את עיקרי תורתו: "בעית הביעות של הציונות הריהו איחודה של העם עם אצ"ו", ככלומר התיאשנותן חקלאית שבתנאי הארץ ובכלל היא אפשרית אך ורק בדרך הקואופרטיבית. הציונים באים ארצה בחוסר-כל והם ישארו בה אם תוענק להם פיסת-קרקע לעבריה ולארץ כולה יהיה כוח משיכה, על העולים להיבנות לעובדי האדמה שם עתה בעלייה. השיטה הקפיטליסטית אינה מסוגלת להבטיח זאת וכן נכשלה בארץ גם שיטת ההתיישבות הפלנתרופית. השיטה הקואופרטיבית בעבור הקרקע הלאומי-ציורית יש בה כדי להבטיח הן את האשראי הדרוש לחקלאי והן את המניעים להתמסר לעבריה ולהתמיד בה.

מהניסיונו הקואופרטיבי באנגליה, טען אופנה הימר, למדנו כיצד לייסד אגודות שיתופיות שלמות-יותר (בשיטת צורכי חברה): הקרקע בעלות עובדים, מנהל עצמאי קואופרטיבי, סיפוק צורכי החברים באשראי, מזון, ביטוח וכיו'ב. הארגון הקואופרטיבי ישמש מעין חומת- מגן למתיישבים בתנאים הטבעיים הקשים והראשוניים. קואופרטיבים קטנים כאלה – לעומת עותם קואופרטיבים של בעלי-IMAL'אכה ותעשיה – הוכיחו כשורקים והצלחה כאשר חברה-agoda הוא עובד והעודדים הם חברה-agoda והתמורה לעובודם מושלמת בהתאם להישגיהם והספקיהם. תנאים כאלה מבטחים, לדעתו, שהאגודה השיתופית שῆמה במרחבה תשמש דוגמא ומופת לחברה צודקת, עלי-אף הקשיים הטבעיים והמשפטיים השוררים בארץ-ישראל ומעכבים את הה��פתחות.

ביקורו הבא של אופנה הימר בארץ היה ב-1913. הוא בא לבחון את התקדמות המושבה הקואופרטיבית ב"מרחבה" ולהשיא עצתו ככלכלן ציוני לבניין הארץ בכלל. התרשםו ומסקנותיו מביקור זה המצויים ברייאון אותו שהתרשם במאז אותה שנה⁵⁸; קטעים מריאון זה הם עדות נאמנה להלור-רווח ומסקנותיו על סך מראה עניינים: "התפתחות הכלכלית של הארץ היא עצומה. תל-אביב" עוזה רושם מצויין. – – – והוא הרושם הכללי, אך יש לה גם חסרונות. – – – אמורים ש"בתל-אביב" התפתחה ספקולציה של בתים ומעונות עם כל התוצאות המועלות. – – – יש לפkapק האם צריכה היהת ה"קרן הלאומית" לתמוך בבניין "תל-אביב" שהרי הפרינציפיון היסודי של "הקרן הלאומית" הוא: הלאמת הארץ בארץ ישראל ולא לעור ולתמור בספקולנטים פרטיטים".

בשלושת השבועות בהם שהה בארץ ביקר כמעט בכל המושבות שבגליל וכן ביפו

וכסיבותיה, מaliasו מובן ש"מרחבה" הייתה יעדו המועד ועליה נסכו מרבית דבריו ברייאון; אופנה הימר מצא שכרכוביה "התוצאות החומריות הן כמו שחשבו מראש, כמו בכל מקום יישוב חדש על ארמה נשמה יש גם כאן דיפיציט לא גדול, אולם הקרקע נשתחה ואת אשר אבד לנו בנכסי דניידי הרווחנו בנכסים דלאניידי. – – – כל הוריות ועדות יפה. – – – גם הרוח החברתי השורר בין הפעלים מצויין. כולם יודעים ורגשים שלחליצים הם בפתרונה של אחת החשובות ששאלות האנושיות-החברתיות. לא בקהל התרgalו לרענון זה והתחלו מבנים את מטרת "מרחבה" ותפקידם הם בניסיון חשוב זה, כי מתחילה היו גוטים אידיאלים מארכיסטיים". ולאחר פירוט מספר החברים והבנייה במקום במסכם: "המצב במרחבה הוא הרבה יותר טוב מאשר קיומי מריאש. – – – שלושה שותפים ישנים ל"מושב החברתי" (האגודה השיתופית) שלנו: "הקרן הלאומית" שננתה את הקרקע; "הקרן החברתי" שננתה את הכספי לעבריה וחבורות-הפעלים, הנוגנת את העבריה. – – – עיקר מטרתנו הוא להוכיח כי עבריה ישובית על-פי היסודות החברתיים מצליחה גם במובן החומרית". ההצלה החומרית הכלכליות תשכנע את קרנות השקעה הציבורית והן את ההון הפרטיז המבקש רוחים. הכלכלה תעמידה עוד אגדות שיתופיות ככלא בתנאים נוחים יותר. יש לזכור בחישובי כראיות שבמרחבה נעשים גם ניסיונות קלאים חשבונים וגם הקשרות עוכרים בחקלאות, שכח חינויים להתיישבות בכללותה. ובסיום: שמה אני מאד בביורי זה. תקוטרי לא תמעטה; אדרבה, בטוח אנוכי עכשו כי שיטתי נcona וכי עתידה היא שתביא תועלות מרווחה לאנושות בכלל ולישוב היהודי בארץ-ישראל בפרט".

5

"אי-אפשר לשנות את חוקי-הטבח, אך אפשר לנצלם".
[הרצל, אלטנירלנד]

אנו סיכום בהחולט אופטימי – ושותה לחולוטין מהסיכום בבדיקה הבא בשנת 1926. בשנות מלחמת העולם הראשונה לא פסקה פעילותו הציבורית היהודית וכתייתו הכלכלית העיונית. לקרה סוף המלחמה מונה לפרופסור במלכה לכלכלה באוניברסיטת פרנקלינפורט והתהיל לרבי ולערוך את כתביו. בשנים 1921-1925 פרסם את כתביו בתחום הסוציאולוגיה – הספר רב-הכרכים השיטה הסוציאולוגית⁵⁹ וכן עקרונות הכלכלה התיאורפית⁶⁰. בחלוקת המכתחים עם מ. בוכר הוא מביע הסכמתו להשתתף במשמעות האשים של דר יודה שבערית בובר, ועם זאת התלונן על "ההתקפות הגסות" בכתביה העת על פועלות "הוועד למען היהודי המורה" שנעוור ליצג את ענייני היהודי מורה-אריפה בפני שלטונות הביבש הגרמניים. בוכר הווען את אופנה הימר להשתתף בקובץ מתוכנן על הנושא "נגד חירות האימפריאליים והמרובנאליים ושאר גלגוליו הרוח הנלווה לארץ-ישראל". במכותב אישית כתוב: "אסור שマー יעדר מספר מעין זה". גוטט לאנדואר שהווים אף הוא להשתתף בקובץ, סירב. בסופו של דבר הקובץ לא ראה אור, אך מאמרו של אופנה הימר – "סדרי הקניין-הקרקעי בארץ-ישראל", שלוח ליבור,

באשר ל'קבוצה הקטנה', בועלת "אותם האידיאלים הלאומיים והסוציאליים, הנה בבחינת כת דתית". היא מצליחה בהכשרת חקלאים ובקליטתם, אך "מניסיון היסטורייה הכלכללית" אפשר ללמידה שכלל עורך המשק קטן ופשוט אפשר לנוהלו自己管理 מנהלים וכן כל עוד נשמרת רמת חיים נזונה. ריכוזו של אנסים אידיאלייסטים יכול להבטיח את המשך קיומו. אופנה יימר העיר ש滥מץ' הקבוצות הגדולות" אחריות שגיאותיה של הנהלה וכי "לקבוצות קומוניסטיות אלה" ניתנו תקציבים במשורה ולא במועד. הכישלון, לדעתו, פגע גם ב"מוסריותם של האנשיים" – – – ובמקום להישען על כוח עצם הם מתרגלים להישען על ההסתדרות הציונית וזה עוד יותר גורע מאשר אילו נשענו על איזה נדיב בכדורו רוטשילד". לדעת אופנה יימר לא היה סיכוי לקבוצות אלה מחמת שתי הרעות החולות שאינן ניתנות להירפא: – – – אין להן מנהלה אחורית (ריכוזיות) והן מאורגנות באופן קומוניסטי". אנסים מוכשרים אינם מתוגמלים ואפשר למצאו אותם בעבודות לא מתאימות (לפי התור) ואילו הדברים המקובלם ייחרו להיות מנהלים. והוא "צדק מדומה" כיון שמניסיון ההיסטורייה ידוע לנו ש'חלוקת הקומוניסטיות הזאת הביאה לירידה עצומה של פריון העבדות; – – – מראה העניינים אישר את חששותינו כלפי קשים ואפק' עבר עליהם". הוא תיאר את המראת החיזוני המוננה, העובה בבנייני המשק, בתיקבורות של מכונות וכ'ה: "טופעות כאלה הנן בלי ספק סימנים למשק החולך ומתנוון. חוסר הנהלה מומחית מרכות מתגלת כאן בצורה cocci' אומה, – – – אין לו מודרים מן השגיאות שנעשו".

עם זאת לא זנוח הכלכלן הרציונלי את האופטימיזם המטלתהיואוטופי: "הארץ לא תולאמ אלא במחזרתו וביעתו של עובד האדמה היהודי". הוא הציע סלקציה בעליה והכשרה חקלאית קורם עלייה; דרש להשתחרר מן "הפסיכון היהודית", שהיא נימוק מלאכותי המתבסס על "פסיאודו-סוציאליות או סוציאליות-של-הרגש אשר יסודה ברחמןות-ידרכוכית על הפועלים". אופנה יימר העיד על עצמו שהוא "סוציאליסט גמור לא-פאקופיק" אלום הדרישות שפועלי אי' מציגים, נראו לו פסיאודו-סוציאלייסטים, מעין תערובת של "קומוניזם אוטופי" ("תועצת מארקס") ואנרכיסם בצעע קרו-פוטוקני או באקונייני, "השואף למטרה בלתי-אפשרית בדרכים בלתי-אפשריות". וזאת כיון שהם מבנים את המושג חופש לא בחופש לששמה כי אם בחוטש ממה? – ועל כך משיבים לחבירו אין הכרה של מנהל-משק גדול. – – – לזה נוספת עוזר החלוקת הקומוניסטיות של ההכנסה. – – – נ مكان שגמול העבודה אינו תלוי בפעולתו של העובר, במלים אחרות, מקום שהזרים גם השוט של שטחנות המוטלת מבחן זוגם המגד המתוק שכחננה יותר גבואה והכבד המזוחה הכרוך בזו, תלוי המפעל באידיאלים של חבריו. אלום כפי שהורה הניסיון, מספיק אידיאלים כזה אך ורק לכיבוש המעצורים בהסתערות – – – אלום לעולם אין הוא מספיק בשביל יומ'ה-העבדה הרגיל והאפור".

אכן, דבריהם כדרבנות אשר עוררו סערת רוחות באותם ימים. בהמשך היישנים אשר הצביעו קץ על מרחביה – הקואופרציה – חזר אופנה יימר לבויות הפעלים השכירים והעבדה העברית. ואף כי הוא עצמו פיתח את "חוק הטוראנספורמציה" המסביר את התנוונות של האגודות השיטופיות המעשיות שכירים, ואף כי הבין היטב את המשמעות הציונית שנדרעה לעבודה העברית כגורם מכריע בבניין המולדת – הריוו מורוץ סימוכין כלכליים לヒתר-עסקה לפחות זמנית, עד אשר יתרחבו משפחות האיכרים וייה לרשותן כוחה-העבדה הנדרש לקיום משקם. ואילו

התפרסם בכתביה העת שלו. במכותב לאופנה יימר הביע בוכר חSSH שארמתת קק"ל תעבור לידיים פרטיות ועל-כך הצע לבהירות במאמר שקרע שהק"ל תמכור לאגודות השיטופיות תוחזר לה במרקחה של פירוק האגודה⁴. כמו אקטואלי נשמע דיון זה: כאמור, ביקורו השלישי של אופנה יימר בארץ בשליחות הסתדרות הציונית נערכ באביב 1926, ונתקבש להכין דוח על מצב ההתיישבות. ב ביקורו זה התלווה אליו האגרונום דיק ותרו"ח שהגישו עורר ויכוחים ערים בצד העבדים בארץ. תמצית מן הדוח – על מצב החקלאות – פורסם ב"דבר", עיתון פועל ארץ-ישראל¹², ובעקבות הפרסום התפתחה בין דפיו דיון נוקב על מצבה ועתידה של ההתיישבות השיטופית בארץ. יש עניין בעקריו קביעות ומסקנותיו של אופנה יימר (ודיק). בפתח נאמר: "מעולם לא פפקתי כי את החקלאות בארץ-ישראל אפשר להעלות למדרגה של הכנסתה מספיקה גם בשבייל אדם אירופי. – – – תמיד עמדה לפני שאלת החקלאות בא"י לא כשאלות הטכנית, אלא כשאלת החינוך של הישראלי להריונות משקי". מן ה"aicir" הוא דורך הרבה יותר מאשר מן ה"פועל החקלאי" ודרוש גם "מנהל משק" שהוא בבחינת המנצח על המקהלה. על האיכר לדעת לכלכל את עניינו כרך שמשקו יהיה רוחוי ואך יסלק את חבות התשתיות. המסוכנת בזאת היא הפלנתרופיה המרושת" והמשחיתה. ישנו עתה האנשים ובעליהם-הישראלים ומה שימושו לרעה הוא הילך-המחשבה המובא מאירופה", כתוב. הפועלים שכבר היו לאיכרים עדיין לא השתחררו מהרעוונות של מלחמת מעמדות וכיו"ב ומהוואזיות הכרוכות בזו. כמו כן שורתה ההשכה של פועל-שכר מגוצל והaicרים באגודות-השיתופיות חוששים להיות מנצלים, אף כי הם כולם הגיעו כדי לבנות את הארץ. יש להזכיר את ההכרה המקצועית ולטפה תנאים שבhem תוכל לחיות האשאה בחקלאות ("הaicraה"), שבלעדיה אין משפחה ואין משקביות. אין סיבה שלא תהיה רוחה ושגשג בחקלאות, סיכם את דבריו. הכלכלן מתגלה גם כאיש-חווון ומאמין בתקיפות עקרונותיו.

חומרה במיוחד הערכתו של אופנה יימר את מצב הקיבוצים ("הקבוצות הגדולות" בלבדו): "כל מה שריאנו כאן מಡכא מאד מואוד. – – – בקבוצות הגדולות לא רק שאין הנהלה מרכזת, אלא אין בהם הנהלה בכלל. ואי-אפשר גם שתהיה להן הנהלה, כי לחבירו אין הכרה של מנהל-משק גדול. – – – לזה נוספת עוזר החלוקת הקומוניסטיות של ההכנסה. – – – נ مكان שגמול העבודה אינו תלוי בפעולתו של העובר, במלים אחרות, מקום שהזרים גם השוט של שטחנות המוטלת מבחן זוגם המגד המתוק שכחננה יותר גבואה והכבד המזוחה הכרוך בזו, תלוי המפעל באידיאלים של חבריו. אלום כפי שהורה הניסיון, מספיק אידיאלים כזה אך ורק לכיבוש המעצורים בהסתערות – – – אלום לעולם אין הוא מספיק בשביל יומ'ה-העבדה הרגיל והאפור".

בדבריהם כדרבנות היישנים אשר ערכו סערת רוחות באותם ימים. בהמשך לוויכוחים היישנים אשר הצביעו קץ על מרחביה – הקואופרציה – חזר אופנה יימר לבויות הפעלים השכירים והעבדה העברית. ואף כי הוא עצמו פיתח את "חוק הטוראנספורמציה" המסביר את התנוונות של האגודות השיטופיות המעשיות שכירים, ואף כי הבין היטב את המשמעות הציונית שנדרעה לעבודה העברית כגורם מכריע בבניין המולדת – הריוו מורוץ סימוכין כלכליים לヒתר-עסקה לפחות זמנית, עד אשר יתרחבו משפחות האיכרים וייה לרשותן כוחה-העבדה הנדרש לקיום משקם. ואילו

בילינסון): עם כל הכבוד להוגה רעיון הקואופרטיזה במרחבה ומבקיר הספרות בתלאבּובּ והפוליטיקה הקרויה בכלל, לא מוכבלת ביקורתו הן בתחום יחסית של הנסיבות הפוליטיים לעربים והן בטענה של מהמתה המערמות ועצמתה של הסתרות העובדים – הן לרווחם ביבין הארץ⁴⁴. דברי פולמוס נספחים – ולא כאן המקום להרחיב בו – כתבו ש. לביא⁴⁵ ו.ש. קפלנסקי⁴⁶, שהיה מנהיגי "פועלי-צ'יון" (באוסטריה) וסיום היה גורם מרכזי בהכרעה לקבלת תכנית מרחביה. נימוקיו של אופנהיימר נברקו אחר אחד ואף נשללו בהסתמך על המציאות החברתית והכלכליות בארץ-ישראל.

יש עניין בדבריו של אופנהיימר בקבלה-האנטישמיות החגיגית שערכה לכבודו הסתרות העובדים על מוסדותיה – בירכחו ב. צנלוון וו. רוכשוב. "אקסכם לאות כי לא פרופסור אלא חבר, – – – אמר. "שני הנאים דיכרו על חשבות התיאודריה. אבל מוטב בלי כל תיאוריה מאשר עם תיאוריה לא-אנכונה. בדרך זו הlectedם אותם, במרחבה הופרע הניסין עלי-ידי ריבוי התיאוריות ואני שמח לראותה הפרקтика. – – – ודי עוד לא הכל משוכל ב-100 אחוזים. אולם גם באירופה כך: 80 אחוזים של הניסיונות המשקימים פשוטים שם את הרגל. – – – מנהיגי הפעלים שם נטרפה אמונהם, כאן אני חש כוח ואמונה. ריבתם על זה שהצלחתם לאחד כאן את הפעולה המ茲עית והקואופרטיבית. – – – מהצד הכללי אין לנו אנשי-התיאוריות יוכלים ליעץ לכם הרבה. הדברים התפתחו כאן יותר מאשר ראיינו בחלוותינו היפים; אפשר לחתם רק עצות טכניות. – – – מעמד הפעלים צריך לפחות בארץ במגמה כלכלית קונסטרוקטיבית, כאילו הוא המדינה, חשוב להביא את החקלאות לידי הכנסה, כי בה תלוי הכלול. – – – לבני מלא שמחה לראות את הפעלים בארץ, בתוכם חי השיג�ן היוצר. בו סוד ההצלחה; בכוחו תצליחו".⁴⁷ אכן, האיש במיומו – איש מרע ללא פשותה שהחזון החברתי-הקואופרטיבי הואakash בעצמו.

6

"שווין של אפשרויות כלכליות אין מזו אלא במקומות שיש לנו חופשי בקרע, שכח הרוצה לעבד הכות בדיו לבוא ולגואל את חלקו. זו היה ראסית חממה הסוציאלית של תורת ישראל – וזה עכשו המלא אהורה של מדע הכללה המודרני. – – – לא אהיה עדר בין החיים בשעה שהקן השימת תשיג את מטרתה בשלמות, אולם בוטח אני בה שפעלה יימשר וווסף להיות חרור רוח קרמה וՃק חברתי".
(פ. אופנהיימר, 1943)

חקלאית שיתופית מוצילה ו אף התפנה להדריך ניסיונות נוספים. בתקופה זו כתב את ספרו דרכי המדעית ובו סיומים ראשוניים למשנתו הכלולתי. מיד לאחר מכן (1931) פורסם ספרו האוטוביוגרפי ובו תיאור חוותתו ז'ירונוטיו המעניינים לקורא ידע וניחוח על חיו השלים ורביה⁴⁸. אכזבתו מגרמניה, המכורה האהובה, לאiahורה לבוא – מאירועות שנת 1933 מצאהו במסע הרצאות בצרפת, שבה זכה להוקרה וכוכב רב (כלכלן הקואופרטיזה הנודע שארל ז'יד הקדים מכוא לספרו הבלתי הרצותה שתורגם לצרפתית). עד מהרה נאלץ להימלט מגרמניה, שהוא ביפואן ולאחר מכן נזכר עבר לארצות-הברית ושם נפטר (בלוס-אנגלס, 30.9.43).

בחורף 1934-1935 ביקר שוב בארץ, הרצה וכותב אך נתקל בביברות משנתו ולא מצא תחום נרחב די להמשך פעילותו המדרעת הענפה. בעיתון דבר (הסתדרות העובדים היהת גם הפעם המארחת) פרסם סדרת מאמרים שהוקשו לעיקר-ביבוקותו את תורה מרכס על המשתמע ממנה בתנאי הארץ וברחבי העולם הקפיטליסטי⁴⁹. הוא שותף למטרה אך אייננו מאמין בדרך (הקומוניזם, הקולקטיביזם), הוא מבקיר את הקפיטליזם ואייננו רואה בסוציאליזם אוטופיה לא-ישראלית ואף העלה על נס את הישגיו של מרכס שהוכחה שאין ההון מכלול חפצים כי אם יחסים חברתיים, דבר המאפשר, כביטויו של אופנהיימר, לראות ביחסים אלה יהסימונופולין, מקור כל רע. הוא הכיר במארכס כקסיקון אך מתח ביקורת על "בית המדרש של המארכים" (ק. קואוטסקי ואחרים). הוא הסביר בהרבה את הבנתו את "תורת העדר" של מרכס ואת אותו החלק במשנתו הדן ב"חברות העדר" הקולקטיביסטיות. לדידו מרכס היה "אורGANIZIST" וכבבז'דורו לא היה יכול לתאר לעצמו את הסוציאליזם אלא קומוניזם, ולאו ודוקא בסדר כלכלי ואורח חיים שיתופי הנבנה מרוץ ותוך תחרות ב"דרכישלום" (כלומר דרכם כלכליות בלבד). לדעת אופנהיימר יש להשתחרר מן התפיסה שלא-אנושות "אין ברהה אלא בין קומוניזם לקפיטליזם, בין פאשיזם לסובייטיזם; וכי טענת התהסלות מעמדות הבניינים אינה מתקינה ועל כל פנים אינה חלה על האיכרים, ואילו המשברים הכלכליים הם תוצאת פעולות הכוחות 'שמחוון לכלכלה'" (שיטת פוליטיות אלימוט).

מאמריו של אופנהיימר הציגו בחירות פולמוסית ואך כמטרה היה נעול על עקרונותיו; רחוק היה מון התפיסה בדבר העדר-ערבים במדע⁵⁰ וכך נג הנג בחרצאותיו הפומביות ובכנסים המדעיים. בבי庫רו זה פרסם מאמר גדול על "קואופרטיבים הרמוניים וקואופרטיבים יריבים"⁵¹ בו הבHIR את ההברל בין טיפוסי קואופרטיזה שונים ואילו מהם יצילחו על-אף "חוק הטואנספורמציה" המנeba את ניונם של קואופרטיבים המושתתים על ניצול ותחרות-יריבות. על-אף פולמוסיו וביבוקותו גם ב��kor הוה, מצויה עדותו של ש. קפלנסקי, שיש בה כדי לאון את התמונה בכללותה: "עם כל אמוני העומקה והקנאיות בנוכנות דרכו ידע אופנהיימר להעריך את הישגיהם של תלמידיו, שסרו מן הקן. – – – הגני נזכר בבי庫רנו האחרון בשנת תרצ"ה בעמק: במרחבה ובעיר שנים לפניו, בראשיתה, מתח עליה אופנהיימר ביקורת קשה; – – – [הא] אמר עתה בהתרgestות: 'הלא זה מה שרציתי' נשכח לרגע טענותיו וחששותיו התיאורתיים של איש המדע והמחקר. לפני עמד סוציאליסט ויהודי, הנרגש מראה עינויו, מראה יהודית עבד בזיהורי על אדמות הלואם החופשית"⁵². ועוד עדות חשובה מצויה במאמריו של ברקנלאי (על-יד אורננינגבורג) ומניסינו הסיק שאכן ניתן לפתח התישבות

צבי ורדי, מקיבוץ מרחביה, לבנו של אופנהיימר: "זהה לנו הבודד לפגוש את אביך כאשר ביקר במרחבייה בשנת 1934; במשך שעות שוטט בכל פינה במסק, הקשיב להסבירים והביע את שמחתו הגלואה על הצלחת המפעל, אף אם התפתח אחרת מכפי שהגה אותו במחשבותיו. הביקור זהה נחרת יפה בזיכרו הקיבוצי".

בעית הביעות שהטרידה את אופנהיימר מתחילה דרכו – הקניין החקלאי והחקלאות השיתופית – העסיקה אותו גם בשנות הקצרה ביפאן, שאליה נמלט בשנת 1938. התנאים האגרריים שדרשו שם ואופיה של הכלכלת נראו לו כמניע לאימפריאליום היפאני ולברית עם גורמיה הנaziית. כתבייד שנתר בעובנו עסק בהשווות התפתחותם של יפן ומערב אירופה⁵³. מיפאן נאלץ אופנהיימר לנדרוד לארצות הברית (1940). בשנת 1941 היה בין מייסדי כתביעת לכלכלה וסוציאולוגיה, כל' ביטוי לחכורת החוקרים שהושפעו מהגותו של הנרי ג'ורג'. בכתבעת והtrapisme סדרת מאמרי של אופנהיימר הקומוניות והמשבר העולמי⁵⁴.

זהה היה האיש בחיו ובגנותו: ישר, אמיץ, לא מתרשם על עקרונות ובעל חזון חברתי מובהק. במאמרו בשורת ההיירות (1948 מון העיובן) כתוב: "מדעיה החברה ובמיוחד הכללה העיונית, יש להם תפקיד – ללמד את בשורת ההיירות ולהפיץ את הביטחון שדמוקרטיה מושלמת היא יותר מאשר חולם באספמיה של אילו בריות משונות אוטופיסטיות. – – עד ימינו אנו טמננו המומחים את ראשיהם בחול – – – זכרו את חובתכם ללמד את האמת ורק את האמת ושוכן להיות מה שראויכם להיות: מנהיגי הבריות. במקום להיות כלישרת בידי מנצילים".

7

"יודעים אנו אך התהבו ברוחם של חברי הקומונות" והראשונות שלנו נימוקים בדינונים עם זו השעה, נימוקים שבמהותם מתמגו לפקרים מיוזג מופלא של יוכרון ה"ארטלי" הרוסי, רשמי קריאה בספריו הסוציאליסטים המכונים אוטופיים ופעולה פסוקי החניך על הזרק הסוציאלי, פעולה שכמעט אינה محمود".
ומ. בוכר, נתיבות באוטופיזן

פראנץ אופנהיימר נודע כאיש מדע קפדו ועומד על דעתו בפולמוס עם מבקרים. הוא האשים אותם מתעלמים מכתביו וטיועני. אישידמרע נתבע להציג פתרונות ואולם עלייו להיות אישיחוון שאיננו מותור על עקרונותינו. פתרון לביעות סוציאליות נראה לו כמשמעותה הראשית למחקר החקלאי. הוא האמין שהידע והתבונה האנושיים יש ביכולתם לבנות טוב יותר, צורק וכייב את שורש הרע ראה בשלטון המונופולי על הקרקע, המביא לדלול הכפר ולחץ הכפריים המהגרים העירה על מעמד הפועלים. מאו שגילה זאת, היה הניגור בין מונופול ואלימים לבין חופש ושיתוף פעולה אכן הפינה למפעלו המדעי.

הפילוסופיה של ההיסטוריה שלו הייתה מטוריאליסטית-כלכליות. את הסוציאולוגיה תפיס כמדוע כליל שענינו הפן החברתי של ההתנהלות האנושית. ברוח זו ביקר את זימל⁵⁵ שטען שהסוציאולוגיה היא תורה צורות היחסים. אופנהיימר הקפיד לשים את הדגש על היהת הסוציאולוגיה סינטיה של כל המדעים, מדע המלך את חקר התהיליך החברתי על כל גילויו ותולדותיו. היקף יידיעותיו האנטזילופידי וכן כתביו והרכבים שהקיפו תחומיים נרחבים – עוררו לא פעם את מבקרו לראות במפעליך מעין "אקלקטיזם אנטזילופידי" מה ערד שלדעת אופנהיימר על הסוציאולוגיה והכלכלה המדינית להיות "תוכנית לפורמות סוציאליות" לרבות החברה וקידומה – כיאה ל"תורה בדבר אהידות היקום".

כבר בספרו *האגודות השיתופיות וביי* (1896) הוא מסיק מניתוח כלכלי מודרך שמצוות האוכלוסייה הרכנית ונידיתה הן המקור גם למצוות דתיתם ועל כן בכפר מצויה גם התורפה: ביטול ה-*Bodensperre* (חסומה) שהוא בעצם מונופול על הקרקע אשר התפתח בתוצאה מממצאים אלימים שנתקו השולטים הacobשיס בראשית התהווות המדיניות. המונופול החקני עוסק ומנסה והשאלה האגררית היא מרכזו הכבוד של הבניה הסוציאלית; מכאו נבעה תשוכתו "האגרו-מרכזית"⁵⁶ של אופנהיימר: הלامت הקרקע או העברתה לקניין קואופרטיבי של עובדי-האדמה שמתארגנים להתיישבות בקואופרטיבים מגוונים; לדעתו יש סיכוי לקואופרטיביה הייצרנית-החקלאית מעבר לחוק הטראנספורמציה" והניעו שהוא נישת. בחזונו מתישבים האיכרים הערים על אדמות האחוות (המופקעת עתה ממקיעיה) בקואופרטיב מרכז וסבירו מפעלים קואופרטיביים מגוונים הקשורים למרכו ביחס עכורה אשראי ושיווק. מהם מתפתח "שוק שיתופי" שככלתו הcoopרטיבית משלבת חלקאות ותעשייה ומוסתנת על הבנתה גמול צדק לכל עובד⁵⁷. בספר מאוחר יותר (*הכללה הצרופה*, 1910) הגיע למסקנה שהמדינה תפקיע קרקעות ותחלקם בין המתישבים. הצלחת הקואופרטיביה תהיה לדוגמא שתתפשט מהר ותקיף את חי הכלכלה (בתפקידו האגרונטורי היה קרוב להנרי ג'ורג' ועם זאת נבדל ממנו בתפישת הרנטה וכיו"ב)⁵⁸.

הנחה זו פותחה הן על בסיס חקר הניסיונות השיתופיים המצוים אך גם על תפיסתו הכלכלית שהניחה ששיטות השגת אמצעי-המהנה הן או (1) שיטות כלכליות-מודבקות, ככלומר ייצור וחיליפין תוך שיתופ-פעולה; (2) או שיטות אלימות, גזילה בכותה-הזרע כנהוג בתחום הפליטי שהמדינה הוא ביטוי המובקה. הפליטיקה הופכת את הכלכלה לככלת-ኒציאל האופניינית לקפיטליזם המסתיע במדינה שבה שבח שליטים ונשלטים בהתאם לעצמה ולכפיית-מונופולין. הרמניה חברתי אפשרית אך ורק בשוק החופשי, המהיפה הילברלית לא להיות שלמה בכוננה אך ורק שלטון פוליטי אם לא הגעה לשינוי-משקל כלכלי שפירשו סילוק כל מונופולין, תחרות חופשית ושיתופ-פעולה קואופרטיבי בייצור, שיכטה על-ידי המדינה שמתפתחת למדינת חוק (סוציאלית). ועוד: "שורשה העיקריים של המלחמה יונקים מותם מוכבים כלכליים", כתוב אופנהיימר⁵⁹ ומספר כיצד הגיעו לתגלית המקורית שלו בדבר "דשניות שכונקורנץיה" (א-על-פי שלדרבריו "לא העלו אותה אף פעם על הפרק ולא הוכיחו אותה, אפילו לא היתה"). הוא מוצא שישנן שתי נורמות חוקיות, שתי צורות קניין-כלכלי ובהתאם לכך "שתי צורות בקונקורנץיה האקונומית, השונות לגמורי בפועלתן". נורמה אחת גורסת שוויון, שלום, חופש, אגדות

משותפת ואילו השניה – מלחמה, איזושווין, העדר חופש ושלטון. וזה המפתח לשאלת:
השאלות במדעי החברה: "חופש או צדק?" ויש תשובה פשוטה ביוור: חופש וצדק;
ומסקנת אופנהיימר הנה: "בהתאם לשינויים במשפט והשניות ברכוש קיימת גם השניות
בקונקונציה. במקום שבו פועל חוק השלם, קיים משאיומן של חילוף עבורה נגד
עכורה ופרי עכורה נגד פרי עכורה, או חילוף עכודה תמורה שכחה הנכוון, שמה שלטת
ההתקחות השלווה"; אולם מקום שם משפט השלטון, שם שלטת "מלחמת ההתקחות
האיבת", שם מצוי הניצול ואיהצדך.

אופנהיימר מסיק מניתוחו (הוא דגל בשילוב היגיינו שבדוקציה עם זה
שבאנדר知己יה) שיש להבחין בין שני טיפוסי ארגון החיים החברתיים: הארגון הכללי
הmbוסס על שלום וסולידריות, רצון חופשי והודמנויות שות, לעומת המעצימים
המודניים שהוחתם האנדנות והשליטה בשיטות לא-כלכליות אלימות; כאמור אבחון זה
חופף את האבחנה בין "חברה" לבין "מדינה" שאינה אלא "מוסדר חברתי" שקבוצה אנושית
מנצחת הרוכבה על קבוצה אנושית מנצחת במטרה אחת ויחידה: לועסת את השלטון של
הקבוצה המנצחת ולהבטיח את שלטונה נגד התקוממוות מבפנים והתקפות מכחוץ.
והשלטון – מטרתו הסופית אינה אלא ניצול המנוצחים לטובת המנצחים⁶⁰. כתפיסתו
את הקונפליקט המדינה ואת מוצא המדינה מן היכובש הושפע אופנהיימר בלי ספק
מכתביו של ל. גומפלוביץ' והסוציאלוגיה ההיסטורית-האבולוצינית שהעניקו ממשמעות
הистורית לאלים הראשוניים בהתקחות המדינה ומלחמות המודרות. מוצא מן
הكونפליקט נראה לו חידוש החברה המבוססת על שוק חופשי על-פי החוק הטבעי
שמכירה בטוב המשותף כבסיס לשיתוף פעולה⁶¹. בספרו המדינה מבחן אופנהיימר
שהše שלבים בהתקחות המדינה שבסופה אין המדינה אלא "הסדרם של המעצימים
הפוליטיים – – – תוצאה הכיבוש וההכנעה – הדיכוי". כל מדינה היא מעמדית באופןיה
כשהמלך השליט חותר לייצוב "חוקי השליטה"⁶². במסגרת זאת מתפתחת גם "תודעת
האנחנו" כלפי הרים בסגנון "מדינה קונסיטוציונית". "ההסדרם הארנוטיים מביתים
את המונופולין על הקרקע שאיננו מאפשר התקפות חברות חופשית (טבעית) ועל כן
הנורומייבי ("הבריא") הוא ביטול המונופולין והפיתוח הקהילתי והקוואופרטיבי כבסיס
לעצמת המדינה"⁶³. באידיאל הליברלי העקבி לחלוין ראה אופנהיימר את "הרפואה"
לחברה: הבסיס יהיה כלכלה צדיפה ורצינגלית שמניבה שוויון וצדקה.

אופנהיימר היה בקי בתורות הכלכליות ובמשנות המדיניות ואף כתב עליהם. אך יותר
מcolsם הוקיר את אדם סמית ואת קרל מרקט בהם ראה מורייה-הוראה לsoczialisten
הliberal שלו. לא נעלמו מעניינו עולות הניצול הקפיטליסטי אך לא האמין ב"מהפכה
פרוליטארית" כי אם בהרמונייה חברותית שתצמיחה מככללת שוק חופשי אמיתי. הוא ציין
את קתיעתה של המהפכה הבורגנית: היא התפישה עם צורות-הकניין הפואדיות שמהן
התפתח הקפיטליזם, שהוא "הממודר של שיעבוד וחירות".

באזרום שביהם מצויה אדרמה חופשית לא יכולם לחתקים המונופולין, הרנטה וודרכו
העיר. את האידיאל ("האוטופי?") של אופנהיימר אפשר להבין כך: זה הצד וזה צדדים
להתקאים איכרים וערים על אדמתם וקוואופרטיביים יצרנים. בעיתת ה캡ר הוא מקור
בעיתת הפעלים העירוניים ("הכעה הסוציאלית") וננגנוד למארכס ("המהפכן") הצבע
אופנהיימר על כך שפתuron הטעיה האגררית הוא המפתח לפתרון הטעיה הסוציאלית. אך

הגנדיות והగורוטסית של פ. לסל"ו וועל כן, בשיטת השממת האלטנטיבות מגיע אופנהימר לדעה שהפועלים והaicרים העצמאים והדרים יכולים להתקדם רק בדרך התאגדות הקואופרטיבית. "מדינת העתיד" (בנוסף הסוציאליזם המארקיסטי) רוחקה ועל כן יש להתחיל מיד במלאה ומנסיון העבר (מושבות התאגדויות שונות ובמיוחד הניסיון המוצלח ברוח אונ – Rahaline) וכן על-פי חישובים כלכליים ותTRYיצ' העבודה מציע אופנהימר להקים קואופרטיבים יצרניים-כלכליים כהתלה לפתרון "הבעיה הסוציאלית".

בראשית דרכו התפלמס אופנהימר עם ת. הרצה אשר הציע לכונן את הקהילה האוטופית שלו בארץ לא-אנושת וחופשית (באפריקה). אופנהימר פרסם את ספרו אדרמה חופשית בגרמניה⁷² שבו פיתח רעיוןו בדבר התיישבות קואופרטיבית כהתישבות פנימית. כאשר תאפשר התיישבות לכל מבקש יגבר מודר כוחהם של הפועלים השכירים וישופר שכרם (לנגד ענייני הכלכלנים היהת תומנת ארה"ב עם מרחביה החופשיים). לרעת אופנהימר מצויה קרקע להתיישבות גם באירופה, אך קרע זו חסומה בכוח האמצעים המדרניים ושידי הפייאורלים. "כיבוש" קרקע אלה אפשרית על-ידי ההתיישבות השיתופית על כל יתרונותיה. כרכו הקפנדית – לא חסר "תקנון להתיישבות השיתופית" זהה⁷³, וכאיש חoon ראה בכך שינוי מערכות כולל בכללה ובחברה.

אופנהימר לא היה חסיד שוטה של הקואופרציה וביטול הקניין המונופוליסטי, אך הוא לא נלא לחזור תמיד להנחות היסוד שלו, כיאה למתקן עולם שלא נרתע מלעג מבקרו על האוטופיות שבtabooותיו. הוא ראה בקואופרציה חזון חברתי חיוני לאלאר אך גם בסיס את אפשרותה והשיבותה על-פי השיקולים הכלכלניים הרציונליים: יש בקואופרציה פוטנציה של יכולות משקית שהיא חיונית לתחרות עם המשקים הגROLים (האחוות, שרידי העבר). אופנהימר מין, על-פי המקובל אז, את טיפוסי הקואופרציה השונים (יצרנים, חקלאים או תעשייתים, צרכנים, אשראי ושירות), שאוטם חילק לשני סוגים עיקריים: קוגנים-צרכניים ומוכריס-יצרניים⁷⁴. הקואופרטיבים הייצרניים מתחדים ביניהם, לעומת זאת הצרכניים המגבירים את כוח המיקוח שלהם ובכך משפרים את מצבם. ואולם מן הניסיון לוד אופנהימר שהקואופרטיבים הייצרניים על אף האפיפרויות שיש בהם – נכשלו בכל המקומיות: הם מתגלגים למפעלים עסקיים לא קואופרטיביים ובכך מחתאים את מטרתם המקורי, אופנהימר ניסה את "חוק הטראנספורמציה" שהוא בעצם חוק-הברול של הנינוי הקפיטליסטי של הקואופרטיבים, בו הלשונו: "רק אופן יוצא מן הכלל מגיעה האגודה השיתופית הייצרנית למצב של שפע כלכלי. אולם כאשר היא מגיעה למצב מסוים זה, היא חדרה עצם להיות אגודה שיתופית"⁷⁵; וזאת מחתמת ההסתגלות לסייעת הקפיטליסטית, בפיתוח הטכנולוגיות המכיב אשראי בנקאי, ובתחרות השוקים (שבעצם אינם שוקים "חופשיים"). ההשתעדות לבנקים, העסקת שכירים בהתאם לתנודות השוק, הביוווקרטיזציה המנהלית בעיטה של ההרחקה, והתנוונות הדמוקרטיה ההשתתפותית השוונית – הרינמיקה של השוק מביאה אותם להתנגדות כלכלית קפיטליסטית⁷⁶.

כבעל חoon חברתי האמין אופנהימר ש"שחרור" הקרקע יביא להתחמות קואופרציות רבות וראה בהן מתחמים חזקים למשקים הפרטיים הקטנים וקויה שהדבר יספר את רמת

החיים של כלל העובדים וניה את היסודות לתמורה במשפט הכללי הנוכחי. ואולם "חוק הטראנספורמציה" היה בו כדי לייש את ה"טירופיסט" המփש מזור למדורי החברה. בניתוח האפשרויות חיפש צורה קואופרטיבית שלא נזונה ככל שתצליח וככזאת הוא מצא במודל ההתיישבות החקלאית הקואופרטיבית. פועלים ואיכרים בחבריו קואופרטיבים חקלאיים הם בבחינת קונים ומוכרים, עובדים ובעלי בעית ובעונה אחת ויש להם כוח משיכה ניכר (מן העיר אל הכפר). המודל הזה תאם את מגמות "הקולוניזציה הפנימית" (נורזה) אך אופנהימר ראה בו מודל אוניברסלי בריביצוע, אם יתאפשרו תנאים שווים לתחרות הוגנת⁷⁷.

אופנהימר למד את ניסיונות ההתיישבות הקואופרטיבית החקלאית והוא מוכיר את פועלו של אונ – (והישובים ברוח משנותיו: ניו לנארק, רהאלין ועוד), ניסיונות שנעשו בגרמניה, לרבות עיריהגנים עדז, ברנקלאו וכן התיישבות המורמוניים במדינת יוטה באלה"ב (יריעה מסויימת הייתה לאופנהימר גם על ניסיונות ההתיישבות קומונאלית נספים באלה"ב). הוא קיבל את הנחתו של אונ – שניות החיים החברתיים קובעים את אופיו של האדם ומוסריותו, משמע ההתיישבות השיתופית יש לה גם ערך מוסרי חכמתי. הוא משתמש על הישגי ניולנארק ומדבר בהרחבה ובחויב על הניסיון הקואופרטיבי בראהelin, שהרשימים גם את הרצל, ונראה לו קואופרטיב צרכני-חקלאי המתפתח לקראת חבריו, פוריה וקאבה) שנייתן למשב בכת אחת את המושלים: הנהו כי כן משלבת תפיסתו הקואופרטיבית של אופנהימר סוציאליסטים וליברלים⁷⁸. יש בה רצינן כלכלי אך היא גם ביטוי לחוון "הדרך השליישית". אופנהימר הכריז לא את: "עולם המחר יהיה סוציאליסטי אך לא קולקטיביסטי". ועוד: "לאורנו יש בחיסטריה גם ערבים שאין לנו לכיום. כוחות נפשיים שאין להם מידה ומשקל, עשרים מתח עד כדייך, שיכולים הם להביא לידי הגשמה את הנראת כבלתי אפשרי"⁷⁹.

9

"גם אם תמסור ליהודים מרחבי ניר נאים ביותר בקנדה או בארגנטינה – לא תצליח לעורר בכלם אותו מתח הכוחות שתקנה להם התיישבות בערבה השוממה ביתר, אם רק יירום לתוכה הירדן וישקפו אליה הרים הלבנון".
ופ. אופנהימר

אופנהימר לא חשש מהכינוי "אוטופיסט". "אוטופיסט זה תואר נעלם – – – כל אוטופיה היא המציאות של מהר", השיב. "כ"י הרי יותר משתלויה ההצלחה במדעי החקלאות, היא תלויה ברוחם של הפעלים". וכך נפגשו בראשית המאה דרכיהם של אופנהימר האוטופיסט והרצל "האוטופיסט"⁸⁰. כבר בינואר 1902 רשם הרצל ביוםנו

שمن הראוי להגשים את הניסיון שמציע אופנהיימר (במאמרו על התיישבות יהודית בדי וועלט), ועד מהרה נפגשו ונקשרה ביניהם חליפת מכתבים מלאפת⁶. באטלנטוילנד⁷ מוכרים אופנהיימר, הרצקה והנרי ג'ורג' ובחברה החדשה" הקרקע היה ציבורי והארגן קוואפרטיבי ומצויה בה מזגה אידיאלית בין היסודות הסוציאליים והאנדרוידואליים. וכך התגללו האירועים נמהירות בקונגרס הששי (באול 1903) הציג הרצל את אופנהיימר ואת הצעה להקים התיישבות קוואפרטיבית יהודית בארץ-ישראל, אך זו נתקבלה בקרים, "הקרון הקימיטילישראלי" כבר נסודה ורעיוון הקרקע הלאומית כבסיס להתיישבות התקבל בדרך כלל על כל החוגים הציוניים, ואולם רעיון ההתיישבות השיתופית שהרצל שב והציג בקונגרס החמישי, לא נתקבל אלא בקונגרס התשיעי (1909) אחרי מותו. וזאת, הודות לתמיכתם של פועליצ'זון האוטרים והארצישראלים⁸. הקמת המשרד הארץ-ישראלי בראשותו של א. רופין⁹ ורכישות קרקע בא"י הפכו את תכניתו של אופנהיימר לאקטואלית ולאחת מרכז התיישבות באוטם ימים.

לאחר עליית אנשי "השומר" ב-1910 על ארמת פולה שנרכשה במסגרת עסקה גROLLA יותר בעמק-יורעאל, התחילה בראשית 1911 לבנות במרחכיה¹⁰ את הקבוצה השיתופית הראשונה על-פי תוכנית אופנהיימר. למרחביה, תורות לאופנהיימר, וכות ראשוניים בהתיישבות השיתופית בעמק-יורעאל, ניסיון מובהק למש את הדגם קוואפרטיבי שיעיד אופנהיימר על-פי עיקרי משנתו. הנה כי כן הפירה אופנהיימר את המחשבה הציונית המשגימה. הוא חור והרגיש: "הוראה לבנות ערים צרי לבנות כפרים תחיליה", הקרקע תהיה ציבורי-לאומיitti כדי למנווע מונופולין וספרות ולאפשר למגרים להטרש. ניסיון קוואפרטיזה במרחביה לא האריך ימים בעטים של פגעי המלחמה והטבח, וגם מלחמת שהמודל האופנהיימי לוקה בחולשות אימונטיות והוא לא התאים לאידאולוגיה ולאוירה שרדן בקרב אנשי העליה השנייה וחילצה¹¹.

אופנהיימר עיבד לפטני פרטים את הדגם שהציגו: "האדמה חייכת להישאר לעולם קניין הכלל – כי לי הארץ וגוו"; הקמת משקים גדולים רנטביליים זמן קצר לאחר הקמתם; "ראשיתנו מוכראה להיות כפרי איכרים קוואפרטיביים; וזה צו ההיסטוריה, צו המדע הכלכלי וזו מסורתנו הקדומה"; בראש המשק "יעמוד מומחה"; הפוועלים המקצועים יכשרו את הטירונים ("শক্রম" יעלה על ערך עבודתם ויקטן את שיעור הרוחות); תנאי פיסיולוגיים לרוחיות המשק יהיה "הכנסת המנייע של האינטנס האישית"; קוואפרטיזה החקלאית של היוצרים שתוקם תוהיה " מבחינה פורמלית משק קפיטליסטי, אבל תוכנו – – – קוואפרטיבי"; בשלב הראשון תהיה סמכותו של המנהל מרווחת ו"מידת הצדק והצלחת המפעל מחייבים שכבר העבורה ישלום לפי יכולתו של כל עובד ועובד"; לאחר תקופת הרצת, בשלב השני של בנין המשק השיתופי, יקרה העובדים את פרי عملם ווכלו לפרות את המשק (מהבעלויות של "קון קוואפרטיזה" שנתנה את האשראי); העובדים יהיו לבעליים "ורק דבר אחד לא ארשא להם לעשותו: לחלק את הקרקע בין חברי חלקות בעלות פרטית. כי הבעלות על האדמה תשאיר תמיד בידי הקרן הקימיטילישראלי"¹².

קרקע לאומית, החקלאות כתשתית, סולידריות בין העובדים ההפכים לבעליים ומקיימים עוזה האשראי – אלה עקרונות-על לקואפרטיזה. מגון צורות הקואפרטיזה

שבמלצות אופנהיימר, ביתא "הן את גישתו המعيشית והן את השקפת-עלמו הליברלית, ואולם בתוך תימצא "התאגדות הפעלים בהתיישבות חקלאית-שיתופית-יצדרנית" ובוסףה של התפתחות יקומו מושבות שיתוטיות (Sedlungsgenossenschaft) שהן כפרים שמוקמים בהם הקואופרטיבים החקלאים וצורות התאגדות שונות של בעלי מלאכה ותעשייה. האמנם היה זה עוד חלום אוטופי נוסף? אופנהיימר היה אופטימי וסמרק על הקשרת העובדים וחינוכם לקואפרטיזה – זו היהה עניינו כורה כלכלית אך גם מופת מוסרי בעל ערך אוניברסלי. תליה ועומדת השאלה באיזו מידת התאים מודל זה למציאות בארץ ולחומרם של החלוצים שבנו את התשתיות. חברי דגניה סייבו להארגן על-פי המודל האופנהיימי. "רק עכורה חופשית ומשותפת תשיכ לחים את העובדים ואת הארץ. – – – אנחנו מתנגדים לשפטון (המנהלה). – – – גולת הכותרת של הקבוצת – – – לברווא חיים של שוויון במונח הכלכלי ושוויון בין החברים והחברות. – – – ואם לאו – נרד, ניפול ודגניה תהיה כפתחת-תקווה"¹³, כתוב בוסל.

ואכן הקואפרטיזה במרחבה לא החזיקה מעמד. לפי תוכניתו של אופנהיימר (והמנדרס דיק שהוא מינה) היה מותר להעסק פועלים שכירים, לרווחת המשק, והוא לא ראה ב"עכודה עברית" עיקנון של יהרג'וביל-יעבור. לדעת דיק עכודה עברית בלבדית (איי העסקת פלחים ערבים בעלי מינויו ובסבר נמור) תהروس את המשק ותגרום דמoralיזציה של הפעלים היהודיים, כאשר תשלום שכרים אינו תואם את "תרומות"¹⁴. בספרו של י. דיבינוביין, מוחביה קוואפרטיזה ובמאמרי של י. דון מצוים תיאורים והערכות על מહל התפתחות של המושבה והקוואפרטיזה. ולא נאריך כזה כאן. שאלות כמו מתי מסתיים השלב האדמיניסטרטיבי, כיצד וממי קובעים את השכר הדיפרנציאלי, בעיות אשראי ומיימון הפיתוח – לא היהן הסכמה. התפוררות מוחביה לא איתה לבוא. י. דון מסביר בשיטתיות את מהלך המאורעות שגרמו את התיפורות. הוא תולה אותה בגיןם אלה: הבדלי השכר, חסר יכולת לקלוט משפחות, קיומם של משקייעו פרטיטים בשולי המשק המשותף, מנהל אוטו-רטיבי, והפער בין המודל האוטופי של אופנהיימר לבין מטרותיהם המעשיות והכלכליות של פועל הארץ-ישראל¹⁵.

10

"החיים בארץ היו קשיםomi ומי שלא מצא לו שמחה נפש, שאינה תליה בדרכם שבוחן, התהלך קוור. – – – שמחה היהת רק בכנות הארץ, שמחה בדגניה. שמחה במרחבה. בתקומתה של תל-אביב".
[ש. עגנון]

במודל של אופנהיימר יש שאיפה לשלוות ואילו באורח-מחשבתנו עתה ובcheinנו הנוכחים לא שרדו יותר אמות של שלוות וההשקפת-עלם כוללת ואין אילו שאלות רטוריות או דילמות לבטנים הששים אליו ויכוח. לМИידים היו גם היו אידאולוגיות מובהקות, במתבסס מהעיוון בכתביהם שהעלו את הרילמה הישנה: מוחביה או דגניה?

ענין רב במדיניות הקומונליים כמוני ומענית סקירתו הביקורתית שטרם זכתה לעוזן ייוחב.

מאלו מוכן שהערינוות בדבר "הקרון הקימית", רוכשת הקרן הלאומית, הקרן אופרציה החקלאית-ישראלית המצוים במשנתו הכללית של הרצל, כסמו לאופנהיMER והוא התגיים להכרת הלכבות לתוכנתו האגררית-הקוואופרטיבית. הרצאותו על ההתיישבות הציונית ויסודותיה הייתה ראשיתו של מפעל ששiao היה יסוד מרוחביה, חוות-התיישבות שיטופית ראשונה על אדמות הארץ. אופנהיMER הבין את הציונות כתנועה מאורגנת את הגירטו של העם היהודי למולדת שקייה מיהודים: ארץ קטנה המכילה ישוב צפוף, תנאים גיאורקלמיים שאין בהם נוחים, ו"החינוך הגדל בהיסטוריה העולמית" – החומר האנושי שלא הורגל בחקלאות. ברוח חוננו ראה את האפשרות לגבור על כל הקשיים בכוח "הערכים ההיסטוריים שאין להם משקל, כוחות נפשיים שאין להם שיעור ואשר הנם עתרי מתח כדייך שיכולים הם להביא להגשמת גם מה שנראה כבלתי אפשרי". אמונתו הייתה שיתרונו הרוח המיחיד את העם היהודי וכייא להתיישבות בערבה השוממה ביותר, אם רק יורום בה הירדן ויסקיפו עליה הר}

...כלבונו.

והריהו מפרט את "הנחות-היסוד" שהחתiyaשבות הציונית צריכה לשאוף להגשהתן: א. תושייה וועורה הדרית כפי שפותחו בהגות החברתית השיתופית; ב. החקלאות כנסיס ההתיישבות הציונית; ג. האדמה תהיה קניין הכלל. וכך יבוא הקץ על הנרודים ועל העוני. רשות התקיימות שיתופית מצילהה תעורר עליית המונים ומימושו של החזון הציוני. אין ישועה פתאומית: "נניח יסודות, נשtol שטיל שייבנות יפרח ויהיה לאלאן."

אשר בצלו ישבו בני בנינו ויזכרו לנו לטובה, אותנו ואת מפעלונו".
 ביוני 1903 כתוב אופנהיימר להרציל: "אין יכולם לייצר עם; אומה היא עצמה הנטוע
 בקרקע. אין זה יוצר חרותתי. מוכרים לעלות ולצמוח מהתחלות קטנות, אם גם אפשר
 שתהיליך הצמיחה יהיה מוקצה, לפי חוק היסוד הביגונטי, עד כדי כך, שלמעשה תהיה
 זאת בסופו של דבר כעין יצרת יש מאין"⁹³. התנועה הציונית, ממש כמו תנועת
 הדקוקואפרציה – אין אופנהיימר תופסן כמעשים פרגמטיים ונוטלי תיאוריה מכוננת. הוא
 אף הוהיר ש"ש מהיר כבד להונחת התיאוריה ולהתנגדות החזון; בעל החזון לא חש
 עבוקה אשמה ב'אוטופיזם'. אדרבה"

ישוד הקואופרטיביה במרחביה הייתה איפוא ניסיון להגשים מודל תיאורתי מובהק על אדמתה שנרכשה בידי קרון לאומיות. ההתיישבות הזאת על אף וחמתם של רוב הפליטים בארץ-ישראל ועל אף ההתנגדות של חברי דגניה ל"מודל האופנה ימי". ש. קפלנסקי שהתייחס בחוב לניסיון (בניגוד לעמדת מפלגתו פוע"צ) הכריע על פי עיקרי קפלנסקי שהשאלה הימית מחייבת מילוי מטרת המושבות ומדינת הרוחניות והויה כה מחייבת את הדברים הבאים: "הפעילות החברתית המודעת מבקשת לעצב מחדש את דמותו של מה שנותה זהה ולזיכרנו באורח מוסרי. להקים ביבורים ורוכלים קבוצה חדשה על עיקרונות חופש התחרות ואיזהשווון החברתי, ללא תכנית כלללא תבונה, הוא אוילות מבחינה חברתית ופסיכולוגית. מדינת היהודים על יסוד הקניין הפרטלי, כמתכונת המדיניות שצמחו בהיסטוריה, אין להעלotta על הדעת לפי שורת ההתוגזון". והסעיף הראשון באגדה "הסינאה" שיום סירקין, קבוע שזאת "אגודה מדעית

הסוציאליסטים הליברליים של אופנהיימר, משנתו הכלכלית וכן ה"מודל" שפתחו התגשוו כבר בספרו הראשון [1896] "כינזון להtagבורות חיויבות על הקומוניזם עליידי שתפקיד הבעה החברתית והשללה האגררית". בורתה מעין זו איננה מקרית, כמובן, והוא מתחזקת את ההנחה המרכזית של המחבר: סוציאליסטים ליברליים עדיר להתגשם מכוח התישבות שיתופית על קרקע מולامت. ביטול המונופולין (קניין פרטני) על הקרקע, משקים קוואופרטיביים רוחניים ורצינגוליות עסקית בניהול המשקים – אלה נראהו לעקרונות-יסוד שיביאו רוחה למצוקותיה של האוכלוסייה היבשתית-החקלאית. במשנתו אופנהיימר מצוי אףוא שילוב מלאך של אוטופיזם-סוציאלי וריאליום-יכלכלי. ש. קפלנסקי תיאר את משנתו כנשענת "על שני עמודיהם: תורת הכלכלה החקלאית – אדרם סמיות ועל אבירות הסוציאולוגיה הסוציאליסטית – הוא קרל מארקס"⁹¹.

חוקרים מעתים נתנו את דעתם עד כמה הושפע אופנההימר ממארכס, הן בתפיסתו את השאלה האגררית (כיטול המונופול על החקלאות, גורל המשק העיר ועוזו) ואת מקורות עודריהערה; והן בתפיסתו את המדינה כפרי עצמה וכהגנה אליה (באמצעים שאינס-כלכליים) על זכויות המונופולין של המיעוט השולט. בחשיבתו היוצרת של אופנההימר מזיהה נימה רומנטית-סוציאליסטית: "מדינת העתיד" תהיה משוחררת מדריכוי ואדנות ותתנהל בשיטת המנהל העצמי. האנרכיסט פ. קרווטוקין הרשים מאד את אופנההימר ומצענו שהוא השתרף בחוגיידיו בהתהיפות אנרכיסטים⁸². הוא היה מיזorder עם האנרכיסט גוסטאב לאנדואר שפגשו בחוג שתכנן "עררי גנים". הוא גילה

והיא עוסקת בדרך עיונית בשאלת יסודה של קהילה יהודית על יסוד קולקטיביסטי בארץ-ישראל". אידיאולוגיה סוציאליסטית מובהקת (אונרכיסטי) עליה מוחתכלות שבין טרומפלדור וצבי ש. ועוד תעודות לא מעות מוכחות שריעונות ההתיישבות השיתופית, על הדגמים השונים שלה, היו מעוגנים באידיאולוגיות השונות, ובעיקרו של דבר בהשכלה-העולם הסוציאליסטית לגולני.

אנשי העלייה השנייה סדרו מטהlixir הנינוי שפרק את אנשי העלייה שקדמה להם – "התאכיות" בלשון הימים הם ו"בזויות" בלשון העלייה השלישית. ברל צנלוון כתב לאחיו: "הפועל בארץ ישראל מבקש לעמד רשות עצמו, חופש מעול בעלי הבטים". יוסף בוסל, בכנס "הפועל הצער": "עלינו למצוא שיטה שתיתן באמת חופש אנדריוויריאלי לפועל ולא יצטרך להשתמש בעבודתם של אחרים". מ. סמילנסקי מספר על בוסל שփש סינטזה חדש: "לא איכר מנצל ולא פועל מנצל – כי אם כבוצה (ברוח ה"ארTEL" הרוסי) – – – וצורת חיים קומוניסטית".

תכנית אופנהיימר נראית אז בעניין פועלאי"י כפוגמה מכל וכול: צורה חרשה של "אפייטופוט", חוסר צדק בתגמולים ובഫresher השכר, פקירות ממונהתמעם וכיו"ב. המנהל מטעם אופנהיימר, האגרונום ש. דיק, הציג את "הפרוייקט האופנהיימרי" בפני ועדת פועל הגליל – אך לא מצא חסידים שיטלו עליהם את מימושו. א. רופין וש. קפלנסקי היו מהמעטים שראו ברכה במודל האופנהיימרי, אם גם לא הגיעו להעדיפו על פני דגמים אחרים, אלא שהגם האופנהיימרי כשל. בארכון קיבוץ מרחבה שמור פרטיכל אספת חברי הקואופרציה-ברוחביה, ערכ מלחמת-העולם הראשונה. באספה זו הציע המנהל, כדרך למצאה מן המשבר ולהגברת "המוטיבציה" (ברוח משנתו הכלכלית של אופנהיימר) למסד את הפרשיות השכר ואף דאה אפשרות לטפח "משקי עוז פרטימי".

חברי דגניה דחו את ההצעה להיות מושמי הקואופרציה בנוסח אופנהיימר מנימוקים עקרוניים ("אידיאולוגיים"). הם האמינו ב"קבוצה" שבה החיים משותפים, העבודה משותפת, כהmesh לחיי "קומונה" המיסודה על שיתוף ושוויון (שמשמעו הפרדה של התמורה מן התרומה ובנגדור לפילוסופיה הסוציאולכלית של אופנהיימר המניפה שאנטרכטס הפרטיז הוא מנייע ראוני). הדחיה נומקה בז' הלשון (26.11.1911): "הפעלים רואים את החופש והגמר בעבודה ובהתפתחות יומתם בדבר הכרחי לקיום קבועה ויראו זאת כנסיגת לאחרו, אם יקבלו עליהם את מרותה של הנהלת היישוב השיתופי (הקוואופרציה). מלבד זה הם מתנגדים לשווים פרינציפיונים בתורת אופנהיימר והם: א. ההפרש בקביעת השכר לכל פועל ופועל; ב. הפיקוח העליון מצד איוה מנהל ושמי, הממונה על קבועות הפעלים, שהבריה יודעים זה כמה שנים את מלאכתם". בכתבה בהופיע הצער (יט' בטבת תרע"ב) מסופר על דגניה, ש"כולם עניין אחד לפניהם: להשתדר שהעכודה תכניםס כמה שאפשר יותר ולהראות בזו מופת חותך לרעתם האמורתי כי שיטה של עכודה משותפת המסודה לרשות הפעלים היא השיטה הייתר נכונה בעבודת היישוב שלנו".

האידיאולוגיה, או המערכת הפילוסופית של אנשי דגניה, דומה שמצוה ביטוי ברווח בשקופתו של י. בוסל באותו הימים: "רק עכורה חופשית ומשותפת תשיב לחים את העובדים ואת הארץ". ובמושג הזה החקלאית של "הפועל הצער" בכרת (תרע"ט): "דאיינו

את המושבות והן מתרנסות על ניצול אחרים. אמרנו: נוצר לנו צורה של יישוב כזאת מהחייבת אותנו לעבוד בעצמנו ולא בידי אחרים ובלי הנהלת אחרים. – – – לככוש עכורה – בלי בעלים ובלי מশגים. – – – גולת הכותרת של הקבוצה: ליצור עלייה אסירות שניהה בעצמניו הריגולאטורים של חיינו, לבזוא חיים של שוויון במובן הכלבי וחיים של שוויון בין החברים והחברות". (הדגשה שלי, א.ין.⁴).

אין ספק שההשקפה-העולם קבעה בנסיבות המיחזרות של ההגשמה הציונית את האלטרנטיבתה החברתית הדריפה, כשם שנקטו אינם אלא פונקציה נגורת מעדיפות זו. וכפראפורה ולרכרי הורקה ימרו נתן לקבוע: הערך השקפת-העולם או ארישות לתיאוריה הופכים את העשייה לריאלטיביסטית ואף למונכרת. את הפעולות האנושית מנייע רצון מכון המתווה מטרות; השקפת-העולם אינה תלווה מ"רוח הזמן" המזוהה ומארחות-ההתייחסים האפשריים והרצויים מבחינת הצד החברתי (מי מושם של החירות והשוויון). אין חיצזה בין עקרונות-המשק ואורחות-החיים אלא בתקופה של משבר ושקיעה, כאשר נהרסת השלמות של המרכיב החברתי והיחסיות וה贊ןיות חוגגות. אין זה מונע שלייתו של דגם אחד והישרדותו של الآخر. הקיבוץ שדר כיון שפיטה את משקו כ"כלכליות מסורת" וכארוחהיים משחרר ולא כ"מרכז רוח" שיש בו מן הניכור ואדרנות המנהלנים. ומכאן: הרלוונטיות של הנושאים שהעלה אופנהיימר בכתביו⁵, ובמיוחד עתה כתהיליכי ה"הפרטיה" וה"שינוי" בתנועה הקיבוצית על כל ורמיה – החלו, קיבלו תנופה, ואחריהם מי ישרו!

ורואים שיישמו מחדש דבריו של פ. אופנהיימר באחד ממאמריו האחרונים (1944): "ראיינו את ארץ-ישראל לא רק כמרכז חדש לרכיבו וביחסונו של עם ישראל, אלא בקשרנו להנעה לה יסודות כאלה אשר יפטרו מלכתחילה מעונשן של הרעות החולות הכרוכות בחיי הכלכלת המודרניתם". לא השגנו את מלאה המטרה, אך לא באשמת העקרונות: "עמנו אותם אוזני משמו לעkol חזו", לפנות אל הדמוקרטיה הדסוטיתית וدلבלית גם ייח.

אברהם יסעור

קיבוץ מרחבה, תשנ"ג

הערות וمراجعة מקומ

1. ר' תוכירם של חברי מרחבה שהובא בחוברת של אופנהיימר על מרחבה (1914).
2. ת. הרצל, מדינת היהודים, 1896 (ר' כתבי הרצל).
3. ג. סירקין, שאלות יהודים ומדינת היהודים הפסיכיאלייטית (1896), הוצאה יד טבנקיין (1989).
4. 15. דיו וועלט, 1902, 4, עמ' 6 (לפי מאה שנה להולדתו).
16. כנל', 6.3.1903; ועוד: "אני יכול להסביר כיצד אחד יהודי יכול יהדי שלא להיות ציוני".
17. הפירושקט – ר' מאה שנה להולדתו, 31-33; תרגום הרצאה בקונגרס השישי – ר' קמה, תש"ח, 184-175; והכללו בקובץ זה.
18. דיוון מפורט בכל אלה אצל קרסל, 1972.
19. הכוונה בספר Das Grundgesetz der Marxschen Gesellschaftslehre שהופיע בברלין 1903 (ר' מאה שנה להולדתו, ע' 49, 51).
20. ר' ספרי משנתו החברתית של מ.מ. בובר, ת"א 1984.
21. ב-1909 Der Staat בהוצאות רבות ותרגומים לכמה שפות. (תרגום קטיעים בידי מג. במחברות לסוציאלוגיה, מס. 5, 1943).
22. המדרינה הייתה הכרך ה-14-15 בסדרה Die Gesellschaft בעריכתו הכללית של מ. בובר).
23. ר' אופנהיימר מ-1954, ע' 5 (ולහן על-פי מהדורותיו והכולל את מבואו של אופנהיימר מ-1928). מכתבו של בובר (אל שטהר), 20.5.1905, אנו יודעים שהסדרה וחברה נועדה לפרסום "מחקרים בפסיכולוגיה חברתית" והעורך מתכוון לפנות אל חוקרים נודעים כומברט, זימל, ברנסטיין ואופנהיימר. במאמריו של אופנהיימר אל בובר (9.11.1905) הוא מודיע שמתאים לו לכתוב על נושא המדרינה – אך כתיבת הספר תתעככ מחמת עיסוקיו בחברת ההתיישבות הצועדת קידימה" (וכן מזכיר במאמר על שכירטופים והוצאות דואר) – ר' בובר, חילופי איגרות, כרך ראשון, ירושלים 1982.
24. ובענין זה מלעת מסתו של מ. בובר "בין חברה למדרינה", מולד, ה, 27 (יוני 1950) (פנ' אדרם, עמ' 397-413) וכן הספר החשוב R. Bendix (et al.), eds., State and Society, Berkeley 1968.
25. על תקופה זו שבין שני הקונגרסים – כתוב בפירות רב קרסל (בספרו, פרקים ב, ג והלאה).
26. ר' מאמרי "ציונות וקוסמופוליטיות", דיו וועלט, 7, 51 (1903) "ההתיישבות היוונית בין התרצאות יהודית-שיתופית בארץ-ישראל" בחוג והעם, שם, 7, 52 (1903).
27. נודעה (בין היתר) הרצאתו "התישבות יהודית-שיתופית בארץ-ישראל" בחוג היווני של "האגודה היהודית להתישבות", שפורסמה בדי וועלט, 11, 11 (1907).
28. אונגר, "פועלי-ציון במערכות למען תכנית אופנהיימר", הציונות, מאסף י"ד, 1989, 1989, 263-286; ש. קפלנסקי, חזון והגשמה, מרחבה 1950, עמ' 24-32.
29. דיו וועלט, 13, 42 (22.10.1909), אופנהיימר חור ופירת את תכניתו הקואופרטיבית מהניסיון המעיishi שהליך ונצטבר.
30. והציג את התאמתה לתנאי הארץ ולביקרנות הציונית.
31. ש. קפלנסקי, 1950, ע' 94-95.
32. ספר וארבורג, ירושלים, תש"ח, 127-139 (דבריו בקונגרס התשייע).
33. ראהלין – ראה: Rahaline: an Irish Owenite Community, Inter. Review of Social History, Pollard & Salt (eds.), 1971 – וכן יעקב עובד 1981.
34. פאול אהרליך – בעל פרס נובל ב-1908 וממציא חתרופה נגד עגבת, שהיה אן נפוצה מאוד בקרב דלתהיהם.
35. על גוסטאב לאנדראואר, ר' כתבים ומכתבים, מבוא וסוף דבר מאת אברהם ישוער, ת"א 1982. ספרו של קרופוטקין העזרה הדידית בטבע ובחברה, מכתבי היסטור של האנרכיסטים, מצוי בתרגום עברי (מאז 1923).
36. הכוונה בספר 1890 Zukunfts bild. Theodor Hertzka, היה לאומן ואנטישמי, אך סוציאליסטים צעראים נמשכו אחר אוטופיית ההתיישבות הקומונאלית שהוא פיתח, אף כי תכנינו להתיישבות בקניה שבה מוציאות לדעתו אדרמות הפקר, היה בה יותר משביעית של אימפריאליזם גרמני. הדים לאוטופיית "פרילאנד" מצוים במבוא למדינת היהודים. לבנת הלכיהרות בחוגים אלה, ר' U. Linse, "Von Nuovo Germania nach Eden", Bauwelt, 43 (13.11.1992).
37. אופנהיימר העידיך מארך את היגויו של מארך בתחום הכלכלת ופיתוח הרעיון הסוציאליסטי. [עב' הגמר שלו]. עם זאת פיתח אופנהיימר את שיטתו המבוססת על סינטזה מקורית בין אינדוקציה ודידוקציה כפי שהונגשו באסכולות ה"היסטוריה" וה"קלאסית".
38. ספרו ראה אוד ב-1896 (ומהדורות נוספות ב-1913 וב-1922) Die Siedlungsgenossenschaft: Versuch einer positiven Ueberwindung des Kommunismus durch Loesung des Genossenschaftsproblem und der Agrarfrage.
39. ראה את האזכור בכתבו ובמיוחד דברי המדעת, 1929.
40. ראה בפרק האוטוביוגרפיה שלו (Erlebtes etc., ch. 19-20) בזיכרונו של היל אופנהיימר (בנו של פראנץ) מספר על ניסיון נוסף של אופנהיימר, סמור לאיזנץ, שנכשל אף הוא (7-1905) אך הובחרו עקרונות נוספים שידע אופנהיימר מהניסיון המעיishi שהליך ונצטבר.
41. טראני אופנהיימר – מאה שנה להולדתו, הוצאה אוניברסיטת תל-אביב 1965;
42. ושם – תרגום חליפת המכתבים בשנים 1902-1904.
43. M. Eliav-Faldon, "The first Jewish Utopias", The Rahaline – ראה: Rahaline

31. די וועלט, 14, 4 (1910).

32. "מודעות המוצא ותורעת עם", שם, 14, 7 (18.2.1910).

33. "הדרומה החקלאית בארץ-ישראל העתיקה והחדרה", שם, 14, 9 (1970).

34. שם, 14, 25 (יוני-יולי 1910).

35. בזיכרונותיו על פגישות עם פטר קרווטקין, מזכיר אופנהימר את ביקורו בגלאגנו ופגשתו עם קבוצת "פועלי-צ'יזון" שם, על קבוצה זו ראה: א. גוטמן, סיטורו של חולם, יד טבנקין 1990, ע' 23, 25-26 וכן ארכיוון מרחבייה, מיכל טיבר, 1:1.2, תיק 7.

36. ר' "הצדדים הראשונים על ההתיישבות המשותפת בא"י", האחדות, ב', 14 מאמר ראשי בעילום שם. וכן כתבי ש. קפלנסקי ומארטו של אונגר (הערה 27). בספרו של קרסל (1972) מוקדים לפרק הפתוחים ל-6.

37. Merchavia - A Jewish Cooperative Settlement in Palestine, 1914.

38. החוברת הוצאה לזכרה ביקר אופנהימר בארא"ב. מצויה גם באידיש.

39. שירה עם פראנץ אופנהימר, העולם (אודיסה), 13 במאי 1913.

40. System der Soziologie, 3 Bde, Jena 1922-4.

41. Grundriss der theoretischen National - Oekonomie, 2 Bde, 1926.

42. ר' מ. בובר, חילוסי אינגריות, כרך א', ירושלים 1982; בעיקר במכתבים 322, 400, לא מובן לי על שום מה מזכיר בובר את אופנהימר פעמי אחד בלבד בספריו נתיבות באוטופיה (ת"א, תש"ז, ע' 70), ובענין צרכי לחולוטין, בפרק על ההתאחדות שענינו התפתחות הקואופרציה והшибותה.

43. דבר, עיתון פועלי ארץ-ישראל, 13 בדצמבר 1926. הביקורת החלה כבר לפני פרסום זה, לאחר שנדרעו בארץ עיקרי המסתננות וכן בעקבות הרצאת אופנהימר בועידה הבינלאומית של הסוציאליגנים בוינה ספטמבר 1926. ור' פרטימס בקרסל (1972), פרק י"א.

44. שם, 14 בדצמבר 1926.

45. מ.ב., "ביקורת של פראנץ אופנהימר", דבר, 29-28 אוקטובר, 1926.

46. ש. לביא, "لتזכירו של פרופ' אופנהימר", דבר, בהמשך 20, 29, 30 דצמבר 1926.

47. ש. קפלנסקי, דבר, 20-19 באפריל 1929.

48. "פראנץ אופנהימר בועידת הפעול של הסתדרות", דבר, 29.3.1926. אחד מתומכי משנתו הקואופרטיבית של אופנהימר, לא נמנע אף מלברר את חולשותיה ואי-התאמתה החקלאית לתנאים שררו בארץ-ישראל. ראה י. אלעורי-זולקני, בתבימ זיה, בדרכ, ת"א תש"ז, ע' 139-170 – סיכומו: "החברות הולכות ועוברות מעולם המחשבה" ל'עולם המעשה' והחיים בודאי יראו לנו עוד על 'הרבה תיקונים, שעליינו להכניס. עליינו לשומר רק על הפרינציפיו העיקרי: הלאמת הקרקע והתמודות המשק הגדול והעיר; בבחירה האמצעים אנחנו תמיד חופשיים לנפשנו" (270).

49. אופנהימר הכיר היטב את משנותיהם של הניו-פייזוקרים (בינוי הרצקה) והיה קרוב לכמה מרצותיו של הגנרי ג'רג' (ארה"ב).

50. אופנהימר מרצה ב无数次ותם של הניו-פייזוקרים (בינוי הרצקה) והוא שטרנברג, י. קראפט, ק. ספיגל ואחרים. ניסינו בברגקלאו האריך ימים עד לעליית הנאצים לשלטונו. אופנהימר יישם כאן את אשר למד בניסיונותיו הקואופרטיביים הקורומים – פריליאנד, ערן, מרחבייה. ערב עליית הנאצים לשלטונו הואשמו אנשי ברנקלאו שהם מנהלים משק על בסיס של "כלכלת קומוניסטית יהודית". על כך השיב אופנהימר שאכן זה היה "כלכלת יהודית ברוח של היהדות ישו". ר' ספרו של Hasselbach, 1985, קרל מאנהיים ר' ספרו אוטופיה D. Frishy, The Alienated Mind, 1918-1933, London, 1992, ch. 4-5.

51. פ. אופנהימר, "תורת מארקס", דבר, 27.2; 4.4; 14.3; 1935; המאמר זכה להסכמות Ark במקור לביקורת רוי. ברולי פرسم חיבור פולמוסי: פרופסור אופנהימר ומושיטי המדע בארה"ן, ת"א, 1935.

52. וו היה תביעה הפולרית של מ. ובר. וקרוב יותר תפיסתו של הנרי אטלון "Le désinteressement: prix d'entrée en scientifiuite", A tort et à raison, Paris, 1986, p. 201.

53. המשק השיתופי, תוספת לדבר, 31.1 ו-7.3.1935.

54. ש. קפלנסקי, "אופנהימר איש המדע", חזון והגשמה, מרחביה, 1950, ע' 124.

55. כתבתהיד פורסם ב-1944: Japan and Western Europe, The American Journal of Economics and Sociology, 1944-1945.

56. המאמר 1985 "האנציקלופדיות" שלו – בספר (כרך ג') (1961). ר' גם את D. Frisby, "Georg Simmel" 1985.

57. הביטוי מזכיר אצל ש. קפלנסקי, חזון והגשמה, ע' 121, שם הוא גם מונה את ההסכנות והמלחמות בין אופנהימר למארקס ובמיוחד הסתיגותו מהתורת-העלך, ומהוקי הצעיר הראשוני מקור למצוקת מעמד הפועלים. ובר' רואה זאת גם ש. זיד המזהה את "האגוצנטריות" עם "סוציאליום אגורי".

58. לדעתו ניכרת כאן השפעת הלורדריאות הקשור בשמה של קרווטקין ולאנדאוואר. בזיכרונות שפרסם אופנהימר ב-1942 הוא מספק שפגש את קרווטקין ב-1910 (ככיבור אצל "הקבוצה הסקוטית" שהתקוננה להתיישבות-שיתופית במורחבייה) אך כבר לפני כן היו בקשרו מכתבים. הקשר ביןיהם נוצר כנראה באמצעות פון-יעדרן וגוטמאן לאנדאוואר ("היהודי היקר, הומניסט לווחם"). קרווטקין קרא את המדינה מתוך הסכמה ואף סייפק לאופנהימר חומר מתאים על התפתחותה של רוסיה, ר' מאמרי "השפעת קרווטקין על ההתיישבות השיתופית בארץ", שרשימים, 1994.

59. אופנהימר הכיר היטב את משנותיהם של הניו-פייזוקרים (בינוי הרצקה) והיה קרוב לכמה מרצותיו של הגנרי ג'רג' (ארה"ב).

- הקומוניסטים על-ידי פתרון בעית הקואופרטיבית והשאלה האגררית".
 סקירה מלומדת על התיאוריות הקואופרטיביות בעולם מצויה בספר של א. דניאל, *הקוואופרטיבית – חזון והגשמה*, תל אביב 1972 (על אופנהיימר – ראה במפתח השמות; הדיוון ב"חוק הטראנספורמציה", ע' 46-96).
 פיתוח רעיונות אלה מצויים בספרו Siedlungsgenossenschaft (1896) בעמ' 35-45, 120 והלאה.
 כנ"ל, ע' 44 והלאה. ר' י. גלפט, *תרומות*, מרכזיה 1957 עמ' 137 והלאה (בעמ' 145 מזכיר גלפט את הערכתו של בוכארין ושל א. ברנסטינן את משנת אופנהיימר).
 באיזו מידה עוברים הקיבוצים (כצורה משוללת ביותר של קוואופרטיבית) את התהיליכים הרנסניים – הרי זה נושא לדיוון נפרד (ר' מאמרי "שליטות הקומם" בספריו חזון וחוו יסודות בקיבוץ).
 עוד על תכניתו הקואופרטיבית של אופנהיימר ר' י. גלפט, *יעדים חברתיים במחשבה הכלכלית*, ת"א, 1975, 193 וhalbah. ר' גלפט, *מסות בכלכלה שתיתופית*, ת"א 1939 וכן מאמרו של ש. קפלנסקי, "אופנהיימר איש המדע", דבר 12.11.1943 ר' מאמרו של אופנהיימר במשך השיתופי, 1935.
 ראהLIN (Rahaline) אכן הפתח לישוב מצליח כלכלי, ואף מוסרית-תרכותית, אך הוכרע בידי גורמים חיצוניים (הקרע לא הייתה ציבורית ובועליה משכנן אותה). ר' מאמרו המאלף של V. Geoghegan (1991).
 ר' מאמרו המאלף של Siedlungsgenossenschaft (1896), ע' 432-452 ועוד.
 ר' Haselbach 1985. ושוב: באיזו מידה השקפת עולם זו عمדה במחוז – הרי זה נושא בפני עצמו.
 על ה"אוטופיסט" הרצל ר' אלכסיידור, מהחר של האת מול, 2 כרכים, ירושלים 1993 (קטעים נבחרים מאלטנוילנד, כרך ב') ושם גם ביכילוגרפיה נורחנת.
 על התפתחות היחסים בין אופנהיימר להרצל, ר' בהרבה אצל קרפל. וועוד: חליפת המכתבים ומאמרו של א. בין בקובץ *סראאנץ אוטנהיימר – מאה שנה להולדתו, אוניברסיטת ת"א 1965* ור' את ספרו של פנסלר, D.J. Pensler, Zionism and Technocracy, Indiana University, Press, 1991; A. Bein, Correspondence between F. Oppenheimer and Th. Herzl, Herzl Yearbook, VII, 1971, 89 pp.
 הרצל, היומן, ת"א, תש"ד, מדינת היהודים ואלטנוילנד – בכל כתבי הרצל, כרך ראשון, הספריה הציונית, תשטו". צוין לא אחת שהיו עוד נקודות-קרבה בין אופנהיימר להרצל: לאומיות ליברלית, הגשמת "אוטופיות", יחס ליהודי אירופה ולמוסורת המורחות וכן ל"שאלת העברית" בפלשתינה. א. רופין מספר בימונו, 13 במרץ 1926, שכעת ביקרו בארץ התקשר אליו אופנהיימר וביקש להציגו לאגודה לדיידות יהודית-ערבית" (היא "ברית שלום" לאחר מכן) – A. Ruppini, Memoirs, Diaries, Letters, Jerusalem 1971, p. 222 שכירויות ערביים במושבה הקואופרטיבית מרכזיה – סלע מחלוקת חריפה בין ריקardo בכר ברנרטה הקראקית המכבריה על הכנסות היצרנים ואינה אלא פרי המונופולי על הקרקע. הצעתו לא הייתה הפסקת קרקע לטובות המעבדים כי אם איזון ותיקון על-ידי מיסוי מתאים. ואולם במשנת אופנהיימר המונופולין הוא תוצאת האמצעים הכלכליים המשבשים את התחרות החופשית וזה ייחדרו בין הסוציאליסטים האגרריים. מצוי כרביד של אופנהיימר (לא פורסם) בשם רפורמה קרקעית, שבו הוא דן בתיאוריות הנינוי-ויקטוריות של התנועות לרפורמה ג'רג'ן; ר' המבואה של ש. זיד להוצאה הזרפתית של הבלבלה הצרפתה. על הנרי אופנהיימר – "הרסתומה הקראקית", New-York, 1930, The Prophet of San Francisco, תобיג'ן של L.F. Post, תורגם לאנגלית, לא סורסם (מצוי בארכיון הציגני ובארכיון קיבוץ מרחביה).
 "יסוד ושות המלחמה", הפועל הארץ, כרך ח', מס. 21, תרע"ה.
 "על התהווות המדינה", תרגום מ.ג., מחברות לפוציולוגיה, 5 (1943), ע' 79 והלאה. והוא תרגום מן המבוא לספר Der Staat, מהדורות 1912. ור' ההזאה האנגלית The State, tr. J. Gitterman, N.Y. 1942 למהדורות 1975 מערבי האמילטונו את אופנהיימר (בקבות ר. ארון) להוגים המדיניים ברוח האידיאל של פרודון בךרר חברה חופשית ואולי נסיך גם "מדינה מנגמאלית" (כאמור אין אופנהיימר מבקר את קרוופוטקין ולאנדוואר שאט כתביים הכרויים).
 לוודיג גומפילוביץ (1838-1909) לימד 1882 בגרاز ור' ספריו ועליו: L. Gumpilowicz, Rasse und Staat, Wien 1875; Grundrisse der Soziologie, Wien 1885; Barues (1948), p. 191-206 אופנהיימר בקובץ זה האלהת המדינה. לבירור נרחב של גרסת האלימות בהקשר לא. דירינג, ר' פ. אנגלס, אנטיזיהירינג, (כרך ג' בכתביו מארכס-אנגלס), מרחביה 1959.
 The State 1975, עמ' 7, 27-31 ועוד.
 ר' המאמר לזכרו של קרוופוטקין, הערכה 56.
 System der Soziologie, 2, 599-560 ור' גם ש. קפלנסקי, "אופנהיימר כאיש מדע", חזון והגשמה, 118-124 וכן א. שמואלי, "לפיטרתו של פ. אופנהיימר", מאזנים, י"ז, תש"ד, 163-166.
 לעניין זה חשוב ספרו של ל. נלסון – Vernunft, Leipzig, 1910.
 System der Soziologie, Bd. 2.
 Freiland in Deutschland, Berlin 1895. והרצתה ביקר את הקפיטליום על שהושתת על קניין פרטני על האדרמה המניבה רנטה המשבשת את הווימה החביבה שמטביה השוק החופשי. מכאן הסיק שיש להתיישב באדרמות פנויות באורח שתפני. גם הרצל הושפע מרעיונותיו של הרצתה – ור' הערכה 8.
 Die Siedlungsgenossenschaft etc. התיאוריה הקואופרטיבית שלו על הבטיה העזינוים והמעשימים (כולל התייחסות לניסיונות הקואופרטיביים שחקר). כאן גם פיתוח דרכו המוחdet – הסוציאליזם הליברלי וככורות המשנה של הספר – "ניסיין להתגבר באורח חיובי על

- . מ. בוכר, *נתיבות באוטופיה*, תש"ז, ע' 121.
- . ה. הקבוצה - מאסף לענייני הקבוצה, ת"א, *טרפ"ה*, ע' 15, 51, 115 וועה.
- . 87. הורוביץ וליסק, 1990, ע' 96.
- . 88. קפלנסקי, 1950, ע' 119.
- . 89. ר' ספריו של י. גלפט במיוחה.
- . 90. א. ביין (עורך), 1965, ע' 36 (mobא בקובץ שלנו).
- . 91. גדרון, 1958, ע' 19.
- . 92. עיקרי הדברים הוכנו בהרצאה לכנס השלישי של חוקרי הקיבוץ לכבוד שנת ה-80 לייסוד דגניה (1990). איש הקיבוץ מרחבה ביקר את הקואופרציה האופנהיימרית על שהשליכה יהבה על ארמיניסטויה יעללה והפרשיות בשכר, ואלה הולידו בעיות חברותיות חמורות. והוא מכיא קטע מ麥תבו של אופנהיימר (6.9.1912-1918) בוה הלשון: "חלוקת הרוחחים לפי המבצע הוא המנייע הפיסכולוגי של כל השיטה. השינוי התמים לצאורה (שהציג או ש. קפלנסקי) המוצע, יביא להולקה קומוניסטית לפי גולגולת. הקומוניות "הוא חורבן" (צ. ורדי, "מרחבה תרע"א" תש"א", אורות חברה, מרחבה 1946, 160-161).
- . 93. גדרון, 1958, ע' 19.
- . 94. המושבה והקואופרציה במרחבה נחקרו בהרחבה ונציין בה היבורים עיקריים: ספר מרחבה - הקואופרציה, בהריכת לוברני ספר מרחבה (קבוץ השומר הצער), בהריכת ד. כנען, מרחבה 1961; י. רבינובי, מרחבה 1911-1918, הוצאה הקק"ל; כתבי של אופנהיימר על מרחבה; י. דון (עורך), פראנץ אופנהיימר והקולוניה הקואופרטיבית מרחבה, אוניברסיטת בר-אילן, י. דון, "פראנץ אופנהיימר והישוב השיטופי מרחבה", בר-אילן, קובץ העשור, תשכ"ה, 269-234 ועוד ועוד (ר' בספרו של פנסלר, ע' 119-122, 139-143).
- . 95. לא כאן המקום להרחב בדון על מקומה של האידיאולוגיה במערכות ההתיישבות ועל הסיבות המגוונות שה캐שו את הניסיון הקואופרטיבי במרחבה; על כך דנו בהרחבה, ולא מtower הסכמה י. דון, "אופנהיימר והישוב השיטופי במרחבה", קובץ בר-אילן, תשכ"ה ולעומתו י. אופנהיימר, מה הייתה הסיבה המכרצה לחורבנו של היישוב השיטופי מרחבה, "פראנץ אופנהיימר והקולוניה הקואופרטיבית מרחבה", בר-אילן 1973, ע' 39-53 (ור' שם את דברי י. שוצברג, חבר קיבוץ מרחבה). ואשר למקומה של האידיאולוגיה, ר' A. Yassour, 1982 כתבי העת קתרה, מס. 18, 23, 29.
- . 82. תכניתו של אופנהיימר מוסכמת ומונמקת בהרחבת בחוכרת שלו 1914, Merchavia המתורגם בקובץ זה לארסונה ור' גם ספר מרחבה, 1961, ע' 75-73. ולעניןינו השובים מאור שני מאמרי נוספים בקובץ זה: "קניין-הציבור וקניין-היחיד בקרקעות", 1918, ו"קואופרטיבים הארמוניים ויריבים", 1935.
- . 83. בספר מרחבה הקואופרציה, כותב ד. בזיגוריון: "רענון הקואופרציה במרחבה היה נדמה לי, הניסיון הראשון של ההתיישבות מתוכננת לפי רעיון סוציאלי מראש, לפי שיטתו של פרופ' אופנהיימר ובכרכת הקונגרס הציוני".
- . 84. ר' מאמרי בספר בולס ובס. גדרון, כרך א' 1958.
- . 85. ש. דיק, דוח לחברה להתיישבות ארץ-ישראל, קטעים בספר מרחבה הקואופרציה. ור' שם את מאמרו של א. לוברני, "הגבלה מול העתיד", עמ' 216-224.
- . 86. י. דון, תשכ"ה, עמ' 266-269.

תאריכים בחייו פראנץ אופנהיימר

- נולד בברלין ב-30 במרץ, במשפטת ורכב של הקהילה הרפורמית. 1864
- מסיים את לימודיו בכיה"ס התיכון הכללי בברלין. 1881
- מוסמך לרפואה; עובד בברלין ובכיבתה. 1886
- נושא לאישה את מרטה אופנהיים. 1890
- מפרסם מאמרים על בעיות חברה ועל ניסיונות של ההתיישבות שיתופית בגרמניה. 1895
- מתרפסם ספרו על יתרונות ההתיישבות השיתופית: 1896
 - *Siedlungsgenossenschaft: Versuch einer positiven Überwindung des Kommunismus durch Lösung des Genossenschaftsproblems und der Agrarfrage.*
 - (ניסוח החוק בדבר "ג'זון הקואופרטיבים").
- מאמורים בשאלת האגררית, ההתיישבות השיתופית והאוטופיות. ראשית ההתקנות עם תיאודור הרצל. 1900³
- משתף בקונגרס הציוני הששי. לבקשת הרצל הציג את תוכניתו להתיישבות ציונית בארץ-ישראל. 1903
- מופיע ספרו "ה מ ד י נ ה" (בסדרה עיתוכית מרטין בוור). 1907
- מקבל תואר דוקטור לפילוסופיה והואורה באוניברסיטת ברלין. 1908⁹
- ציר בקונגרס הציוני התשיעי, שבו הוחלט לבצע מעשת את תכנית היישוב השיתופי הניסיוני בארץ-ישראל. 1909
- נרכשה אדמה בעמק ירושלים, הוקם היישוב "מרחבה". ביקור ראשון בארץ. 1910¹¹
- פרסומים על תוכנית "מרחבה" והרצאות ברחבי העולם. 1911¹⁴
- מפרסם ספר על "הבעיה הסוציאלית והסוציאליזם". 1912
- ביקור שני בארץ-ישראל. 1913
- מלחתת העולם הראשונה. פועל לטובת יהודי מזרח-אירופה תחת הכיבוש הגרמני. 1914¹⁸
- מקבל תואר פרופסור לסוציאולוגיה. 1917
- פרופסור מן המניין באוניברסיטת פרנקפורט - לראשונה כמחלקה לסוציאולוגיה ולכלכלה מדינית. 1919
- כותב עבודות מדעיות. *ספריו השיטתיים בסוציאולוגיה: System der Soziologie, 4 vol. (in 8).* 1922³⁵
- מפרסם ספר מסות על דרכו המדעית. 1929
- ביקורים בארץ-ישראל. 1931²
- פורש לגמלאות מאוניברסיטת פרנקפורט וועוז את גרמניה לפאריס. 1933
- ביקורים בארץ-ישראל וביפן. 1934⁵
- ביקור בארץ-ישראל; פרסום כמה מאמרים בעברית. נסיוון להשתקע בארץ, איןנו עולה יפה. 1936

אופנהיימר הצייר

- משתקע בלוס אנגלס; יומם ומשתתף פעיל בכתב העת: American Journal of Economics and Sociology.
- מפרסם בכתב העת הנ"ל מסות על כלכלת המלחמה, בנושאים מודיניים, מונופוליים ואיגודים מקצועיים, וכן על הקומוניזם והמשבר העולמי.
- משלים כתבייד על הרפורמה הקרקעית (ברוח משנתו של הנרי ג'ורג').
- נפטר בלוס אנגלס ב-30 בספטמבר.

1940

1941²

1942

1943

**חלק ראשון
רעיון הקואופרטיב החקלאית**

צעדת אופנהיימר עם החברים לקראת...

כל המעלות והמגראות שבשימוש בעבודה ובמלאי חייבות, באוטה סביבה, להיות שותם למחרין או שואפות תדריך לשווון... בחברה שתיהנה בה חירות מושלמת. מילא יהיה זה אינטנס של כל אדם לאחיו במלאה המכיה יתרון ורחוק ממלאתה המכיה חיסוני.

טענה זו מתאשת מכוח הקביעה כי ההברל בכישורים מלידה גורם, כמובן, להבדלים מסוימים בהכנסה. לפי דעתו של אדם סמית אלה הם הבדלים עיריים. לモטור הוא לטוטות כאן כדי לדון בבעיה. די לצין כי התהזרות חותשת גותה לגורם למזה שקרי "שוויון רציניאלי", ופירושו שוויון בתמורה להישג שווה, ותמורה יחסית בהתאם לביצוע. בודאי שדריך זה ייחום את האידיאלים הנשגבים ביותר של משפט והגינות. חברה כזו, לחבריה שווים מבחינה רציניאלית היא מה שכינה מורה קלאסי אחר של מדעיה החברה, הלא הוא ז'אן ז'ק רוסו (Rousseau), הנשגהה במטרותיו של הארגון הפוליטי:

החברות לא תישרדו בלי שוויון. ברם, אין פירושו של דבר שוויון מוחלט בהשפעה וברכווש. פירושו של דבר אינו אלא שלא יהא אדם עשיר עד כדי כך שיוכל לקנות אדם אחר, ולא יהא אדם עני עד כדי כך, שייאלץ למכור את עצמו².

ברור שהחברה מסוג זה מחוננת מפני תנוזות מהפכניות מכפניהם. היא שומרת על שוויון משקל ואי-אפשר לזעוצה. מובן שימצאו אלו מטוטפים, קנאים, פושעים מלידה ורומיים, אבל לעולם לא ימצאו הללו שותפים ר' הצורך לעערר סדר יציב זה. מעולם לא התחוללה מהפהה, אלא אם כן נמצאה קבוצת אנשים חזקה, שיכלה לצאת נשכורת ממנה – או שהיא לה רק מעט, או לא כלום, להפסיד. במקומות שהטוטפים והפושעים אינם יכולים לגייס לשורותיהם קבוצה חזקה כזו, ישארו הם נואמי-יכירות או עבירניים נקלים, ולא ימצאו את עצם כדי-טוררים כויל-יכולים כי אם מאחרי הסוגים, בבתיכלא או בכתימושגעים.

העיקר השלישי נוגע למקורו של איזהשווון הכלכלי בין בנייהארם. כל בנייהסמא הקלאסיים מסכימים ביניהם שלא יתacen איזשווון אלא לאחר שנשבו כל ארכות הboro ושוב אין גישה חופשית אל ה الكرקע. לפניהם, כרבריו של טורגו (Turgot), "כל עוד מצא כל איש-מעשה חלקת-ישראל גודלה כלכנו לא חס אדם צורך לעבד למען זולתו. לפיכך חייב היה כל בעל-קרקע לעבד את שרוות בעצמו או לוותר עלייו"³. אדם סמית היה סבור כי "בשלב מוקדם והויל זוה של החברה... כל מוצריו העבודה היו שייכים לעובד"⁴. לפיכך לא יתacen שום או מעמד שלعمالים פרוטרטים, כהסבירו של טורגו – עד "של פיסטיקרקע תמצא לה בעלים"⁵; אלה הםאנשי חסרי-ירושה, אשר, בغالל התהזרות ביןם לבין עצםם, שכרם מכסה רק את צורכי-חיהם הראשונים. רק לקיים את חיים הם יכולם"⁶.

בניסוח יותר מדויק עלה בידי ז'אן ז'ק רוסו להגדיר את חלוקת החברה בין שני המעמדות, וזה של בעלי נכסים וזה של חסרי נכסים: לא יתהווה איזשווון, הוא אומר,

בשותת החירות *

שורש המבואה השוררת בימינו בדבר מושגי-העתיד של האנושות הוא הביטחון, שכשם שהוא רווח בן הוא מוטעה, כי יש בידינו ברורה רק בין שתי שיטות: הטוטליטרית, אם בנסיבות הפשיים ואם בנסיבות הבולשויים, או הדמוקרטי, שהכול מסכימים שרוחקה היא מלאחות כליל השלמות. אולם יש אפשרות שלישית: דמוקרטיה מושלמת לא מבחינה פוליטית בלבד אלא גם מבחינה כלכלית. הבה ניעין בכך כדי להתוודע לנסיבות ולסדר הפנימי של הדמוקרטיה המושלת. היא מביאה את בשורת החירות, שהיתה בפיים של גורלי הוגדים במאה השמונה-יעשרה, שאבד עליה הכללה ונשכחה מלבד. תנאי ראשון לדמוקרטיה מושלמת הוא הזרמנות שווה לכל, או היוצא בזיה ובשווה לו, התחרות חופשית, בלתי-ሞגלת.

1

התחרות חופשית, לפי הגדרתו הנאותה של אדולף וגנר (Wagner), שוררת במקום של הרוצה להשתתף ביצור יכול להשתתף בו וכאי לכך. אם אין יכול מעכבות המונופוליין החוקי. לשון אחר: התחרות חופשית ומונופוליין הם שני מושגים, שאינם מתישבים זה עם זה (disjunctive), כמו גבר ואשה, כמו יום ולילה, כמו חיים ומות.

נמצא איפוא כי דמוקרטיה בלבלית היא חברה שאינה מדיפה קבוצה אחת על רעותה, בין מיעוטים גזעים או דתים, ובין קבוצות משועבדות, כמו עבדים, צמיטים או שרתיים. ברם, הדמוקרטיה הכלכלית אינה מתערבת במונופוליין שבבעלות של יהידים, כגון המונופוליין הטבעי שבידי פלוני בעליו של ציורי-מופת עתיק, או המונופוליין החוקי על פטנט או על זכות-יוצרים. בהקשר זה חשבותם טפלה.

קרוב לוודאי שלא יחלקו על הנאמר עד כאן. אולם התנגדות עשויה להופיע אם נתנו כי מדמוקרטיה מושלת מזו או יעדרו הベルוי מעמדות המבוססים על חלוקה בלתי-שווה של הרשות בשם שייעזרו סדרים חברתיים המבוססים על יתרונות חוקיים. ברם, נקל להראות שאחדים מראשי המלומדים במדעי-החברה הקלאסיים אכן דגלו בעמלה זו. אדם סמית (Smith), למשל, כותב בספרו *Wealth of Nations*:

הוכיות (1948) שייכות לעיובון של פראנץ אופנהיימר. ולפני מותו ב-1943 חיע' ד"ר אופנהיימר לחבר בקורת לעמדותיו הסוציאליגיות של פרנסיס נלסון, ברומה למסתו, שעד כה טרם פורסמו, על יצירתו של רוברט מ. מקאייר (MacIver), "מקורותיה של המדינה ההיסטורית" [!] דנו בתכנית זו ובתactical ואמנם השמייע אופנהיימר באנוגנו של חבר משותף סיקום בעל-פה של המחבר שחזיע לחבירו, ומנו המתווה ממצאי למד שעתיד חיבור זה להיות בעיל-ערה. ברם, משלהל הזמן ואילץ אופנהיימר לנושש את התכנית כדי לסייע את בעודתו על "פן ואירופה המערבית", ובמקום זאת הוא שלח לי מסה זו שלפנינו, שהוא בבחינת "אניאמין" שלו. – הע' העורך של כתבי-העת: THE AMERICAN JOURNAL OF ECONOMICS AND SOCIETY 367-353, מרץ 1948, מס' 3, כרך VII.

6.3 מיליון משקים*. הגדל הממוצע הוא איפוא גדור פ' שלושה מהנתנו המפלייה: 620 ד' – וכי עשרה ממה שנחשב כמספר באירופה המרכזית והצפונית.

מספרים אלה מוכחים בעיליל כי חלוקת האוכלוסייה האמריקנית למעמדות של בעלי נכסים ושל חסרי-כלף להתחילה לא יכלה אילו התנהלה התקישות בארץ לפי כליל הדמוקרטיה הכלכלית.

אלא שבארץ זו רוחו אישווון וחלוקת מעמדית אף כשהיתה אוכלוסייתו קטנה מאוד. מצב זה נתאפשר רק ממשום ש"הנכסים החקלאיים, הנוגעים וזה בוזה" כבר כיסו את הארץ כולה. פירושו של דבר שగודלם של חלק מן הנסכים האלה עלה באופן יסודי על הגודל שמצינו אותו אפשרי בדמוקרטיה כלכלית. לשון אחר: פתרון החידה אינו אלא נוכחותו של רכוש חקלאי גדור, מרוכז ואקסקלוסיבי.

הסתטיטיקה מאשרת היקש זה. המפקד בארה"ב מדווח רק על יחידות תעופוליות מבלי לצין אם המתפעלים הוא גם הבעלים או לא. אבל אפילו סטטיטיקה זו מראה שהקרקע נתפסה כמוניפולין בידי מיעוט קטן. 2.558.000 ומשקים שגדלים מגע עד 196 ד', המהווים 37% של כלל 6.3 מיליון, לא תפסו יותר מ-5.76% של סך כל הקרקע. ואילו אותן 80.000 חוות בנוט 4000 ד' ומעה תפסו רק 1.2% מהסדר-הכול, ואילו מן השטח המעובד תפסו לא פחות מ-27%.

אין בידינו סטטיטיקה בדבר הבעלות, חז'ן הציוון שرك 46.3% מכלל המתפעלים הם בעליים מלאים; 10.4% הם בעליים חלקיים ו-42.4% הם חוררים במונון או אריסים אחרים המעבדים אדרומות שכבעלותו של אחר. מלבד זאת מדווח המפקד על כך שיש כמעט שלושה מיליון "שכירים", ככלומר, פרולטרים חסרי כל קרקע, או במקורה הטוב, בעלי חלקת-קרקע מוערת. ידוע לנו ממקורות אחרים שמשפחות וחברות מסוימות מסויימות מחזיקות בעלות על אחוזות גדולות ועל חוות קטנות ובינוניות. והרי שתי דוגמאות: ועדה שהקים בית-המוחוקים של קליפורניה מצאה ב-1916 כי 310 בעלי נכסים החזיקו בשטח של 16,000,000 ד' ממיטב הקרקע שבמדינה⁸. Inc California, החווה שנסתყעה ב"בנק של אמריקה", "החויה בתקופה מסוימת בעלות, או פיקחה, על 50% מכלל האדרומות החקלאיות בקליפורניה הצפונית והמרכזית".

בהתיחס בעבודות אלו נראה שתהיה ואית אומדנה מתונה שפחות מאחד אחר מ-30 מיליון משפחות אמריקניות מחזק בעלות על יותר מ-50% של קרקע העולם.

היום אנחנו יודעים בדיקן כיצד הגיעה לחולקה כה קולוקת. המלכים של ספרד, צרפת وإنגליה, וכיווץ בהם מושלי הולנד, העניקו שטחים-קרקע עצומים לדידיהם, לחביביהם ולנושיהם שב"עולם החדש". באופן זה נגעלו חלקים ניכרים של מדינת ניו-יורק, של וירג'ניה של שתי הקROLיניות, אלבמה, ג'ורג'יה, לואיזיאנה, טקסס וקליפורניה בפני המונחים הרובים לקרקע. אינדיאנס, חותפי קרקע, מנגנים בקנדים לאילם, וספרדים מושלים הונסו מנהלותיהם, או, בפשטות, גזוו אותן מהם. המעמדות הבינוגניות תאכיה-הចצע הצליחו לנகוט את החלקה-האריך של אוצר הקרקעות האדר המשתרע בין המיסיסיפי ובין ה"רווקס". נמצאו ממוגנים שהוציאו סך 200,000 \$ כדי

"עד שלא יגידו כל הנכסים הכספיים הנוגעים זה בהה במספרם ובגודלם להיקף המכסה את הארץ כולה".

ברם, טורגו ורoso לא שמו לב, כפי הנראה לכך, שכטנאים שהונחו כאן, לא יכולו הנכסים הכספיים האינדיודואליים להפליג מעבר לגורל צנען מאד, וזאת מסיבות שונות. הסיבה הפיסיולוגית היא שבשתה נרחב מאוד ובו אוכלוסייה מצומצמת האדרמה היא בוגר צריכה חופשית, כמו אוורור או מים, ואין איש שירצה לקחת מונופולין עליו. הסבה החוקית היא, כפי שטורגו עצמו מציין במשפט שהובא לעיל, שמשמעותם של כל השטחים בנייחורין מזכה לבעלות על הקרקע רק את החבר לשפט המעבר אותה בעצמו, ואין פרולטריון חסר-קרקע. לבסוף, הסיבה הכלכלית היא שהשתה שהוא יכול לעמוד בעצמו כיota יהיה ביטורו מוגבל יחסית. מכל הסיבות הללו לא יוכל איפוא נכסים קרקעיים גדולים-מדמים. ועל-כן יהיה הנוטה המתוקן ברכילהן: אירישווין וחולקה מעמדית לא יוכלו להוטיע עד שלא תבוסה כל הארץ בנכסים קרקעיים קטנים ובינוניים הlobalsים זה בוזה.

2

הגרה זו מאפשרת לנו להכיר את ולתmir האם הדמוקרטיה הפליטית הקיימתouceה באופן בלעדי עליידי אבולוציה "טכנית",قطעת הכלכלה של המעדן הבינוי – או אם אלימות חוץ-כלכליות היא שגרמה לעיוותים בסיסיים. תשובה לכך תיתן דוגמה פשוטה מתחום המתמטיקה: המהלך הוא השטח שمفועל יחד מסוגל לעבוד בלי עורה שכירה. המהלך הוא כל השטח הרואי לעיבוד בארץ הנדרונה.

המונה היא מספר הנכסים הכספיים הקטניים והבינוניים שאלהם יש להגיע לפני שתוכל להתרחש חלוקה מעמדית. אם מספר הנכסים הכספיים גדול מן המנה, יהיו איזושווין וחולקות-מעמדות בלתי-תינוגדים. אם המספר קטן מזה יהיה עליינו לחפש סיבות חוץ-כלכליות.

הבה נקדמים ונזהה את התוצאה: בכל ארצות תבל המספר קטן מזה, קטן בהרבה. הבה נתבונן בארצות-הברית. שטחה הכללי הוא 8 ביליאון דונמים בקירוב, ושטחה המשקים החקלאיים – כארבעה ביליאון דונמים. שטחו הפורה – שכול או שאינו כולל ממשקים חקלאיים – נאמד לאחרונה שוב בארבעה ביליאון דונמים.

זה המהלך, אשר למחלק מצינינס מומחים אירופאים כי 50 דונמים של אדרמת חריש דיים נכס של אייר עצמאי באירופה המרכזית ובצרפת ו אף בסקנדינביה, ואילו באירופה המערבית והדרומית נחשים 30-40 דונמים כמספרם. גודל המשק הממוצע ביפן הוא 10 דונמים; ובסין ייחסכ שבעלותו 30 מ" (כ-20 דונמים) כאיך עשיר". הגבול העליון לשטח שארם יכול לעמוד כיאות, בלי עורה שכירה, אינו עולה על 150 דונמים של אדרמת חריש אפילו בסביבה.

הבה נניח שהאייר האמריקני יכול לעמוד עד 200 דונמים בממוצע, הודות למיכון חוסר-העכורה שברשותו, מיכון שאינו נפוץ באירופה. אפילו הנהה מוגמת ומנופחת זו מלמדת שיש מקום ל-20 מיליון משקים חקלאיים. ברם, לפי המפקד של 1930 יש רק

* מספרים אלה נמסרו ע"י ד"ר אופנהימר בשערתו. נתוני מפקד 1940 מכיאים לאותן המסקנות – העורך.

לפחות מהקונגרס, אם בהונאה אם בשוחר, את הוכיונות המבישים שהוענקו ל"מסילת הברזל המרכזית של האוקיאנוס השקט" (The Central Pacific Railroad). היא "הוקמה ככל-כלה, פשוטו כמשמעו, מכספי העם, שכן קיבלה סיווג נדיב ביותר מערם וממחוזות קליפורניה וממרינת קליפורניה בכלל, וכך גם תרומה ענקית של הממשלה המרכזית," וכן שולמו לא רק מרבית הוצאות ההקמה, אף "הוענקו לממנים לא פחות מארבעים ושמונה מיליון דונמים".¹⁰

בסיפור "Saratoga Trunk" של עדנה פרבר (Ferber) מספר אחד המולטימיליאנרים מגוע סרטוגה את המשא:

קראו לנו בעלייהו, ממנים. לעוזול,இזை மம்மை இனு குபீதா ஶல் நாலிஸ் ஶலுமதை யிரா கூபிமாக்கின் ஹல்லோ ஶபிமினு கொ வெடுதை அத ரமை ஹாங்கிம் இரு பெட்ட மாத்தை அத மாத்தை அத மாத்தை அத மாத்தை - அந்தனு - அந்தனு நங்கு அர்சு ஶல்மா - கிரகூ, ஹியரூத், ஹந்தூத், ஹம்தூதி.

אם לבטא את חלוקת-הקרקע הקולקלת הוא במנחים של תיאוריה כלכלית היא יסודה ומסדרה מערכת של יחסימונופול בין מעמד בעלי הרכוש לבין מעמד חסרי-הכוא. המונוטוליין על הקרקע, שראשיתם בארכות העולם היישן באליםות של כיבושים, כאחד המוסדות הפיאורדיים הבסיסיים, משוחבבו אל המושבות לפיפי-חויקין של ארצות-המודדת, יצרו את החלוקה המعمדרית וימשיכו לשמרה ולקיימה עד שישלח המוסדר לגיהנום, בעקבותיהם של מוסדות-הפייאורדים האחרים, הללו הם העבדות והצמידות. כל עוד יתקיימו המונוטוליין על הקרקע, הם מקימים בידם את "הריחפות החדר-צדדיות של החשתוקקות לחלייפין", המאפיינית את המונוטוליין למיניהם, המאלצים את הקרבן לשלים יותר ולקבל פחות מן הערך ההוגן והנאות לצרכים ולמטרות שהוא משלם תמורהם. בעלי המונוטוליין על הקרקע נהנים מונגופולין כפולים: הם מוגברים מונוטוליין לרעתו של כל מי שיקנה או ייחוך להתקירקע שלהם, והם-קוניטים מונגופולין לרעתם של הפעלים חסרי-הקרקע שהם מעבירים. במקורה הראשון, "רווח המונוטוליין" הוא התמלוג המבדל (differential rent), שבקרה של מכירה הוא מהוון, הופך להוון, ובקרה של החקירה הוא הופך לתמיד. לקונה או לוחבר לא ישאר מהנו אלא רוחההו.

"דמי חכירת-הקרקע, הנחשב כמחיר שמלמים בעבר השימוש בקרקע, הם מטיב הרכרים מחיר מונוטוליין", אומר אדרם סמיית.¹² במקום אחר הוא מער: "דמי-הונגופולין הם בכל מקרה הגבויים ביותר שכולים לסתם".¹³

בשעה נהנים בעלי-הקרקע מונגופולין של קניה כלפי הפעלים חסרי-הקרקע וחסרי-הממון הנאלצים למכור את שירותיהם לפחותות מחירות הוגן.

אדם סמיית ממשיך ואומר: "תמלוגי בעלה-הבית הם הנכויי הראשון המונכה מתוצרת העבודה המועסקת על הקרקע".¹⁴ סמיית, אשר לא הציג עיקיבות בשימושו במונחיו, עדרין לא הבדיל במידה מסוימת בין שני מרכיבי הרכנסה של בעלה-הבית מן המונוטוליין שלו. הסכם שהוא "סוחט" מן הפעול אינו "תמלוג" אלא "רווחה", המגיע למתחיעל החקלאי, ואין זה מעלה או מورد אם הוא הבעלים או הוחור הקפיטליסט. אם הוא מעבר

את הקרקע הוא אינו יכול להוציא את הוחור מכל וגורוות, בשם שאין הוחור יכול להוציא את הבעלים מכל התמלוג המבדל. נסאו (Nassau) האב אומר: "לא אדם סמית ולא הפיזיוקרטים, כמודמה, לא עמדו עד גמירה על כך, שחקה-הארי של מה שמכונה בפינו תמלוג הוא רק רוחההון המשמש להכשרת הקרקע. עוד פחות מזה הם הבינו שם שנשאר אין-מן-תיזה-הטבע אלא מתנת-הונגופולין".¹⁵

3

לא יתכן שייהו באותו שוק מחרים שונים לאותו מטרך. השכר הנitinן לפעול החקלאי גונטה תדריך להשתנות לשכר הפועל העירוני. דבר זה קורה בדרך הגדידה. בארץ זו, ארצות-הברית, ההגירה העצומה שבאה מעבר לים היא שהורידה את הרמה הגובה של הפועל העירוני האמריקני, שבתחלתה הייתה גבוהה מאוד. משעהה בידי המעדן הבינוי למלאך ולקנות את כל הקרקע, בהוצאה בוה את המתישבים שהפכו להיות מתישבים חופשיים, באה נדירה פנימית אף גודלה ועצומה מן ההגירה מכוחז והרסה בלתי-הראף את שוק העבודה. בעשור אחד בלבד, 1920-1930, אבדו לאוכלוסייה החקלאית הضرית של ארצות-הברית לא פחות מ-5.8 מיליון איש, שעברו לערים, וביחוד אל הערים הגדולות מאוד, והושפו בוזה למעלה שלושה מיליון מתרחים לשורות העובדים הבלתי-מקצועיים המקומיים, רוכם צעירים, פשוטיים חסרי-ומרות. תנועה זו, שכילה את כוחה של האוכלוסייה החקלאית הضرית, נמשכה באמצעות מדרים בקשר המחייב השניה של העשור הבא. והוא ההסביר הפשטן לשיטת השכר הקפיטליסטית, ולקפיטליזם בכלל. אפילו קרל מארקס נאלץ להודות ש"הונגופולין על הקרקע הם הבסיסים לונגופולין על ההון".¹⁶ וINSTAN צ'רצ'יל ניסח זאת נכון, בעוד צערם ליבורלי: "[הונגופולין על הקרקע] הם אם כל המונגופולין האחרים".¹⁷ השיטה הקפיטליסטית מتبسطת, פשטו ממשעו ובאופן מוחלט, על המונגופולין בתור אבן-השתתיה שלא.

אולם דבר זה מהיבב היקש בעיל חשיבות שאין גודלה ממנה: ביוזן שהונגופולין וההתחרות החוטשית זו הפישות המבטלות זו את זו, הקפיטליזם אנו, כפי שטוענים הכלכלנים הדוגלים במעמד הבינוי, שיטת ההזרמנות השווה לכל אחד, או שיטת ההתרחות החופשית בצורה מושלמת. ההתחרות החופשית חפה מכל הפשעים שיחסו לה מזרוי זורות, החל מאו ייבר אפלטון האристוקרט האנטיקפיטליסטי, הקומוניסטי, את המדיניה, לפני יותר מ-2000 שנה. יש לו האליבי הטוב ביותר שאפשר להעלות על הדעת: התחרות חופשית לא היתה קיימת אז. עד כה אין היא אלא "הבחוב בעינו של אחד ההוגמים". האיכר המשועבד שבטרגדיה ההיסטורית הוא היפוכה וקריקטורה של התחרות בלתי-חופשית, הכבולה באוקי המונגופולין של הקרקע ובכבייל יידריהם המונגופולין המשניים.

תולדות הכלכלת של ארץ זו מראים איך והתרכות נאה למדרי לדמוקרטיה בעט שטרם עלה בידי המעדן הבינוי תאכיה-הצע למליך ולקנות את הקרקע כולה. אלה היו אותם ימים שבהם כמעט "האוטופיה". כך כתוב פמיית בשנת 1776:

הזרפתים שחוללו את המהפכה, האמינו בעצמם: הם לא פקפו בכוחו של האדם וביכולתו להגעה לשלהם; הם הערכו בהתלהבות את גודלתו, הם האמינו במידותיו הטובות. הם היו בטוחים שנבחרו לשנות את החברה ולחדרש את המין האנושי. תשकות ותחושים אלו היו להם לمعין דת חדשה, שהולידה כמה מהותיות רבותיה עצמה, שהדרת, במובנה הנכון באמות, יוצרת: לשורש את התיחודים איש איש באני שלו (*egotism*).

לעורר אותם למעשים של גבורה ושל מסירות²².

"רת" זו לא רק נגלהה בתנ"ך²³ אלא אפשר להוכיחה בניתו מודיע מחייב ביותר. אין לנו כל סיכוי לזכות בשלום שלמענו פרצה מלחמתה העולם השנייה אלא אם כן נקים להתייחס את בשורת החירות. כי איזה שקט של עולםנו הוא מהפר דתי. סופיסוף יש להבין שצורתה השוננות של הטוטאליטריות זו רק גילוי חיזוני של אינחית מושרש עמוק בכל הנוגע לדמוקרטיה שלנו, על שהיא פוליטית בלבד. הפשיזם, וביחד הנאציזם, וכן הבולשווים מציגים רק אותן סגולות, אשר דה טוקוויל קרא להן בצוותה תוצאות הרת, באשר היא: "עוקרת משורשו כל אגדות אינדרוידואלי, מעוררת מעשים של גבורה ושל מסירות". הנאציזם הוא, כמובן, דת הגיגנים, סוג של שטניות, והקומוניזם הוא, כדרתו של הקלברי פין, חתולים מתיים, טקסים בתיקירות וכו'. אפייע-פִּיכָּן, השורות, רוכן ככולן נישאות קרים מכוחה של קנות לאי-תיאמן המוכרת לנו מכל מלחתות-זאת. הם מאמינים ב프로그램ות שלהם חסוטי-ההיגיון. הם אכן, פשטו כמשמעותם מאטטיים. *Das Kapital* Mein Kampf – הם התנ"ך שלהם, לנין והיטלר – נבאיםם בעילודה השראה, חיסול הkopfers הוא תפקידם המקודש.

יש לנו, בדמוקרטיות הפוליטיות-בלבד, מעט מאוד להציג נגד האנרכיאמין שלהם. כמובן, בטוחים אנו שעקרונות היסוד של חברتنا הם, בILI כל ספק, אמותות נצחיות; אך כמעט ככלנו יודעים היטב שעד כה נכשלנו בעיצוב חיינו על-פי אותם עקרונות. יותר מידי אכן הרקוב במדינתנו: עוזר גואה על גודתו לעומת עניות מנולת, שחיתות, פשע, הפלרתו, מגפות, אנאפלכתיות. יש עיתומים כלכליים רבים נוספים אי-אפשר לפטרם במחайд'יך שככיו לאינס אלא סתם מכפלות של חיכוך. די להזכיר משברים החווורים חלילה במחוזרים כמעט קבועים. ואפילו ארץ נפלאה זו, המתקדמת בכל האומות הגדילות, לא תהיה מסוגלת-כמעט לעמוד בחורה גROLת-המודדים של אבטלה-המוניים. אנחנו צפויים לאבד את שלומנו המובייח בכוון הנשך אלא אם כן נצליח למחות את האמנות משורות-זהרע של אויבינו ולהחליפן בבורות-החברות המושלת, האמיטית. ככל שרוחוק הדבר שהאויב יוכל את אmericה מבחוץ, יתכן גם יתכן שיכבוש אותה מבפנים. הדבר יכול לקרות באין:

مائיד גיסא, אם יעלה בידינו לשכנע את עמנו בריבור ובמעשה שהדמוקרטיה המושווין היא בוגר האפשר – תיעלם הסכנה מבחוץ. כי יכולם אנו להבטיח – ולהעניק – גם חירות וגם שוויון, ואילו האויב אין בידו להציג אלא שוויון על חירות.

יכולם אנו לשבור את המונופולין על הקרקע. כל שדורש הוא לכלום את הנדרישה הפלטארית מן האוירם הכהרים אל הערים, על-ידי שנציע לנורדים-בכוחו סיכויים

כל מתישב מתקבל יותר ארמה שהוא מסוגל לעמוד... לבן הוא משתדל לכבץ אליו פעולים מכל קרני-זווית ולשלם להם שכר נדייב ביוטר. אולם שכר נדייב זה, לצורך לשפע הקרקע ולולותה, גורמים עד מהרה שהפועלים יעובו אותו כדי להיעשות לבעל-ינכיסים בעצם, ולהעניק שכר לפועלים הם באותה נדירות עצמה, עד שהללו יעובו אותם מאותה סיבה שבגללה עובו הם את מעבידיהם²⁴.

באותם ימים היו ארצות-הברית "גזען של הפועלים". בניין פרנקליין מציין כי "אין למוצא באמריקה עניים שעבדו בעבר שכר נמוך לפני שנתפסה ועובדה כל אדמתה"²⁵. ותומס ג'סרסון כתב:

רובו של מעמד העובלים הוא בעלי נחלה, המעבדים את אדמותיהם, ובReLU משפחות, ולפי הביקוש לعبادתם יכולים להפיק שכר מן העשירים ומבעלי-היכולת עד כדי לאפשר להם להיזון בשפע, להתלבש מעל המהוגן, למתן את عملם ולטפח את משפחותיהם. מצד שני, העשירים החיים ברוחה לא ידעו דבר על מה שמכונה בפי האירופים מותרות²⁶.

אין ספק שלעתים הושג כאן "השווון הרציונאלי" של הדמוקרטיה המושלת, אם נביא בחשבון שהמעמד העשיר ייבא את עשרותו מאירופה. אפילו קרל מארקס ראה להודות בעילכorthו, בפרק השני עשר של הקפיטל, שבתנאים אלה אמצעי הייצור אינם חזון, אינם מניבים ערך ערך, ופירשו של דבר שהקפיטלים אינם אפשרי ב"מקום שם עוזר האדמה חופשית לגישה".

4

הבה נסכים:

חופש מבייא שוויון, שוויון מבייא שלום.

בדock רשיים אנו לקרוא לזאת בשורת החירות. אלקסיס דה טוקוויל (Tocqueville), בספרו *המהולל המשטר היישן והמהפהча* (*L'ancien régime et la revolution*) אכן מעלה על נס את אמוןתם של הצרפתים ב"חירות, שוויון, אחווה" (Liberté, Egalité, Fraternité) כמוין דת חדשה. וזה לשון סקירתו רבת-החן:

למהפהча שני שלבים הננדלים בעיליל. הראשון ב-1789, כאשר אהבת השוויון שכנה בלבבות בצוותא חד עם אהבת החירות; כאשר נתקוונו לברווא מוסדות ליברליים ולא רק דמוקרטיים, כאשר רצוי לא רק להפר זכויות מיוחדות אלא גם להעניק ולהבטיח זכויות בחגיגות. זה היה עידן הגנורומים, ההתלהבות ותשוקת-התמסרות נדיבכה וככיה²⁷.

להלן מטהר, בלא-פהחות חז, את תוכנה של אמונה נעללה זו:

טוביים יותר במרחב הכספי עצמו. אפשר לעשות זאת על ידי הקמת יישובים חקלאיים שיתופיים מן הסוג שהקים המחבר בגרמניה – יישובים שהכירה בהם הממשלה הטרומת היטלאית בהצלחה שאין דומה לה.

لتכנית כזו לא תיתכן מצד בעלי-החיים התנוגדות שאפשר לגבור עליה. נשתנו הזמנים מאוז 1907, כאשר גיס וינס頓 צ'רצ'יל את הכוחות המזוינים כדי להגן על המונופולין הגדולי העתיקים כלפי שכמעט נעשה להערכה. נדרנו ניצב כמעט כל כוחידםו המורגני. עליינו להתמודד עם האפאתיה ועם קלות-הראש של כל מגורי הציבור. נדרנו כל המערך הפוליטי של המועמדות ושל הוכיות כפי שהוא מוצג עליידי בית המשפטים השני [בית הלורדים] של המרינה²⁴.

מאז זעוזו את האנושות שתי מלחמות-עולם ומשבר איום אחד. חלקים ניכרים של המummer הביניוני הישן אבדה להם שנאנחות והתויפה האומללה של אבטלה-המון הדרה לזרה הפליטית. הברגנות איבדה את מצפונה הנקי ואת אמוןנה בעזמה ובუקירה, ממש כפי שהאריסטוקרטיה של "הMASTER הישן" (Ancien Régime) איבדה את המהפהכה בימים עברו. אותן אפאתיה וקלות-הראש של כל מגורי הציבור לשעבר הפכו במגוונים רבים, במה שנגע לעניינים פוליטיים, לעירנות ולודצינות. מסים Bölüms את התמלוגים ואת הרוחים. היזמים התעשייתיים הגරולים תפשו סופיסוף שהם מעוניינים יותר ביזמים משליי שכר גבוה משלם שכר נמוך בעצם – מפני שכרכובה פירשו כוחקניןיה גבוהה. שכר אינם קיימים הכוחות העורבים נגד רפומנה שגייס בשעתו צ'רצ'יל הצער, מלבד אותו קומץ משפחות שבבעלותן מחיצת השטח החקלאי והרבה מן השטח העירוני של ארצנו, ואוטן חבות רשותם, קורפורציות גדולות, שחיל ניכר מהן מצוי באוטן ימים עצמן. חזק ALSO הרוי רק חטיבות, או מפלגות, מעוטות מעוניינות בהמעדרו של הקפיטלים כל-כך מגרעותיו, כישלונותיו ומכאוביו. רוב הבריות רק מגנים עליון; משומם שהם מאמינים שאין להם בחירה אלא בין קפיטלים לבני טוטאליטריום; הם אינם רוצחים לסכן את מידת החירות הכלכלית, הפוליטית והרונית שם נהנים ממנה. באוטרנו רגע שיהיה אפשר לשכנע אותם שיוכו במנה גדולה יותר של כל אותן חירות, יעשו יד אחת ויצטרפו.

תקידם של מדעי-החברה, וביחוד של הכלכלת העיונית, למד בשורה זו ולהפיץ את הביטחון שדמוקרטיה מושלתה היא יותר מחלום באספמיה של אלו בריות משונות. המחלקות לככללה כאוניברסיטאות של כל המדינות התרבותיות, רוסיה הסובייטית בכללן וארצות-הברית לא מוצאת מכלן, מייצגות את הגרוע בצווארי הבקבוק שיש להתגבר עליהם. עד ימינו אנו טמנו המומחים ראשיהם בחויל. אף לא אחת מהדעות המכريعות של אלופי-הכלכלה, אף לא אחת מן העובדות שהדגשנו, לא מצוא נתיבות לתוך ספריה-הימור של תורת-הכלכלה; אף לא העברה ההיסטורית ביותר – של החלוקת הקולקטלית של הקרקע, יתר על כן, אף לא עובדת הנדרדה הענקית אל הערים – בתורת השכר והרווחים! אין איש יכול להכחיש כי עובדות אלו עומדות בעיןן וחיבים לקחתן בחשבון בכל תיאוריה שפואה ומכוסת²⁵.

הימים יותר מרדי ההיסטוריה הם מההשתעשע בגינויים אקרים. הוציאו ראשיכם מן החול, עמיית הנערצים המכוברים וכורו את חובתכם ללמד את האמת, ורק את האמת,

ושובו להיות מה שראו לכם להיות – מנהגי הבריות, מקום להיות כל-ישראל בדי' מנצליהם.

הערות

שם, Everyman's Library, עמ' 33.	.1
– Contrat Social, sec. 11 – (הספר מצוי בעברית).	.2
Réflexions, sec. 9	.3
טורגו, Wealth of Nations, עמ' 44-42.	.4
טורגו, שם, sec. 10	.5
שם, sec. 6	.6
Discourse sur l'Origine de l'Inégalité parmi les Hommes, Factories in the Fields" (McWilliams), עמ' 202.	.7
קרוי מקוויליאמס (McWilliams), עמ' 231-232.	.8
שם, עמ' 268.	.9
אנה ג'ורג' דה מיל (Mille), ב-2, Am. Jour. Econ. Socio., עמ' 231-232.	.10
שם, עמ' 11.	.11
שם, עמ' 131.	.12
שם, עמ' 34.	.13
שם, עמ' 58.	.14
Industrial Efficiency, Leon Levy ed. Critique of the Party Program", Neue Zeit, Vol. 9, II, עמ' 161.	.15
בנאום באדריכל, 17 ביולי 1909. נדפס מחדש בתוך Land and Liberty, לונדון, יוני 1940.	.16
שם, II, עמ' 63.	.17
Quelques Notes sur l'Amérique, ג'פרסון, "Citoyens", Padover (Padover), עמ' 131.	.18
שם, עמ' VI.	.19
זה הארץ לא תימכר לצמיהות כי ל' הארץ כי גרים ותושבים אתם עמרי" (ויק' כה, כג). "הו מגעתי בית שרה יקריבו עד אף מקום והושבתם לבכם בקרב הארץ" (ישע' ה, ח).	.20
אני, כמובן, מדור הכלכלנים הישן, ועוד ביי (Bye) מבני דור זה. הם ראויים לנכוד! מובהתני שהם היו מסכימים עמי בעיוני אלה. רק על זאת אני קובל – שאין די יוצאים מן הכלל, על כל פנים – לפי שעיה, כדי יצירת רב.	.21
(Carver), מדור הכלכלנים הישן, ועוד ביי (Bye) מבני דור זה. הם ראויים לנכוד!	.22
mobtahani shehem hi moscamim umi beuyuni alha. rak ul zot ani kobel – shain di	.23
Yozaimim min haall, ul kol panim – lepi sheua, bdi yizirat rov.	.24
Land and Liberty, יוני 1940.	.25

החי. אם אמם יש סופיות בעולם הריה חובקת את כל החיים בחיבור אחר ויחיד שאיןו בריחולקה. אין ספק כי חיים אלה, המשותפים לבליה, מציגים לפניינו הרבה פערים וסדרים, ומאריך גיסא הם אינם אחידים במובן זה צר, שלא תישאר לכל יצור חי האפשרות לפתח לעצמו אינדריווירואליות בmiriyah. ואfine-piicn שלמות אחת הם.

אנחנו סבורים – יודגש זאת במיוחד – כי בהשכמה זו בדבר האינדריווירואום אנחנו מתגדרים בבקעה של מדיעת-הטבע בטוהרתם. ידוע לנו, כמובן, שכון המוקם שמננו המריואו רוב הממריאים, מאפלטון ועד ברגסן, אל המטאפייז, אבל אנו סבורים שرك הסקנו מסקנות מן הניסיון. במובנם המצוומצם של מדיעת-הטבע יש רק אינדריווירואום אחד, והוא מבולח החיים בהתקשותם בחלל ובזמן. מה שמכונה מפני בהכללה "אינדריווירואום", הוא אינדריווירואום רק במידה מסוימת מודר; יש לתפשו חלק של החיים הכלליים מהם וביחדשותו חלק מהם, שאנחנו קוראים לו המין שלן. אכן, אפילו המין עדין הוא בגדר מושג של דרג, ولو גם כוה שבדרך כלל אין מקרים על הבנתנו מכשולים שאינאי אפשר להתגבר עליהם.

כדין הגשמי דין הנפש. גם את חי הנפש לא נוכל להבין אלא אם כן נתבונן באינדריווירואום בעל חלק מששלת-החיים כולה וביחדשותו של מיננו. כאן האפשרות האחת והיחידה להבין, למשל, אותן אינסטינקטים מופלאים, שכל בעלי-החיים מביאים עמן לקיום בסגולות מועלות ביותר למלחת-הקיום שלהם.

אלא שבכובנו לדון בחיננש יותר געלים אין אנו יכולים להסתפק עוד בעינוי הווולוגי במינן; במקומו צריכה לבוא החברה.

אין בכך דילוג על פני תחום לוגית רבתה, כי אם עצם קטן, איתן, ממושג אחד לדעתו הקרוב לו מאד. שכן עליו לעסוק רק בחברות של קרובימין² זואולוגים, וכך "חברה" מציגה עצמה כהתפתחותם של מינים מסוימים של בעלי-החיים, שהתרחשה על-פי חוקי ההתפתחות הכלליים, לכדי צורת-קיים יותר גבואה. חברה היא מין החיים חברתיים; שוכן אין המין בבחינת נתון המגלם את כל הפרטים שווי-התקנות, אלא את כל החברות של פרטיטים שווי-תקנות, כשהם אלה "פרט" ממשת לזו במובנה הדורות.

מכאן אדריג'ה עד כמה קרובים שני המושגים. מין וחברה שניהם יוצרים קולקטיטוים בניקיימא, בני-אלומות על-פי המושג, במובן שנכונו להם ח'יניצ'ח לולא חלו שינויים בסביבתם. ולכן יש לשניהם ומן בלתי-ימוגבל כדי להמשיך ולהתפתח, תוך כדי הסתגלות מתחרשת תדריר לתאים החיצוניים המשותפים, באמצעות חברה והתרשה, להתפתח הולך ועלה...

אם להמשיך ולגוזר את התפתחות הנפש מתוך מרכיבים עוכרים אלה, מתגלה שבמובן המצוומצם אל לנו לדבר על "אינדריווירואום" פסיקולוגי, הרבה פחות עוד מאשראים אנו לדבר על "אינדריווירואום" ביולוגי. שכן עם התהווות התרבות, שלא להזכיר את ההישגים הגופניים שהזוכרו זה עתה, נסתימה בעיקרה ההתפתחות על-ידי שיפור המבנה הגשמי. אfine-piicn ממשיכה ההתפתחות באותו כיוון ובאותו דרכם של הסתגלות ושל תורשה, אלא שהוא נוקתת אמצעים חדשים לגבי שתייהן. ההישגים החדשניים לא עוד יהיו מרכיבים של המבנה הגוףני, המורשים כרך, כי אם כל ההתקרבות הואת מתחרשת בליך.

* תודעתי-האני ותודעתי-האנדרנו*

1

מושג האינדריווירואום

די בהרהור קל להצביע על כך שהמושג "אינדריווירואום" עצמו בעיניי מאוד, ככל שלא ייראה בן למחשבה הבלתי-מדעית. הוא אכן אפילו לגבי האינדריווירואום במובן הבiology. אך נחילה להתמקדש מעת במושג זה, מיד יתמוסס בין ידינו, ואם לא יהיה לבידין ממש, בוודאי יהיה, לכל הפחות, ל"מושג של דרגה".

הבה נחilih בדרגים התחתונים. נתבונן ביצורים הנמנכים, שאינם מתרבים באורה דר' מניין אלא בדרך החלוקה או על-ידי שלוחות. היכן מתחיל כאן האינדריווירואום, היכן הוא מסתיים? לפי מושגינו היומיומיים האמבה היא אינדריווירואום. והנה, אך נתבונן בה מתחת למיקרוסkop נראה כיצד היא מתחדמת ומתחלקת לשני יצורים כלתי-תלויים זה בזו. היכן נשאר האינדריווירואום שלנו? האם הוא בחלק אחד מחלקיים באיזה? ושם בשנייהם? והלא או בכיבול התחלק ה"בלתי-מתחלק"? איזו סטירה מניה וביה יש כאן לא יותר לנו אלא להסיק שהראשונה באמבות ממשיכה להיות בכל האמבות, ולשון אחר, שיש רק אינדריווירואום אחד, הינו המין (Art, species). אותו קושי ניצב לפניינו בראותו כיצד תולעת נמוכה שנחיתה לשניים משלימה את עצמה לכדי שני "אינדריווירואה" עצמאים.

ברגים העליונים של דירוג בעלי-החיים שוכן ניצבים אנחנו בפניו הקשי. כל אחד ממננו היה פעם "אורגן" איבר, עצם מעצמה ובשר מבשרה של amo. מתי נעשה לאינדריווירואום? בחים הtotürichmis? ואם כך, באיזה משלבי התפתחות העובר? אחרי הלידה? ושם איפוא חיתוך חוט הטבור הוא שיצר אינדריווירואום אחר – שניים?

נושא זה כה חשוב לנוינו עד שניתן עתה את רשות-הידיבור בהרחבה לאותו הוגה, שייתור מאשר הפילוסופים הנחשבים בני זמנו, התחקה אחר רעיון זה המתריד בין מנוס ממננו. כך כתוב ברגסן:

היכן מתחיל עקרונות-החיים של האינדריווירואום והיכן הוא מסתיים? אתה מוביל אחריה יותר וייתר עד לרוחקים שבacctiot-אבותך; אתה מוצא שהכול בהם זהה, וזה באויה כמות קטנה של חומר-מקפא, שהוא בלי ספק השורש הראשוני של אילז'יהויסון של החיים. חומר זה, כפי שהוא בהיקפה העם אבות-האבות הפרימיטויים הללו, כן הוא וזה עם כל מה שהתפתח מתוך אותו מקור בהתפלגות; מבחינה זו אפשר לומר שהוא, חומר זה, מהוחרר עם כל בעלי-החיים בחוטים נעלמים. לפיכך אך תכויות-החיים היא לרצות לצמצם את הסופיות (finalité) בתחום האינדריווירואליות של הייצור

התגלומות החשובה ביותר היא הלשון בהתרחבותה מעבר לשוניהן של השונות מושגית; היא קיימת ועומדת ותעמורד, אפילו כאשר בשלב גבורה ממנה המלאים הסמלים של הכתב ושל התמונה וכו' תפקיד נכבר. רק בעורת הלשון נעשה האדם החיתי לבני אדם, געשה העדר לרודואה, היא החברה הראשונה או הקבוצה האנושית. היא הנושאת כמעט את מלאו מכלול "חומר התורשתי" (Vererbungsmasse).

בדרכו זה ייעשה האדם הצער, וכחותה מוה האדם המבוגר, לאקסטפלר ווותקן של חברתו. מבחינה نفسית כפי שהחיה או הצמח כל אחד הוא עותק בן מינו מבחינה פיזית. רק כך יש לתפוש את הדבר: כמו המין בו החברה היא צורה של עלולים יוצאים ומתרגלים מתוכה וממנה מדור לדור אוטם העתקים, בניידפוס אחד, הנברלים וזה מוה רק ככל שלא יכול הארגג הגס להיצמד לכל קפלי הרגם הקודם. סטיות "אינדריווירואליות" קלות אלו מצורת המקור הראשוני יהו, כמובן, נקודת התחלת לאוֹן ואריאציות, העתידות לעצב מהו חדש: במקרה המין, משך תקופות ממושכות לאיזמידה תפתח צורה ראשונית חדשה, יקום מין חדש: במקרה החברה, משך תקופה קצרה יותר – חברה חדשה.

אר בזה הקדמנו עיונים קינטיים, שלפי שעה אינם מעניינו.

עלינו איפוא לזרמוות לעצמנו את נפשו של האדם החיך, שנולד והתחנך בחברה, כמו לו – להוציא את האינטינקטים שהובעו מחייתו ואת התכונות החברתיות היפותטיות, שכבר נעשו לבניה – לווח המכוסה כולם בכתב של הקבוצה, וגם בו אנו מתעלמים לפי שעה מגוני האינדריווירואליים הנ"ל. ולפיכך ה"אינדריווירואום" הוא, במובן הנפשי עוד הרבה יותר מאשר במקרה הביוווגי, מושג יחסית מאוד, מושג של דירוג.

3

איןטרס-האני ואינטרס-האנחנו

הבה נסכים ביניינו לצין את כלל המושגים, ההערכות והדחיפים שהטבעה הקבוצה בנפש היחיד בעורת מופת, חינוך וכו', בקייזר, עליידי "ቤות", כמוון "תודעה קיבוצית" (Kollektivbewusstsein). ובכן, לפי תפישה זו וזה מרכיב של התודעה האינדריווירואלית, אותו חלק המצווי, באותה עצמה ובאותו הרכב בקרוב, בכל התודעות האינדריווירואליות של אותה קבוצה.

המרכיב השני של התודעה האינדריווירואלית הוא כלל המושגים, ההערכות והדחיפים לרציה, שהעביר האינדריווירואום כמנת'הילקו בירושת העבר הטרומחברתי, החיתי של מינו, והכניםים אותם אל החברה. הבה נכנה אותו "תודעת האינטינקט". התודעה הקיבוצית מתיחסת לאינטרס הקיבוצי, ותודעת האינטינקט – לאינטראציית העצמי החיוני, הוא הדבר, שלහן יכונה "המלאי" (Reservat) הביופיסיולוג, ובלשונו של שפאן (Spann) "המערכת החיונית" (Vitalsystem).

שני מרכיבים אלה של התודעה האינדריווירואלית ברוכים זה בזה במודעות העצמית לא-abhängigם, וחשוב מאוד לזכור זאת. אם נתבונן לאור הבדיקה זו, ייראה בעיני כל המצווי בתודעה הקיבוצית כמחשבותי שלוי, הבהירותי וכדחפי לרצון באופן בלעדי ממש כמו אלו שצמחו מתוך תודעת האינטינקט. רק עליידי חשיבה ועל-ידי השוואת עם

שינויים גשמיים מובהקים עליידי המזאתם ושבולום של כל-יעבודה וכלי-ענק המתגברים את האיברים המולרים, ועל-ידי ייעול גובר והולך של ארגון החברה בעצמה ככלל. ובמוקם הורשתן הפיזית של תוכנות נרכשות (אם אכן יכולה הורשה להתבצע, כחפזו של וייסמן, רק עליידי שניי התאים העוביים, תיק"ז), באות מעתה הורשה מבון המשפטי ומהסורת הרוחנית.

ברם, אלה הם רק אמצעים חדשים אל המטרה הישנה, הפתוחות למעלה ולשלבו יותר גבורה, במובן היחיד שהוא ברימודיה – היא סיפור יחסיה-קניין. דומה הדבר להולדה הרומינית שאף היא לא הייתה אלא אמצעי חדש לשם השגת המטרה השווה תדריך. מבחינה עניינית לא נשנה דבר. עדרין ה"אינדריווירואום" חונט כפוך את חיינו הנצח הגדולים של הקולקטיוו וכשעת לירתו הוא מקבל חייתול לתוך עристו את כל היישgi החיים בכלל ואת היישgi החברה בפרט...

2

הנפש האינדריווירואלית כיצר החברה

יצור צער, יותר מכל אדם צער, נולד לtower חברה, אשר, כמו מין מן החי, אף הוא מוכרחה להתנהג באופן מסוים ומוגדר בדיק – כדי להתקיים. בעורת הכלים, שעברו אליה בקבלה, וכן גם כל היזן המשמשים לציד, עליה לשורט עם הטבע הסובב ולכובש ממנו את קיומה ולהבטיחו בנסק-המגן נגד אויבים – חיים ובניהם. האדם הצער נוכח לדעת, מרגע שהוא מסוגל לכך, שהוא עומר בלבד של תהליך, שבמשך דור אחד חלים בו רק שינויים קלים, כמעט בלתי-מורגים. יתר על כן, חברתו זו ערכה גם בפנימה באופן מסוים מאוד, שככלעדיו אף היא לא הייתה יכולה להתקיים. שלא כאורגניזם היחיד אין היא "רצף" (Kontinuum), המתואם היטב עליידי האיבר המركזי, כי אם "מסוגר" (Diskretum), אשר עליו לברווא לעצמו בכוחות עצמו את ה"הסכמה הכלכלית" (Consensus) הנובעת ומקומת בעצם המבנה – ולקיים ולשמרה בכל התנאים והנסיבות. לשם מטרה זו, העולה בחשיבותה על כל שאר המטרות, עברה הקבוצה בזמן התהווותה תהליך של "חברות" וחבריה – תהליך של "ቤות", ונמצאת החברה עתה מחוורתת וחבריה הבוגרים מבויתים. היחסים ההדרדיים מוסדרים בקפידה, עליידי "התוכן הרעוני" עליידי נורמות, עליידי "התוכן השלטוני" עליידי צוים. את כל אותו מעשייה הסדרה יש לשנן ולהתביע מדור לדור בכל חבר-קבוצה בגדרתו, כל איבר-חבר חדש טוען בזאת מחדש. בדרוג חברתי-היחסות נעה הדרבר עליידי האינטינקט, וייתכן שכבר משתף בו במידת-ההliquio: אולם בחברה האנושית החינוך במודע³ עלולה בהרבה על האינטינקט ועל החקוי גדריא. אמנם, עוד נחוור ונפרט שהחינוך במודע יכול להשפיע רק מפני שהחנן מוצא בצעיר את נקודת-המשען למן-פוי באלו אינטינקטים ומעיד אינטינקטים מולדים, ובכך-ה樣 ביציר ההערכה העצמית השילית ובנטיות לחיקוי, לפתחות לסוגיות ולסימפטוות.

האמצעי החינוכי רבי-השפעה הוא המופת: הילד לומד בשעת המשחק, כאשר הוא מחקה את המבוגר, בעל היוקרה העצומה. עד כאן כמוון כגורו בעלייה-חימי. חינוכו של אדם צער משפייע יותר ונעשה סתגולי יותר מכוח מסורת המופת באמצעות הסמלים.

תוכנייתו רעה של בניינאים החייםatti, כפי שהועברו אליו באמצעות סמלים, יכול אני למצוא כי להם אותן המחשבות, אותן הערכות ואותם דחפים לרציה כמו ל', ומכאן יכול להוציא גורה שווה שהשלתי את עצמי בהנחי של כל אלו משליהם, שבאותונומיה של נפשי שלי מקרים.

לעומת זאת, המודעות העצמיות מורה כי בקומפלקס של התודעה הקיבוצית מתערבים שני מרכיבים, הנבדלים זה מזה בעיליל. האחד מיחס ל"אני שלי", השני ל"אנחנו שלנו", הראשון לאינטראדאננו, השני לאינטראדאננו. הבה נזכיר את הרעיון תודעתה האני ואת השני תודעתה האנחנו.

תודעתה האני היא המודעות לתלות בקבוצה שני משטייך אליה. האינטראדאנן מתוק אותו מושגים והערכתות שיש לשותפי, להיחך באותו האופן לאותו סוג של מעשים; שם לא כן עלי להשוש שאצא בהפסד, החל מנזיפה קלה ועד לנוק חמור ביותר או לעונשים כבדים ביותר. אני לבוש, למשל, מלובש מסוים, משתמש בצדקות מסוימות של תקשורת ושל חברותא, מלא אחריו טקסי דתים מסוימים וכו'. הצעדים הנගרים מעשיים "בליליבינה", בלילימוסר, צוים היפוטטיים. אני עושה כזאת וכזאת או גמגע מלעשות כזאת וכזאת, מפני ש"הרויות" נוהגות או אין נוהגות כך. כאן החבורה מופיעה בחוקת ערכאות-עדר אחרונה.

תודעתה האינדריוידואום מתיצב מול הקבוצה, שהוא משטייך אליה, כנפרד מול נפרד, ואילו עמדתה של תודעתה האנחנו שונה לగמרי. אין זאת מודעות לתלותי בקבוצה כי אם לשיכותי אליה. ברם, אפילו ביטוי זה עודנו אינדריוידואליסטי מדי. תודעתה האנחנו אינה מתייחסת כלל וככל אליו ואל האינטראדאנן בין האינטראדאנן ובאינטראדאנס "שלאנו". לעומת התקובלות הקיימת באינטראדאנן בין האינטראדאנס של האינדריוידואום ובין אלה של הקבוצה, הרי באינטראדאננו יש אחידות: האינדריוידואום חש ממש בקבוצה, בעוד, אינטראדאנן שלו נמק או לכל הפחות רחוק לקוּרְזִיזֶת כפחות-עדר. והצעדים הנגרים מזה כזו-יעשה אינם היפוטטיים כי אם קטיגוריים. אני עושה כזאת וכזאת או גמגע מלעשות כזאת וכזאת על-פי צו מצפוני או על-פי איסורו. שוב אין החבורה הערוכה השופטה לאחרונה, אפילו היא תוכעת אותה התנהגות למעשה כמו המצחון. אלא תחושת-החברה היא תחושת חוסר-תחלות בחברה, ואם יקרה מקרה של ניגוד בין הculo הטעני הטעני נדע כי עליינו להכריע בעדר השני, נגיד הריאון, ואין זה מעלה או מורד אילו תוכאות עלולות לנבוע מזה לגבי אינטראדאנן שלנו.

הבה נחזור ונאמר כי אינטראדאננו והביטויו כמושג, תודעתה האנחנו, נמצאים לנו במודעותנו העצמית, אם אכן עמוק להתבונן. בדרך כלל הוא מצוי בירכתי שימת לבנו ואין משבחים בו.

4

תודעתה האנחנו ואישיות על-חברתית

אותה תודעתה האנחנו חולכת ונוגה לירכתי התודעה בכל שמתפתחה היחיד ומפתחות החברות; ואילו את חיות התודעה תלך ותתפות תודעתה האני, בדומה לצבא כוכבי מרים

החולר ונעלם בזרום הבהיר שבhem, הוא המשמש. האדם הבוגר שבדרגות העליונות של הציוויליזציה נעשה מודע לתוכן זה בתודעתו רק ברגעים נדרירים, ההולכים ונעשים נדרירים יותר ויותר ככל שהציוויליזציה מתקרמת. אלה הרגעים בהם עומדים לשיקול אינטרסים מבריעים ביותר של אחרים או של החברה ככלל, למשל נוכח סכנות-imatorות של אדם באשר הוא אדם (Mitmensch) או בקשר מבריע בגורל הקבוצה. הנכונות הציבורית לעורה, כפי שנתגלתה בגרמניה אחרי שנחרסה ספרינתהאויר צפלין באסון נורא, יותר מזאת התגובה העצומה של הפטרויטוזם בכל מקום עם פרוץ מלחמת-העולם הראשונה – אלה היו מן הרגעים שבהם דחק אינטראדאננו, כמעט כמובן, את אינטראדאנן האני מוחיתה של שימטה-הלב, רגעים אשר בהם מתקה התובנה החיה, שהכירה בכך כי האינדריוידואום طفل, כמעט בטל, לעומת הקבוצה, שהמכלול חייב להתקיים, אפילו כrodu בך אבון האינדריוידואום – מתקה כל תודעתה-אני וכל שאיפת-אני. ובמה שארו מושגים: שם לא כן עלי להשוש שאצא בהפסד, החל מנזיפה קלה ועד לנוק חמור ביותר או לעונשים כבדים ביותר. אני לבוש, למשל, מלובש מסוים, משתמש בצדקות מסוימות של תקשורת ושל חברותא, מלא אחריו טקסי דתים מסוימים וכו'. הצעדים הנגרים ממענות מאריה-השבועתיים של האני.

בדמיות בעלי אישיות על-חברתית לעולם אין אינטראדאנן מוחוק עד כדי כך בשלמות, ובכל שמעדרם גבוהה יותר לעולם הוא מוחוק לפחות. והוא המעין ממן ישabo את הכוח בדרכם, שלעתים קרובות דרך יי'סורים היא, לשרת את הכלל בענייניו הגודולים. ואנגן דג'ג', שככל הצטיין ביותר בתפישת אינטראדאנן, היטיב לתאר זאת: "אליה הם האנשים הגדולים בהיסטוריה, שטורותיהם המיווחדות להם מכילות את עיקר העיקרים (das Substantielle), שהוא רצונה של רוחה-העולם...".

משמעות-אדם שונות, ואף בקרב אותה קבוצה עצמה אצלן אינדריוידואה שונים.

יכול הוא להיות מוגבל בחוג מסוים של בני-אדם אחרים, אבל יש שיתפשט ויחול גם על בעלי-החיים אחרים, וביחוד על הגבויים שבhem. במקרה הראשון לעולם יקיים ה"אנחנו" את "קבוצת-המסגרת" השicket לה: כך תקראה הקבוצה הגדולה ביותר, בכלי מקרה ומקרה, שהאדם רואה עצמו מסווג לה: גודודה, איגוד של גדורות, שבט, איגוד של שבטים, עם, מדינה. אם קבוצת-מסגרת זו מוחלקת בתת-חלוקות, ייקוף ה"אנחנו" בדרכו מסוים של עצמת העניין (דבר זה יידון בהגיונו אל הפסיכולוגיה החברתית) גם את הקבוצה הגדולה וגם את הקטנה (או הקטנות) ממנה, אשר האינדריוידואום משטייך אליהן. כיוון שהסתה-ליך החברתי מביא עמו את ההגדלה ההרגגתית של קבוצות המסגרת, מילא יתרחבו קמע-איקמאו גם אינטראדאננו ותודעתה האנחנו. בטיפוסים מסוימים של האישיות על-חברתית תכלל תודעתה האנחנו בכל מקרה מעגל רחב יותר מזה שבתודעת חבריו הקבוצה הממווצעים. וחשוב מאד הדבר, שכגון ההישג של מעגל זה כן גבול ההשפעה של "עקרון הסולידריות", כן גבול המעגל של המחויכות המוסרית.

במקרה השני הרי בשלבי-האנושות הפרימיטיביים, מקום שם הוא בבניינאים הנמנים עם "אנחנו" כמעט חרוג מקבוצת-המסגרת הצרה, אנו מוצאים שגם בעלי-החיים שאינם אדם נמנים על ה"אנחנו". ה"פרא" חש יותר קרבנה לבעלי-החיים הגבוה משוהו חש-Alieno; תפישה זו מתגלגה בעיליל במנגיגים הדתיים המיווחדים ובఈ-הנאות של ה"טוטם". בשלב גביה יותר היא נחbatchת אל הכלים ורק בדרגה עליונה ביותר היא

המדינה ויחיד *

באורחות בתיהורין גם הכעה המעשית האחרונה תמצא את פתרונה, ככל שביעיות מעין אלו בכלל יכולות להיפטר. אפילו ישארו ליחידים אלו שירידים של בעיות לא פתוות הרי יחסית למשא המוטל היום על שכם של אישים על-חברתיים היו שירידים זעירים אלה בבחינת טיפה אחת של ורמות הנונת טעם למשקה. ענייננו הוא בקונפליקט ה"איינטנסיטי" המתגלה בין המדינה לבין היחיד.

כך כותב גיאORG זימל (Simmel): "את התצורות הסוציאולוגיות החשובות ביותר מיסדרת על כך שהחברות מורכבות מיצורים העומדים בתוכן ומוחזת להן בעת ובוננה אחת. שכן בין החבורה לבין היחידים בה יכול شيء יחס כמו בין שני פלגים, ויתכן שישים כזה, אף יותר פתוח ויותר לאנטטי, קיים תמיד. אולי בוה החבורה מעצבת במורע, ולפחות בהכללה הרחבה ביותר, צורת יסוד לחים בכלל. בזרה זו נפש היחיד לעולם לא תימצא בתוך התאגדות אלא אם כן תימצא ברכובנו גם מוחזת לה; שלא תימצא הנפש לפנים מן השורה אלא אם כן תימצא ברכובנו מוחז לשורה".¹ ובמילים אחר הוא מדבר על אותה "שניות עמוקה וטרוגית החוצה מעיקרה כל יצירה חברתיות, כל תצורה של יחידה המורכבת מיחידים. היחיד היחי על תשתיות פנימית, שיכל לקבל אחרות מעשו רך אם אמוןתו שלו מנוחה אותם, צרי... להיות, עם ה'היות', שלו, שהוא בבחינת עצם עצמו, לחוליה בתוך הכלל, כלל שמרכו מוחז עצמוני. לא בהתחנות או בהתנגשויות בין שתי דרישות אלו מדבר, כי אם בך שבפניו מיתנו אנחנו כפופים לשתי נורמות ורות זו לו, שכן התנועה סביב המרכז העצמי, השונה לחלוון מגואים, דרשת להיות מכובעת בחים בכוחה וברוחה, כפי שדרשת זאת התנועה סביב המרכז החברתי" (עמ' 38). סתירה זו שבין המכשול, התובע מיסודותיו שייעסקו רק בחלוקת הצר שבתקופוד, לבין החלק שרצו להיות מכליל לעצמו – עקרונית אין לה פתרון. אין אדם יכול לבנות בית מבטים... ולא להציגו עץ מעצים. רומני שניטוח זה מكيف את הניגוד שבין שני הפלגים בהגדרה כה קולעת, משום שהוא מרחב אותו הרחק מעבר לצמצומו המובל המחייב אותו על אגואים ואלטרואים בלבד".²

邏輯的な分析 של ביטויים אלה לא רק מחדדים ושנונים, ועל כך תפארתו של זימל תמיד, כי אם מוגמים ומופרדים מבחן עניינית, ולרך שתי סיבות: ראשית, ככל שזימל הוא אוניברסליסט מובהק, בכל זאת עדין מהורדים בו רעיונות של תקופת הנאורות. אותו יחיד שהוא רון בו הירחו קרוב מאוד ליחיד שנעשה אבסולוטי על-פי הרצינאלום. העובדה שבדרך כלל זימל מודע לה – שאפשר לכנות את היחיד יחיד כמעט רק ממש שוא שיריך לקבוצה בעלת מגנון קבוע של נורמות – עובדה זו אינה מושמת כאן במידה מספקת. קורם כל זה נכון מבחינה עקרונית. ועוד יותר הוא חל על העיון החיסטרורי, שמתכוו אתה למד שرك בתקופות של התפרקות חברתיות גדולות, כמו זו שמוטוכה צמהה הנאורות, נעשה היחיד, האישיות, מודע לקונפליקט הווה; והוא היחיד היותר מפותח, ה"על-חברתי", שצמה וחרג פחות או יותר ממגנון הנורמות של קבוצתו.

חוורת וכמה לתחיה. התודעה שנטעלה עד שנתהורה כליל, הווי אומר שלא רק בני האדם, אלא החיים בכללותם חרדם (tat), וכתחה בבודהיזם למיטב עיצובה. כאן המועל ההפוך לסלידריות, ושלפייך שוררת בו החוכמה המוסרית, הוא הגROL' ביחס חברתי רק עד התודעה של אהדות כל מה שהוא אנושי (Menschentum), להבדיל מי-עד ה"הומנויות". תנוועתנו להגנת החיה היא רק חלוץ קלוש של אותו אינטראנס-אנחנו ותורעת-אנחנו חובקי קל-חחים...

תודעת-האנחנו היא בעינו היבטי לקשר העמוק בין האינדיווירואום לבין הציבור, דבר שתרחנו לתאוו בעינויים אלה. הקשר בין "העובר" לבין חייהם בכלליזאת לא נתק מכלול וככל: איכשהו ומתיישרו חש עצמו ה"מודוס" (האפן) כ"סובסטנס" (וחומר). היא, התודעה, חשה בזרם החיים הגדל, הנצח הווורם בה; ומוטב: היא חשה עצמה כתיפה בזרם זה ומרגישה שכל מה שהוא מסוגל לבעץ הוא כוחו של הנهر הקדוש, ולא של החלק העיר שהוא עצמה מהויה בו: ינער על כן, שמייד היה בטל בחלול או בחתודות, אלמלא נושא הנهر בקרבו, אלמלא חסה בו. וכבר בשחר תולדות האנושות אמר מוז את המורוס במשלו הנפלא: "כמין העלים מין בני-האדם". רק האילן, או, מוטב, העיר, חיים באמות, העלה היחיד נא, עוכר וכלה: "החוורף ישלים ארצה, אבל החורש המבלבל בכאו עת האביב פריחת אחרים".

בתודעת-האנחנו מושרים עמוק שורשי ה"אלטרואים" באשר הוא. מחוויותו יצמיח כל מעשה-הקרבה, החל בעוזו הנואש, שבו יגנו האם תחילת ולימים גם האב על צאצאים הקטנים נגד אויבים חזקים מהם בהרבה, ועבור למסירתו של גבר הלוחם למען עדרתו ומטה למענה או מסכן את חייו שלו כדי להוציא את רעהו ולהליצו מסכנה מיימת; ועד לאומץ-הילב שהקרבה, נחלת האישיות העיל-חברתית למען האמת והצדקה. כmoromaה שבואה יכולם אנו להשוף את שורש כל מוסריות. ועוד נשדרל לנמק את ההשערה שאינטראנס-האנחנו שולח שורשים אדרירים גם אל האינטראנס הדתי ואל האינטראנס האסתטי. כאמור כהה, כמודומה, נועדה עובדה פסיקולוגית, שעדר כה הונחה למרי העיסוק בה, להיות יסוד מוסד ומושג- מפתח של הפילוסופיה המעשית כולה. – – –

הערות

1. בריגסון, L'évolution créatrice, מהד' 9, עמ' 46-47.
2. בלשונו של אספינה (Espina) "חברות נורמליות".
3. "כל דור חדש דומה לפלישה של ברכאים קטנים; אם יחמייצו הוריהם את אילופם בדור החינוך, הרי המפהות היא בלתי-ריגננטית". (לה פליי (Le Play), במצע של 'איחוד' Unions de la paix, פרק I, מביא עפ' ג'יד (Gide) וריסט (Rist) Geschicht der volkswirtschaftlichen [תולדות המשנות של הכלכלת המדינית]).
4. הפילוסופיה של ההיסטוריה Philosophie der Geschichtel, מהד' גורמנית שנייה, עמ' 534.

יתכנו רק שאלות של ייעילות או שאלות אישיות: היקבל את המשנה הזאת פלוני או אלמוני, היוקם מוסדר זה או אחר עכשו, והיכן וכיצדי אولي יש מי שתיפגע שאפטנותו האישית הקטנה כשייריעו נגדו בהצעה בשאלות כאלה; אבל דוקא האישות בת' החוריין, שرك עליה הכל נסב, חזקה עליה שכך לא תסבול מרגשות כאלה. אל יתעלמו מכך שאותה רוח של ביקורת חסרנית המורחת מאחוריו כל פעולה של הצד שכנו, ולעתים קרובות בצדך, מניעים נסתרים שאין מודרים בהם, רוח זו לא עוד תtauור אל לעתים רחוקות. במקרים שם הבריות ערכוים בקבוצות מזקקות (לאו דוקא בקבוצות של קרובידם; גם קבוצות של שכנים, שאין ניגודים מעמדיים מפלגים ביניהם, כשרות לכך באותה המידה); במקרה שם המעשה האנטי-חברתי געשה נריר בגל כל אלה, שם חוו הרצון המוצע הנאמן ליחיד והומר על החברה, ושוב יכול אדם לרחש אמון לחברו, האמון שהוא המلت היותר חזק המלך את החברה.

הבה נאייר את הנושא גם מצד אחר. וכי מה דרש הליברליזם למען היהיד או למען האישיות? והוא טובע חירות. וחירות מה? אמר אריסטוטלי: "אחד ממרכיבי החירות הוא לשלוט ולהיות בשלט, לシリוגני; המרכיב השנוי להיות איש איש על-פי חפצ' לבו". והנה, נראה לנו כי שני כללים אלה גם יחד התגשמו במידה יתרה באזרחות בת'חוין, ברפובליקה החברתית הפרולטית, יותר משגם הנchosים שבביברליימני מועים לקוטו. באותו ייחדות קטנות שם תנועה הריבונות באשר היא, שם האדם אינו מספר כי אם אורה, שколоו אינו רק "kol' shel boher", אלא קול של אדם בעלה-הפשעה, אכן שם, במקומות להיות בשלט תמיד, הוא שליט עצמו, אף כשהוא נמנה לפעים על מיעוט בשאלות משנהות⁶.

אולם עדרינו צריך למלא את המושג האристוטלי בתוכן הרבה יותר מאשר כדי להגשים את מה שכיום נחשב בעינינו כ"חרות". לא מדובר רק באותה "חרות שלילית, מופשטת, ליברלית של הגדרה עצמתה, שאינה חשה במילים מוחשיות"⁷, כי אם בחירות עם כל הסמננים החוביים, כפי שטירנר (Stirner) העמידה כנגד שלילה זו: "חופשי מהו" וכי מהם הדברים שאפשר להתנער מהם?... לא זו בלבד שמן הראו שטהטטור עצמאם ממה שהוא רוצה לדרז'ו, עלייך גם להיות בעליים על הרצו לך, לא רק 'ב'חוין' עליך להיות, מן הראו שתהיה גם 'בעל-הקניין'."

גם תנאי זה מוגשם: באזרחות בת'חוין אולי אין כלל אחד מה שהיא רוצחה, אבל יש בידו כל מה שהוא רשאי לרצות בו לפי תרומתו לחברה. הוא לא רק ב'חוין', והוא גם בעל-הקניין.

אפילו האיש שנחשב כמייצג מובהק של האינדריוידואליום הקיזוני, אותו שטירנר עצמו, מאשר שעלי-פי תנאים אלה הושג כל מה שיכון חירות במילוא מובן המלאה:

את האידיאל של החירות המוחלטת הוא מכנה ההבל של הבלתי-אמשרי: אין מנוס, יהיה אשר יהיה, מהגבלת החירות. כמעט אין בא בתרעומת על שחברה, כגון החברותה המדרינה, מגבילה את חירותי. כמה שנוצע לחירות אין הכרל מהותי בין מדינה לבין אגדה. רק זאת שאות המגבילות באגדה החופשית מקבל 'בעל-הקניין', בחיזוק והן זוכות להסכמה ותואמות את האינטראנס שלו... מהותה של המדינה היא כפיית ההשקפות, הפקרת היחוד,

ואילו בימים ששוחרת בהם הסכמה כללית, קונסנוום, יתרחש בזאת רק לעיתים רחוקות ביותר, ולעתים רחוקות עוד יותר יגרום הרבר לסלב. הטענה השנייה קשורה לראשונה. זימל מדבר על "חברה", אבל מתכוון, כפי הנראה, ביחד לאותה צורה חברתיות המפעילה את הלחץ והכפייה החזקים ביותר על האישיות. וזה המדיניה שבחוון, מרינטיכו הרכזות.

ואמנם לגביה נכון שהוא שמן ההכרה שככל שהאישיות עלתה והפתחה מעבר לעדרי, כן היה האדם מודע יותר לكونפליקט, בהתמורה ובousel. אכן במדינה קיימת "הסתירה המוראה", שלילה מדבר אואולד (Ewald)⁸: "המדינה האמורה לפעול למען התרבות היא אנטיאינדריוידואליסטית. אבל התרבות עצמה מניחה את האינדריוידואלים הצרוף ביותר מהנחת-אב לה".

וזאת ועוד. אמן במדינה קיים הניגוד בין ליברליזם לבין דמוקרטיה, כפי שהראה בהצלה פון ויזה⁹ (Wiese). הליברליזם מעלה את היהיד לכדי ריבונות, ואילו הדמוקרטיהקובעת את שלטון הרוב בעיקרונו; אכן שתי דרישות שאינן מתישבות זו עם זו מעיקרו! אולם כפי שכבר ציינו בהקדמתנו, כל זה רק בمرة פוחתת והולכת על האורות הפלריסטית בת'חוין.

כאן "המדינה" רוחקה מן היהיד כרחוק מורה ממערב, ולא במכונן של היום, הינו שהיחיד חסרי-האנים אינו יכול להגיע אל המדינה הפעולה מרחוק ביחסו וכוהה ואין יכול להtagונן נגדה, כי אם נהפק הוא א"ה"מדינה", הינו הרשות העליונות הלו, חסרו-האנים עד כדי כך שאינן יכולות להגיע אל היהיד, אף לא אל ביתו אחד מביתו-היחיון, או להשפיע עליו, אף לא לכפות עליו. שוב אין האדם בחינת עז'ה-עיר, שמטפחים אותו כדי להפיק ממנו לוחות ומרישים לשימוש ולתועלת, אלא כל המערך מושתת על ההנחה, שיכל היהיד להפתח בחירות מלאה להיות לאישיות מקורית עצמאית בהתאם לשرونותו¹⁰.

וקודם לבולו: שוב סמי מכון כל אותו קונפליקט מוסרי איום ונורא שהוא הוא המכללה את חברתו – שבדרך כלל יכולם אנו לעשות מעשה מוסרי, הווי אומר חברתי, אם מניין וגמר עמו לשאת בנזק לעצמנו, ושבדרך כלל יכולם אנו לעשות למען הרוחה הכלכלי והפוליטי שלנו רק אם נחליט לפעול בצורה אנטיחברתית, ופירושו,vr. גורר מצפוננו, בצורה בלתי-מוסרית. וזה הפסיכולוגיה של התחרות העונית במרחב הקפיטליסטי.

בכלכלה הצרופה אין עוד זכר לכך. כאן שוחרת בכיפה הרמונהה של אינטראנסים, פוליטיים וככללים, והרי תוכנה של זו הוא שכל התנהגות מוסרית תרומות ותדריך את כבודו, רוחותנו וביתחונו של הארץ, וכל התנהגות אנטיחברתית חוצה עליה שעד מהרה תסב נזק לעושה-העולם.

אף כאן בודאי יקרה לפחותים שהרוב יכיריע, והמייעוט יצטרך להיכנע לרצון הכללי (volonté générale), לפחותים יהיה דבר זה ברוך בתחשות מכבדות. אבל על מה יסנוו החלטות-ירוב כאלה ב齊יבור האורחים בניה-חוין? כמעט לא יתואר שא-ייפעם ידבר בשאלות עקרוניות, שהגשתן עלילה להביא סבל על האישיות המוסרית. כאן שוב לא תימצא עליה לאדם לשנוא אחרים או לדבאים בשל אמונתם הדתית או הפליטית; בעצם

הערות

- .1. שאלות-יסוד בסוציאולוגיה (Grundfragen der Soziologie), עמ' 38.
- .2. שם, עמ' 72-73.
- .3. בעיות הרומנטיקה (Probleme der Romantik), עמ' 54. השווא: C. Schmitt, Der Wert des Staates, S. 108 (ערבה של המדינה): "הורס היחיד, שאליו תמכון הטענה הצפוייה כאן, איננו נובע מהחוק ומן המרינה שככל-כולה נתונה בהגשמת החוק, אלא מן המדינה כקומפלקס של עצמה, מן העובdotיות, שיש להתייצב מולה במאבק של עצמה עצמה". השאלה כיצד עוד ניתן כאן לעזרו ליחיד האמפרי, שוב אינה שאלה שבפילוסופיה המשפטית, וכיוצא בזאת גם השאלה באיזו דרך אפשר להגיע לכך שבעליה העצמה יתמידו ויקפידו לעולם לשמור על החוק.
- .4. ".5. מוטל על האינדיידואליות לסבול, כאשר, שלא כראוי, כל העצמה מרכזת בנקודת אחת של הגוף הפוליטי. הערובה היחידה לחירות היא בכך, שתחולק העצמה על בסיס התפקודים... שלטונו חופשי פירושו דמוקרטיזציה של האחריות, שבשלדריה אין החיים שווים לחיות עצמם" (Laski [לסקי], עמ' 90-91).
- .6. ".7. לסקי, שם, עמ' 56, מעיר בזורה נאה מאד שהמושג המלא של حرנות חיבך לחול גם על הקבוצות החברתיות. "אין לך איוולת גROLה מזו שהמדינה תראה עצמה ואת הייחדים כהוויות היחידות הראוות להתחשב בהן".
- .8. ".9. אופנהיימר, Die geistigen Grundlagen des Anarchismus (היסודות הרוחניים של האנרכיזם), 1924, עמ' 300, והשווה לוֹה שפינוזה: "אדם בזיהורין הוא... מי שעושה בככל לבנו את מה שהתבוננה מייעצת לו לעשות. אדם כזה חופשי יותר בתוך מדיננה, מקום שם הוא מתקין את חייו על-פי החלטות הכלל, מאשר בבדידות, מקום שם הוא סרך למשמעותו הוא..."
- lodovig openheimer, שם, עמ' 263-264. גם המספרים הבאים בסוגרים () מכוניםopolיטיקה זו, עמ' 56. הוא אף מפליג ומציין "חוק של דמוקרטיזציה של צורות מדיננה", המבטח מבחינה היסטורית (עמ' 160).

האחדות שבה היא רק עצם ההשתיכות; ואילו באגדה אדם מודחה באופן כן יותר, צמוד יותר, אישי יותר... לפיכך רק מבנים, מתוך הכרעתו החופשית ומתוך מסירתו של היחיד תוכל למקום ההתארגנות החדשה. רק עם הפירוד האחרוני ייעלם הפירוד עצמו וייפך לאחור. יותר משגרמות מלאכותיות ומופקפות, איסורים וגוראות יכולים לפעול למען התൽכות, תעשה הקרויה הפונה אל האינטרסים האתניים ואל צורכי היחסים האתניים. הטוב שבמערכות הוא זה המסתגל לאינטנסים אלה ולגלגוליהם באופן הגמיש ביותר. הפלרלים הוא צורת החוקה של העולם החדש ושל העתיד".

הreuion המונח בייסור הפלרלים העקב הוא איפוא ההתאגדות מתוך הוראות פנימית, אשר היחיד נושא בה בכוחם של תודעתו ומצפונו... פירוש הדבר הוא רק זאת, שהכלל עונה הן למערך זה על עקרונו ועל עיקר הנחיותיו, הווי אומר שחשים בذرתו, ועוד, שככל שישתנו התנאים וההשპחות אפשר לשנות אותו באופן ששוב ייחשב כצדוק (265-266).

זו הייתה גם כוונתו של פרודון (Proudhon). את המלה אנרכיה שטבע הבין מתחילה "שאינה אלא הרעיון הקנטיאני, שיש לבאר את תקנות החוק בדרך הביקורת עד שהיהה בגין כדי לשכנע את התודעה. אנרכיה משתמשת כאן במשמעותו של לילית הריבונות, קינוי במורת הרシリות בתבונה הטהורה" (266)... רק הزاد של קהילה שיתופית היה יוצר מעלה-יכבוד לייחדים הקשורים בה, רק פעילות החוק ויעילותו בעולם החיצון מפנים את מעשי היחיד אל התפקיד הנכבר לעצמו, רק כסם הרוחני של אידיאלים משותפים, של מעלה-יכבוד משותפת, מעדן ומוקד את היצרים ומסיע בידי היחיד שלא אבד מעלה-יכבודו שלו ותומר ביצירות (301). החירות היא לאדם הכספי המנע, הزاد הוא כשרונו המנחה. רק מפני שהאיידיאל אומר הן לצדק מתוך דחף פנימי ביוטר ומלביש אותו, כמושא הנשגב ביותר להתלהבות, בקסם שא-יאפשר לעמוד בפניו, רק מפני זה יש צדק במעשינו (302)... היחיד מגיע לידי שלמות לא מתוך סתירה למערך היעיל של הכלל, אלא מגיע אליה רק יחד עמו (303)".

ב השקפה זו נפגשים באורח מודר פוליטיקאייה היפויודילישמרני מוה והאנרכיסט האידיאיסטי מוה. טרייטשקה (Treitschke) כותב: "החריות, כפי שהוא יודעים מכבר, יסודה בחוקים נכונים, שהיחיד יכול לסתור למרותם בהסכמה מוסרית, וכשמירת החוקים האלה. המושגים כוח חוקי וחירות חוקית אינם מנוגדים, כי אם תואמים".

בשונו ולא באסונו. כאשר הדברים נסבים על האינטראסים החיווניים "שלנו", האינטראסים שלו אינם נחשבים כלל וכלל. אפשר ליטול מן הור את קניינו או את נפשו בלי שיחשב הדבר לחטא. רק כאשר מדובר בדברים שבין אדם לחבריו (לשבט, לבית-אב וכבר), ורק אז קיים החטא.

המעבר בין הזמנים ההיסטוריים לבין ההיסטוריה היא תקופה הנזורה והכיבושים. בשלב זה כבר גדרו בתיאב, כבר צמחו או התחרבו לכדי יצירת שבטים, ובמקרים רבים אף לקבוצות שבטים מאוגדות. יש והטריטוריה שלהם נועשת קטנה בהתחשב בשיטות-היעבוד הפרימיטיווות שלהם, ומטעורת מגמת התפשטות. או אז יתאפשר שבט עדרי בכוחם או מווין בנשך טוב יותר, או שבט המՏוגל לשיטופיעולה טקטיית יותר טוב או למשמעת מושלמת יותר, ויכבוש שבט אחר. בכל חלקי תבל זהו מקור המדינה. הגורמים הפעילים ביצירת המדינה היו בעולם הישן עוכידי-הארמה וירדי-הים שיצאו מהם; ובעולם החדש – המפותחים שכiami הצידים. הגורמים הפסיכויים הם בדרך כלל עוכידי-הארמה המפותחים פחות, העודדים את הארץ בעידורייד. השימוש במחרשה מתחילה רק באוטו שלב כאשר בהמות-משיכה – סוסים, שורדים או גמלים – נרתמים למCSR המשמש לעיבוד. מטרתו של כל כיבוש או כל שימוש של שבטים אחרים לעולם אחת היא: ניצול. הנובטים ייאלצו לעבוד למען הבובשים בעלי תמורה, או יכפו עליהם לשלם מס. הצורה המתתקלת תוך כדי ניצול היא צורת האדרנות, שאין לטעות בינה לבין המנהיגות של ימים קדומים יותר, שלא היה כורך בה שום צורה של ניצול. אדנות היא מנהיגות בצדוף ניצול. לצורכי האדרנות נוצרים שני מוסדות: ביזור המעמדות והבעלויות על שטחי קרקע נרחבים. שתי צורות אלה מצטרפות לשלהות בלתי-נפרדת. לבועלות על שטחי קרקע נרחבים אין משמעות כלכלית ממשית (מן שוק כדי צפיה הכנסה ממנה), אלא אם כן קיים מעמד עמלים תלוי בה, מעמד העובד את הארץ לטובות של בעליים שבצעם אינם עוכדים. ולהפך, מעמד עמלים יכול להתקיים רק במקום שהאחוזה הגדולה, צורה חוקית של בעלות, קיימת בהיקף שוכן אינו מאפשר להתיישבות חופשית להציג שטחי קרקע נרחבים; באופן כזה תטהווה אוכלוסייה גדולה חסרת-קרקע, שתיאלץ לשרת איזה אדור ולעבד את אדמותו כדי שלא לגועע בرعב. הווהות בין הבעלות על הקרקע לבין העוניות המעודנית משתקפת בלשון הגרמנית: במדינות שנוצרו עלי-ירוי כיבוש שבטים גרמניים קוראים לאצולה "Adel" – ופיירוש "Odal".

כדי לרדת לעומק התהיליך כלו יש להציגו במונחים כלכליים. זהה פעולה של סיוק צורכיהם הכלכליים של הבובשים. הם משתלטים על אוכלוסיות הנתיניות משאותם האמצעים וממש לאותה תכליות כמו ביום קדומים יותר, כאשר בהיותם גודרים ליסטים קנו להם בכוח הזרוע את עדרי הבקר או הסוסים של שכנים כדי להשתמש בהם לטובות עצם. ברם, הכלכלה דורשת להשתמש בנכסים הנובטים בזהירות כדי שלא יאבדו או יתקלקלו. העדר האנושי צריך להיות תחת השגחה וחסות, ממש כמו שהגנו על אותם עדרי בקר גולים מפני אוכבים שרצו לתפוס אותם. ומה שדאגו לקיים את עדר הבקר בקו הבריאות, ואם אפשר גם לשפר את בריאותו והונתו, ממש כדי חייבים לשמור על העדר האנושי לבלי יקטן ולבל יאבד את כושר העבודה. לשם כך צרי המעדן השליט, אשר קם והוא מאנו נוצרה המדינה, למלא שתי משימות לפחות:

האלחת' המדינה *

המדינה מהי? נראה שהכל נוטים לסגור לה. יש מי שראהים בה את האלוהות המשפיעה רוב ברכה, אלותה שהבריות יוכלו לעבדה בכל נפשם ובכל מאדם, ויש מי שביעיניהם היא השם בעצמו, קללה האנושות, וראו לו שיווזר למקום שהוא בא מנו. מהי המציאות שבין שני הקטבים? התשובה שנטתי בחיבורו שנתי System der Soziologie היא שוויה צורת הכלאה בין יהסיאנו שונין, ממור יליד זיוגם של עוצמה ומשפט, של "kratos עם ethos".

יש שתי צורות פרימיטיווות של יהסיאנו. את הראשונה כינתី יהסִי "אנחנו", מפני שהם נדחקת תחושת "אני" אל השולדים או נעלמת כליל, ומפנה את מקומה לתחושת "אנחנו". במשמעות זו היחיד, על ערכיו, על שיפוטיו ועל מעשיו, משתלב עם חבריו לקבוצה כיחידה בלתי-תملוקת, השלם, שהוא אכן חש עצמו כחלק ממנו כי אם חבר בו, בתפקיד פרימיטיווות היו אלה, התודעה הקיבוצית והאינטראס הקיבוצי, קיימים בתוך השבט, ביחסים שבין חברי אותה גדרה או אותו בית-אב. צורת היחסים השנייה, יהסִי "לא-אנחנו", שරדה בין שבט למושנהו, ביחסים שבין בני בית-האב לבין זרים או חברים של גדרה אחרת או של בית-אב אחר. במשמעות יהסִים זו יש ניגוד מובהק בין האגו האינדרו-ויאלי והאגו הקבוצתי מוה לבין האגו של בית-האב הור מותה. מערכת יהסִיה "אנחנו" מייצגת שלום, מוסריות וצדקה טبعי. הקבוצה שהיא מצויה בה לרוב תואמת פחוות או יותר את מה שקרה טוניס (Tönnies) הקהליה (community) הטבעית (עדיה), שהוא כותב על אודותיה: "חיים בעדיה הם קניין משותף והגנה משותפת, או הנטא-גומליין, ממן, וכן בעלות משותפת על ה facets כליליים והגנה מהם. השאייה לקניין והגנה הוא השאייה להגנה ולאחדות". במקומות פנוי הדרבים תהיה מערכת היחסים בין החברים מערכת של שותפות (התקשרות).

מצד שני, יהסִי "לא-אנחנו" מתאפיינים בתחשות הורות. פירוש הדבר שלזר אין זכויות מן הבדיקה "שלנו", ו"לנו" אין חובות כלפיו. אולם בתפקידו הפרימיטיווית לא מן ההכרה היה שיחסים אלה יביאו לידי מצב מלחמה מתמיד של הכול נגד הכלול, כפי שתיארו לעצם האפיקוראים והובס (Hobbes) את ראשית תולדות האנושות, או איזו "איבה מוחלטת" כפי שדרימה רצנזהופר (Ratzenhofer). אדרבה, יש הוכחות לכך שבאוסטריה, למשל, היו מקרים רבים של קשרים ומפגשי-שלום הדריים בין בתיה אב או בין שבטים שונים. בשלהב זה עוד לא הייתה המלחמה מטרה שלעצמה; היו נמנעים מכל האפשר, לא מתוך התחשבות אינטראסים של הור כי אם למען מיטב האינטראסים של השבט עצמו. בתיאב עדין כה קטנים עד שאפילו אבדן מעתים במלחמה היה עלול להחליש אותם במידה חמורה, ובמקרים אדרים אף לסכן את עצם קיומם. אכן מעיקרה לא העוניות היא שבנתה את יהסִי ה"לא-אנחנו", אלא האידישות הקרה, אשר האדם הפרימיטוי חש גם כלפי בעלי-החיים – העדר כל עניין בור, לא

* מתוך: 2, 1927, Review of Nation, עמ' 13-26.
מאמר זה תורגם מכמי הגרמני לאנגלית ומאנגלית לעברית).

חחיים, אשר חפש לעודוך כל עניין בהתאם לרעיונותיו האישיים, דרוש זאת; זהה דרישת המוסריות עצמה, המדררת בקרב כל אדם, בכירור ובאופן שאין לטעות בו, ככל הצורך. האדם, אשר אוילף להיות אנושי בימי הגודלה הטרומאנושית, הוא "חיה חברתיות", כפי שכבר אמר אריסטו. פירושו של דבר, שהוא חש בקרו את הזו הקטיגורי המזויה עליו לנוכח בראויו בני קבוצתו כבושיםם, לכבר כל אדם, ולעולם יהא נוהג בו כמו שהוא איש הפועל בבחזרונו ולא כמו שהוא רק מושך רצון וולתו. לפיכך

אדנות וניצול בכל קבוצה בעלת תודעת-"*"אנחנו"* הם חטא.

בשתי דרכיהם אפשר להוכיח שכן הוא, ואפילו מוביל לניסוק למורומי הפילוסופיה המופששת. הוכחה הראשונה היא זו: הганאה בשועים, הגורל בכוחם למעמדות הנמכרים, גם אם ייוקק לבוריכלא, גם אם יופקר לרובע, להתעלויות ולעלבונות – לא ישלים עם גורלו ויקבלו כמוליכיש בלבד או כמעשה ההשגה העלינה, אדרבה, בהתרממותו וועמת י:right; רגש הרגשה של איזיך – ובאופן זה יביא על עצמו את "מוות היפוך", את *reductio ad absurdum*. הוכחה השנייה היא שככל מעמד שליט המציאות המזיא תיאוריה מעמדית משלו כדי להצדיק את איזיך הקים, ולהלבשו בלבוש, שייראה גם בעינוו וגם בעינו המעמד הנמוך כמצב של צדק. באופן זה יובחנו בזו הקטיגורי גם כשיוכחש.

להצדקה זו ניתנת גושפנקה כבר בנוסחתו של אפלטון "שווין לשווים, איזושווין לבתל-ישווים". זהה משמעוון של כל התיאorias המעדירות של המעדירות השליטים. בכל מקום שהתחווו, או עדין מתחווים, להצדיק את הקיזונית שבצורות המערבות המעמדיות, הינו העברות, הינו השקפה היא זו הקימת מאו וועלם ועדין מצידים אותה בראש כפי שביטה אריסטו: "הברברים הם עבדים מטבחם בריאתם ותכלית קיומם הוא לשרת את הגוע האצילי מהם, גוע ההלנים". קרוב לוודאי שבعلن המטעים במדינות הדרום של ארצת-הברית, שמיימיהם לא שמעו על אריסטו, אמןו ממש אותם דרבירים על אודות הכוושים, ושלל הגבריים בעלי-קרענות היו נוהגים לומר אותו הדבר על אודות צמייתיהם ומשועבריהם. אפילו באפוס הצפוני, האדה (Edda), אתה מוצא שבראשית הכל בראו האלים שלושה גוזים, האציל (במליה הצפונית הארבעית jarl) העונג בהיריה-השער, האביר החסון (carl) והעבר (thrall) שטוהר-הרגלים, המתומות, המגושם (המשמעות מלידה). אפשר להגיד עליון.

כל התיאorias הגזוניות הן ניסיון לדומה לזה לתת גושפנקה חוקית לא-צדק. דבר זה חל גם על האנטישמיות ה"עממית" בימינו. ממש כפי שבהתאם לתגלויות הפולקלור המודרני, כל התלבשות הלאומיות וכל שיריו הזמר העממיים אינם אלא תלבשות שלבשו בעבר בניזאצולה ושיריזומר הצרנינים שפנה זיומם משך הדורות, אך התיאorias הגזוניות בימינו אין אלא תיאorias מעמדיות של האצולה שפנה זיון וירדו מגודלתן במלך הרביים; גאות-חינם של ההמון המאמין שהוא מעעם טבעו נעה יותר, אציל יותר הורות למה שנקרה דמו ה"ארי", בדוק כפי שבז'ה-אצולה בעבר ראה עצמו עליון בಗל דמו ה"כחול".

התיאוריה המעדנית של הבורגנות, אף כי צבעה שונה במידת-מה, אינה שונה בסודה. הבורגנות מתעללה על-פני המעדנות הנמכרים הודות לעושרה, ובאופן זה היא מגיעה במהלך ההיסטוריה להתגשותן קודם כל עם שני המעדנות השליטים של המדינה היפויודלית: האצולה והכמורה. אחרי ניצחונה היא מגיעה להתגשותן עם מי

להגן על הגבולות ולקיים משפט. על הגבול יש להגן נגד שבטים אחרים שוחררי-מלתמה וגולנים מן הערכה או מחופי הימים. את המשפט יש לקיים לצד כל ניסיון של מרד מצד אלה שעכשו הם נתינים, ולא פחות מזה גם כנגד הפעולות מופרות של אנשים מקרוב המummer השליט עצמו, פעולות העוללות לצמצם את כושר הייצור של הנתינים. נמצא שהמדינה היא חברה המחולקת למעמדות ובבעלותה מוסדרות להגנת הגבולות ולקיים חוק ומשפט: צורתה היא אדרנות, תוכנה – ניצול. לשון אחר: המדינה היא המכשיר המשמש לניצול ולأدנות.

עד כה ראתה הסוציאולוגיה רק היבט אחד של המדינה ההיסטורית. היא ראתה את המדינה כיחסות המגינה על השלום ועל המשפט. אכן בדרך כלל מתקבל שהשלום והמשפט לא היו במנצוא עד שלא קמה המדינה. זה מושג מהורה שקדמה למדינה הganah על הטריטוריה שלה ועל חי חברה ורכושם כמידת יכולתה, והיתה נמצאת מאור בכל הנוגע לקיים שויז'וחוכיות בתוכה. המדינה רק קיבלה מן החברה ולקחה על עצמה שני תפוקדים אלו, שככל חברה באשר היא צריכה למלאם אם הפטצת-חפים היא. תפישה מוטעית זו שטיפה הסוציאולוגיה עד כה היא הגורם להאללה המדינה, שהסגירה לה לבשה צורה של עבדות-קידוש. השלום והצדק הם ברכה גודלה לחברה, ומזה מסיקים שהמדינה, הנחשבת לא רק למגנת השלום והצדק, אלא גם לאמצעי האפשרי היחיד לחולמים, היא בהכרח הגורלה שבברכות. ואילו במצבות אין המדינה אלא עריה החיה חייטפויות על עריה אחרת. כמובן, הקבוצה המנצחת בולעת את הנתינים כמו שזאבו של והארו פון מניכהאוון בולע את הeos עד שהוא מזיא את עצמו רתום ברתימת הסוס ומושך את מגרתו. כיווץ זה מוטל על הקבוצה המנצחת למשוך את רכב החברה יכולה לעליידי ביצוע תפוקה החשובים ביותר.

אם מותר לנחש, אפשר לומר שהרווקטורינה החברתית הקיזונית ביותר של המעדירות הנמכרים, האנרכיים, מכוססת על התפישה המוטעית הנגדית. היא אינה רואה במדינה אלא אדרנות וניצול, ואני מבחינה בתפקיד המדינה כמגנה על השלום ועל הצדקה. לכן היא שואפת להיפטר מדינתה בכלל, ובഫירוזה מאור בהערכת הטוב שבטעב האדים היא מאמינה שבceilם המדינה ייכנו השלום והצדק באופן אוטומטי ואף יחויקו מעמד. אף זו האלהת המדינה, אלא שהמדינה נעשית לשטן במקום לאלהות. זו וזה תיאorias שא"י אפשר להגיד עליון.

ראשיתה, לפתח המדינה חטא רובץ. מעתה יצרו הכבש והנכבש חברה אחת, אשר בה – לא כמעט בהשפעת התפקידים הקיימים של המדינה – תיוולד עד מהרה תודעת-*"אנחנו"*. בצד החיבוי תודעת-*"אנחנו"* זאת תקי את כל אנשי המדינה, המעדירות הגבויים הנמכרים, ואילו בצד השלילי כל מי שאינו מאנשי המדינה הם "*לא-אנחנו*". שתי הקבוצות המרכיבות את המדינה מזוהגות על-ידי נישואים ביביהן או על-ידי קשרים שנוחז לנישואים, מורים באותה הלשון, עובדים אותם אלים, ועתידים עד מהרה להיות שותפים אותה המסורת, שחלק גדול ממנה נבנה מן הניצחונות המפוארים שנחלו ייחדיו ניגר אויבים נקרים; בקיצור, הם נעשים מה שמכונה אצל מקודג (Mac Dougall) בשם קבוצה בדרגת ארגון גבוהה. ברם, בקביצה ממין זה מן הדין שתשרור רוח של רעות; ישרו בה שלום, מוסריות וצורך טבעי – צדק המבוסס על חזש מולד מהו היישר והנכון; וצדק פירושו, שייחסבו כל הבריות כשותים בכבודם. לא פילוסוף רחוק מן

שהיו בני מעמדה הקודם אך לא התעללו מתוכו, הינו הפרולטариון. ושוב הסיסמה היא "שוויון לשווים, אישויון לבתיהם". ברם, במקרה זה נדרה שאירועיון לא בגזע עיקרו אלא בנסיבות. סכורים שהנסיבות שבנסיבות השורר הולך ווללה – הריצות, דיבוקות, פיכחות, ככל צעריו – סופן שילידי בידול הדרמטי של ההמון, שבמקרה היה אחד בצורתו; בתבילה יוצר בידול זה רבדים השונים זה מזה בגורל הנסתר ועד מהרה גם בגודל רוכש, וכך יתגבשו בהדרגה לכדי מעמדות חברתיים שונים.

והו "חוק החבר הראשוני", שקרל מארקס, בקטע מפורסם בהקטיטל, שם אותו ללו ג'יינט כמספר קודם: "הוא (חוק זה) מללא בכלכלת הפוליטית בערך אותו תפקיד שמילא החטא הקדמוני בתיאולוגיה". אדם הראשון אכל את התפוח וכך נעשה הגוע האנושי בפוף לחטא... במשך התקופות שעברו מזמן היו קיימים מצד אחד החוץים, הפיקחים, יותר מכל מקמציה-היד – העילית, ומצד שני הבטנים העצלים, אשר בוצבו כל שהוא להם יותר מזה... כך התגללו הדברים שהראשונים צברו עוזר ואילו האחרונים לא נשאר להם לבסוף מה למכוון אלא את עוזם שלהם. וחטא קדמוני זה הוא שורש עוניים של ההמוניים, אשר, יעמדו ככל שייעמדו, אין להם מה למכוון אלא את עצם, ושורש עוזרים של המעטים, המשיך לגודל אף כי מזה ומן רב חදלו לעובר".

ניסיונ-הצדקה זה הוא בלתי-סביר ממש מהצדקה המקנה חוקיות לאצולה. קודם יכול רשאים בחחלה להניח שחלוקת הכספיון בחברה האנושית אינה שונה שונות מהותי מחלוקת תוכנות אחרות כגון התפתחות גפני, כוח השירים, עירנות החושים וכו', תוכנות שאפשר למדוד אותן. לרוע המזל אי-אפשר למדוד הבדלים שכליים; אבל אם הם האחראים להבדל בין הכספיון ורכשו של איזה קרויסוס לבני אלו של עבר באדרמת סיציליה, או בין איזה רוקפלר לבין פרוליטר באיסטאנד – הרי מן ההכרח שייהיו ההבדלים ברמת המשקל בין אנשים לא רק כמו ההבדל בין גוליבר למגדמי ליליפוטיה או בין לבני ענק ברכדיניאניה, אלא כהבדל בין הליליפוטים לבין הברובדיניאנים. שנית,-Aprיליו היו בנמצא הבדלים עצומים אלה ברמת המשקל מעולים לא יכולו להסתכם בהפרשים בעלי חשיבות ממשית בהכנסות וברכוש, ובוודאי שלא יכולו להיות חשובים עד כדי יצירת מעמדות עד שלא נתפסה הכספיון הניתנת לעיבוד בידי איכרים שעיבדו נחלות קטנות או בignumות גדולן במירה כה שלמה, בלשונו של ז'אן-ז'אק רוסו, עד שנחלה ננחה נגעה וייחד כסאו הארץ ומלאה. גלי וברור שזויה קביעה נוכנה שקיבלה כל בניהסכה, בין הבוגרים בין הסוציאליסטים. טורגו (Turgot) הגורל אמר: "כל עוד יכול האדם העבודה למצואكريע לעבדה עצמאי לא יצא לעבוד למען זולתו"; אדם סמי, אבי תורת הכלכלת המודרנית, קובל בפירוש שעדר שלא תהיה האדמה יכולה לתפוסה לא יתכן מעמד פועלים, לא יתכן רנטות קרקעיות ורווחיה. קרל מארקס מבטא אותה השקפה בדיק בפרק האחרון של כרך א' בקטיטל: "כל עוד יוכל מתישב כלשהו להפוך חלקתكريע לרוכשו הפרטיאי-יצר אוishi שלו, מבלי שימנע בכך מתישבים שבתheid בצע אותה פועלה", לא יקום מעמד של שכירים ומילא לא יהיה Kapitaliom.

ברם, למעשה היו מעמד פועלים וקפיטלים בנמצא כבר מזה חמישיות שנה. מכאו שאין עודكريע, שבניאードם הסרי-אמצעים הוקוקים לكريע יכולו להשיגה באופן חופשי.

השאלה היחידה היא אם אמנים נתפסה הكريע בדרך שנייה "סיפור הבדים", שהאמינו בו טרגו וארם סמית. האמנם היה איך חופשי אחר מתיישב כה סמור לחברו עד שכל הנחלות נגעו זו בזו וכיסו את כל הكريע? אפשר לענות על שאלה זו בחישוב פשוט. ידוע בדיק כמה קריע דרושה לאיך עצמאו אם אין ביכולתו לשכור פועלים למשקו; במוצע לא ידרש לו למעלה מ-10 דונם לנפש, הינו 50-70 ד' למשפחה. אם נחלק במספר זה את השטח האזרץ ליעבוד עלי-פנוי כל הארץ נמצא לתימוננו שמספר האיכים העצמאים היכולים להתפרקמן הكريע גדול פי ארבעה, ויש אמורים עד פי שמונה (יש פער עצום בין הערכותיהם של גיאוגרפים שונים ביחס לשטח הרואו לעיבוד) מואוכלסית העולם כולם. אם ניקח למשל את גרמניה, אرض צפופה-אוכלסיה ביותר, נמצא שיש מקום לאיכים עצמאים בעלי נחלות בignumות בגודלן פישניים מן האוכלסיה הכפרית כולה; ואדי-על-פיין יותר ממחצית האוכלסיה הכפרית מוכבת מפזרי-היד – העילית, ומצד שני הבטנים העצלים, אשר בוצבו כל שהוא להם יותר מזה... כך התגללו הדברים שהראשונים צברו עוזר ואילו האחרונים לא נשאר להם לבסוף מה למכוון אלא את עוזם שלהם. וחטא קדמוני זה הוא שורש עוניים של ההמוניים, אשר, יעמדו ככל שייעמדו, אין להם מה למכוון אלא את עצם, ושורש עוזרים של המעטים, המשיך לגודל אף כי מזה ומן רב חදלו לעובר".

נמצא איפוא שם כדור הארץ כולם או אחת הארץות הגדולות היו מיושבים באופן העולה בקנה אחד עם סברת רוסו, הרי היו תפסים רק רבע או שמנית מכדור הארץ, וארץ כגרמניה הייתה מיושבת רק למחצה; והיווצרות מעמד פועלים וכל הכרך בזיה – צבירת העוזר בידי מעתים – לא היה מתחיל עוד מאות שנים, ואולי אף לפני שנים, היו הבדלים במנת המשקל מרכיבים ומובקים ככל שייהו. לפיכך היה דרכ תפיסת הكريע, מן הסטי, שונה במשמעותו מן הדרך שהגה רוסו. יש רק אפשרות נוספת: מן הסטי היה הكريע חסומה בפני ההמוניים, היא נעשתה מונופולין של המעבד הכבש ולבשה צורה חוקית של אחוזות נרחבות, כדי ליזור מעמד פועלים ולאפשר הכנסות גדרות וציבור עוזר. כבר נאמר לעיל שיתכן מעמד פועלים רק במקרים שלרגל קיום האחווה הנרחבת צורה חוקית נחסמה הكريע בפני התישבות חופשית עד כדי כך שתימצא אוכלסיה עודפת גדרה הנאלצת לעבוד על ארמת הארץ לכל תגועו ברעב. הנה הוכחנו עתה שטענה זו נכונה.

שיקולים אלה מאפשרים להבini את אופייה של המדרינה המודרנית ואת שיטת ההליכים הנהוגים בה. כבר נאמר שכל מדינה היא מכשיר לאדרונות ולניצול. דבר זה חל גם על המדרינה המודרנית. צורת הניצול מלכידת את הקפיטלים לגוף אחד וגם מגנה עלילו. והקפיטלים הוא פועל-יציא שיר של חסימת הגישה אל הكريע.

אם עד כה לא עמדו על עובדה זו, הסיבה לכך היא שלא ירדו די לעומקו של הקפיטלים, לא ביחס לאופיו ולא ברגע לזמן הופעתו. הסוציאלוגיה הבודגנית, יותר ממנה הכללה הבודגנית – אשר מבחינה זו, כמו מהרבה בcheinות אחרות, והטיוריה הסוציאליסטית הולכת בעקבותיה כמעט לגמרי – עוסקת בעיקר בתעשייה; היא מהפנpta ממה שהתרחש בערים ואני מההשתתפותם במרחב העניינים במרחב הכספי – אף כי צריך להיות ברור אפילו למשקי מודמן שהמיקוח-וממכר, הסחר והתעשייה אינם אלא גידול משני על הגוע הראשי של הכללה הלאומית, אשר גידלה, רוחתה וכמישת כרכים בקשרاميין ביותר עם גידלו, והואו וכמישתו של אותו גוע וראשי, המיציג את השוק למוצריו התעשיית העיונית. וכיוון שהתחילה

מנקודת חזקה שבטעות יסודה, נהוג לחשוף שבחינה היסטורית הקפיטליים מתחילה עם התפתחותם של שיטת הון לחברות (stock) ושל בתיה הורות, ורק הגיע למלאה התפתחותם משופחת בעיר המיכון הממוגן. למשמעות הקפיטליים מזווה עם שיטת המכונה, ואילו לאמתו של דבר הקפיטליים עתיק הרבה יותר ונפוץ הרבה יותר. בכל מקום שם מעמידים, היכולים להשתמש בעבודה של פרוליטרים מנוצלים, מספקים מצרכים לשוק במערכות כלכליות מפותחות – שם יש קפיטליים. לא מן הכלורה שייהו הפועלים המנוצלים אווהים בנייחורין. הם יכולים להיות עברים, لكن מוכבל לדבר על שיטת העברים הקפיטליסטית של יוון ורומא בימי קדם. כמו כן יכולים הם להיות צמיטים, משועבדים או פרוליטריון חקלאי הצמוד לקרקע. לעומת זאת שהקפיטליים המודרני התייל תמיד בכל ארצו בשיטת ניצול של הפועלים הצמודים לקרקע. ברודנץ, בחיבורו תולדות הכללה של אנגליה, הראה בעיליל שכד התרבות באנגליה, ארץ קפיטליסטית למופת. שם נהנו הפועלים מהופש אישי החל מימי הביניים, אבל לא זכו להופש תנוצה מפני שהחוקים המחוויים גדרו بعد תנוצה חופשיות מן האזרם החקלאי, ובאותה שעה מנעו כליהן של הגילות ושל הקופרוציות את הנדרה היראה כמעט כליל. אך נמצאתה שהקפיטליים האגררי, אספקת המזון לשוקים היראניים, הקידמה את הקפיטליים התעשייתי במאות רבות. וזה האחרון החל בעקבות אחיזה אטיאט וכביסוס, עקב כזר אגדול, ולא הגיע להתפתחות ממשית אלא משוחש חופש תנוצה.

בגרמניה קרה אותו הדבר בדיק. גיאORG פרידריך קנפ (Knapp) הוכיח ש"האותה גודלה מוזחה לנדר האלבנה היא המפעל התעשייתי הראשון בעת החדש". גם במקורה זה הי הפעלים החקלאיים כבולים לקרקע, או שנכללו במהלך הדברים, תוך כדי שימוש בכוח גלי או בכוח שהולבש מסוימת חוק. גם כאן התהוו הקפיטליים האגררי מאות שנים לפני הקפיטליים התעשייתי, ואף כאן בא השני בעקבותיו אטיאט וכביסוס, ולא הגיע למלאה בשלתו קודם שהושג חופש תנוצה. בגרמניה – הורות לחוק האמנציפציה של שטיין והרدنברג, באוסטריה הונגריה וברוסיה – אחרי שחרור הצמיטים. עד כאן הותווה הדריך, אשר יש לסקור בקפיטליים ובמדינה המודרנית כדי להבין אותם כראוי.

כל הניסיונות הקורדים להסביר את הקפיטליום פתחו בתעשייה. את העיליה לתופעה המרכזית, עילית העיליות לכל השאר, ניתן את עדרה העכובה הקיים תמיד בשוק, חיפשו אך ורק בתנאי התעשייה העירונית. כל הניסיונות האלה נכשלו, הן ההסבר הбурגני, הוא חוק מלאותם בדבר ריבוי האוכלוסייה, והן ההסבר הסוציאליסטי, הוא החלפת עבורתי אדרם בעבודה מוכננת. אין צורך לדבר על ההסבר הראשון; כבר נזכר אותו למחרי ואמנם אכן אפשר להגן עליו. ההסבר השני מנוגר לכל הנടונים הסטטיסטיים. מספר הפועלים והמוסקים בתעשייה ובsector כל הארץ הקפיטליסטיות גדול והולך בשיעור העולה במידה עצומה על שיעור הגידול של כלל האוכלוסייה. ללא היהה ורימה מבחן היה השבר המוצע בתנאים אלה עולה הרבה יותר מאשר עולה בפועל.

ברם, תמיד יש ורימה פגימה. ואין היא יכולה לבוא אלא מן האזרם החקלאי. אולם היא אינה באתה המירה מכל האזרם החקלאי אלא בעיקר מלאה שיש בהם אחוזות נרחבות ורק הן איפוא הסיבה לעדרה בעבודה בשוק. כבר ב-1874 קבע זאת מבחינה סטטיסטית פון דר גולץ (Gutzl), ואפשר גם להוכיח זאת בגיראה שווה.

הpowלים הקיימים באחוזה הגדולות כפומים ל"חוק הלוחץ הנורב מכיוון אחד", והוא הלוחץ ודוחק אותו לנדרה המוגנית.

בדרכ זו, ורק בכך זו, אפשר להבין את תלדות הקפיטליום על כל שביבו, החל בזועות מימי הבראשית של הקפיטליום התעשייתי ברוחבי העולם. לפני שהושג חופש התנועה התפתחה התעשייה באטיות רבה. היו רק מפעלים קטנים וועירים, והם העסיקו רק מספר קטן של פועלים אמידים יחסית ומחייבים שכור הוגן יחסית. ואולם בשנותה אפשר חופש התנועה מן הCAF, לפעת פיכה וניגר מלאי של מצוקה, שהצטברה במשך דורות על דורות; כי הקפיטליום החקלאי כפה על הפרוטוריון החקלאי הכבול רמת חיים במינימום הפסיכולוגי ואף מתחתיו. אספקת העכורה שנוצרה באופן זה הציפה את שוק העכורה, שכן העכורה של מועד הפועלים הותיק נגרר מטהמתה, ואילו בהשפעת השכר הנמוך זינק ועלה הקפיטליום הירוני כמו בחמה. ברם, נדרה זו דיללה את הפרוטוריון החקלאי בה בשעה שגדילתן המורוזות של הערים גרמה לביקוש מוגבר למוצריו. פירושו של דבר לא היה רק שימוש במכונות אלא גם ביקוש מוגבר לעכורה. כתוצאה מזה שוב עלה השכר. השכר המוגדל חייב היה להתמודד עם התעשיות המשיכות גדול; כתוצאה מזה הוסיף השכר בתעשייה לעלות, ביחסו כיוון שהיחס המספרי בין הפרוטיליטרים החקלאיים הורומים פנימה לבני הפרוטוריון התעשייתי שכבר התב�ס עליה בהתקופה לטובות האחרונים: אם קודם היו מיתוספים מאות אלפי חדשים עלשרות אלפי ותיקים, עכשו באו עשרות אלפיים להיתוסף על מאות אלפיים. הוקל יחסית הלוחץ על שוק העבודה, אף כי מספרם המוחלט של הפועלים החקלאיים הנודרים העירה נשאר בעיניו; אבל למעשה פחת משפט הנחישול הראשון של המבול שנבלם. זה הסביר, בפשטות מושלמת, למצוקה המדרימה שנתלווה לקפיטליום התעשייתי בעשור הראשון לאחר מכן לקיים, ולהשתפרות ההדרגתית שהלה בשכר ובתנאי המחייה של הpowלים בכל אותן ארצות, שבזה משל הסדר הקפיטליסטי בכיפה למשך תקופה כלשה. לא הד trade unionism גורם לנו זה, כפי שרבים סבורים, כי אם הירידה הפרופרוציאנלית בזרימת הפועלים החקלאיים מן הCAF אל העיר; התוצאה אף יכולה להיות עוד יותר טוביה לו לא קיבלו כל הארץ הלוחץ זרם חזק של מהגרים מארצות שערדיין לא התפתחה בזון תעשייה, ועוד היו בהן אחוזות גROLות וכלן שלט שם הקפיטליום האגררי.

טענה זו, ככל שהיא שנואה בחלוקת, הוכחה במלואה עם צמייתו המדרימה של הקפיטליום בארץ-ישראל, וביחוד בעשור האחרון. שם עלו שכורים ורמת חייהם של מרבית הפועלים, על כל פנים אלה שרכשו את לשון המדינה ותפסו כהלה את התנאים הכלכליים, עד כדי כך שלא התיאוריה הבורגנית ולא התיאוריה המרקסיסטית לא תוכל להסביר זאת, לא מניה ולא מקצתה. לפני שנים כבתבי במסה ושם מה מלמדת אותנו הרפורמה האגררית הרוסית¹ את הדברים הבאים: "כאן, בתוך המבנה האגררי הפיאודלי של העולם הישן, ניכרים היבט שורשי הרעות שהעולם הח:right סובל מהן. כי זה היה חירות לא תוכל לשגשג בשום מקום כל עוד קיימת עבדות במקומות כלשהו. כי זה היה מהלה מדבקת הפשעה מעבר להרים ולאוקיאנוסים. שווה בנפרש שתוצאה מרפורה הארץ-ישראלית רוסית, מוטב לומר מורה-יאירופית, היהת ההגירה המוגנית לארצות-הברית נפסקת, ولو לעשרו אחד, – מה היה קורתה לkapitaliyim האמריקני? שכן העבודה של

הטוב ביותר ליותר לתכלית זו הוא הקמת בנקים של פעילים שהיו להם תקנות נאותות ושיחיו כפפים לפיקוחם של מומחים שאפשר לסמך עליהם. חסכנותיהם של פעילים אירופיים, אשר, אפילו הפיקוניות הנפרדיים עשויים להיות קטנים מאוד, בסך הכל מיעגים הון רב שהושקע עד כה באופן שהיה אפשרי רק מלהשיע טובה על הפעלים. הוא רק עשה להדק יותר את כליהם. לבנים לחיסכון, שכחם מופקרים חסכנותיהם הרליים, לא הייתה אפשרות אלא לפתוח להם השקעות קצרות-מועד בשטרות-יפרעוון והשקעות ארוכות-מועד במשכנות, בייחוד על נכסים דלא נידי עירוניים. באופן זה הגדילו הבנקים את הון בעלי-הממון ותרמו לחיזוק כוחו של הגרוע באובי מעמד הפעלים – הספר המפיק רוחים מעסקי קרקעם.

נחוור לארכוז-הברית ולפרופ' קרורו. ברורו לגמרי שער כה אין שם רמו המעד שהאמריקנים מודעים לאות שהאותה הגודלה היא עילית העילות לכל הרעות שהיו קיימות גם קודם ועודן חיות וקיימות למרות השיפור שחיל לאחרונה. קרורו פוטר במלים מספר את העבודה החשובה לאינז'ירוד שבמשך מאותים השנים האחרונות אצרא לה המדינה לעצמה אוצר עצום של הקruk האלומית, הווי אומר למעמדות העליונים, כדי לדוחק ממנה את המעדות הנוכחים וליצור באופן זה את מעמד הפעלים הדרוש. בספריו System der Soziologie (פרק III עמ' 540 ואילך) תיארתי את הדרך הנלווה הזה, שוררה לא רק בארצות הברית כי אם בכל המושבות האירופאיות. זהה הסיבה שבגללה נשר חלקה-הארי מרכיב دور של מהגרים אמריקאים בערים הגדלות אף כי רוכם היינו פועלים חקלאיים. ומאין באו המהגרים הללו? כמעט כלם באו מאורי האחוות הגדלות באירופה, תחילתה מגרמניה שמזרחה לנهر האלה ומאירלנד, מאנגליה, ואחריך מפולין, רוסיה, שוודיה, דרום-איטליה וכו'. ארכוז האיכרים הקטנים של אירופה תרמו ריק וריף קטן לזרם האדריר, ריק אחוזו קטן בסיד'הcole. ומהו המצב במקסיקו? מקסיקו היא ארץ של אחוזות ענקיות, ארץ שבה הקruk מסוגרת בהיקף חסר-תקדים. כתוצאה מזה תושביה, למורות גודלה העצום של הארץ ואוכלוסيتها המצוצת, נאלצים להגר ממנה. האפשרות להקים משק לפרנזה בכית חסומה. ועוד תוצאה היא שהמשועבדים, הפיאונאים, הם "בעל-חיים בלי נשמה", כמו הפעלים החקלאיים בכל הארץות שבחם האחוות הגודלה מושלת בכיפה. על מקסיקו חלים דברי ישעה: "הוא מגיע בית בيت, שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום – והושבתם לברכם בקרב הארץ!"

אפשר לומר שבזה הושלמה שרשות ההכוחות. נאמר, מן הרגע שנולדה המדינה, יוצר זה של כיבוש בחזקה, טפיל זה על גופ העדרה, היא יוצרה שני מוסדות: את החלוקה המעדית ואת האחוות הגודלה. החלוקה המעדית נחרשה בידיו המהפקות הגודלות, זו של 1649 באנגליה, של 1789 בצרפת, של 1848 בגרמניה ושל 1917 ברוסיה. האחוות הגודלה לא הוכחדה עד עצם היום אלא ברוסיה בלבד. ברם, ברוסיה ההפכה כרוכה בפועלות, שלא זו בלבד שהיא מיותרות לחלוון אלא הרסנות ביותר, וזה הסייעת האחת והיחידה לכך, מדוע חבל-ארץ זה, השווה לארכוז-הברית במשמעותם, איןנו מסוגל לשגשג.

לפני העמים האחרים עדרין ניצב התפקיד לשרש מתוכם את שארית האלימות הפרימיטווית, והתפקיד לגמור את מלאת המהפכה של המעד הבינוני ולהביא לעולם אותה חירות אמת, שלעולם לא תקום במקום שם, כפי שאמר רוסו, "מעטים הם

הפעלים העירוניים והכפריים, הגבורה שלאו הבי, היה עולה עליו עצמה; הביקושים למצרכי מזון ולמורים תעשייתיים בשוק המקומי, שכבר עכשו הם ענקיים, היו מוקיעים שחכים; העבודה הייתה נעשית הנדרה במצרכים". נבואה זו התקימה בלשונה הרווארד, בשם המהטבה הכלכלית הנוכחית בארצות-הברית. בעמוד VIII מופיעה הפסקה הכאן: "בגלל הפסקת ההגירה עקב המלחמה, שבקבותיה ניתנה לכך גושפנקה חוקית, המשיכו בייחוד פועלינו השכירים להרוויח נתח יותר גודל מהגאות הכלכלית הקיימת; המשיכו משבחין בכירור, ולמרות (prosperity) הוא משאי-פעם זכו לה פועלים שכירים". המחבר מבחין בכירור, ולמרות האופטימיים הורוור שלו אין הוא יכול להתחשך לכיר, שرك ההגירה יכולה להסביר את הקופיטליים ההורוור. "במשך ארבעים השנים שקדמו למלחמות העולם ייבנו עוברי-כפים ב מיליון, פשטו כמשמעותו. לא ייבנו לא מעסיקים ולא קופיטלייטים במספר רב". (עמ' 37). זו הייתה סיבת העודף בשוק העבודה. אולם "בשש השנים האחרונות, מאז הסרבנו את הגורם המפריע, הווי אומר את היבוא של מספר עצום של פועלים בלתי-מקצועיים, או צמצמנו אותו במידה רבה מאוד – מאז אנו מקלים בהדרגה על הציפיפות בתעסוקה, שמננה סבלנו במשך שני הדורות האחרונים". (עמ' 45-46).

התוצאות שהושגו זו כבר היום יוצאות מן הכלל, אף כי ההגירה דרך הגבול הנקרי, ועוד יותר מזו דרך הגבול המקסיקני, עדין מכנית מספר עצום של פועלים, שלא זו בלבד שהם בלתי-מקצועיים ובנוי גזע שונה אלא רובם יודעים קרווא וכותבו ומתקשם, ואולי אינם מסוגלים כלל, להסתגל לתנאי חיים תרבותיים – הם אכן coolies או פועלים-עבדים (peons). אך נסללה הדרך לבעה כositת חדש. בו-זמנם הפעלים שכבר התבוללו כבר נגנים מומתחים גבואה, שאפילו עשויה לעורר את קנתם של בני המעד הבינוני הגבואה של ארץ גרמניה. בנאי-אומן העובד בקNELTON בניו יורק יכול להרוויח עד 14 דולר ליום, ככלומר, אם יעבד 25 ימים בחודש, 1500 מארק לחודש. כל הסתאטיטיות מראות שלאו וכן בלבך שהפעלים יכולים לחסוך לימים רעים מלאה, אלא יכולים הם לצבור הון ניכר. לבנים לפועלות במימון תעשייה, לטובות המעד של מענו הוקמו. ברידי (Brady) אומר את הסכם המשולם כשר לפועל תעשייה בארכוז-הברית ביום ב-25 מיליארדי דולרים, ומהו חסכו לשנה 6.7 מיליארדי דולרים. אף אם זהו אומנה מוגנתת הרבה, עדין נשארת העבודה שסכום כיווץ אלה בקשר זורמים לבנים של הפעלים, ועד מהרה הם יוכלו להביא תחת פיקוחם קטע גודל והולך מן התעשייה ולכזון שם את השכר ואת מדיניות המחירם בהתאם לאינטרסים של הפעלים. אפילו ביום אפשר להוכיח שברכבים מהפעלים הגדולים ובעל-יה השפעה נמצא חלק ניכר של המניות בידי הפעלים והמוסעים.

ה"אוטופיה בעובדה"^{*}

אותו דבר שאני מכנה "ככליה צורפה" הוא ראשית כל – דבר שהבינו אותו לעיתים רחוקות – אך ורק שיטה, מיתודה. אני מבקש להגיע לכל סיכום מידית-הנורמליות של הכללה החברתית, שאין יכולם לבחון אותה ולעקוב אחריה באופן בלתי-עצמוי, על-ידי כר, שעלי-פי השיטה שפתח בה אדם סמית (Smith) ופיתח אותה דיררינג (Dühring) אני מעלה ברמיון חברה, שהתחווותה וצמחה עד הגיעה לשיעור-יקומה של קואופרציה שלמה, מבלי שתתעורר בזה "המציע הפלוטי", הינו הכוח החוץ-כלכלי. באופן זה מגיים לידי מסקנה שנקרותיהם יצא של הסוציאולוגיה ה"בורגנית", "חוק ההצבר הראשוני" (ursprüngliche Akkumulation), שוגיה: לא רק מתוך יחסים כלכליים צורפים בין אדם לחברו כמו המעדמות. ואחת התופעות המרכזיות של "הכללה הקפיטליסטית" הסובבת אותנו הריהי "חסימת-הקרקע" (Bodensperre), שגורתה המשפטית היא בעלות על נכס-קרקע גדולים מאוד על כל הנgor ממנה, לרבות הקפיטלים עצמו (שבוצותה הוא קיים ובכיוולה יתבטל), ככלומר "חסימת-הקרקע" היא תוצאה של כוח חוץ-כלכלי. משוהשנה הכרה זו נהיה בנינה של הכללה הצורפה משיתה גרידא לאיריאל מעשי, לתבלית אומנות המידינאות. שכן, חסימת-הקרקע היא מוסד שאפשר לבטלו, וכמוון צריכים וחיבורים לבטלן, אם אמנס היא היא שורש כל רע, המאים ביום לקלות את אירופה. ואמנס "השיטה הכלכלית הצורפה" הרחיקה לכת למרי. בעורורה הצלicho לבאר את תופעות הכללה החברתית הריאלית ביותר פשנות וביתר שלמות משאיפשר היה לבארה עד כה, ובדרך זו נפתרו פתרון פשוט ואלגנטיאלו בעיות, שנראו עד כה כשותות לאל כל תקופה שתיתפרקנה אייפעם. אפי-על-פיין פקסונגתו המושרשת של זמננו הלמוד אכבות מדי, וביחור הדעה הקדומה המעדמות נחלת כל מפלגותינו הגורלוות, מתנדחות וחוששות לקבל את הפתרון שאנו מציעים להלכה, שהרי הדבר היה מלאץ אותם לקבל אותו גם למשה, את האיריאל או את התכליות. עד כדי כר נראה הדבר כאוטופיה חסרת-תקווה, עד שהחודרונות המתועדות נגדה ודוחה גם את התיאוריה, למרות המסכנות שאין להכחישן.

לפיך יש לפקס בכרך, אם אמנס אף התיאוריה המלוטשת עד גמרא תוכל לשכנע את המפלגות הגדולות ולהביאן לידי המהפר הדרוש במציאות ובמדיניותן. יש ליחל לתוצאות יותר טובות, להשפעה יותר חזקה מהציג פרשות, שהתנסו בהן קורות הכללה, המוכיחות את ה"אוטופיה" בעובדה. יצירות עוכרות כאלו היה מתחילה פעולתי המדעית בראש עמליה הבלטינלאה, ובכעת, לאחר הצלחה המובהקת הראשונה בערדן ולאחר הכישלון המובהק הראשון בוניג'ולופנץ, שדיווחתי על אודותם לעיל, אני מנסה מזה כמעט ארבע שנים ובהצלחה ניכרת להציג את האוטופיה ב"MASK השותפות" בחלק" (Anteilswirtschaft) הנמצא בברנקלאו, ליד פלטן, בחבל מארק. אם, כפי אני מקווה, הוא יוכה להצלחה, הרי השפעתה התעמולתיות והמעשית הישירה תועיל יותר מכל ספרי.

העשירים עד כדי שיכולים הם לקנות רבים, ורבים הם העניים עד כדי שנאלצים הם למכוור את עצם".

הנה בירנו עד תום את טבעה ועתריה של המדרינה המודרנית. למשה היא מכשיר בידי הקפיטלים; אולם למגרנו מחולות צמיחהה של המדרינה שהיא רעה ונינה טוביה במידה המקובלת עידין כמעט על אירופה כולה. גם היא תערובת של קראפטס ואוטום. וכן אין המדרינה הקפיטליסטית רואה להאללה, לא לא לטוב ולא לא לרע; אין היא רואה לא לאפוטיאוּה, האלה, ולא – אם יותר מطبع לשון כוה – ל"אפוריאבולויס", "השטנה". היא ממור מויזוג של עבדות וחירות; והתקפיד הגROL העומד לפניינו הוא להיפטר מעקבות העבדות שנותרו ולהביא לעולם חירות שלמה. או או יהיה צאצאיינו תחת משטר, שעדרינו יהיה מודינאה במידה שייהו בו חוקים קבועים ומוסדות, שלهم החובה והכוח לכפותם; ובכל זאת לא תהיה זאת מדינה כי, שלא ככל המדרינות הקודמות הידועות בהיסטוריה, לא ייצג היוצר החדש לא אדרנות ולא ניצול.

(פרנקפורט ע/ג מיין, דצמבר 1926)

הערה

1. נדפס לראשונה ב-1906, בתוך *Patriae, Jahrbuch der Hilfe*; נדפס שוב בספר: *Wege zur Gemeinschaft*, מעם' 163 ואילך. המובאה גנ"ל – מעם' 181-182.

מכל מקום, עד אז יהיה זה לתועלת להציג התנסויות קודמות של הכלכלה למשה, הנראות כחוcharactères כחוcharactèresות לדעתנו העיונית ולהעמידן לפני אדונינו יריבינו ולפניהם כל הפפקנים, על אף ועל חמתם, quand même, בתרז' "מיini בעיתיות", שיצטרכו הם להסבירים על-פי הנחות-היסוד שלהם, אם לא ירצו להודות בפשיטת-דיגל כשם פוטרים עצם בשגרת הניב כי לפנינו "יוצאים מן הכלל".

כבר בחיבורו החתיישבות השיתופית משנת 1896 גיסתי לעזרתי כתנה דמייע את Vineland שבנירג'רס.

כידוע לכל קוראי כרך זה אני רוגל בתיז-טיסור, נחלת כל התיירות החשובות, שלעולם לא יקום מעמד של פועלים בנייחוריין, ולפיכך לא יקום Kapitalismus במקום שיש בו לכל אדם גישה נוחה אל הקרקע כקניין ואמצע-ייצור. בכך שערות בשנים הוגש בווינלנד תנאי בסיטי זה, וכל עוד התקיים, עמדה על מוכנה למשה "הכלכלה הצרופה".

בשנת 1861 קנה מר צ'רלס ק. לנריס (Landis) בדרומה של ניו-ג'רס חקלת-קרקע לא עברית 120,000 דונמים, אשר הוסיף עליהם ב-1874 עוד 92,000 דונם. השטח נמצא באוזור מתעצמת והולכת במחירות. במושבה נמצאו עד אותו זמן נחבה ארמותו בלבתיידואה המכונה "The barrens" (ארץ-שוממה), שכן עד אותה עת נחבה ארמותו בלבתיידואה לעיבוד חקלאי, ולפיכך לא פקד אותו זרם המהגרים וחולף על-ידיו שני עבריין. לנריס ערך תכנית פיתוח, סלל את דרכי הגישה הנחוצות וכו' והודיע שמכור כל אker (כארבעה דונמים), כראשון כאחרון, ב-25 דולרים. די היה בכך להפוך את האוזור ל"מינימום", שהמוני הנודדים התחללו זורמים אליו. שכן, לאחר שנאחזו בו ראשוני המתישבים, הלהכה ועלתה ההכנה לדונם בשל יתרונות הקואופרציה העולה וגוברת, או,

לשונו אחר, הקרקע הלהכה ונעשתה זולה יחסית, וQRS הכאים הלך והוא. לא עברו אלא שטים-עשרה שנה ובוינלנד ישבו 11,000 נפש, שנחנו מרוחה רכה מתעצמת והולכת במחירות. במושבה היו עשרים בתיספר, עשר כנסיות, 178 מיל אנגלי [כ-270 ק"מ] בכישים מצוינים, כ-26 ק"מ מסילות-ברזל ושש תחנות-רכבת, 15 בתיה-רשות, והחנויות הטובות ביותר בנוירג'רס כולן. הנפה תפסה בין 77 נפות שבמרינה את המקום הרביעי ביצור החקלאי.

עוני מקומי היה בבל-יראה. המש לעניים הגיע ל-5 סנט לגולגולת לשנה, שעעה שבמקום הנקרה Perth Amboy, בן אותו גודל ומוכלס באותה אוכלוסייה, עלה לכדי שני דולרים, ק"נו פי ארבעים. לפי ערכתו של מפקח המשטרה לא קרו לא עברות ולא פשעים. נורדהוף (Nordhoff), שםנו שאכתי נתונם אלה The Communistic Societies (of the United States, London 1875, pp. 366 ק"מ מסילות-ברזל ושש תחנות-רכבת). קראו לشيخ ביפורוש שיטה "מוסרט-שיתופית".

במושבה זו מעוניינת במיזוח העוברה שאוכלוסייתו לא היתה תוצאה של "ברורה" מיזוחרת, מה גם שלא היתה בה אמונה רתית משותפת לקשריה יחד ולביתה. אותו הסבר, אשר בו מואלים הפפקנים שבענו להעמיד שורה של חלחות אחרות בתחום השותפות חריגות יוצאות מן הכלל, בטל וUMBTEL באופן מעיקר. אנשים פשיטים התיישבו כאן, ממש אותם אירים, אנגלים וגרמנים, שהתנהלו ביוםיהם הינם במקומות אחרים, ובכל מקום יצרו קהילות ששורו בהן חסימות בנייחוריין, מעמד פועלים בנייחוריין, Kapitalismus, דלות ועבירות.

ה"אוטופיה בעובדה" השניה היא האחויה האירית Rahaline, הנודעת היטב לכל מומחי קורות השותפות כחרגה בלתי-מוסברת, השונה מהשותפות היצרניות, שבדרך כלל הן מתכילות עד מרהה או שזו מתגלגות לצורות Kapitalistiot-טיפליות. והנה עלה בידינו להסביר יוצא מן הכלל וזה המעוור תשומת לב רבה כל-כך: הכלל הוא חל רק על השותפות היצרניות התעשייתית, אך לא על החקלאות, שכן ראהlein היא הrogramma הראשונה ובועל-יהיחסים הרכים ביותר עד כה בכל תולדות הכלכלה. בעוד החוק שכל שותפות מיין זה בעליך-הזהה תיירס או תשנה היה בירנו להוכיח שחוק זה אינו חל על השותפות התאומה, החקלאית, מושם שההתנייה הפסיכולוגית והכלכלית של השותפים בינם לבין עצם ובין אגדותם לבין הסביבה שונה בשני המקרים שונים קוטבי.

אליה תולדות ראהlein, בקיצור נמרץ: בעל נכס-קרקע גדולים אנגלי ושמו ונדרל Vandeleur (Vandeleur) – בהשפעת רעיונות של אואן (Owen) – מוסר לחורכים, ברנשימים מסוממי י"ש, נגוע-ישראלית, רוצחים מודדים, רוצחים אותה להם לפי ערדיה-חכירה המהוון. בוה הגינו פרולטארים הבטהה, שלימים ימכור אותה להם לפי ערדיה-חכירה המהוון. בוה הגינו פרולטארים מסכנים אלה לאמצע-ייצור בבעלויות עצומות. מעתה כל ערך עורך של הקואופרציה החברתית ושל תשואת האחויה האינדריוויאלית לא עוד יוסב אל הבעלים כי אם לוכותם הם. ומהי התוצאות? עליה לא-יתיאמן ברוחה ונסיקה לא-יתיאמן כלל וככל ברמת המוסר. אלמלא חזקה על תיארו של וילאם פיר (Pare) ב"Cooperative Agriculture" (Cooperative Agriculture).

שלו, שהוא מהימן, אפשר היה סבורים שלפנינו מעשייה פילנתרופית. ראהlein לא זctaה לא-אריכות ימים. אבל לא בגל חולשה פנימית כל-כך כי אם בשל אסון חיצוני שרוץ אותה במייבט לבובנה. ונדרל התמכר להימורים, הפסר את הוננו, בתיחמשפט לא הכירו בתוקף החווה שבינו לבין חוכרו², את האחויה מכרו במכירה פומבית ואת האנשים נישלו. באותו אופן הרסו את מדינת היישועים בפרגואן מבחוון, שפריחתה הגדולה גם היא בחלוקת בודאי יסודה בתסדרי קרקע מתוקנים. נדמה כביכול שאין העולם סבירנו יכול לשאת בקרבו נאת-ימבר של אושר ושל שלום בחו"יאנווש, שמא יהיה זה מופת מפתח מרדי?

העובדת השלישית, שכבר ב-1899 יכולתי להסתמך עליה, היא בעלת-היקף גדול יותר, נמשכה יותר וכן לפיכך גודע לה משקל גדול לא-יזערוד מן האחרים. כאן מדובר בארכטומות שנים של בלבלה גרמנית, מן המאה ה"י ועד המאה ה"ז. בחלק השני, ההיסטוריה, של חיבורו על נכס-קרקע הגודלים (Grossgrundeigentum) יכולתי להראות כי במשך כל אותה עת היתה הכלכלה הגרמנית, כמעט בכל אfine, "כלכלת צרופה". ראשיתה בשנת 1000 בקירוב, מנטגלה הבעלות על נכס-קרקע גדולים בשלבה הפרימיטיבי, הפיאורדי, והיתה "שלטן נכס-קרקע הגודלים" (Grossgrundherrschaft), שנדבל מבחינה כלכלית מקורמו (וכן מן הבא אחריו, הוא משק אחוות-האבירים המודרנית) בכר שהבעליים הרשמיים זוכים להכנסות-קבוע צנואה שא-יאפשר להגדילה, ואילו בכל יתרונותיה של הקואופרציה החברתית הצומחת וגדלה זוכים מעכיד-קרקע עצם. הסיבה לשינוי מנגנון זה היא שנגלו לפני מתיישבים שתחיה-התיישבות עצומים לא רק במורה הסלאוּי שפתחה עת כי אם גם בمولות עצמה. בעלי-הקרקע התחרו ביניהם נרכזות כדי לזכות באיכרים שנעשו נדרים בשל צוק העתים, וכן נאלצו

מכיל – משקנית מודח גדר עוד CISלונות והפסדים. נוסףו על אלה קשיים שמקורם בהרכבת המתיישבים. סופי-סוף הרי כולם היו עירונים שבעי כבישים, אנשי-ישולים, "cranks" במשמעות שבפי האורה המוגבל, שהביאו עמם את כל הסככות העירונית, את כל האמנה בדמוקרטיה בלאלג'ול, את כל הבוט לידע ולכשرون של המוחמים!

ולמרות כל אלה היה שגשוג מלא, כלכלי, מוסרי והיגיני כך נאמר בחוברת יובל המטיעים "Fünfundzwanzig Jahre Obstbausiedlung" (עשרים וחמש שנים למושבת גידול-המטיעים): "התנאים הכלכליים הן של היישוב הן של כל שותף ושותף התבססו והלכו, יבול המטיעים גדול וחלר, הוכנסות עלו, וכנה במידה גברו שביעותrizונם של המתיישבים והאמונה במפעלים. כבר בשנת 1912 עלה סיכום החשבון השנתי של השותפות על המיליאון הראשון. מספר החברים עלה ל-202, מספר התושבים הקיימים הגיע ל-350 בקירוב" (עמ' 26). בדיבזון לא גדול השתח כלו אלו עד 500 דונמים, גידול שהושג עליידי קניות נספות; הווי אומר אוכלוסייה של 700 נפש לקילומטר מרובע, פי ששה מן המוצע בגרמניה, אוכלוסייה, שרובה התרפנס מחקלאות, וזאת על אדמה דלה ביחס, אף קרה ולחאה, אדמה שאפשר להעלות על הדעת גרוועה ממנה: מצב הבירות טוב למעט מהצפוי. עדין שייא עולמי במיועט תמותת התינוקות. בשנות ה-90' היה המוצע בגרמניה כ-24% וירד אטיאט עד מלחתה-העולם ל-18%. ואילו בעדן היה המוצע רק 3.8%, קינו חמימות בקירוב, וקורוב לווראי שבוהה כמעט הגעה למינימום המוחלט, שהרי לעולם גולדים קצת תינוקות הצפויים למות בטראם היולדם או הנזוקים בשעת הלידה נוק חמור. אף ואת: עדן עלתה בזאת אפלו על כל שאר הפרברים החקלאיים: הלאו ליד דרווין הגעה ל-9%, המפטסיד ליד לונדון ל-6.6%, ואפלו לצ'ורות, [המrotchkat מן העיר הגודלה] מצינית תמותת-תינוקות בשיעור %.5.5. צייצו בבריאות התינוקות בריאות הילדים. נמשך כל הזמן לא מת גם אחד מתוך 300 הילדים שלמדו בבית-הספר של עדן. אף מצוקות המלחמה הגדולה כמעט לא הרגשו כאן, או הרגשו במידה נוספת.

כיווץ באלה גם התנהגותם המוסרית של המתיישבים. "אכן עובדה זו אומרת דרשני, שבמשך כל עשרים-זאת שנות קיומה של קהילת עדן אף לא חבר אחד היה מסובך במשפט סלייל, ובעדין לא נזקקו אפילו פעם אחת למוסדות ציבוריים הקיימים למען שיקום והצלחתם של עלובייחים, שירדו עד שלפל המדרגה המוסרית. גם עובדה זו מאפיינת את התנהגות תושבי עדן, שיכול ארט לחוות שם נמשך שנים כגבר ולא רח בעיר לחברת גברים, ולא ישמע גם ניבול-פה אחד, ושהגינה הגסה והמחוספסת, שהיא נושא לתלונה על הנוצר העירוני, לא קנחה לה שביתה בקרוב לידי עדן, למרות מגעים לא-אפשרים שאיפא-אפשר להימנע מהם" (עמ' 35). ואמר אחד השוטרים כלשון עממי: "אני הולך לעדין אלא אם כן חשקה נפשי לנקות תפוחים". מעולם לא נדרש לבצע בערדן הוצאה-לפועל ומעולם לא נשארו חיבטים אפילו תשומת-רבית אחד!

לא היה אפשר לקיים את הצמחונות בעיקרון של בחירה, אפילו בעורם מאנשי עוזן ובקים בה באמונה שלמה; מבחינה פוליטית אתה מוצא בה את כל השקפתה-העולם, מן הקומוניזם הקיצוני ועד לאלומנות הקיצונית; ומבחינה דתית כל הכתות שייעלו על הדעת. מכל זה עולה שלא קונסנווס שנוצר מראש מראש כתנאי לשגשוג, אלא הביס החברתי כלכלי, הבעלות המשותפת על הקרקע, דהיינו כל מיני שחר-מכור בקרקע, היא האדמה

(בעל-הקרקע) למסור בידיהם את הקרקע בנגד "מס-יעובר שבחברה" (Rekognitionszins) ולזוכותם בזכויות לשלטון עצמי, ככל שרק יעלה על הדעת. ובכך, סמי מכאן חסימת קרען; כל המוכן לעבד יכול היה להעיר כברת-קרקע לבעלתו באמצעות אמצעי-齊-ור – וכן, על תשתית מתוקנת, נבנתה בעיל-כורתה כלכלה צרופה, כל פועלם בנייחוריין, בלי Kapitalism, בלי עניות וכו' תוך כדי צמיחה רווחה העולה כפורה.

ואמנם כך קrho אם בהגדרה שלילית, הרי תקופה זו נעדרת כל ניצול כלכלי, וכך חסורה כל עוני הבא בעטו של המצב הכלכלי הכללי, ונעדרת כל "משבר", מפני שהיצור והצריכה היו מאונינים תדרי, ואם בהגדרה חיובית הרי לפניהו רווחה לאיתוואר, נסיקה בלתי-ריגילה של כל הכוחות היוצרים עושר, ובכל הנוגע למהותם של דברים – ארגון שיתומי של החיים הכלכליים. בכפרים היה וה"מארך", הנפה החקלאית, בערים – ה"צונפט", אגודה בעיל-המלוכה. תקופה זו, כשם שתהזהה בהיעלים נכס-הקרקע הגדולים בימי הקרוולינגם, כך חורה ונעלמה משנוצרה הבעיות המודרנית על נכס-הקרקע הגדולים, תחילה בארץ הסקסואים: כאן נקטו את "האמצעי הפליטי" נגד אוכלוסייה שווה עתה הכניעו אותה.

הסביר היסטורי זה של תקופה-ים-מה בכל הנוגע לתרבות, תקופה שבה איגרת ההסכמה הכלכלית (ה"קונסנווס") בטראם נוצרה, את העם ל"עדן" של אמת – הסבר זה אמן טעון עודנו אישור של ההיסטוריה. עד כה אין בנמצא בקשר רשמי של מי שקראי תיגר עליהם – מוה עשרים ושש שנים. יוכלי רק להביא כאן דברים לזכותי Shnactboeli אל' באופן פרטני. במהדרה השניה של ספרי Grossgrundeigentum und die soziale Frage (הבעלות על נכס-הקרקע הגדולים והשאלת החברתי) העתקתי מכתב מאת קרל למפרכט (Lamprecht), ובו המשפט הבא: "למדרתי ריבות מארוני כדי להסביר את התמורה הזאת. הקשר שארוני מעמיד בין התנועה העירונית לבין ההפיר בעת היא נראה לי ברור ומשמעותי". שמא סופי-סוף תבואו אסכולת Schmoller (סומולר) ותגמור בדעתה לבחון את ניסיון-ההסביר שכאנן, שאינו מתישב בשום פנים ואפוא עם תפישתם שלם.

האוטופיה הרביעית בעובדה היא מושבת-המטיעים "עדן". היא נוסדה בשנת 1893 בידי אנשים המקבבים למחבר. יחד עם יועץ-המשפטים המנוח קרקה, אחד מנצלי החלוצים לשותפות כלל ולהתיישבות בפרט, נודע לו חלק ניכר בהצתבת המטרות ובכיבור התקנות. הוא לא יכול להציג אף אחד היישוב כי זה תבע להיספה אל הצמחונים, אבל במשך כל השנים נשאר לו בחזקת אח ורע; עדן היא שתרמה את חילקה-הארי למימון היישוב החדש ברנקלאו (Bärenklau) ואת מיטב הכוחות האיסיים. אמן, הכיר המחבר מלכתחילה בגבולות השפיטה ותועלתו של מפעל זה וצינים: הוא התחיל בשטח קטן מידי בחקלאות האינטנסיווית ביוטר, בגידול מטעים, וכך מן הנמנע שיהיה בכוחו, תוך כדי ציפוי מטעם של אוכלוסייה ותוך כדי אינטנסיביזציה של המשק, להשפיע מרחוק אותה השפעה חברתי-פוליטי, שידידי השותפות ההתיישבותית המשית מיחסים לה. חברתי-היראיליסטים הקטנה כמעט בלי אמצעים כספים וכמעט לא ידע מכך בשטח של אדרמת-חול ויבורית המשתרע על פנוי 400 דונמים באפיק הקומות של נהר האול. עיצב נאלצו לשלם שכרא-למודו; וכך למשל נתפתו ברגנים כתלי-מנוסים אלה להוספה על החול גראנט גראס כדשן, הניסיון לפתח תעשיות ויוטר

החריגים המיוורחים. כה דלה הייתה ראשית החקלאות במדבר. מאו נעשה יוטה אם כל מתקניתה השקיפה. על המתוישכים היה להתגבר עוד על מעקסים רכבים, בהם חורבן המורע שלהם שגרמו להקות צררים, בטרם זכו לחוג את חג ראשית התבאות וליחיל לעתיד יוטר. אחריו הדברים האלה התחליל עירן ממושך של רוחה, שלא יוכל לפוג אלא אם כן יונח העם את השיטה הכלכלית, שהעניק לו בריהם יאנג.

שיטת כלכלית זו היא שנתנה להתיישבות המורמוניים את צביונה המיוודח. אין כמותה בשום מקום, על כל פנים לא באותו היקף. ואפ"ל-טיסיבן לבל הפתחות רעיון היסוד מתאים לישום בלבד¹. גם בזאת רואים המורמוניים מתנטיאלווה, בבחינת "התגלות", אבל ברור לחלוtin שזהו מוצר הכרחי של בית-הגידול המרכרי.

שיטת הכלכלה של יוטה מוסדת על בעלות-הבדול על הקרקע, הכול, יש רק בעליים אך אין חוכרים. מלכתחילה לא התירו מונטוליזציה של הקרקע. כל אחד היה רשאי לטופס קרקע מכל שהוא יכול להשתמש בה לצורך מתΚבל על הקרקע, אבל איש לא היה רשאי לקבל בעלות על קרקע כדי להפקעה לצורכי ספרות. האבן שהיתה בראש פינה לשיטה כולה הייתה ה"אינדוסטראליום", היא התיאוריה, שיעבוד כל אחד לפי רצונו, ומה שעמל למען היה קניינו. לגשומות הסיסמה היו היה צרך כדי כל משפחה נכס קרקעי בקניין, במידה שתוכל להשתמש בו לתועלתה, אבל לא יותר שיטה זו שבעה הנבאייה החוצה מסתברת מניה וביה מתוך תנאי חייה של המשבה. היהת בנמצוא ארמה הרבה יותר מאשר מים בנמצא, ערך שטח-הקרקע היה מותנה בנסיבות המים שעמדו לרשות המעבד, ואת המים היה אפשר להשיג ולחلك רק בהוצאות גדולות. מכך זה אילץ אותו להגביל את היקפו של כל נכס משפחתי באופן שיפיק רק לייצור המזון. אילו הтир יאנג לחסידיו הראשונים לחשוף בידיהם קרקע בכל העולה על רוחם הרי לא היה נשאר מקום לכל האלפים שציפו לקריאתו. לנוכח הגביל את המשקים היחידים למדידה הרכבה יותר קטנה מן המקבול במדינות המורה, אשר שם היה השטח הממוצע להוויה 1200 ד', וגם זאת היה יכול לעשות רק ממשום שככל הנראה כבר ירע היטב בימה כוהה 1200 ד'; והוא אינטנסיוית גדור בשאה מסתיעת בהשקיה טובה.

של החקלאות אינטנסיוית גדור בשאה מסתיעת בהשקיה טובה. היישוב הראשון, Salt Lake City, היה דגם לכל שאר הערים. תכנית העיר ביקשה להגשים את הכוונה לחלק את האדמה הולקה שווה לכל התושבים. את מרכז העיר חילקו לגורשים של 40 ד' כל אחד, והם הוגלו בין אנשי-עסקים ופקידים – 5 ד' כל חילקה; סכום השתרעו שורות של גושים של 20 ד' כל אחד, ואלה חולקו לבני-מלוכה, ואלה כוותרו בשורות של 40 ו- 80 ד', שהוגלו בין האיכרים, בהתאם לגודל המשפחות. כך איפוא כל מתישב בעל נכס-קרקע קטן, ובכቤתו כברת אדרמת שלחין שהפסיקה כדי פרנסתו. החלקה הייתה צורקת להפליא: מה שהפסידו הבעלים בגודל השיטה, הרווחו במיקום מבחינת התחרותה, שכן המגרשים הקטנים היו סמכים לרובע העסקיים. כאשר גדל המיקום ברכבות השנים והיה מנהנה של מהגרים לעיר רבת-עם, וכשה מרכזיות, קווי מים, תאורה חשמלית ורכבת, גם אז התחליק הערד העודף הבלתי-תינמנע באזרה שווה מאוד. אף לא משפחה אחת, אף לא יחיד אחד יצא ריקם מחלוקת של הערד העודף הזה, שתחוף עם הצופפות האוכולוסייה ועם עליית יתרון המיקום. עיקרונו זה של בעלות הכלול על הקרקע, של הדירוג הקפדי של גודל השיטה בהתאם לתנאי התחרותה ועלי-פי צורכי המשפחות מומש בכל מושבות המורמוניים בזאת עצמה

אס-יכל-זי – הם שהניבו אף כאן, כמקירים אחרים, תוכאות מתמיינות אלו. אף כאן אנו קוראים תיגר על כל המתנגן לתפישתנו שיקום ויסכיד מנוקדת הראות של פקפקנות מתנשאת ושל האמונה שהאדם הוא רע מנעריו וא-יאפשר לדון את רשותו – שיקום ויסכיד את העבודות שהבאו בזאת שונא משסבבונו אותו.

ועתה מן הסתם כבר הוכשר הקורא האוור לקל את המקה הchemical של האוטופיה כעוברה ולהעירכו. מקרה זה חזר ונגע להתיישבות גודלה יותר של בני-אדם, למدينة שלמה, ولو מן הקטנות שבארצות-הברית, היא יוטה, מיסודה של בריהם יאנג (Young), משנת 1848.

יוטה (Utah) כדוגמה של כלכלת מדינית של ויליאם א. סמיית (Smythe)³

העם האמריקני יכול ללמדו הרבה מה שיטה הכלכלית שצמחה בזאת מארמת המדבר. העבודות מרכיבות בשפה רהוטה על אוודות מה שעם מאורגן ומוכר-בשותפות יכול להשיג. הן מראות כיצד יכולים עניים להעשיר מאד, מבל' שייהו בידיהם כלים חזק מכוח-עבורתם ומקרען, ובלי הון, אלא מנהיגות גאנונית. משותם באה במועד הנכון, בתקופה שבה האוכלוסייה זורמת בורימה שא-יאפשר לעצור בעירה אל הערים, גדלו למדדים מסוימים ומלאו בתעשייה קטנות ובבתי מלאכה ומתחמים בהן הסוחר הקטן ובעל-ההמלאכה ונסוג מפני התחרות של בתיה-המסחר הגדולים ושל בתיה-הירות, העולים עליו בכם. הסדרים הכלכליים של יוטה הם תולדתם של בית-הגידול חדש, שכן הם מתוכנו בלב המדבר המרכז של אמריקה, הוא האזור האחרון בארצות-הברית הפתוח להתיישבות המונינים, המולרת העתידה של אוכלוסייה רבתה. חקר יצירת המדינה המורמוניית יחשוף את השיטה הכלכלית ואת ההרגלים החברתיים, שהhaftחו תוך כדי הסתגלות לבית-הגידול ההוא. כאן מונח המפתח לתרבות חרצה של העתיד המיועד לאומה האמריקנית.

בריהם יאנג נולד בוורומונט וכי באוהיו, מיורי ואילינוי. הוא וחניכיו קודם שהתיישבו בזאת לא רואו מימיהם ארץ שבה אין כמות הגשם מספקה לחקלאות. אבל עד מהרה תפסו, שהפקידו את עתידם בארץ שבלי השקיה רבת-יחסו לא תצמיח לא גבעול של עשב ולא שיבולת של שיפון ולא גרעין של חיטה – ולא היה להם שמי' מושג לכך מושקים. אולם המזקה דחקה בהם, כי מלאי המזון שלהם עתיד היה לאזול עד מהרה, והם בנו את תעלת ההשקיה הראשונה שנבנה אנים לבנים בצפון אמריקה מאו ומעולם. המסורת המורמוניית מיחסת את הרעיון להשראת אלוהית, אחרים – לעצמות של יידים אינדיאנים, ואחרים למוסריהם המעשית של המנהיג, שעברה מבচני הרפתקאות רכבים. מכל מקום, הם הקימו סכר ענק ורטטו את מיימי-ה-シー-криיק (City creek) וחרשו את חילקה-הראשונה של יוטה. היום מספקים המים החיים את צרכיה של עיר בת 60,000 תושבים. הנשייא וילפורד ווורוף, מראשוני בני הסקר, סייר שזכה קשה היהת הקרקע שעיל פניה הייתה פורשה שכבה גדולה של מלח לבן, עד שלא היה בכוח להב המחרשה לבקעה. ואמנם לא נתנו החלוצים אמון מלא במשתלהם הצערת, שהפקידו להסדירה את שרית תפוחה-אדמה שלהם, אולם חרב כל המכשולים על היבול והוכחת שgam מדרמת-המדבר העונית אפשר להוציא מזון, אם לומר אדם להסתגל לתנאיו

עורכה לייצר את הדורש למשפהה, באופן שיכל ראש המשפהה לפרש את בניו'ביטה דיי צורכם; ומכאן ענף אחר, חסוף לכל שגונות מוג'האויר ולכל תהיפות הקוניגקטרה, והכעלים נאלצים לשלם שכר לפועלים שכירים רכבים ולקנות בעיר במזומנים כמעט את כל הדרוש למשפהתו ולפעוליו. שיטתה של יוטה נבעה, כפי הנראה, מתנאי קיום מיהודים. המורמוניים היו מרכזים יי'צ'ר הסחרות עד כדי כך שבעל-כורחם הוכתבה להם עצמות של משק המכוסס על חלפי מוצרים טבעיים העצמאות הכלכלית בעורתה הצרופה וההתמימה ביתר. ועד היום היא התכוונה המאפיינת את הכלכלת המורמוניית. מלוחמות ומשכרים סערו על פני הארץ מאו בנו החלוצים את שלט ליקטי, אבל הם ובניכריהם לא סבלו רעב אף לא يوم אחד, ולא יקרה בדבר זהה, כל עוד יירמו המים מן הגבעות והארץ תיתן יבולת.

כיבוש יוטה החל בעבודתיהארמה, היא יסוד כל תרבויות. בריהם יאנג ירע היטב שבעבדותיהארמה לא תמיד הרווחה. הוא ירע שהרכוש של העדה – בתיהירותן, חניות, בנקים, כנסיות, בת מקדש והיכלות – רק מעודפי ההכנסה של האיכרים יצמת. משנתחוור לו שכבר יש לעמו מזון וקורת-יגג התחל להקים בתימלאה, חניות ובנקים. כל המפעלים האלה קמו והוא על בסיס של התאגדות, בוצרת חברתי-מניות. מי שלא רצוא להשתתף בזה, בדרך כלל עוזבו את "הכנסייה" והתישבו עצמאים. כיוון שבתחילה לא היה כל הון אלא וזה שפכו באדרמה וככוחה-העבורה, שכן התחלו כולם את פרנסתם באותו מצב כלכלי, הרי כולם קיבלו אותה הזדמנות להשתתף במפעלים החדשים התעשייתיים, המפחים והתינוקים. כל אימת שעמדו להקים בתי-חירות או חברה מסחרית נקרא כל אחד להצרכו לחתימת-המראש על היזהמניות. לפעמים שלimo זאת במזומנים, אך עלי-פיהروب במוציאים, ולעתים קרובות למדים גם בעבודה. את המחסור בהזדמנות לעובדה, לא ידעה יוטה מעולם! תמיד היה אפשר להחליף בעבודה נגדי קניינים אחרים, אפילו כגד眉 בנקאות ותעשייהות; רק כך אפשר להפביר את החלוקת השווה של נכסיהם אלה הקימת עד עצם היום הזה.

בראשית היו משליחים מן הנחותים ביותר. את כל הסחרות נאלצו לגרור בעגלות-שוררים 1600 ק"מ על פניו מדבריות וערבות והרים. כסף כמעט לא היה בידי הבריות ואחוזותיהם הגרולות, שכמכורותנו. הוא שאף לכך שככל משפהה בתוך נחלתה הקטנה לא תהיה תלואה בשוק כלל האפשר. דרישותיו בהיכל יותר משחו תיאולוגיות היו מעשיות, והותזאה הייתה שיטה מיוחדת מאוד בחקלאות. כמו שטקסס מאופיינת כאוצר הכותנה, נברסקה כאוצר השיפון, דקוטה כאוצר החיטה, קליפורניה כאוצר תפוחי-הוזב, כך יוטה היא ארץ החקלאות המגוננת. וזה פריה הראשון, ואולי היקר מכל, של השיטה הכלכלית, המعروה כה חזק בכלל הרcosa הכספי. חלק גדול מהצרות שפקדו את המתישבים לחוף המיסיסיפי בעשור האחרון מקרו בעבודה שהשתיתו את שיטם הכלכלי על ספסרות. הם רכשו חוות נרחבות כדי למכרן לאחר מכון לשם הפekt רוחחים. הם הגבילו את עצם בפיתוח ענפים מעטים, משום שהימרו על מחו'רים גבויים, ולקחו משכנתאות למיini השבחה, שעלו כספי רב, משום שהשליכו את יבם על עלייה תלולה בערך הקרקע ובמחיר התוצרת החקלאית. נקל לעמוד על יתרון שיטה של יוטה על שיטם. מכאן המשק הקטן הנקוי מוחבות, שיכלוי מוכחתים הודות להשקה ושיטמו

ובמדרינות השכנות ועד היום נהגים כך כמושבות החדשות ביותר שבהרוי יוטה. יש לזכור שהחוק המורמוני בוגר בעלות על הקרקע מתבסס על הקניין הפטרי. מעולם לא נעשה ניסיון להנaging בעלות הכלל על הקניין. היחידה הבסיסית של המרינה הייתה המשפהה וקニינה.

ואולם מעבר לתהום העברודה האינדריוידואלית אתה נתקל בעיקרו גבוחו ממן, המסדר את הצריכה הציבורית. וזה עיקרונו, שהוא ומיעולם נשוא את דגלו ברמה, אם כי חלו Shinonim בשיטת יישומו. זה העיקרו של קניין-הכלל ושל הפיקוח הציבורי. אילו חפזו המורמוניים לאorgan את חיים הכלכליים מתוך כוונה לציבור הון פרטני גדול, לא יכול היה להזדמן להם מושא לפסרות טוב מהספקתיהם. מבחינה חוקית היה זה חוק בהחלט אילו הטילו אונשים פרטניים או חבות אגרה על מוכלי המים, אילו בנו תעלות ומכו'ו זכויות למים כדי להבטיח לעצם תמלוגים שנתיים. אילו נהגו כך, ואמנם נהג והروح ביותר מאשר מריניות השלחין, היו כופים על כל שדה וככל גן, על כל ייחיד ועל כל משפהה לשלם להם ולצאצאים תשומותם לעולם ועד. אולם הן מבחינת החוק והן מבחינת התפישה הכלכלית הרגילה אין זה איז'יך משוע להטיל אגרה על אוצר-טבע וה, נחרות ההרים, ולמנעו מן השימוש הציבורי, יותר משיש איז'יך בהחרמת אוצרות המחזיבים בקרענות-מרינה וחסמתם. קרוב להגיה שرك הזרות למצב, שבתחילה לא נמצא כלבי, שכן כולם היו שווים בעוניים ולא יכולו לרוכש זכויות למים אלא בעבודתם. אכן הם עשו את עבודתם בשותפות ואת היזה-עלות קיבלו כל אחד עלי-פי תשואתו, הינו עלי-פי גודל הקרקע שברשותו. מי שהיה בעלייהם של 80 ד', חייב היה לעבוד כפלים בעבודת התעללה מבعلي 40 ד'. כך איפוא הייבש הוא שמש כפה את המפעל השיטופי בשם שהמלחמה בגאות-הדים כפתחה ואת הולנד. כאן גם הוכיחה את עצמו ההכרה להתחיל בארגון הכלכלת על בסיס שיטופי כבעל-עצמה מאיין כמו מוה במתו צורה למוסדות כלכליים ולמנגינים חברתיים.

בריהם יאנג קבע את המשק בן 80 הדרונים כגודל מרבי בהתיישבותם הים המלות, והוא פיתח השקפת-יסוד השונה באופן מהותי מאוד מזו שרווחה בארץ השיפון והחיטה, על אחו'זותיהם הגרולות, שכמכורותנו. הוא שאף לכך שככל משפהה בתוך נחלתה הקטנה לא תהיה תלואה בשוק כלל האפשר. דרישותיו בהיכל יותר משחו תיאולוגיות היו מעשיות, והותזאה הייתה שיטה מיוחדת מאוד בחקלאות. כמו שטקסס מאופיינת כאוצר הכותנה, נברסקה כאוצר השיפון, דקוטה כאוצר החיטה, קליפורניה כאוצר תפוחי-הוזב, כך יוטה היא ארץ החקלאות המגוננת. וזה פריה הראשון, ואולי היקר מכל, של השיטה הכלכלית, המعروה כה חזק בכלל הרcosa הכספי. חלק גדול מהצרות שפקדו את המתישבים לחוף המיסיסיפי בעשור האחרון מקרו בעבודה שהשתיתו את שיטם הכלכלי על ספסרות. הם רכשו חוות נרחבות כדי למכרן לאחר מכון לשם הפekt רוחחים. הם הגבילו את עצם בפיתוח ענפים מעטים, משום שהימרו על מחו'רים גבויים, ולקחו משכנתאות למיini השבחה, שעלו כספי רב, משום שהשליכו את יבם על עלייה תלולה בערך הקרקע ובמחיר התוצרת החקלאית. נקל לעמוד על יתרון שיטה של יוטה על שיטם. מכאן המשק הקטן הנקוי מוחבות, שיכלוי מוכחתים הודות להשקה ושיטמו

וזו אינה אלא חברות-מניות בעלות השקפה של מה שיבונה אחותה⁶. פירוש הדבר שאנו שואפים לכך שיהיה לכל שותף חלק במפעלים ובಹננותיהם. אילו נתכוון מאן דהו להסביר את מנת-יחלקו למומנטולין למן מעתים היו רואים בכך כמעט מעשה בלתי-מוסרי. אל יפושר הדבר שיש חלק שהוא לכטול בכל אחד מן המפעלים, שכן אפילו שיטת המורמוניים לא השכילה בלהטיה להשווות בין הבריות בכל הנוגע להצלחותיהם ולהישגיהם. אבל לבולם הטובות המעטות, שרשאים ליחסם להתערבות הסמכות הכנסייתית בענייני העולמיה זה.

אין כל אפשרות לפרש את תולדותיהם של המפעלים השיתופיים הרבים שכיוטה, ولو של חלק ניכר מהם. גם אי-אפשר להיקפם מבחינה סטטיסטית. אך ניתן לייצגם באופן טיפוסי על-ידי מפעל אחד ענק, והוא בית-המסחר השיתופי של ציון. אגדה זרוכנית שיתופית זו היא בית-אב ואב לכל בתיה המacr ביווה עצמו ומדינות השכנות. הריני מצטט מתוך איגרת של מנהלה המצליח של האגודה. Z.C.M.I. (Cooperative Mercantile Institution

האגודה הרכנית נוסדה ב-16 באוקטובר 1868, התחילה בפועלה ב-1 במרס 1869 בהון של \$220,000 וב-25 באוקטובר נרשמה לפיה שעה ממש 25 שנים.

ב-30 בספטמבר 1895 נרשמה שוב למשך 50 שנה בהון של \$1,077,000. בתקופה הראשונה מכרנו סחורה בסך \$76,352,686 ושילמנו לרכבת ולדוואר דמיישלו ע"ס 7 מיליון דולר בקירות. הפרשנו כמעט 2 מיליון דולר כריזונדרת-קניה וכמעט \$415,000 כריזונדרת-הון. במשך שנות הבלה 1873-1877 לא שילמנו כל דיוידנד – מטעמי יעילות – אבל עסיקינו לא פסקו במשך כל 27 שנים אלו אף לא ליום אחד, ואפק-על-פי-יכן חלה על כל שנה ושנה בתקופה זו כריזונדרת-הון מוצעת של 8% ושליש, ובסה"כ 243%. אותן \$1000 שניתנו לנו באחד במרס 1869 ע"ח מנויות, התרבו אחרי סיום משך העסקה ב-30 בספטמבר 1895 ל-\$2014.30, ובכל זאת חילכנו מעבר לכך על כל \$1000 סה"כ \$41118.95 כריזונדרת-קניה.

זה חיל מתולדותינו של גודל המפעלים השיתופיים ביווה, המוכחה שעסוק גדול מסוגל להתנהל בהתאם לאינטראס של המוני העם לא פחوت טוב משיתנהל בהתאם לאנטראס של מעתים. מפעלים התעשייתי האחרון והגדול ביותר של המורמוניים הוא בית-החרושת לסלקטוכר, השווי ל-700 בעילימניות, שייצר בשנת 1895 הרבה יותר מאשר 35,000 טונות סוכר וחילך דיוידנדנה של 10%, וכן בזמן הבטיח מכירה נאה לתוצרת שרות השלחין. אמן עיקר ההצלחות של הפעולה השיתופית הושגו רק ב-20 השנים האחרונות, אבל גם השנים הראשונות הניו פירות נאים. כבר בשנת 1850, שנים אחדות אחרי היוסדה של סולט ליק סטי, הגיע הייצור התעשייתי לערך של \$300,000 כמעט: אחרי 10 שנים נוספות הגיעו הגיע כמעט ל-6 מיליון, וב-1870 הגיע הערך הכללי לסך 2 וחצי

מיליאן ומעלה, ואילו ב-1891 התקבר ל-6 מיליון. מבן מלאיו שתעשיות אלה, שבדי עמל הגיעו להישגיהם, זכו לאחריה רכה. במשל שערך עלי-פי בקשי היסטוריון הכנסייה, מר. א. מילטון, נעשה ניסיון להציג לסייע ערך ההשקעות שמכוחן הוקם כל המעריך הציורי. כיוון שהתחילה המורמוניים בעניות גמורה, הרי כל שהשקיעו משך כמעט 50 שנה שאבו מן הקרקע. מילטון מחשב את העליות להקמת בתיספר, בנית כבישים וגשרים, ניהול מלחמות באינדיאנים, יסוד מפעלים כנסייתיים ומוסחריים, התקנת 10,000 משקים חקלאיים, ולפנסט עם שלם. כמו כן חשבו הפסדים גדולים בניסיונות קודמים לייצור ברזל, סוכר, ניר, מסמרים, עור וכותנה, וכן 3 מיליון שהוציאו להגנה נגד חוקים המונגרדים לפוליגמיה⁷, וכן, דבר אופייני לשיטת ההתיישבות הנדרת, 8 מיליון נגד תמייה בדמי מסע למهاרים העניים. בסך הכל עולה החשבון, שקיבל את הגושפנקא של גודלי בני הסמוך מקרוב הכנסייה, להוצאות של 563 מיליון דולרים, אשר, חז' מ-29 מיליון דולר בקירוב של הון שהובא מ בחו"ז, ככללו נרלה הארץ הישימון הצחיה במאבק עקשי וער.

מכאן אנו למדים שככל איך מורמוני הכנסייה במשך 40 שנים אלה ב ממוצע \$482 מעל הוצאות הקיום, הרבה יותר מההוצאות הבוטחו של הפעלים השבירים בשאר מדינות ארצות-הברית⁷. רומה שהציגו-הדברים בכללותה מתאימה לחזק את הרושם, שכלל כל מכך ביווה – שהוא משגחת. אולם לעניינו יותר מרדוקוי המספרים חשובים העקרונות הנובעים מהתוצאות אלו המתמיהות לכל הדעות. ואלה הם:

1. בעלות ציבורית על הכלול, ככל שהמשפטות או היחסים יכולים לנצל זאת לצרכים של טעם.
2. הספקה עצמית בחקלאות בלי תלות בשוק, ככל האפשר.
3. כל המתקנים הציבוריים המועילים הם רכוש הכלל, כגון מים להשקיה ולהרדה.
4. חנויות, בתיה-חירות ובנקים הם קניין שיתופי בצורת חברות-מניות.

אלה הם עקרונות-היסוד של העדרה המורמוני. תולדות הצלחה של יכול שנים. אין עוד מקום שם אחיזה בה ניבר של העם חוטשי מכל הסתמכות בחזות על משכנתות; אין עוד מקום בעולם שם זבחה העבודה קיבל חלק בה נכבד מתשואתה, ואין מקום שבבו נכнחת רוחות העם על יסודות איתנים יותר, ויש בו מוסדות ציבוריים בטוחים מפני כל מהפרק בלבלי. המשבר של 1893, מקור לפשיטות-דגל מהאוקיאנוס האטלנטי ועד האוקיאנוס השקט, היה חסרונו-בגדי החניות, בתיה-חרושת והבנקרים של המורמוניים. ברם, כוחה-תשלומיים של עסקים אלה כמעט אינו מופלא פחות מכוחה התשלומיים של האיכרים, שהם הם שואבים את כוחם. אין מושל, לא במדינה מורחת ולא במדינה מערבית, שיכל להתפאר כפי שמשתבח הקומר הבה. מ. ולס (Wells): "יש לנו 19,916 משקים חקלאיים ביווה, ומהם 17,684 חושיםים מכללן, שיש בה אחו גROL יותר של לומדים בתיספר וקטן יותר של אנאלפביתים: אף כאן השיא כדי יוטה."

(אחרי תיאור מעשר הכנסייה והגנה עליון, שלא יכירנו כאן מוקמו, ממשיך המחבר) "מי שאינו רוצה להכיר בערך הכלכלי של ניסיונות המורמוניים נוהגים לטעון שהישגים אלה הושגו רק הודות לקנות הדתית ובלי הארגון הכנסייתי המקיף לא היו אפשריים. אני מזהה על דעה זו בכל התוקף. בעיני אין ספק שלא הכנסייה שמרה על השיטה הכלכלית אלא השיטה הכלכלית שמרה על הכנסייה. לא מפני שבידיהם יאנגן למד את חניכיו להתפלל, רכש את אהבתם ואת נאמנותם, אלא מפני שלימד אותם לעבוד ולכלכל מעשיהם. לא כבניו וכמייסד דת הוא כי בזיכרונם אלא כמאגרן מהיל של הרוחה. וכך אמנים גם על העולם להערכו – כאסטרטג כלכלי, כבניו שבנה את רוחות העם לתפארת".

"דרך אגב, בל יטיקו מז המוסף לעיל שאין למצוא שם דופי בארכ' המורמוניים. אדרבה, האנשים עודם רוחקים מלפתחה את כשרונותיהם עד תום. אין בייטה לא מיטב המשקים למופת ולא מתקני ההשקייה הייעילים ביותר. נמצא כאן כל הבוסר שאפשר לצפות לו בארץ שפטוחה בעלי כל אמצעי-ים מומננים בידיו זו אנושי פשוט ודרל' דמיון. אמנם בערים הגדלות יותר, כגון סולט ליבק סייט ואוגדן, משירים לחלוtin את המורה, אך בעשרות יישובים קטנים בכל זאת אין המצב כך – ורודוקא אלה הם עיקרה ונפשה של יוטה. לעיתים קרובות המשקים אינם מתחוקים כהלהכה, אינם נקיים, לא תמיד נשמרים במתעים גם מן המזוקים הרוזחים ביותר, אין ממיינים את הפירות ואין אורזים אותם בטוביהם. עיריות ובתיים אלה יכולים להיות נאים, אנדרותות לרוחה המלאה בטעם טוב. אם לא כן הדבר, הרי אשם בכך העם עצמו, השמה בחלקו, בישיבתו לבטה, בהנאה גולמית, בלי להשתוקק לעיניים מעודנים יותר".

עד כאן בריחסמכא שלנו. אילו באתי לפרש עתה כל מה שאישר ואושש דיווחו באופן בלתי-צפוי את התיאוריה שלו, הרי צריך היה להרצות את כולה. אולם אסתפק באילו העורות:

קודם כל כרור שישית הבעיות על הקרקע מיסודה של יאנג מנעת את חסימת הקרקע ומגשימה את האידיאל שככל ארם יכול ל特派 פיטתקראק "ולחפה ל垦ניינו הפרטי ולאמצעי-יה יוצר האינדריו-ודואלי שלו" (מארכס). המשקים, כל אחד בפני עצמו, קטנים מלהעסיק פועלים שכיריים, ומהיד גיסא אין כאן פועלים בנייחוריין, שעיליהם להשתכר בלית-כרצה כפועלים שכיריים. מיסודה זה של כל הכללה החברתית גוזר בהכרח בנזיה-על השיתופי. הכנסייה – וכן הסעיף האחד, שבו אינני מודחה עם המספר – אין בינה לבין שגוג "הרוח השיתופית" ולא כלום, כי רוח זו היא תופעה הכרחית במצב חברתי, שבו כל האינטראטים מתנהלים במקביל. ואו מוזר הדבר מאר, שהרוח נותרה שיתופית, אף כי הבשר, הינו צורת ההתגבורות, שנבחנה אולי מתוך בורות, לא הייתה הצורה הקואופרטיבית כי אם הקפיטליסטית, הינו חברתי-המנויות. יש בכך אישור מובהק לדעה שאני רוגל בה שאין כל ערך לצורה, ואילו כל הערך הוא בתוכו".

"ニツォル" סמי מכאנ; "משברים" ניצצים חסרי-אונים כנגד הארגון, ה"מחוץ", כמו עיר מחוטאת במקור של מגפה; והכוחות המעשיים מתחשים במידה כזו, שאין בידינו אמיתי במידה למדודם בה".

אפילו צבעו את הנتونים הנ"ל בכל צבעי היקר, הרי גם אחרי שנחסיר מהם מהמת

הפקנות כל הגומה, עדין נשאר די והותר כדי שבככרה יידרש עיון חדש במושגי היסוד הכלכליים התקפים ביום. הבעיות על ההון, ציפויו האוכלוסייה וחלוקת העבורה התחילה מאפס. אדם שואל את עצמו בעיל-כרכחו, עד היכן הייתה הרוחה מריאה ב-40 שנים אלה, אילו אותו שטחי מושע, כ-20 מייל מרובע, היו מעובדים בלבד ארופה הישנה, על הצלב ההון שלו, על חילוקה העבורה שבה, על-פי אותה שיטה עצמה במקום בישימון המלחה הרוחק מכל תרבות? הרי או שהיא נקודת-ה��פיתה להתפתחות בערך באותו מקום שם עקרה יודת, כאשר עקרה ה"פaganim" מן הכנסייה – באיזה גובה היה או הסיכון האחרון?

מי שירודע שכמצע ימי-הביבנים שרד עקרונית אותו חוק-קרקעות, שמנע את חסימת הקרקע, כמו ביתה, יתפוש למקרא הנトンים שכאן על אדמות עושרם המשגשג והולך של המורמוניים, כי באופן ימים יכולו הקטנות שבערים להקים קתרולות ובתי-עיריה, שאין ידע של עצמות-העל משוגת. או אז יתחיל לשער בנפשו מה רב ועצום בליק-גובל היה יכול להיות העושר בזמננו, ומן שלמד לרטום את יסודות-הטבע לשירות ייצור קניינו – אילו הטירו את המכשול הרוחה-אסונות הנערם על דרכה של האנשות אל האושר, אל החירות ואל תרבות אמתית.

הערות

- .1. תחת כותרת זו פרסומי בתחום Zeitschrift für Sozialwissenschaft, שנה שנייה, עמ' 150 ואילך, חיבור שהכיל את חיבורו של וילאם א. סמית ופירש אותו מנוקודת-ראותן של שתי יצירות ההתישבות השיתופית והבעלות על נכסים קרקע גדולים, והשאלה הפסיכיאלית. תפישתי בכללה לא נשתנה עקרונית במשך 25 השנים שהלפו מאו, ואולם היא נצלה והעמיקה, ובעיקר, ננתנה מחדש. לפיכך אני רואה סיבה לפרש את חיבורו של סמית בצורה שונה מבבירה. אני מוסיף עליו אישור חדש להשקפות. אישור שבא מן המעשה, מ"אוטופיה כעובדה": תיאור קצר של דרך חייה של התישבות השיתופית הראשונה, שהוקמה בגרמניה על יסוד חיבוריו, היא "מושבת-המטעים ערדן" ליד אורנינבורג-ברלין.
- .2. כימם הדם (1830) עדין לא היה בבריטניה הגדולה חוק האגודות השיתופיות. Atlantic Monthly. Nov. 1896.
- .3. כל ההדגשות אינן במקור – המתרגם.
- .4. בגרסה המקורית כתוב סוציאל-יזם.
- .5. השווה Siedlungsgenossenschaft, עמ' 356 ואילך, ע"א טנה (Tanna) ווידה (Wieda).
- .6. משק שיתופי קטן בהיקפו, אך גם הוא הגיע לרוחה מתמיהה על אותו היסודות.
- .7.

ושמו זגאלו (Zagarolo) תיאר סייסמוני (Sismondi) בחייבו "Neue Studien". השווה משלו, תיאוריה של הבלבלה הגזירות והמדיניות, מהדר' 5, עמ' 599. זה יוצאה מן הכלל בענייני התיאוריה הקפיטליסטית הרווחת, שאינה יכולה לישבוי יש להעיר כאן כי לא רק בעריה והקנות של יודה כי אם בארץותיה כולה גם היום זה כך. סינקליר לוזיס (Lewis) היטיב לתאר זאת ברומן שלו Main Street, שזכה להצלחה מרשימה ביותר.

כימיון הקיואופרטיזיה החקלאית בארץ-ישראל

חלק שני

גבעת מרחבה בראשיתה

עליהם בלי קושי. הואיל והתיישבותה של היהדות המורח-איורפית יש לה עסק בעיקר עם אנשים עירוניים מן הסוג הזה, שכוחם הגוף או על-כל פנים יכולת החקלאית מועטתים הם, הרוי השיטה והזאת של התיאשבות היא בלייספְּקָם ומתאימה יותר, אם לא האחת והיחידה האפשרית.

המטרה הסופית של ההתיישבות היא להעביר את כל המשק החקלאי לקואופרטיב ההתיישבותי, שייהיה מורכבן מן הנחוצים במקומות ומן הפועלים המתערבים בו, על-ידי מכירה במחיר נמוך ובתנאי-תשלום נוחים, שבכדי להקנות מצד אחד למתיישבים את כוותיב-בעלנות המלאה, וכן הצד השני לשחרר את הסוכומים שהשקעה בהתחלה "חברה היהודית להתיישבות במזרח" ולהשתמש בהם לייסוד מושבות נוספות, שיוכלוஅחריך לתת להמוני יהודים גודלים יותר ויתור מקורות-מחיה ו עצמות.

עד שיזוorder הקואופרטיב להתיישבות ויעביר אליו את המשק החקלאי מן החברה על-

ידי קנייה, תהיה הרכינה ברוטו של המפעל מתחלקת באופן הבא:

1. תחילתה יש לנכון את הסוכומים הדרושים על החשבן האמורטיזציה והפחיתה-הערך;
2. מנויות-השתתפות של החברים מקבלות 4 אחוזים ריבית שנתיות, שתחולם בתאריכים שייקבעו על-ידי האספה הכללית;
3. מן הרוח הנקי של המפעל, שיישאר לאחר הניכויים, ישולמו 50 אחוזים כרכיב-נדנה של ההון לפי גודל ההשקעות;
4. שאר 50 האחוזים של הרוח הנקי נזקפים לטובות הפועלים - הכל ביחס לשכרי-העבדה ששולם להם.

על-ידי הינה כזאת של מקומות-מחיה, שבמשך שורה של שנים הם מובאים לידי מצב הנכתי-פרי ומוכנים בהם בתים לדירות וכל הרכרים ודורשים, נוצרת - כבר למנן התחילה - הودמנות בטוחה וכדאית לעובודה בשכilli פועלים, ככלומר, גם בשכilli עובדים בעלי הכרה החקלאית מוקדמת וגם בשכilli עובדים פשוטים. הרוי דבר ידוע הוא, שאפיקו בארץ-ישראל עצמה אין המושבות שנ做过 עד עתה, או שיטת ההתיישבות שהשתמשו בה עד עתה, ממציאות אפשריות עכבה מפעלים היומיים היישבים שם זה שנים והמרגלים אל התנאים שם, קר שהיסודות האלה, השיכים אל החלק וביהריך יותר של חומרה-התיאשבות שלנו, אנויסם - ביהריך בשנים האחרונות - להגר מארץ-ישראל ולחשוף מקורות-פרנסה חרדים באוסטרליה, בקנדה, בארגנטינה ובארצאות-הברית.

לפועלים היומיים הללו, שבתנאים הקיימים בזמן זה אין יכולם להחזיק מעמד בארץ-ישראל, צריכה קורס-יכל להינתן האפשרות להישאר במקצועם ובארץ-ישראל או בשטחים הסמוכים לה במישרין. - אבל גם מן הורם הגדול של הגירה ממורה של אירופה, הנשפך כיום אל הארץ-הרחוקות ביותר, שנוסף לריחוקן זה מתחילות כבר עכשו לヒיגר בפניי כניסה של יהודים - מן הורם הגדול הזה יש להפנות קורס-יכל לפחות חלק קטן אל המורה ואל תנאים בריאים.

אם שאיפותינו ימצאו את התמיכה הדרישה, אפשר מאד - והרי זה הוא אחד מן הרעיון-המנחים של מפעלן - כי עד מהרה יתן מפעלי-התיאשבות שלנו להמוני יהודים לחם, ולחם במכוון הרוחבי-יותר של המלה הזאת. שהרי אין זה מכוונת השם חברת-ההתיאשבות היהודית זאת להציג על-ידי יישוב

פרוספקט של החברה היהודית להתיישבות המזרח* (JÜDISCHE ORIENT-COLONISATIONS-GESELLSCHAFT)

פרוספקט

התנאים המידניים והכלכליים, הכלכליים ונעשה קשים יותר וייתר דוקא באותו הארץ, שכן מתגוררים המוניהם היהודים העיקריים, מכובדים כל שנה ושנה מספר גדול מהם להגר ממקוםיהם. לעשרות אלפיים הם מתפזרים ללא תנכית ובלא מטר אל רוחות העולם, ולא זו בלבד שככלם הגדול-ביזורם הם הולכים לאיבור לגבי היהודות, אלא גם בארץ החדשתם הם נופלים לתוך המזיקה הישנה, משום שאין כוום מספיק כדי להילחם את מלחמת הקוים בתנאים שונים.

בשביל לעמוד נגד הרעה הזאת, נוצרה חברה יהודית להתיישבות במזרח (חברה רשומה בערךון מוגבל) שמקומם-מושבו של מרכזה נברלין, שבאה לה למשימה, לעזרה למגוריים יהודים על-ידי פעולות-התיאשבות מנהלת כראוי להגיע לידי עצמאות תדירה בתנאים חברתיים בריאים.

ענינו של המפעל הוא: עיטוק קואופרטיבי בחקלאות במזרח והוא קשור בשימוש תעשייתי ומסחרי של המוצרים החקלאיים. בעיקר מוכאת בחשבן חקלאות אינטנסיבית, ביהריך גידולי עצים, גידול תולעי-משי ומטעית-בק, גידול ירקות, גידול עופות וכיוצא באלה.

כדי לחת כל אדם הזדמנות להשתתף במפעלי-התיאשבות הגדל הזה, נקבע גובה ההשתתפות-inemפעל בסך 100 מארק, שאפשר לשלם אותם גם בתשלומים חודשיים של לפחות שני מארק. (כל חבר יכול לרכוש עד מהן מנתות)

תכליתו הראשית של החברה היא השימוש בשיטת התיאשבות, שהוציאו אותה לפועל ביהריך קליפורניה בהצלחה מזוירה, שעירקה בה, שמספר מוסים של פועלים ועובדיה תעשייה עירונית, שיש בעדעתם להגר בתקופת-זמן מסוימת ממקוםם, מרכזים באמצעות תשלומים קטנים/non מסויים ומוסרים שטח-אדמה, שנרכש בקניה או נלקח בחכירה-עוברת-בירושה, לידי פועלים שכירים, היכולים להיות חברים גם הם, לנטו כו עצי-פרדי או לעבד אותו כג'זירות. לאחר שהנטיעות מגיעה לידי הכנסה המלאה, עוברים החברים לגור במושבה, הם נוכנסים אל הבתים שהוקמו שם ומחלים ביניהם את האדמה המניבה, לפי איזו שיטה שהיא שהוסכם עלייה מראש.

יתרונה העצום של השיטה הזאת בהשוואה עם התיאשנות-ההמנים הנחפות הוא בכך שראשית אין המתיאשבים מעמידים את קיומם הכלכלי על מסד חדש כל זמן שהמסד הזה אינו בניו דிஇוחזקו כדי לעמוד בפניי כל ועוזו; ושנית - שהעבדות הקשות והగסות של זמנה-הנativa הראשון נעשות בידי פועלים החקלאים שהם רגילים בהן, בשעה שבחלקו של המתיאש נופלות אחריך רק העבודות הקלות הרבה יותר של הטיפול בעצים - הקטיף והאסוף, שגם בעלי-המחלקה הירונית חלושה-שרירים יכול להתגבר

קריקוות במורה מטרות עסקיות: אנחנו רוצים – אם כי על יסוד עסקי לחולטי
ובאמצעות שיטות עסקיות – לסלול בשבייל יהודים נרדפים או חלשים מבחן כלכלית,
על-ידי המציאות אפשרות של עבורה, את הדרך לעצמות.

הוועדה: המועצה המפקחת:
لوאי בריש ד"ר פראנץ אופנהיימר
(המנהל) (יושב ראש)

חוליפת המכתבים עם תיאודור הרצל 1903-1904

אל פראנץ אופנהיימר

ווינה, 26 במאי 1903

בסוד כמוום

אדון ויידר מכובד מאד,

סלחניא לי את צורתו של המכתב הזה, שאיני רוצה לתת אותו לכתוב בשם יד

אחרת, ומשם כך אני כותבו על פנקס המכתבים הפרטישלי!

מכתבך היקר גולל ממש אבן מעל לבני. זה ימים רבים אני עמל על מכתב, שרציתי

לכתבך אליך בדבר "חברה היהודית להתישבות במורה", משום שנתרחש משהו בלתי

נעימים. אך כיצד יכול היהי לומר לך את הדבר ההכרחי, בלי לפגוע בכך או גם להעציבך

בלבד? והנה נותן לי מכתבך המצוין את ההודמנות לדבר אך בಗלויל'ב גמור.

ד"ר ורנֶר, היודע כמה אני מעיריך אותך, נתן מקום ב"די וועלט" לקול-הקרוא הנושא

את שמו. עתה באות שאלות, אם החברה להתישבות במורה נוסדה על-ידי הציונים. אין

אנו יכולים בשום פנים לומר כן". אולם אם נגיד בפומבי לא, הרי אתה יכול לראות

בזה פגיעה. מה יש איפוא לעשות? הדבר הטוב ביותר היה אילו היו התועמלנים של

חברותכם מטעימים בכל הדרגות מלכתחילה, כי המפעל הזה אין ולא יכול בין ובין

הסתדרות הציונית. שאלתך של ד"ר מוסקוביץ² נותנת לי מקום לשער, כי הוא היה

מסופק בדבר זהה. נרמה כי מ"ר טרייטש³ רצה שוכ ללבת לרומניה ולנהל שם תעומלה

בעוד החברה הקטנה הזאת בחוגים ציוניים. את הדבר הזה הייתי מוכחה לגנות

בהחלט, ואולי אפילו בפומבי. ראשית ובעיקר, משום ש"חברה להתישבות במורה"

aphael יעלה בזיה לאיים מיליון מארק, לא תוכל להקל את המזוקה העצומה במורה⁴.

שנית, משום שבמקרה הטוב ביותר היא תגיס רק כמה אלפיים מארק, ובוודאי לא מאה

אלף מארק. אכן, ניסוי קtan, כפי שאתה יכול לבקש אותו במקרה הטוב ביותר, אפשר

שייהilo לו בשביילר ובשביל חסידיהם של התיאוריוט שילד (אשר גם אני שיר אליהם)

ערוך מדרעי. עריך מעשי, כפי שיכולים להאמין אלה שהאדון טרייטש מלאhib אותם, משום

שהדבר הוא על עבודה בלתי-מצעית, ובכן "מעשית", אין לו לניסוי כזה בשבייל

הכלל הנתון במצוקה נוראה. ושלישית, הייתה לבסוף אונס, להיות גדור זה, משום שהדבר

הוא יכול להביא לידי התפלגות מן הסתדרות הציונית, והנכש הגדול ביתר לנו,

הסולדידריות המפלגתית, עשוי להתפרק לרוסיטים.

האדון טרייטש הוא אדם מוכשר מאד, שברצונו רב היהתי משתמש בו; אולם חסרונו

הגadol הוא חסורה המשמעת הפרינציפיוני ממש. משומיך כבר גרים לנו כמה מכוכות,

והכricht אוננו כל פעם מחדר לסתיג מגנו בפומבי.

השפעינו עליון, אם יש לך האפשרות לכך. שיטתי-הכנות היה הירואית מאד, אך

לצערנו חסרת-תוצאות, כפי שמלמדת מקדוניה. הכנות מושמדות לא-יתקווה. ארם

בעל רוח בלתי-יתלויה יכול אמן להעדיף להיאכבר כمفكرة של קבוצה קטנה, במקום

שיצטרף אל גופו שלם וגדור יותר, שבו אין הדברים מתנהלים לפי רצונו הפרטיש שלו,

ובו אין יוצאים להתקפה בזמן שהדבר רצוי לו וכו'.

אולם אתה בעצם הורית באופן המשמה ביותר מאשר במשמעות כברבר הכרחי. אני משאיר לך משום כך את בחירת הצורה, שבה תשליט סדר במקורה של "החברה להתיישבות במזרח".

ועתה אל שאלותיך. ביןנו לבין עצמנו: העניין, שלו שמו שימוש המשלחת, הגיע למשרדים. אפ-על-פייכן עוד יש לי התקווה עד הקונגרס להביא משחו לידי גמר. רק התקווה, אך עוד לא הביטחון. אני מקווה לקבל את פניך בקונגרס בתורת ציר מברלין.

**במסירות נלבמת
שלך בשלימות
ה ר צ ל**

הערות

1. פקס-מכתבים, שנשאר בו המקור הכתוב בעיפרון ונשלח למקבל העתק, שנעשה באמצעות ניר-פחם כחול.
2. מנהיגי הציונות ברומניה.
3. עסקן ציוני בגרמניה שהטיף להתיישבות יהודית בקריסין ובחצי האי סיני.
4. הכוונה, כמובן, לאירופה המזרחית.

אל תיאודור הרצל

ברלין, 3 ביוני 1903

ארון וידיד מוכבר מארוד!

בשובי הביתה מטול-אונניים קטן של פינגסטאן הריני מצוי את שני מכתבייך. אני מסכים אך בשלהם כמה שנגע לשאלות המשמעת, ואין עליה כלל על דעתך, לכטוט את כל קפיצות-התיש של דיוויס האמיץ בגבי הרחוב ובשמי הטוב. אם הוא העמיד את הצעעה חסרת-הiscal והזאת כלשונה, הרי אתפטר מייד מתקידי במעטה המפקחת.

מה שנגע לחברות-התיישבות-יבמורה, הרי נדמה לי בכל זאת, שאתה מקטין במקצת את ערכה. גם אני אינני מצפה להשתפות גroleה, לא לאמצעים גודלים ולא להצלחה מפוצצת; וכי המפעל הזה איננו ציוני במובן המדויק של המלה, יודע אני כמובן. אך אני חשב, שהיינו יכולים ליצור אולי דגם, שיכל לשמש את התנועה הגדולה. הכוונה הזאת בלבד היא שכיוונה את מעשי, ואתה יודע, כי מיעולם לא העלמתי את הששות הכבדים ביחס אל התיישבות-ההמוניים הנחות. אני חרד לך ולמפעל הגROL. אתה רואה את ההתחלה ואת המטרה; אם אתה רואה כל צעד של הרכך, ואת עריין אינני יודע; על-כן רציתי במצוות גמורה ובכל השקט לחסל בשכילך כל-יעור. שהוא לא גועץ להפוך לנשק כנוגך, דבר זה בוודאי תאמין לי, שום דבר באמת איינו רחוק

מנוי יותר מתאותה הכבוד הקטנה של ראשכונפה. יכול אני גם לומר לך בסוד, שלא התייחס נכס מעולם בעניין החברות-התיישבות-יבמורה, אילולא עוזר ביטריטש את הרושם והאמונה, שהוא פועל בהסכמהך. אני רק שמח עליך, שכתבת אליך קודם שהפיצה התפוצה, כי דבר אחד צריך אתה לדעת, שככל התוגדרות רוחקה ממנה.

אולי היה יכול לצרף אל המברך מילון איזה פסק, שבו תאהל בכל זאת הצלחה למפעל זהה, משומש שהוא נועד לשמש דוגמה לפעולות גדולות יותר. אם לא, הרי לא אני יכול לשאת בשלות-נפש גם זריזף של צונני, ובלבך שענינו לא יסבול. ושלא יזהו אותי עם האדון טריטש, שאני מעריבו, דרך אגב, הערכה ברומה לשך, לך כבר אני אדאג.

בhookra נלבמת
שלך

פראנץ אופנהיימר

אל תיאודור הרצל

ברלין, 5 ביוני 1903

ארון וידיד מוכבר מארוד:

יש להציג עלייך, שלא יכולת למלא עוד את בקשתך; אולי הייתה הودעת-ההסבר שהציג האדון טריטש משפיעה עליך למתן את העמדת העונית, על-ידי תוספת מצדך או היוצאה בזה. הריני מצרף לך על-פי בקשתו המפורשת, בצויר דואר מיוון, אחד מספורי, שמננו תוכל לדראות ולהיווכח, כי האיש הזה כאוב וממורמר, אך בשום פנים לא אובי של תנועתך שלך.

זהו מתאר לפני את המקרה שאתה מודיע לי עליו באופן כזה: הקבוצה בברסלאו מסרה לו הצעות שונות, שהוא היה צריך ל揖ג אותן באספת-ההמורות. בחיבורו של ההצעות האלה גם השתתף. בגיןן נמצא גם הצעה ההייא, הנוגעת לחברות-התיישבות-יבמורה, אולם הוא הציג בפירוש, שהוא לא יכול ל揖ג אותה בניסוח זה. אני לא העלמתי ממנה, כי לפי דעתך לא היה רשאי לקבל עליו אפילו את קראת ההצעה הזאת, בלי שהיא לו ייפוי-כח כל-מן הנהנלה וממן המועצה המפקחת של חברות-התיישבות-יבמורה. על כל פנים אין הפרשה הזאת, אם היא מתואמת כראוי, מה שאין אני מטיל ספק, חמורה עד כדי כך, שאביה אנוס להכרינו על יציאתי בתופים ובcoilידר-עש. אני סובר כי הרבה יותר טוב הוא, אם אני נשאר בעמדה המכוננת, שבה יש ביכולתי לשמור בפני מעשים נמהרים.

בנושא לדבר עצמוני הריני מביע את התקווה, להציג מפרק לפחות נימראליות של רצון טוב. מכתבר איננו מכיל שורה אחת בנגע לחששות שהבעתי באיגרתי אליך, חששות המקבלים בכספי מיום יותר משלקל. אין יכולם לייצר עם, אומה כצמה הנטוועה בקקע שלה. מוכחים לעולות ולצמוח מהתחלות קטנות, אם גם אפשר שתתהליך

הצמיחה יהיה מקוצר, לפי חוקי היסוד הביווגני, עד כדי כך, שלמעשה תהיה זאת בסופו של דבר כעוי יצירתי יש מאין. היהתי רוצה ליזור לך תא אחד, "כדורית-חלוקה", את הנבט, שאתה תפחה אותו אחרך בכם מה של הגנים שלך; מפני מה אתה תופס לכך עמדה דוחה כל-כך? קשה לי למצוא את הסיבה לך. שכן "התפצלות של התנוועה" הרי אינה אלא מליצה. ברגע שאתה פורש את חסוטך על הדבר, ברגע שאתה שולח לשם אחרים מן האנשים הנאמנים לך, זה נעשה מכונה העובדת בשירותה של האידיאה הכללית. אתה יכול, אם אתה רוצה, על ידי האספה הכללית להציג אל תוך ידך את התתאגדות ואת המועצה המפקחת: האם זה נכון, מבחינה מדינית, לבזבז את הסיכויים האלה בשכיל להשיג אחורות האמננות? אני מצדדי, עד היכן שכונתי מגיעות, לעולם לך קשיים. אבל באורה פרטני, מראש אל ראש, איש אל איש, ומלב אל לב, היהתי רוצה בכל ואת לדבר בברור ובאמת. כמעט לא תוכל למצוא עוזר ומשתתף, שהוא מרוחק כל-כך כמוי מן השאהוף, לדוחוף איכשהו את אישיותו אל החיים הקרמיים. אם כי יש לי אמבייה, הרי אפשר למלא אותה רק בשטח אחר לגמרי. בצדונות הריני משאיר לך לתמיד ומתוך הערצה מלאה ונטולת-תקנה את המקום הראשון. אני רוצה רק לשרת את העניין. ואני מקווה שתמצא דרך, שבה תוכל לשתף-פעולה אתה.

במסירות גלבכת
שלך
פראנץ אופנהיימר

אל פראנץ אופנהיימר

ווינה, 8 ביוני 1903

בസוד כמוום

ידיך יקר ומכוון מאור!

לא רק שאיני רוצה להפריע לך ביצירתו של התא, אלא דווקא לסייע לך. והודעתி מרצוני החופשי שאני חסיד של תורהך, וגם לא שכחתי – כפי שיכולה לראות, כשהזמנתי אותך להשתתף במשלחת¹ – מה שאמרתי פעם. את תכניתך שלילתי במידה מסוימת בתוך תכניותינו. אני חושב עלייה, ומסייע להגשים אותה. אני מוכן אליך באמצעות גבר אל גבר ומלב אל לב. אנו חשבים עתה לרכוש באדרץ-ישראל שטהי-אדמתה, על כל פניהם ובכלי לדוחוק את רגליךן של כל התכניות הגדולות יותר. אם הנקודות האלה יוצאו אל הפועל – מובן שאיני רוצה להגניח שם לספרדים הסוריים והיהודים לرمות אותנו, ומשםךך אני נוהג בזיהירות יתרה ובסודיות) – ואם תהיה שם אפשרות תהיישבות, עשה על-פי שיטיך שלך, ואמציא לך איפוא את התא.

האפן והצורה, שבאה מנהלת החברות-התיישבות-יבזרות את תעומלה, מעוררת בי

אי-יעימות. העותק שלוחה בזה חזה, שלפי בקשתך אני יכול לעשות בו שימוש, מאשר כל מה שאינו שיירתי. העובה שהאדון טרייטש נתן לך בשכלי את העותק הזה מפלילאה אותה. אלו נקורות-אחיות יש לו לטענה, שאנו משורדים "בל מיני השתדרויות אפשריות בשכלי לרוכש אותו"? הרי זה ממש מצחיק. כמו שאמרתי לך כך אמרתי גם لأنשים אחרים, כי אני חושב את האדון טרייטש לאדם מוכשר מאוד, וככל שום נטיות שנייה – שכן הוא חטא לא מעט כנגד תנוועתנו – היהתי משתמש בו, אילו רצח להיות מוכן כראוי לשימוש התנוועה, ככלומר, אילו הילך בטור ובשורה. מהו לעשות "בל מיני השתדרויות אפשריות" הרי זה העזה, והוא מעידה לך, איךו מידה של זירות מוצדקת ביחס עליו.

ד"ר אופנהיימר יקיר, אני מוקיר אותך מאו אני מכיר את "ההתיישבות הקואופרטיבית"² שלך ואני ידיך לך. אל נא תניח לאדם הזה, שורין יותר מדי, להכניס אותך בצדך. הבהיר איכשהו את היחסים, שאם לא כן גם לא אוכל אולי אחריכן לлечת אתך, בשעה שאתה בכך.

אם לא מוקדם יותר, הרי בבאול נשוחח כל-צורךנו.

ברכות נלבבות
המסור לך בכנות
ה ר צ

הערות

- .1 לחציהאי סיני. אופנהיימר לא יכול היה להשתתף מטעמים פרטיים.
- .2 במקורו: Siedlungsgenossenschaft – ספרו היסורי של אופנהיימר על ההתיישבות השיטופית, יצא לאור, כאמור לעיל, ב-1896, השנה שבה נכתבו גם ספרו של הרצל "מרינת היהודים".

אל תיאודור הרצל

ברלין, 10 ביוני 1903

ידיך יקר ומכוון מאד!

תודה נלבבת לך על מכתבך, שהוא גם יידרומי כשם שהוא כבודתך. אני מברך אותך להחלטך; מוקוה אני, כי נתת דעתך על שטח-אדמה שהוא מתאים מבחינה חוקאית, וביחود לפי תנאיהם, שיש אפשרות להרחבו. אני רואה זאתenkundig מפנה חשובה בתולדותיה של הציונות, שהיא מחייבת לעשות ניסויים מוקדמים (בהתיישבות) על-ידי ארגונים קתנים, שלפי דעתך אי-אפשר בלבדם.

מה שנגע ליחסים אל טרייטשן, הרי אין אני יכול לבטל אותו בכמה סתם; נכונותי פעם

בעניין זהה, וגם איןני רואה את הדבר, עתה כמו לפניכם, חסריםיכו, וקודם כל אני משוכנע, כי נוכחתי בהנלה כאיש-amonim שלך, אם אפשר לומר לך, מועילה יותר מרדי משאעובי בליך הכרה עמורה, שבה אוכל בניסיבות מסווג דברים בלתי-נעימים. אם יצא טרייטשן בנגדך בתקפנות, בגין לכונתי שלילה הודעת לו בבחירה ברורה, הרי יוכל הדברים לייד מאבק מכרייע. שכן אין לי חזק לתת את כוחי בשביב מוסדר שליחסיד קטנטן; ובכל שורשים בצדונות הגדולה הרי החברה-ההתישבות-בכמורה אינה שם דבר אהרי אתה רואה איפוא, כי מלבד כל הטעמים האישיים, גם מטעמים מעשיים הגני ואני מוכחה להיות שלך.

בקשתי מופנית איפוא לך, שתקל עלי במידת האפשר את עדות-הבנייהים הזאת. השתרל לפני כוחך להרחק התקפות ומסור לי בדרך פרטית ידיעות בדבר משלותיך בנוגע לתעמולה וכו'. אני אשיג את מילואן, או אפרוש מתוך הדגש.

עוד יותר נעים היה לי, ואני רואה זאת גם כדרך פיקח יותר מבחינה מדינית, אילו כבשתך את חברה-התישבות באורת רשמילמחזה. אנו עוד כל-כך קטנים, שמשפיק לוצאות לכמה תריסרים של אנשי-שלומך להצטרכו, בשבל לשתק כל תאונות אופוזיציה העשויה להתגלות. ואו היה יכול אולי לשתחף את חכרתנו מיד ולישנה בארץ-ישראל. אני מבקש מך, לשקו לפה את הדרך הזאת; אתה יודע, כי החמור הטוען והב כוחו יהיה יותר לפעול מאיל-הברול.

האם יש לך, דרך-אגב, טענות עקרוניות כנגד קפריסין? שאין היא יכולה לבוא בחשבון לפי שעہ בשבל תנוצות-האגירה הגדולה, משום שנקרותיה לחץ הפסיכולוגית חסרה, זה ברור לי, כמובן; אבל בשבל ניסויים מוקדים נראה לי, לאחר כל מה שאני קורא עליה, כי ראוי לבקר אותה מבחינה חקלאית, וקדושים-כל: מנהל אנגלי אפשר יהיה מהר מאוד להchner שם את הפעוטים-המודרניים, מקפריסין לכבודו את ארץ-ישראל! לא יהיה זה כלל רע, אם בכלל המושבות בארץ-ישראל יהיו פועלים-מודרניים, אדריכנסטרטורים וכו' אורחים בריטים.

לפי שעה אין לי שום הודהה על בחירותי לבאל. אם אכל מנדרט, הרי אשמה מאוד להתראות אתך שנית, ואני בטוח כי שני אנשים כמונו, שכל חפצם הוא רק לשורת את העניין, ימצאו לאחר התבוננות מודיעיק יותר, שאין ביניהם שום הבדלי-דעות מהותיים כלל.

**בירידות ולבב
המסור לך בכנות
פראנץ אופנהיימר**

אל תיאודור הרצל*

ברלין, 24 ביוני 1903

ידיר יקר ומוכבר מאד! בחוופה גדורלה שלוח אני לך את הטיטה של הוודעתי, כפי שאתה מבקש. אם היא תהיה לפוי תוכנה וצורתה רצiosa לך, הריני מבקש ממך למסור אותה מיד לדפוס; ואם לאו, הריני מבקש לקבל בחזרה את כתבי-היד עם הצעותיך. אם תטיל עלי להרצות על ההתיישבות, אשלח לך עוד ועוד בינוין את כתבי-היד של הרצתתי. אני רוצה להיות תמיד-עדך בפומבי עוד יותר מאשר בקשרים האישיים.

* נספח למכתבו של אופנהיימר מ-24 ביוני 1903

מערכת נכbara מאד! שאלות שונות שהגיעו אליו מעוררות אותי להביא לידיתו של הציבור הרחב את דעתך בדבר תפקידה של "חברה היהודית להתיישבות במזרח" בדרך כלל, ובדבר עמדתך אל התנועה הציונית בפרט.

1) "חברה היהודית להתיישבות במזרח" היא כאמור שיתופי כМОבן ניטראלית, כמו כל החברות השיתופיות. את הניטראליות הזאת יש להבין במשמעות כפולה. החברה רוצה מצד אחד לרכוש בשבל תנוכותיה את כל אלה שיש להם עניין בוגאלתם של היהודים מאירופה המזרחית, והוא פתוחה ממש כך במידה שווה לפני ציונים כמו לפני שאינס-ציונים.

ומצד שני היא משתדلت, לשם טובטה שלה, לשמר במידת האפשרות על יחס שלום וידידות עם כל הארגונים היהודיים. אין בכוונתה לגרום הפרעה בתחום פעולתה של איו הסתדרות אחרת שהיא.

2) "חברה" בתור ש coaxת איננה איפוא לא ציונית וגם לא אנטיציונית. הוודעתו של המרכז (הציוני) בקהלן, עד כמה שהיא מכילה את הקביעה הזאת, היתה לפחות דעתך מיותרת, ממש שהיתה מובנת מלאה.

ועתה בנוגע לעמדתך האישית: אני מזכיר ומודיע, שאני מודה בצדונות על הבסיס של תכנית באול; וכך גם רוכ האדרונים, שייסדו אתך ייחד את "חברה היהודית להתיישבות במזרח". בוה כלולה גם להודעה, שאין שום דבר רוחק מתנו יותר מן המחשבה לטפח כיתיות נפרדת, לגרום להגלה-המחלגה הציונית קשיים או לרצות ב"פיצול הכוחות". אנו מכוונים, להפוך, לעשות דוקא לשאיפות ההתיישבות של הצדונות את השירות רב-העיר ביזטור, על-ידי שבעובדתנו המוקדמת אנו פועלם בכיוון ליצירת בסיס מעשי לפועלות ההתיישבות גדורלה, כפי שה坦נוּהה הציונית בלבד – באמונה זו אנו חרורים – יש בכוחה להוציא אותה אל הפועל.

המרכז בקהלן, כשהו הור מפני השתתפות בחכרתנו מתוך פחד מפני פיצול הכוחות, השתמש באוטם הנימוקים עצם, שהשתמשה בהם בשעתה התנועה הסוציאל-דמוקרטית, כשהזהירה את החברים מפני פיצול הכוחות על-ידי השתתפות בגודות המקצועיות ובחברות שיתופיות, ואני הושב, שהוא טועה גם אותה טעות עצמה. בסוציאל-דמוקרטיה

למרדו בgmtים לדעת, כי העבודה בשטחים נייטראליים אינה מחלישה את המפלגה, אלא מחזקת אותה הרבה מאד, וכי היא רוכשת קודם כולן חוגים חדשניים בשבייל השאיתו המריניות; וכן נשתקו אותו קרייאות-זורה. אין לי ספק כי גם התנועה הציונית מתנסח בשאייפותינו שלנו אוטם ניסיונות טובים ומעילים.

כברכת ציון

המסור לכם מאד

ד"ר פרנץ אופנהיMER

אל תיאודור הרצל

ברלין, 21 ספטמבר 1903

אדון וידיד מכובד מאד!

את הפיקוד על המשלחת אין אני יכול לצעיר לקבל, משומ שאי אפשר לי עכשו לקבל כאן חופשה. אנו עומדים במישרין לפניו התגעטו של מפעל גדול בעל אופי פילאנתרופי, שבו אני משתף פעולה במידה ניכROLית. בתורת משוטט נלהב מלידה התייחסות מctrף ברצון לכת עם המשלחת, אם גם לא בתור מפקד, משומ שאיני ראוי ומוכשר לכך. אקווה שאוכל להציגך למשלחת נוספת יותר. לפי שעה אני עובד עם וארכורג מבחינה עיונית.

באמצע يول' יצאתי מן הוועד המפקח של "חברה היהודית להתיישבות במזרח", ולפניהם, כשייבלחתי את מכתבר, הגשתי תלונה נמרצת מאד. מנהלהענינים התנצל בכך, שלא הבין כראוי את הקביעות של החוק, אני מיפה את כוחך, כמובן, לעשות בהדרותי זו כל שימוש.

הריני מאמין לך בכל לבבי הטבה בכראיותך. אני עובד כמטרוף על "מארבס" שלי.

במסירות נלבכת

שלך

פרנץ אופנהיMER

אל תיאודור הרצל

ברלין, 25 באוקטובר 1903

אדון וידיד מכובד עד מאד!

היום היתה אספה כללית של "חברה היהודית להתיישבות במזרח". נודע לי אגב כך, כי יציאתי מן המועצה המפקחת גרמה לחברה נזק כבד יותר ממה שפילתי ורצתי,

אל תיאודור הרצל

קלין-אייכהולץ, מחרוז פוטסדאם, 21 ביולי 1903

אדון וידיד נכבד מאד!

שום דבר באמת איינו רחוק ממנו יותר, מזה שארצה להכביר על מטבח המסובך; ואת מוכיחה ההתחלה של חליפתהמכתבים שלנו בהירות. נוסף לזה אני מתפעל ביותר מכויההקסמים שלך, המטייל עלי כמעט מושך, וזה הוכיח שגם אתה יודע לנוהג בידי אחת ביסודות נפרדים ומתגדים כליכך, מזרחה ומערב.

אך גם אתה אין מקל עלי, שאוכל להסביר אותך. עכשו צריכה "חברה היהודית להתיישבות במזרח" לא להזכיר בהודעתך, בשעה שבהתחלת צריכה היהת להוות בדיקת נקודות היסוד. אולי אומם לך, הרי יהודיה הגדית מצדי כלל אינה נוכח, מאחר שלפני כמה חודשים מסרתי הודעתה, שאתה הסכמת לה וידי וועלט" הרפיש אותה, כי אני ציוני. אולם אני מורה, כי בפוליטיקה יתכן לעפומים, שהדבר הבלתינוחז מבינה הגינוייה יהיה נחוץ מאד מבחינה מעשית, ואני רוצה להיענות לך עד כמה שאפשר. לי נראה תצורה המתאימה ביותר הצורה הזאת, שהנהלתה המפלגה, הרואה צורך להשיב על שאלות שוניות שהגינו אליה, תפרנס מתחום מכתב פרטי של ד"ר פרנץ אופנהיMER אל ד"ר הרצל, במתןrights מצד כתוביהם, את הפסקה הבאה: "אתה יודע, יידידי המכובד, כי אני הנני ציוני, ואני עומד בתוקף על הקרקע של תכנית באול, כפי שמשמעותם גם מהודעתתי מיום... שנדרסה ב'די וועלט'. אני מוכרכה להוסיפה, שאיני יכול להסביר איך אחריו קישגב יכול יהודי שלא להיות ציוני אולם השתייכותי אל המפלגה הציונית] אינה יכולה למנוע אותי לקדם גם מטרות אחרות, בין הן יהודיות ובין הן אנושיות-כלליות, ולעבור למען בכל כוח, כל עוד הן אינן מביאות אותי בסתרה אל 'האני אמיתי' הציוני שלי. על כל פנים יכול אתה לסייע בכיתובו עליכך, כי אעמיד את כוחותי הצעונים בשירותו של העניין שאתה מנהיגו, וכי לא אתיחיל בשום דבר, העולול להפריע למשימה הזאת, הראשונה והחשובה ביותר. להפרי"

אני חשב, שהפרוסום הזה נותן מבחינה התוכן כל מה שאתה רוצה, וכי מבחינה פורמללית היא חוסכת לי את החורה הגדית על דברים שכבר אמרתי.

אני מצפה להוראות מך עד מהרה. עידין אין לי לא המנדט של ציר ולא המנדט

אל תיאודור הרצל

ברלין, 30 באוקטובר 1903

אדון וידיד מכובד מאוד!
 שום דבר אינו יכול להיות רחוק ממי יותר, מלחשוב שאתה "עקבן צר-מוח". דוקא
 שם ככתבתי אלקיך, בשכיל להכיר ולדעת את הנימוקים המעשימים של סירובך,
 שציפיתי להם בוגראות, ואוכל ליזינג את נקודת-ההשכמה שלך. ואין אתה מקל עלי
 דוקא את הדבר הזה, אם אתה כותב אליו, כאלו אתה רואה אותי כדמות רופפת
 ומונדרת, הנענית לכל השפעה. עם האנשים של "החברה היהודית להתיישבות
 במזרח" גמרתיך, פעם אחת ולחטميد ו-sans retour; אבל נגד העניין שלהם לא היה לי
 מעולם ואני לי עתה שם התנגדות – עקרונית! אם אפשר "בגינdon דידז'" לומר מהו
 נגד הארץ הבאה-בחשון וכו', אין אני יכול לשפטו, ומשום-כך בקשתי ועדין אני
 מבקש להכיר ולדעת את הטעמים להתקנותך, שהם הרי בלי ספק עניינים. הריני
 מוכחה לומר לך בגilio-ילב, כי הרמו המועט של מכתבי היום איננו מספיק לך. מפני מה
 "אי-אפשר"? מטעמים של מרגיניות, של האקלים, של הגינה או של החקלאות?
 אם הטעמים העניים שלך נעוצים בהנלה, הרי אפשר לעזוק הגרמני להחלה
 ביכולת את הנהלה ואת המועצה המפקחת של חברה רשותה, הריני מבקש עוד פעם
 שתואיל ותשלח לי ידיעות מפורטות.

ברכות יידידות
 המסור לך
 פראנץ אופנהיימר

אל תיאודור הרצל

ברלין, 6 בנובמבר 1903

אדון וידיד מכובד עד מאוד,
 יש לי ההגשה הבלתי-געימה, שאני מורת לך את העצבים, אבל אין לי עזה נגד
 זה. אני עצמי החזקי בידי את מכתבו של הפקיד מקפריסן, שבו הוא מעמיד לרשותה
 של "החברה היהודית להתיישבות במזרח" אדמה במחיר של 6 ליש"ט לכל אcker.
 ה"בלתי-אפשר" שנאמר לך יכול היה איפוא להתייחס רק אל ההתיישבות הגודלה.
 ככלمر אל הציג'רט, אבל לא אל ההתיישבות הקטנה.

הדבר מסתבר לפני כדרקמן: לי קפריסן יקרה ולא-יקירה בדיקך כמו כל נקודה אחרת
 בעולם, והיינו לך לי לחולוטין, היכן ייעשו הניסויים המוקדמים, שאני חושב אותך
 להכרחים,ומי יעשה אותך. אבל אני חושב אותך להכרחים: תכנית הארגון של "החברה
 היהודית להתיישבות במזרח" מוצאה מני, הם גם מדרמי ואני יכול להתחחש לה. לא
 יכולתי להימנע מלהבטיח לפرسم הורעה פומבית, שבה אני קובע, כי הפתורתי

וכי הסיבה לכך נועיצה בזה, שתולים את יציאתי בטעמי עניינים, מקום לתלותה
 בטעמי אישים. אולם על כך אין מקום כלל לדבר; אתה יודע – ואני סוכר כי בסיסו
 של דבר אני תמיינדים אתר בזה – מה מאד היתי רוצה להעביר בניסויים את צורת
 הארגון של ההתיישבות הציונית העתידה, קודם שמתחללים בהגירה ובהתישבות בקנה-
 מידה גדול. אין אני יכול ממש כך, כארם ישר ומהבר האחראי של התכנית המקובלת
 על "החברה להתיישבות במזרח", להשתמט מן הדרישת ש蛰יר ברבים, כי הפתורתי
 מתפקיד רק משום שעבודה משופחת עם טritisches אינה נראה לי כדאית, אולם את
 הרעיון אני רואה כאן גם עתה טוב ומכיא-ברכה, אם התנאים החיצוניים לכך קיימים.

במקרה של הצינונות נראה לי בשעה זו האפשרות לעובדה לעשות נייטראלית עוד
 נוחה יותר. אונגרה געשית לי, ככל שאני מרכבת ללמידה עלייה, פחות קרובה לוודאי:
 והתקווה לקבל במהרה צ'ארטר בשכיל ארץ-ישראל, הרי גם היא מצטמצמת. מלבד זה
 אין ישועות ונחותות בידינו, עד כמה שאני יכול לראותו כי-^{redistuo}, ולפיכך זה נראה לי
 דוקא לא כבלתי-דיפלומטי, על-ידי נייטראליות יידידות ביחס אל ניסויים בלחתי
 הפופולריות וכוח-המניגות שלך להצליח ממש ימים רכיבים להוכיח יחד את המונחים
 בmorah בתקנות בלבד, בזה בכלל זאת אינני בטוח, עם כל החקירה וההערכה אלקיך.

כפי שאני זכר, כבר הפניתי פעם אחת שאלה אלקיך, אבל לא קיבלת תשובה
 מפורשת. האם מותר לי לבקש מפרק עתה, לזכותו עתה? אמי מוכחה
 לפחות לרעת את נימוקיך, אם אסור לי במצב המכלול הזה לצעור צעד אחד, העולל
 להפריע לוחגים שלך. ביחוד מבקש אני מסירה מדויקת יותר של הסיבות המעשיות נגד
 קפריסן. כשם שתהיה חסרת-יחס המחשבה, להפנות את הצינונות בשלמות אל קפריסן,
 כן נראה לי ביסודו של דבר האי מתאים לניסוי מוקדם, שכן הדגל האנגלי נתן לי
 "בighthונת חוקים במשפט הכלל" בmirra מספקת. מובן, השאלה אם הארץ, האקלים,
 המצב המשחררי וכיוצא באלה מתאימים, היא שאלת שחיברים להסביר עלייה המומחים;
 אולם אם יתברר, שהתנאים האלה נתונים, הרי אני מאמין, שיש כאן קרקע טוב
 לניסויים. – – –

את השיקולים האלה היתי רוצה למסור לך פעם לחשומת-לבך, עם הבקשה
 היידידות ביתור, לפתח לפנייך, אם אפשר, שכח אוכל להישאר נאמן להשפטין,
 בלי להגיע אפילו לירוי ניגוד מדורמ-הבלבד אחר, שאני שואף בכנותו למנוע אותו למען
 הדבר המשותף לנו, אבל גם למען היחסים הנלבכים שלנו.
 אטמול הופיע "מארבס" שלו. עשה נא משחו למען הספר הזה. הרי זה נשק נורא נגד
 הסוציאליסטים היהודיי האנטי-ציוני.

ברכות יידידות
 המסור לך
 פראנץ אופנהיימר

מתפקיד ריק מטעמים אישיים, אבל לא מטעמים ענייניים, משום שכמו אן גם עתה יש לי אמון בארגון שני עצמי הגתי אותו, אשר בתנאים חיצוניים נוחים ובנהלה אחרתית מן הכרה שהיא מצילה.

שאיפתי היה לנוכח את הורעה הזאת, שאין להשתמט ממנה, באופן כוה ששם ארים לא יכול לחשוד שיש בה עוקץ מופנה כלפיך. בכך אני מבקש ממך לתמוך بي, ואני מוסר לשיקול-ידעתך את הצעעה הבאה:

אני כותב בשביל "די וועלט" מאמר, בערך בכותרת "ニיטוים מוקדמים" או "התישבות קטנה בשירותה של הציונות", שבו אני מסתיג במוחלט מזה, שיראו בהתיישבות הקטנה מטריה. כמובן זה היא אמצעי הכרחי למען התכלית של המטרה הציונית הסופית, של ההתיישבות הגודלה, וזה גם כנסי מוקדים לשם מציאת השיטה הארגונית והמשקית הטובה ביותר, וגם לשם הכשרת מהנה של סמלים ועובדים פשוטים. רק מנהלת מתוך כוונה זאת, יש לה להתיישבות הקטנה טעם ויש לה עתיר, וכך-ככל - קשר אל הציונות. אם נסתכל בה בתורת תכלית לעצמה, הרי אין היא אלא פילאנתרופיות חסרת-טעם מול שאלת סוציאלית גדולה. אבל יש צורך להשתמש בה בידיעת המטרה, כאמור ע"ש תכלית היחידה להושיע, כמובן, יש להסתיע בה כנסי משקי טהור. - - -

אני רוצה לדון בבעיה זו את מבחינה אקדמית בלבד, ובמקרה המיוחד של "החברה היהודית להתיישבות במזרח" לנցעך ורק דרך-גב בקרירות ובספינות כייס לאמצעים שלה באנשים ובכסף,icum וזה אני רוצה ואני יכול להעלות את חששתי הכבדים. אם אתה עצמן תסביר אחריך בסוף-דבר קצר, כי התישבות-קטנה המובנת בדרך זו אמנים אינה ציונית, אבל לטובתו של העניין יתכן כי ציונים יעסקו בה באורח פרטיאלי שם ניסיון, קיזרוו של דבר, אם אתה תשמעו לה את הד'-posse tolerari, הרי לא יישאר שום משקע בעלי נועם בכל המעשה הזה, אויבינו יקבלו באופן אישי בעיטה חזקה, והענין הטוב לכשענו לא יהיה נזוק, וייעשה פחות או יותר שלנו, ולפחות לא יוכל להשתמש בו לרעה בנגדנו. אקווה שההצעה זו את תוכה להסתמך.

השולן הערמוני טריטש הריה נראה את ריה אבקיה-השרה. הוא נתן לעשות את עצמו ליו"ר הנהלה בלתי-ינטול-פליטורי עד שנת 1906.

בברכות נלבבות

המסורת לך

פראנץ אופנהיימר

אל תיאודור הרצל

ברלין, 12 בינואר 1904

ידיד מכובד מאד,
麥תבְּךָ נעלם זה זמן מה לגמרי מעניין, ורק היום, כשהאני מסדר את חליפת-המכבים
מגיעה אל תודעתה המחבשה, אלו השערות וטענות בלתי-ינשומות הפיז כאן טritis ובה
חדש. לשווה אני מיגע את מוחי למוצא איה גרעין של אמת העשי בכל זאת להיות

כלול בערמות-השחת הוצאה של דמיונות.

הודעתתי לו עכשו, כי אנער אותו בתוקף רב מtower חוצני, אם יזכיר אותי עוד ורק
פעם אחת ויתירה בצייר בקשר למפעלותו. מלבד זה, כי אם אנתן את ההסברה שהוא
דורש ממני לבירור היחסים שבין החברה ובניין, אהיה אנוס להביא בנימוקי לא רק
טעמים אישיים, אלא גם טעמיים מעשיים, ממש שאתה רואה לצערך מראש, שהכספי עתיד
ללכת לאבור. ולבסוף הודעתתי עכשו גם על יציאתי מן החברה.

עדין אני חוכך ברעתתי, אם אני צריך למסור הודעתה כזאת, ומושם כך אני מבקש
מך, להתייחס אל המכtab הזה לפי שעה כאל עניין סודי. הדבר הוא למעשה מעשהך,
שהמנה של החברה השתמש בכקס' שנכנס עד עתה בחולקו הגרול בשבייל תעומלה וגמג-
על כך לא ידעת כי כולם עד לאספה הכללית - לתשלים שכרו של האדון בראש. אם
התעומלה תצלית, דבר שאני מטיל בו ספק Mao אני מכיר את האדון טritis הכרה
מדוקית יותר, הרי הכל טוב, ואם לא, הרי תבוא התבוסה לא רבת-יכבוד ביותר. אםacea
אייפוא עתה עם הצהרה המבאהירה הכלול בヰסודוֹת, הרי ייחסו לי בוגדות את איזה-ה策לה,
מה שהייתי רוצה למגנו. אינני רואה סיבה, ממש מה אני צריך לשמש לאדונים האלה
פרוגד להסתתר מהאריו או כמטרה לכדרום.

אולי רק תפרנסם במקום בולט של "די וועלט" את ההודעה הפושא על העובדות, כי
ד"ר פראנץ אופנהיימר, שעוזר בקייז התפטר מתפקידו כחבר בוועדת-המפקח, הודיע עתה
גם על יציאתו מן החברה.

בברכות נלבבות למשפחתי ולידיך בוגינה
פראנץ אופנהיימר

וכל כך עצומים קשיים אלה, עד שnitן להבין שאפילו האופטימיום, שהיה רוצה לעזור ולסייע, נתיאש ורפה ידו. ואמנם אם תביא בחשבון רק אותם הערכיהם שיש להם משקל בהיסטוריה, דומה עלייך שאין ממשה זו ניתנת להגשה. אבל, לאשרנו, פועלים בהיסטוריה העולמית גם ערכיהם וכוחות נפשיים שאין להם מידה ומשקל, עשרי מתח עד כדי כך שיש לאילידם להביא לידי אפשרות גם מה שנראה כבלתי אפשרי. כוחות אלה עליינו להביא בחשבון – וחובני, שמותר לנו להבאים בחשבון. ונובעים מהם כוחות מתוך רגש של יתוויזדות, שלא פג כוחו בקרוב העם שעלינו לגלוא. רגש זה, הנעוץ במסורת עתיקת-הדורות של "בניים אתם לה' אלהיכם" – הוא שעדם להם, יותר בעולם, היא הגירת האיכרים הגרמנים לארצות-הברית שבאמריקה – נדרשו לה שמנונים שנה ויתר, עד שתנישבו 14 מיליון מן המהגרים.

הkowski השני הוא, בתחום ההתיישבות, שנצחך לכונן אליו את ההגירה מטעמים פיאודליות, שנאיהליהורדים; והרי הסקסואים, שלא היו נתונים אלא תחת עולם של שני כוחות הראשונים בלבד, איבדו במאבק זה כל רגש של כבוד-אדם וכל כוח של התנגדות. עדריו קיימת העוברה, שאצל היהודים כל לחץ מלמעלה בא ומעוור לחץ שכגד מלמטה; ככל אשר מרבים לכווץ את הקפיץ אשר בנפש העם, כן גורלה מידת גמישותו לקוף זהה. עדות נאמנה לכך ישמש העצמן להשבלה לאירופה בקרוב פרוטיטאים אלה, שתוך מצוקתם לא פסקו משלחות במצוות דברי החכמה עתיקתי היomin ומלשאבם מעינות החכמה החדשה.

מחוננים בערכיהם אלה, בכוחות נפשיים שאין להרכיבם, יוכלו מתיישבינם להשלים – כך אנו מקוים – את אשר חסר להם מבחינת הכוחות הגופניים. ועוד ערך עליינו להביא בחשובו: כוח הגיגועים של אסיריה-תקווה אלה אל ארץ-האבות, שנגולה מידם לפני אלפיים שנה. אותו כוחהגיגועים, שהגלו בת אלפיים שנה הגבירה את מתחו יותר וייתר, אף הוא ישמש גורם כביר להקרים את ההתיישבות הציונית – ורקאותה בלבד. גם אם תמסור להם מרתביינר נאים ביוור בקנדה או בארגנטינה, לא תצליח לעורר בכלכם אותו מתח של כוחות, שתקנה להם ההתיישבות בערבה השוממה ביוור, אם רק יירום בתוכה הירדן וישקיפו עליה הרי הלבנון.

ואם באנו לנואל, בימינו אלה, מעול שיעבורו של פרעה את בני עמו, לבוני לבנים ובוני ערים-סכנות במצרים שבמיינו, ולהבאים אל ארץ זבת חלב ורבש – הרי אנחנו, שהטלו על עצמנו תפקידנו נועז זה, חובה علينا לנתקוט בכל האמצעים הדרושים, שכוחות נפשיים אלה ייאחו בנקודת-העוגן הנכונה, שיוכלו לבצע עבורה יעילה, וימצאו לפניהם מכשולים מועטים ככל האפשר. כל הונחה אסורה כאן אסור חמור: – גורלה האחריות, משותכל להעמיסה על כתפיו של אדם. חילילו לנו, שתקווה זו תביא לידי מהחינפס. מיליון נינים אלה, המיחלים לנואלם ולפרות נפשם, מן ההכרח שישיגו. שאם לא כן, טיפול מהלומת קללתם על ראש מנהיגיהם, והללו יהפכו, בידיעים ובכלא יודיעם, למתחיהם.

כיצד עליינו להגים תפקיד זה? – לשם כך נתכנסנו היום לדין ראשון. ואני נkräתי להגיש לכם, כיסוד לדין זה, תוכחות של מחקרים ועכורה עיונית ממש שנים – אך לא כמסקנה אחרונה של הבינה. רק בזאת אני בטוח: כל מי שירצה לחות דעתו בשאלת יסודית וחיונית זו, יעשה כן מתוך הכרה פנימית, שטיפל הוא על עצמו אחריות כבוד-משקל לפני ההיסטוריה העולמית.

ההתיישבות הציונית ויסודותיה*

על הציונות חוטל תפקיד הכרוך בקשרים עצומים. ראשית, שומה עליה לארגון תנואה של הגירתם עם במנהנו, שמעט לא היה עוד כמותה בהיסטוריה העולמית. כאן מדובר במיליאונים, מיליון נינים הנתונים בעוני ובמצוקה, שיש להוציאם ממקומות מגורייהם בזמן הקצר ביותר ולישבם מחדש; ואילו נזריה-העמים בימים הקרובים לא הקיפו, לכל היותר, אלא מאות-אלפים, שכמותם כמספר המיליאונים ביום; וההגירה ההמונייה הגדרלה ביותר בעולם, היא הגירת האיכרים הגרמנים לארצות-הברית שבאמריקה – נדרשו לה

הkowski השלישי הוא, בתחום ההתיישבות, שנצחך לכונן אליו את ההגירה מטעמים גבואה ביוור, כתוצאה מהתקרטנות השלולה של החקלאות והתעשייה במשך שנים רבות. הקowi השישי הוא, שמבחןת האקלים, טיב האדמה, היבולים וכו' – שונה תחומי ההתיישבות זה שנייו רב מכל אותן הארץ, שתוכנן יצא זרם ההגירה. כמספר הבדלים האלה, בין החקלאות האקסטנסיבית אשר באירועה המערבית על שפע ההשקה אשר בה, מוז, לבין החקלאות התטרופית כמעט אשר בערבה, הוקוקה להשקה מלאכותית,

מוחה – בן מספר הקשיים הנערמים בפני ההתיישבות הציונית. הקowi הרביעי, הגדל ביוור, נובע מטיבו של החומר האנושי, שנצחך להעבידו מארצאות-הגירה ולישבו בתחום ההתיישבות שלנו. המפעל, שיש לבצע כאן, חדש גמור הוא בהיסטוריה רועים-לוחמים, שפרצו מתוך ערכותיהם כדי למצוא לעצם בעמק-ההסף של המוני רועים-לוחמים, שפרצו מתוך ערכותיהם כדי למצוא לעצם בעמק-ההסף של הנהרות הזרומות לשלוות על איכרים צמותיים לקרקע; ואם שכך בטור עובדי-אדמה שלולים, שמחמת סיבה זו או אחרת נעשתה מולדתם צורה בעיניהם, והם יצאו לכrouch לעצם, במרשה ובمعدר, מולדת חרש. ואילו העם, שעליינו לפדרתו מסכבות של דיכוי, הנורא מכל הדיכויים שהיו מכובדים פעם, בזמן מן הזמנים, את עולם על ההמוניים, הינו, אותו היהודים בארץות שאיןן אלא אסיה-המלחזה, שירדו והגיעו למצב נחות-ידרגה, הפקר בעופיה-שם בידי כל תקייזואלים, שכווים ביוזון-המצולחה של מוצקתי-אדם אין למטה הימנה – הלו לא לוחמים הם ולא איכרים, כי אם רוכם כculos פועלם-אומנים עירוניים. מאזו באו הרומים לפני אלפיים שנה ונתקו בחרבם את הירושים, שנשתרש עמי-ישראל באדרמת- מולdotו, הרי מנעו הימנו בכל העולם כולל את המגע עם האסיה-אדמה, והוא המחויר תמיד לענק גנטיאוס את גבורתו שיכל להתרום ולחדש את כוחותיו מקורם. היהודים לא הורשו להם בשום מקום להיות עובדי-אדמה. וכך נתגלו הרכבים, שכיהם הוא עליינו לטפל בחומר אנושי נחות-עדך מבחינה גופנית, ונוסף על כך מנוון בחרפת רעב, במצוקה, בראגה אוכלת ובחשפה חברותית: אכן הללו אכנייבנני רופאות הן בשביל עם חדש.

החקלאות. מחותה של כל אומת-הוילשון נועזה בהשתרשותם של המונחים בתחום אדרמת מולדתתה של האומה – והשתרשות זו רק מתוך החקלאות היא באה. רוצה הצינות ליצור חברה לאומית חדשה, הרוי חיבת היא להעמיק ולהניח את יסודותיה של חברה זו בתחום האדרמה, להכotta את שורשייה במעמד-איכרים עברי. רק על יסודות אלה יושתת בנין איתן של תרבות גודלה. כל מפעל של הטכניקה האנושית רק או נשקפת לו האלה, אם יש במעשה זה משום חיקוי לפעלו של הטבע עצמו: כל התהות אינה מגעת לידי שלמות אלא אם כן היא מותאמת לחוקי-ה��פתחות הגודלים, הינו, כל בריה בפני עצמה מוכרכה לעבור בתפתחותה כל אותן השלבים העיקריים, שהסוג אשר אליו משתיכת בריה זו והתגבר עליהם במשך מיליון שנים. וכך גם כל בריה-היחידה של אומה: אף היא צריכה להתחילה את בניינה במקום שהתחילה כל עמי ההיסטוריה – בישובי-איכרים. ואם נמרה את פי החוקים האלה ונתחילה את בניין הטירה מן הגג, וגם אם נעמידו על גבי עמודים של זהב שווא-פיעל – עתידה הטירה להתמודט וליפול על ראשו. לא ייתכן שניקח המונחים של אומנים ואנשי-IMALACHA, סוחרים ורוכלים, ונעבירם למקום אחד למשנהו על פני כדור הארץ – על-מנת שימושו להתקיים כאומנים, כסוחרים ורוכלים. כי אז נצטרך להעסיקם כפועלם של חרותת ביתית, שייעברו למען בעלי-החיון אדרירים בתעשייה העולמית – וכך נכנים לטור ארץ-הבהירה את כל הדלות אשר במאורות-הוויה במזרחה-לונדון ואת כל העוני אשר בעירות גליזה ובכפרירוסיה הנרחבים, המתרכבים ומתקשים עצם בשם "ערים". והוא תפקידנו הוא, להפוך: ליצור בארץ בחירותנו עצמה, ובמהירות ככל האפשר, שוק בשבייל תוצר-IMALACHA, נרחב ככל האפשר ועתיר כוח-קנייה גדול ביותר. ואם כן עליינו לישן איכרים, במספר רב ככל האפשר, ולהבטיח להם קיום-של-פריחה שאנו ואיתן ככל האפשר. בדרך זו נוצר בכל כפר מרחב וקיים-ביבן בשבייל המוני אומנים, שייחיו מעורף תוצਰתם של האיכרים וישראלים בכשרון האומנות הטובה עליהם. בדרך זו נוצר בו בזמנם ערים רבות, מקום וסיבבה היונית לאוכלוסייה עירונית. והוא סוד ההכרה העמוקה, שהגעתי אליה במחקר המדעיים-הכלכליים: הרצויה לייסד ערים, עליו לייסד תקופה יישובי-איכרים.

ג. השקפת-היסוד השליישית בהתיישבותנו היא: האדרמה תהיה ותישאר לצימות קניין הכלל כולם. כי ל' הארץ... כי גרים ותושבים אתם עמרי" – כלל זה מן החוקים החקלאיים של עמי-ישראל מיימי-קדם עליינו להחויר ולהחיותו בצוורה מודרנית. חוקים אלה מסרו את האדמה לעולים בידי השבת או העדה הרכפית, והללו לא החזקו בה אלא בחזקת פיקדונו Mata האומה כולה. העולם העתיק לא ידע אמצעי טוב יותר לשמריה על שוויון הכלל בקניין-הקרקע – ובכך עירון זה ראו, תוך הכרה ברורה, יסוד יחיד לקיומה של אומה בריה – מהתקנה, שכל חלקי-אדמה, אם מכורה ואם מושכנת, תחוור לידי המנהלים בזמנם מסוים, בשנת-הדורות, בשנת-הדורות. וווקא ממש שתקנה זו ולא ניתנה להגשה, כי גברה ירע של בעלי האחוות הגרומות והללו ירעו למנוע את קיומה – רודוקן מכאן נבע אבדון עצמאיו של עם ישראל, בשם שבאה כליה על ספרטה ורומא. הנה הסיבה העמוקה לכל סבלותיו של עמו הנורוד. ומפני סכנת האסון הזה עליינו להישמר. ההיסטוריה של אלפיים שנה שעברו מאי היא שמקנה לנו את המכשיר לכך, מכשור טוב ויפה מתקנת היובל. כל הארמה אשר בתחום היישובים, זכות-הכבלות העולינה עליה תחא נתונה בידי האומה כולה; כל מתיישב לא יהיה אלא וחכם, שיחוך

ואלו הוא, לדעתו, השקפת-היסוד, שההתישבות הציונית צריכה לשאות להגשה: א. חובה עליה שתהא מבוססת כולה על עורת עצמית. עורה עצמית לפי תפיסתם של תיאורטיקנים הגרמנים בתורת השיטופיות, כאמור: בឋאליך של חיים כלכליים סדריים אין מוגר מוכשר-לעבורה יכול להסתמך, בכל מה שנוגע לעניינים חמריים, אלא על כוותויו העצמיים.

אך אין עיקרונו זה נפגע כל-יעיר, אם נוסף לו כמה וכמה הקלות. על-ידי כך יגיע רק לידי שלמותו. קודם כל, גורם מסוים לו ישמש מה שאוהב-הבריות הגROL והפיקח וויקטור א. הובר כינה בשם "עירה אристוקרטית". כאמור: אותו סעד רוחני, שהמשק מקבל תוך הרכותם החפשית של משכילים ומומחים מצועים. שנית, עיקרונו העורה העצמית ישיג את שלמותו עם מתן סיוע של אשראי, שיתאים כל-צרכו למידת הבסיס האשראי שיוציא בישוב החדש.

לפי זה יקבע הכלל, שהסתדרות הציונית צריכה, מבחינה עקרונית, להגיש לעניינים שבונאים הולואות לא-ארדיבית, ובמידה שיפיקו לכך האמצעים העומדים לרשותה – גם תצערך להקציב להם תמכות, שיווכלו לעזוב את ארץ-מלודתם החורגת ולעלות למולדת החדש. אבל אחר-כך מחייבת ההסתדרות הציונית להעמיד גם אותם על רגליהם הם, שיישענו רק על כוותיהם העצמיים, כוחות הגוף והרוח גם יחד. אבל אין פירוש הדבר, שמוטר לה לשלחם לתוך המערכת, מערכת-היחסים במשמעותם לנפשם שייאשמו בכישלונם: קודם כל, צרכים טובי האנשים במחנה הציוני לעמוד לימין המגשימים בעדריהם הראשונים ולסייע להם תמיד בצדקה והדרוכה מקצועית. ושנית, צריכה ההסתדרות הציונית להעמיד לרשויות היישובים החדשניים אמצעים כספיים בראיבת נסוכה ובתנאי-פירעון נוחים ביותר, לפי ההיקף של בסיס-האשמי שיוציא עם ההתיישבות עצמה. אבל מตอน נדבות סתם אסור בכל חומר הדין. נדבות לא תוכל לפטור בעיות חברותיות: נדבות עלולות לשבור את חוט-השדרה של כל עבורה משקית, את כוחה של האחירות העצמיות; ככליה הן מביאות על הורעים המועלמים ביותר. אפשר שבמקרים של פגיעה-בעונה של שידפון או במרקחה של דלקות וכו', יהיה צורך מตอน סיוע מממציעי הכלל, מעין ביטוח הדדי הנהוג בכל מדיניות תרכותיות, ולאין בו שום פגם. אפשר כי עד שתתגבר כראוי כוחם של היישובים, יהיה צורך להקציב תמייה להחזקת זקנים, נכים וחולמים. אךתו לא. בשאר העניינים יש להגישים בכל חומרת העקבות את הכלל: תושע לך ירד ויושיעך אלוהים: אסור לחוטין, שבלבו של המתישב יתעורר הרגש כאילו עומדים מאחוריו אדונים עשירים, בעלי-החיון, המוננים תמייר לעזוב עמו, לשחוב ולהוציא את עגלתו אם תשקע בכווץ. הניסיון בהיסטוריה הכלכלית מוכחת, כי רגש כזה, שהנה עומדים מאחוריך סומכי נופלים ותומכי נכסלים, הוא עצמו מצמיח עוני ומזקקה גם בתנאים חיצוניים טובים ביותר; ולהפוך, הרגש שאיתה יכול לא להסתמך על כוחותיך שלך, עלול להצמיח עושר גם במדבר-שםמה. ואוי לו לאיש רקה-להכב ונטה חסר למעלה מן המירה, שטובתו של-אב-מקוםה עתידה לקלקל את המפעל והגדל המוטל עליינו. לא טובча מפרקת הרים, כי אם רצון תקיף ועז כחלמיש-צורך. ולא לחינם אומר הפטג העומי, שיש בו מקשיות-הלב אך גם מן האמת: "אנשים טובים אין מקום אלא בבית-המועד לטובים".

ב. השקפת-היסוד השנייה צריכה להיות: ההתיישבות הציונית תהא מבוססת על

את חלكت אדרתו בחכירתו יירושה מאות החברה השיתופית אליה הוא משתייך וישלים ומיהיכורה בשיעור קבוע שאין להעלתו. את חוותה החקלאית אין לבטל, כל ומן שהמתישב ימלא את חובותיו האורחות-המדרניות כלפי האומה, והכלכליות-החברתיות כלפי עדרתו. צורתה הנקניין הזאת, שבאה לידי הגשמה, בלתיימוסלמת אמן, בכל חקי העמים העתיקים, מקנה לו לאדם את כל ה יתרונות של הנקניין המשמי בקרקע, ועם זה נקייה היא מכל התקלות הטבועות בו בקנין וזה. נתנתה היא לו ביחסו מלא בקנין, מעניקה היא שלמות של קשרי-IMALDT לא-איןטקו והשתרשות عمוקה באומה ובנרי, זו המכשירה את האיכר לאחוב את שדרו בכל לבו ולעבדו בכל כוחותיו, ועם זה גועלת היא דלת בפניו החשתקעות בחובות, שככל ארצאות שליטונו של החוק הרומי-אי הריה נוטלת מידי האיכר את פרי עבדתו החരוצה כדי להכניסו לתוכו לוע הרנטה הקראונית. וכן מונעת צורת קנין זו بعد התפוררותה של אדמת האיכר מזה, ובعد ריכוזה בידי ייחדים מזה – אותן התופעות, המפלגות את העדה הכפרית לשני מחנות מנוגדים: כתה-איצילים והפרוטאריאנים, וטור כדי כרך הורותון הנקניין, רק הוא יכול, לפי עדותה של ההיסטוריה, לחסן את העדה ולשמור עליה מפני פגעים מכל המינים. צורת קנין זו משמשת תריס בפני הפרוטראיזיה, הדוחפת את המוני האוכלוסייה הConfigurerת הענייה אל העיר וכאן היא מנתחם לעברירב עצום, המתנון ניון גופני ורוחני גם יהה, וטור רעבי-היצע לעבורה-ה███ירה מכיה היא לעולם את כל התופעות של הקפיטליום. הנקניין השיטופי בקרקע משמש ערובה לחופש ולאחווה בתוך מעמד האיכרים, שילך ויעלה משלב לבבון בריא וטוב מהינה מוסרית ומידנית כאחת, גם של המקצועות העירוניים – ורק מכתיב הוא, גם מבחן זוז, חופש ושותפות-אחים.

ולא ייתכן כלל, לדעת, שהצינונות תבחר לעצמה שיטה אחרת. אילו רצינו למסור את ה الكرקע הנרכש לידי בעליךון עשרים, הרי, קודם לא יספק מקום כל-יעיקר בשביב המוניה-העם המצחפים לגאולה; אכן, זה טיב הרוכש של אחוזות גידולות, שהופך הוא את העולם לשם: אין בו אף חלקה מה מאכו-הקליטה של התיישבות-האיכרים הועירה, שכורכה בה גם התפתחות עירונית עשרה. שנית, עליידי כך לא נעה אחרת אלא נפק פרוליטאים עירוניים לפROLITARIIM קלאלים, מנונים יותר מן הראשונים. ואם נחלק את האדמה למשכאי-איכרים וערים לפי החוק הרומי של הנקניין החפשי, הרי לא רק שנכenis ביחס עם והוא את מקור כל העוני והמצוקה, שחוק זה של מדינת-ליסטים הביא על העולם כולם, ולא רק שנקטינו שוב במנידה נוראה את כוח קליטתו של תחום ההתיישבות בשביב עולמי חדשים – אלא נרדدل בעצם יידינו את הנכס החשוב ביותר: את כוחו העצום של בסיס-האשראי שתיצור התיישבות השיתופית. שכן בהתיישבות זו הכלל בילו הוא שנחנה מעליית ערך-הקרקע, וזה שగדל לפי הרכיבו של צפיפות האוכלוסין; והכלל – הוא שיכול להשתמש בעליית-הערך הזאת כדי לגייס את האמצעים הכספיים העזומים, הנדרשים להשלמת המפעל. והרי היהודים במערבי-אירופה לעומת לא ימידו לרשوتנו את האמצעים הללו כנדבת-חסד. והנה, אם נמזור את

הקרקע לרשות הקניין המפרט, הרי ערכיה-הקרקע העצומים הללו – פרדי הישגיו של הכלל – יפלו בידי ייחדים, ולא יגיעו לעולם לידי שימוש לתועלת הכלל, כי אם למטרות פרטיות; ובסיומו של דבר שוב לא נועו לעולם מתוקפת התחולות בלבד.

הרי שעלינו לקבוע בתחילת מפעלנו: יסוד יישובי-איכרים שיתופיים. וזה ה יצא המוטל علينا מטעם ההיסטוריה, המדע הכלכלי והמסורת של עם-ישראל גם יחד. וכי צ'זם המפעלי?

הנה התשובה. על ה الكرקע שנרכש לצרכינו צרכים אלו למתוח רשות של ישובי איכרים.ומי שרצה למתוח רשות – מה הוא עשו? תחילתה הוא תוקע יתרות באוטם המקומיות, שביניהם תשטרע הרשות. אחריך הוא מותח בין ה יתרות מיתר-חכמים וחוקים וקשר בין המיתרים קשוריותם, וכן הוא מתקין רקע של מעשה-הראש, שנitin לשכלו ולשפכו, לפי הצורך, שיורו חותמים דקים יותר בתוך מערכת החותמים הגסים. וכך צרכיה להיות גם שיטנות. תחילתה עליינו לרכוש בכל חלקי הארץ, עד כמה שיגיעו האמצעים שבשותנו, שטחי-אדמה גודלים; לשם כך עליינו לבחור בכל האפשר בשטחים, שלפי טיב האדמה ותנאי החיים מבטחים הם מראש סיכויים מסוימים למידת הרנטבליות של החקלאות. החלקים הטובים ביותר בקרקע אלה יפותחו כמשקים שתופפים גדולים, לפי השיעור שייקבע עליידי מומחים מעולים. והתפקיד הראשון במערכות פועלות-ההכנה של הסתרדות הציונית יהיה להבטיח לעצמו מומחים כאלה במנין הררוש, עד כמה שאפשר יהודים, אך בגין ברחה גם גודרים. עליהם יוטל לתכנן תכנית המשק בשליל האחווה החדש, לעבד תקציב החוצאות, להכין תכניות לבניינות, לקבוע מספר המוכנות,כמות הזרעים, כליה-העכורה, בהמות ועגלות, וקדנס-כול יהיה עליהם לקבוע את מניין המשפחות שיש ליישב במשק החדש.

באוטו ומין יש לבחור מועמדים להתיישבות מtower האיכרים היהודיים המצוים במספר רב בגליציה, ברומניה וב erosיה, להעבירים ממוקם מגורייהם ולהביאם ארצה. צרך שהללו, בכואם למקום יישובם, ימצאו כבר בניינים עומדים על תלם, לשיכון ולמשק. ואף יש לדאוג לכך שמועד הגיוס ארצה יחול בעצם עונת ההתחלה של העבודה החקלאית, כדי שיוכלו לגש ת מיד לפעלם. תחילת, כדי למנוע תבואה כלכלית, לא ישמשו הללו אלא פועליס-שכירים קבועים במושב, שייעסקו בעבודה מסוימת לפי הוראותיו של המומחה המנהל ויקבלו תמורתה שכר מסוים, לפי תנאי המדרינה, שיספיק כל צורכו למחיתם ולמחית משפחתם. אך יאמר להם מיד, כי בקרה שיושגו במשק עדרפים – הינו רוח נקי, אחרי ניכוי ההוצאות לתשולם שכרי-העבודה, בעד חומרם, בעד ריבית של קרן ההשקעה, וכן ניכויים על חשבון האינונטרא hei והדום ועל חשבון הבניינים – הרי עדרפים אלה לא יפלו בידי הבעלים, שנתנו את الكرן לייסוד המושב, אלא ימסרו לפועלם עצם. ועוד יוגר להם, כי מיד כשהמושב יהיה למשך פעיל, הינו שיוכל להכנס רווחים תקינים בהתמורה, תימסר האדמה כולה על הבניינים והאינונטרא, במחיר קרזיה-השכעה ללא תוספת, לידי החברה השיתופית שייסדו המתיישבים.

אותה צורה, שבחרנו בה להתחלה המפעל, תסדר מראש מדריך-הגשמה את כל הקשיים הטבועים במליך-הענינים: האחירות לתוכאות בשנים הראשונות למשק, שהן הקשות ביחס, אינה חלה עוד על שכם האיכרים מחשורי-ההוו, שעדין לא התרגלו לצורה זו בהגנתה-המשמעות, אלא הוטלה על המיסדים נתנין-ההוו, היא הסתדרות

הציונית. וכך נמנעת מתחילה כל הودנות לتبיעת נדבות, או למתן הקצבות. השכר بعد העכורה הוא שישמש, בשנים טוכות ורעות גם יחד, לשיטוף צורכי המתיישבים. ועם זה נתן, בעצם ההתחלה, עידוד מלא לאחריות, להתעניינות חיונית בגורל המשק. קיזרו של דבר: אנו מගשים למתיישבים "סיווע אריסטוקרטיה" ולא יותר.

כדי לחנוך את המתישבים החקלאים חינוך שיתופי טוב לקראת הזמן שיצטרכו לקבל את המשק לרשותם, וכן כדי ליתן להם את האפשרות להשיג תמורה שכרם הקבוע מצרכיהם רכיבים ככל האפשר – נוצרך לדאוג מתחילה לייסוד סניפים שיתופיים שונים, הצד החברה השיתופית המרכזית, וקורנס-קול תינתן הדעת על ייסור צרכניות. חברה שיתופית-מסחרית גורלה תקנה, מקור טוב ביותר ותמורת תשלום במזומנים, את כל תוכרי החקלאות והתשעה שאינן מיוצרת בארץ עצמה, ות郿רם ללא תוספת-מחיר, פרט להוצאות הוכחלה, לרשות הצרכניות אשר ביישובים השונים. וכך יהיו האיכרים נקיים מכל תוספת-מחיר שהשוחרר מהעמסה על כל סוג הסחורות – ושיעורה של תוספת זו יגדל, בהכרח, ככל אשר יקטן חוג הלוקחות עליהםם מבוססת פרנסתו של השוכר. לפי התנאים השוררים בגרמניה יוצא, שצרכנית שיתופית כזו מגבירה את כוחה נקייה של שכיר-הפועל ב-30 עד 50 אחוזים, כאמור: באוטו שייעור עולה ערכו המשמעותי של השוכר על הערך הנומיינלי. מתחילה יש לספק, במידה גדרה והולכת, מאנשי היישוב, גברים ונשים, לשיתופי-פעולה בהנהלת הצרכניות, כדי שתתרגלו משך הזמן לקיים שני תפקיים קשים: כיצד לעורוך חשב מסחרי, ומה שקרה עוד יותר – כיצד לנחל אספה כללית בחברה שיתופית וכייזר לכובע את דינניה; והרי שני תפקיים אלה הכרחיים הם לכל משק החקלאי-שיתופי, זה שהנהלו עתידה לעורו ליריהם. וברים אלה כוחם יפה גם לבני סניפים שיתופיים אחרים.

מכמה טעמים בני משקל התיייתי מציע, שלא כל האדמה המיועדת למשק השיתופי הגדול תימסר לעיבוד החקלאי משותף, אלא שתינתן אפשרות לכל מתישב שירצה בכך, לקבל, על אחוריותו ולעבדתו העצמית, חלקת אדמה לגן ולשרה בגודל מותאים, ככל שהיא ביכולתו לעבד בשעותיה הפנאי, שתישארנה לו לאחר שימושה חוכת בעבודתו לגבי המשק הגדול, בכוחותיו שלו ושל בני משפחתו; וסיווע מסוים יינתן לו מצד הנהלת הארץ. וחשובני, שצורה ארגונית זו תסייע להעמק עוד יותר את גושי ההתקשרות אל המולדת. לא מתישב אחד יימצא, שידע לחסוך לעצמו כמה שעות פנוiotות בעבודתו ובעבדות אשטו וילדיו, וינצלן ניצול יעיל כדי לשפר את המצב הכלכלי של משפחתו. ביחיד, אם יעדור ביתו של המתישב תוך הלקת-האדמה המוחפרת לו, שיוכל לזבל ולהעבירה על-ענקלה, ללא הכבירה יתרה, ואם הנהלת המשק הגדול תוכל להשאי לו, תמורה החזרת החזאות נטו, מכונות ובஹמות-עכורה לעובודו וזהירות הקשות. בדרך זו תוקם מסביב למשק המרכזיו שרשרא של משקיעו חקלאים זעירים, שאפ הם ייסדו לעצם כמה מוסדות שיתופיים, אם לצורכי ייצור ואמ לשם שיווק תוצרותם. קורנס כל יתאחדו משקי עוז אלה עם המשק הגדול ויקימו יהיזו מוסד שיתופי להספקת מצרכיהם-המשק, כגון זرعם, שתלים, בהמות לגידול, רשנים, כל-יעבדה, פחים, צורכי-משפוא וכו'. המוסד יוכל את הסchorות, באמצעות המרכז, מנת החברה השיתופית-המסחרית הגדולה וימסרן כמחיר-הקנייה למשקים השונים, שלא יצטרכו, איפוא, לשאת בעול תוספת-המחיר הנדרשת על-ידי המשק

התיווכי. וכן ייסדו משקיעו אלה מוסדות-עכורה שיתופיים, שניהלו מפעלים שונים, כגון מכונות-דיש, בתישמן, יקביין, משורפטישיכר, מחלבות, בתיחסות ליטוכריסטל וועוד; רוחוי המפעלים יחולקו בין החברים, שהם עצם ייהנו מוהנסות העסקים. המשקים יקימו מוסדות-ישוק שיתופיים, שיטפלו טיפול ייעיל במוצריו המשקים, הגודלים והקטנים, יארזם כראוי וימצא למענים שוקים טובים, והחברים יקבלו לידיהם את רוחוי המשחר התיווכי. המשקים יקימו קופות-יביטה נגר שערופות, לביטוח חיים, למקרי מחלת, לokane, לתאונות, לפגעי הטבע, אם ברד ואם מגפות-בקר, והחברים לא יצטרכו לשלם אלא את פרמיית-הטיסיכון, ללא תוספת לבעל-העסק. ויש לשער, שkopוט-היביטה הקטנות של היישובים הבודדים יתאחדו וייהו מוסדות גדולים, שישורי-הטיסיכון שבהם יפתח עד למיניהם. וכך יעברו תהליכי-היחסים של המתישבים בתוך מסגרת עצמאית, שתשתמשם בהם מגן וממחסה אחד. יישוב חקלאי בניו על אדמה זולה, המנהל משקו בהוויה-השקרה מספיק כל צורכו, בהדרcht מומחים מקצועים: יישוב, שכנסתו גדרלה יותרה העדר קניינו נשמרת מפני כל פגיעה, שמתה כוחו הכלכלי גובר והולך, מכיוון שנוצע הוא בהכרה העמוקה, שכל מה שהחברים מייצרים, למעןם ולמען משפחתם הם יוצרים – מותר להגיד בכתבה יתרה, כי עזה יישובית כזו אלה לא-יינשעור מבחינה כלכלית על מושבה קפיטליסטית-פרטית של בעליים היחידים. בתנאים דומים הפכו המורמונים את הערכה הצחיחה ביוותה לגערון השופע עשר עד להפליא וחוש אורייח מאין כמוו.

אתם היישובים הראשונים, שייהיו מנהלים בידי איכרים, פועלים חקלאים, שהודרכו והתמחו בעבודתם – הנם הידות, שהסתדרות הציונית צריכה לתקן בכל ארבע פינות הארץ, תקוע והעמק באדרמת-המולدت, כדי למתוח ביניהן את מיתרי הרשות. ועתה נראה, כיצד יש לבצע את העבודה של מתיחת המיתרים.

כל יישוב, במרכזו של כוח אנושי, של מרץ והשכלה – הוא ישמש לנו נקודת-מוצא, שמתוכו נצא ונגיש נקודות חדשות, ככל שייעמדו לרשותנו אמצעים חדשים, ונושב כהן, ככל האפשר, אך ורק מתיישבים חקלאים. אף נסיף לרכוש קרקעם חדשים ונכשירן לצורכי ההתיישבות, תוך ביצוע עבודות-תניקו והתקנת מפעלי-השקרה, שיוכלו להפרות שטחים נרחבים. ועתה הגיעה השעה, שנינתן את הדעת על יישוב אנשים ממעמד האומנים, שנכניסם קיומ נוח מעבודתם בשבייל המתישבים. יש להקים להם בית לדרירה וסדנה למלאכה, ואף להקצתם להם חלקה של אדרמת-גן; הם יפרעו לחברה השיתופית המרכזית את דמי הקרן והריבית של הוויה-הקנייה וכן מחיר-הקנייה בעד הקרקע, ותינתן להם הרשות להצרכם לחברים לכל המוסדות השיתופיים. בעילימלאכה אלה, שיתישבו על אדמה זולה ויימוד לרשותם שוק אינן מבחינה יכולת-הקנייה, ואף יהיו מצידים באמצעותם – הם יהוו מעמד עצמאי בתחום המושב ויסייעו מכמה בחינות להתקפותו. הם ישתמשו צרכנים נוחים בשבייל כמה תוצרים חקלאים; הובל ממשק ביום ורפתם יביא תועלת לאדרמת המושב כולם; בימי הקציר יהוו מהנה של כוחות-יעור זולים, מפני שלא ישתמשו בהם אלא לזמן קצר בלבד; והעיקר – תינתן כאן האפשרות להגביר יותר ויתור את מידת האינטנסיביות של המשק, לפי החוק הידוע מאות יוזhn פון תינגן, שהאנטנסיביות גדרלה עם צפיפות השוק. קיזרו של דבר: מונעך

ונכל להכנסים לתוכן הארץ מתיישבים חקלאיים חדשים ולישם בהתישבות צפופה ביותר; והיגרנו מכרעת מכרעת לגבי תעודתו של מפעלנו: עלייה גדורית, שכן עליינו לקלוט הרבה והרבה יהודים.

בינתיים יקומו היישובים החדשים, יושבי השלב השני, אף בהם תחילת העבודה החקלאית. ואם גם ייחידת החקלאות בהם תאה קטנה במקצת, הרי יהנו מן הניסיונות וההישגים ביישובי השלב הראשון, מפעולתה של החברה השיתופית-המסחרית הגדורית, שתהא כבר מפותחת כל צורכה, מדריכי השיווק והחפצה וכו', אף יהנו מן הערכיהם המוסריים של ביטחון ההצלה ושל שלמות הרוח השיתופית. כדי להגברת הלידות זה, נשפי על החברים המנוסים ביותר ביישובי השלב הראשון, תוך שנזיג להם שיעורים גדולים יותר ברוחו הנקי, שישכימו לעבור ליישובים החדשים ולפעול בהם בחינת מפקדים על הטירונים, וכך יוקם בכל יישוב חדש מחנה של פועלים ותיקים-מומחים, שנתנו ונתמכו התמחות טيبة ביותר בעבודה השיתופית. את מקום של אלה ימלאו, לפि הצורך, מתישבים אחרים שיבחרו כוחה מבין חוגי האומנים, מתוך שהתחשקוותם עד עצםו תשמש ערוכה מספיקה לכך, שאמנם מוכשרים הם לשאת בעול התלאות של העברוה החקלאית, כגון סבלים או כורדים, או גם פועלים אחרים, חסונים ו/orויזים. הללו יצטרפו לשירות הפועלים החקלאים המנוסים, וכך יצלו שוב לסלע לעצם את כוח התמדדה והוריוות הטכנית, הנדרשתם לעכורותם. וגם ביישובים חדשים אלה יוצעו נספ' ליישובם של אומנים עירוניים במספר רב.

אליהם המשתרעים, שההתישבות הציונית תסתמך, כדי לשורר בהם את חותם הרשות. עד אז בוודאי נוציא כבר את כל האמצעים העומדים ביום לרשותנו; אלא שאו שוב לא יהיה צריך לפנות בפניהם מיזוחת אל הלב היהודי ועל הכיס היהודי, כדי להשיג את האמצעים להמשך המפעל הגדור. גם הפקפן הגדול ביותר יכיר או יודעה, שנוצרו כאן מפעליים מצוינים בכוחיים נפלא, שהוקמו עדות מאין דוגמתן ליכולת העמסה במסים, שהרי עומד לרשותן קרקע מושתת וכל חבריה-זוחיהן מוכנים לסייע להזקתו ולפיתוחן עד מתן הפרוטה האחרונה מרכוזם הפרטני, מפני שהובאה עליהם לשמור על בסיס זה של קיומם הם מפני כל סכנה של התפוררות. עדות אלו יהיו גם גופים כלכליים חסונים וביראים, שכוחדchipה להם תשמש התענוגיות הכלכלית של כל חבר וחבר, שכן בונה הוא ויוצר למגנו ולמענו ביתו ללא שתיקע עליו דאגת-העתיד ובela שירבץ עליו על של מסים בשכיל רנטה קרקעית, בשכיל תלמי ריבית על ההון ובשביל רוחחו של המסחר היהודי. גופים אלה, עדותים למזהה וככללים למחצה, ימשו בסיס-ישראל שכוו יהא רב יותר לאין-עירוך מכוחן של העדרות העשירות ביזור שבאדירפה המערבית; ואmens יזרמו אליהן בשפע הכספיים הדרושים ליצירה חדשה. או תגיע השעה להגשים באמצעותם את מפעלי הפטוחה הכלכלית של הארץ בשלמות, והוא אומר: תגיע השעה לשורר את חותם הרשות עצמה. או אפשר יהיה לאוצר את יובל-המים בהרים בתוך סקרים גורדים מהם יזרמו המים בנחית לתוכן העמקים, להפרות את הערבה הצחיחה ולהרבות בה שדות חיטה ותירס; או תקינו רשת של תעלות, כבישים ומסילות-יבROL, שהכרה בהם בשכיל פיתוח עושרה של הארץ; או יוקמו מפעלי הנמל והמוחים, כפי שנשאנו הנכבד הזה אותם בחוץ רוחו; ואו אולי תינתן גם האפשרות להזרים את מיימי הים-התיכון לתוך מקווי-המלח אשר בים-הערבה, ובכוחם גליהם ינייעו

מכונות דינמו לרוב – למען שגשוג הכלכלה של עם ישראל! ואו יבוא גם הזמן לבצע את המפעל של עליית ההמוניים ממש. אפשר יהיה לישב אומנים ואנשי-IMALKAה בתוך עיריה-הוורף של הסביבה החקלאית; אפשר יהיה להקים ערים מיחודות בשכיל פועל-IMALKAה, בסביבה זו של מטעים פורחים; והחיטים והסנדלים, שהלכו ונתונו בקיני הווה-המה בפולין – כאן ימצאו בית שלו, אוור ברא וקיים לא דוחק ולא-חץ. או יימצא כאן פועלם, שיוכלו להתחזרות בשוכר הנitin במורה לנדוון ובמאותות-הוועה בניו-יורק, ויכלו להתקיים ולפרנס את משפחתם בחו"ל. ואו אולי תtauורר הפיקחות העסקית של בעלי-ה-הוועה יהודים, המפורסמת בעולם, שתוכל להסתמך על אוכלוסייה של פועל-IMALKAים – מקבלי שכיר זול וככלי-זאת מתקיים לא התנוונות – כדי להקים כאן תעשיית בשכיל השוק העולמי ולפרנס בהן גם את נידי האבונים המנוסים באירופה המורחת ולהבטיח להם קיום עד יום האחרון. ואילו בנים של אלה, שיגלמו בסביבה של אוור ואויר, שייהיו נזונים כראוי ויתגנבו תוך הרגשת החירות הלאומית – הם יהיו אורחים בנייחורין בארץ-האבות, גיבורי כוח של שרירים ואמיצי כוח הנפש, אותם הכוחות שرك הם יכולים להפוך בני-אדם לאנשים שלמים כל-צרכם.

הנה הדרך, לדעתינו, שرك היא תובילנו אל המטרה. קשה היא הדרך, ואולי תיראה ארוכה מדי לאחינו המשועים לישועה ולגאולה וגם בלבם החם של אלה הרוצים להוציאו ולגאולו. אבל דרך אחרת אין: לדעתינו, אין כוח ארגוני בעולם ואין אוצרות-יעשור בעולם, שיספיקו כדי הגשמה מפעל בכיר כזה. אם נרצה להכנסים בכת-אחת מלינוי פרוליטרים עירוניים עלבים ומנוסים לתוכן חיקאי, מן ההכרה שככל זה יביא לידי תוחווובו, ולא יוכל להסתטיים אלא במצבה שלא הייתה כמותה, תוך שיחולסו המיתרים בחורפת-ירעב ובמחלות טיפוס וחולירע, עד שיתפנה מעט מקום למוסעים שיישארו בחיים.

מפעל זה, שלא תואר כאן אלא בקווים קצרים בלבד, כמה זמן דרוש להגשותיו אין לקבוע זמן ומן מה מראש. האמצעים שיש בראשותנו נתונים לנו אפשרות לתקוע מיד יתודת בכמה מקומות – אם יקימו התנאים הראשוניים, שהכרה בהם לכל מפעל התישבותי, ולכל קיומ אנושי בכלל: ביחסון למתישבים, ביחסון בנפש וברכוש: הגנה מצד מדינה תרכותית: עירבה חוקית-פומבית לביטנו החדש. מתפקידה של הנגנת תנועתנו הוא שתבוא ותאמר לנו ביום מן הימים: הנה כאן עלייכם לתקוע את יתרות אוחלינו. ואם כן נעשה, שוב לא יעבור זמן רב עד שתתחליל לזרום העליה לארכנו. תחילת היה זה פлаг קטן, אחרךך יתגבר ויהיה הפלג לנחל, הנחל הגדל לנهر רחב, לאפיק עצום – עד שיתרוכנו כל משכנות העוני והשעבוד אשר בארחות האסיאתיות-לממחזה.

רק התחילה תהא קשה. אחר-כך יגדל המפעל עצמו בממדים עצומים. בלוחידה שלנו עליינו להניח על הריבוע הראשון גרעיני-היתה אחדים, ולהכפיל את כמהות הגרעינים משנוסף לאלת מריבוע לריבוע, כדוגמת המשורר הפרסי באנדרה הידועה – ויקום לנו מפעל התישבותי עצום וכבד. או יתגבר ורם הכספיים והוא חזק אפילו מוזם האנשים, ולא תצטרך לעbor תקופת דור שלם, עד שהפרוליטاري היהודי האחרון שbaarופה יהפוך לאורה בנייחורין באדרמת-המולדרת... תקונתו חזקה, כי אנו עצמוני נזוכה לראות בעינינו ממש את ארץ-הבחרה, כי-הושע בזיננו, ולא ממש שמת ולא הספיק

מְרֹחַבָּה יִשּׁוּבָ שִׂיתּוּפִי יְהוּדִי בָּאֲרַצֵּי-יִשְׂרָאֵל *

הקדמה

لتיאודור הרצל היו סגולות-יקר רבות: הוא היה בעל אישיות של מנהיג, מדריכי מצוין, סופר מפורסם וחווה. אבל תוכנה אחת היה חסר, ואף ידע זאת היטב: הוא לא היה כלכלן. ברם, ככל המהיגים הגדולים גם הוא ידע כיצד לבחור את חבריו לעובדה, וכבר ב-1902 כיברני בהזמנה לשתף פעולה בתנועתו הדגללה, הוואיל ורומה שהיתה באוטם הימים הכלכלי היחיד שעסוק באופן מיוחד בעיות של התישבות. בפגישה שנערכה בינו בדצמבר 1902 הצהרתי באוניב' ד"ר הרצל בגלוילך שהشكופתו על יישובה של ארץ-ישראל אינה בנות-יביצוע. אמרתי לו שאיפשר לארגן הגירה לאומית בסערה, גם אילו עמדו לרשות העניין קרנות גידולות ביותר; שאין אדם בעולם שיכול להוביל המוני אדם כזה בלי חיכוך; וגם חיכון קטן שבקטנים, מכשול קטן שבקטנים בתכנית מעוברת על כל פרטיה ודקוקיה יסכך את המהגרים באסון, שאיש לא יוכל לשאת באחריות המוסרית לו. ד"ר הרצל הבין זאת מיד וביקשני לקבל על עצמי את תכנון החלק הכלכלי של המערך ואת ביצועו: "וואיל אתה מבין משחו בעניינים האלה חותך המוסרית היא להעמיד את ידיותך לשירות העם ולשירות משאות-הנפש והדולה".

באotta עת לא הייתה לי כל זיקה ישירה אל התנועה הציונית, אולם עד מהרה נספחתי אליה באמונה שלמה, ובכונגרס בבל ב-1903 קראתי חיבור קצר, אשר בו שרטשתי בקווים כלליים את תהליך יישוב הארץ. ממש הנסים שלאחר מכן היה איזה רין ודברים בין הרצל לבני. סמוך למותו נפגשו בויננה, והוא הסכים בחכיפה שמן הרاوي להקים תחנת-ניסיונות באירופה, בגליציה אם אפשר, חוות חקלאית שתתנהל על בסיס שיתופי, מקום שם יוכל לצבור ניסיון והפעלים העתידיים לעלות לארץ-ישראל כחלוצים יוכל לקבל הכשרה. אבל עוד טרם היה סיפק בידינו לבצע את כל התכניות האלו נפטר הרצל בקייז' 1904. אחריך חלה הפסקה ממושכת בפעולה ההתיישבותית. ידיהם של ראשי התנועה מלאו בעיות פנים, ולא נמצא ביניהם איש, שנושא ההתיישבות השיתופית יהיה בראש מעיניו. לפיכך עמדתי מרוחק ממש שנים אחדות עד שצורך השעה קראני לשוב אל הזירה.

התברר שהתיישבות שלא כדרך שהצעתי אנוכי הייתה כמעט בלתי-אפשרית. הקון הקיימת לישראל רכשה שטחי קרקע נרחבים, אולם בגלל מחסור במתיישבים יהודים נאלצה להחכיר אותם לעربים, כיון שלא יכולה להפסיק את עיבודם ולהסתכן באבורן הקרקע בגלל זכות ההחורה המוגנת בחוק העות'מאני. לא היה אפשר להלאים שתחים אלה בעבודה עברית אלא על-ידי העברות החלקית לקבוצות-פועלים שיתופיות,

לאו זה לא מרחוק. כל התחלת קשה, ורק הצעד הראשון אינו נקנה אלא במאזן רב. בואו ונתחילה, איפואו: נניח את אבן-יסוד, מהר ככל האפשר, לאותו בניין גדול, שטובי מנהיגינו חווינו בעיני רוחם בכל תפארתו. אל נתמונו יידינו בצלחת ונחלום על ישועה פתואמית. נתחיל בפועלה ונסתפק, לעת עתה, בהישגים שניים לו לאדם להשיג בכוחותיו הטבעיים: להניח יסוד, לשתול שתיל, שנבווט ויפרוח והוא לאילן אשר בצלו ישכו בניבנינו ויזכרונו לטובה – אותנו ואת מפעלנו!

שעיבדו אותם והתחלקו בפריים. אולם משקם אלה היו פרימיטיווים מאוד; ככל שהוא חברי הקבוצות הללו מוכשרים, הם חסרו ידע חקלאי, ומארכיסטיים אלה, חניכי המהפכה הרוסית, היו תיאורטיקנים נלהבים מכך שקיבלו עליהם מרותו של מנהל. אף על-פי-כן, ככל שהוא יישמע מזור, נמצאו מנהגי "פועלי-צ'וון" באוסטריה, הם גילו, שם תוכל ארמת התנועה שנעצרה; היו אלה מנהגי "פועלי-צ'וון" באוסטריה. הם גילו, שם תוכל ארמת היהודים לחזור אייפעם להיות לנחלת-הלאום מכוח عملם של פועלים יהודים יכול הדבר להיעשות אך ורק בהתאם להצעות, דהיינו שתוקמנה אתומות מפותחות ביותר, אינטנסיווות ומעובדות כהכלכה – בעבודה שיתופית בארץ-ישראל. רק הורות לתעומתם הבלתי-ריאלית בקונגרסים שבאהג וכמהborg הוחלט לחזור ולעסוק בהתיישבות השיתופית. כל היה לחוץ-הארץ החלטה זו את הכוח אל הפועל הויאל ובינתיים, הורות לנישון שהצבר, נחלשה באופן ניכר הותנוגדות הקודמות. המנהיגים של "פועלי-צ'וון" כפו עלי-הר כנigkeit לשוב מפרישטי, ואמנם בקונגרס בהמבורג, בדצמבר 1909, הגשתי דיניז'ובון, שהתקבל בתלהבות גדולה עד מאוד. באביב 1910 נסעתי לאוז'ישראל כדי לחקור את בעיותה וחזרתי משוכנע שהעבדה רצופה קשיים אך אפשר לחוץ-הארץ אותה אל הפועל. לאחר מכן יצאת למסע הרצאות לקידום תכניות זו בגרמניה ובאוסטריה, מסע שזכה להצלחות ניכרת, הבטחתי את קיומה של קרן ההתיישבות השיתופית (Co-operative Settlement Fund) וגרמתי ליסוד "האגודה להתיישבות בארץ-ישראל", בהן פתחה של 120,000 מארקים; על שליש מזה כבר חתמו צרי הקונגרס במינויים מראש.

באביב שלאחר מכן נסע המומחה לחקלאות, מר דיק (Dyk), שמונה למנהל האחווה השיתופית, לאוז'ישראל, ואולם הוא נוכח לדעת שהמצב שם בעיתי. בהשקבת עולם של הפעלים לא היה מקום למנהל אדמיניסטרטיבי כלשהו. יתר על כן, התברר שההמידע קיבלתי מן המומחים המקומיים בשאלת העלוויות והיקף המגרשים לבניינים החקלאיים הדרושים לא היה מהימן במירה מספקת: הללו דרשו משאים הרבה יותר גדולים מאשר היה להעיר מראש; אף הספקת הכלים הדרושים עמדה לעלות על הציפוי בגלל תנאי הaravel הנחשלים. בנוסף על כך, תלאות המלחמה ריגשו את התושבים, שיתקו את כל הפעולות המנהלית בארץ וגררו אירועים מטרדיים רבים. אף על-פי-כן, מר דיק והפעלים שהצטרכו אליו בהדרגה החזקו מעמד בגבורה, וכשביקרתי שנית בארץ-ישראל באביב 1913, ביקרו שעליו אני מדורות בחברת זו, מצאתי לפתוח תנאים צופנית-קורות, אף כי אין לומר ששגשגו של היישוב מוגטח ביום בהחלט. דבר זה היה תלוי בעיקר בתנאים הפליטיים וגם בזאת שאמנם יושגו האמצעים הדרושים. לרجل הנסיבות שהוסברו זה עתה נתברר שלא די באמצעים שהוערכו קודם: לפיכך נחוץ בהחלט לגייס סכום גדול נוספת, מה שגム שהתברר שרצוי מאוד שהחברה להתיישבות שיתופית תקבל על עצמה לארגן אלו אחוות אחרות, שנזולו עד כה בידי קבוצות שיתופיות חופשיות.

מכל השיטות העומדות לפניינו מבחינה תיאורטית לאכלוס ארץ-יהודיים עתיקת-הימים באיכרים יהודים, אויל ז' זאנני מציעו הצעה היא היחידה שהיא בתביצוע. מכל מקום זהה השיטה היחידה המאפשרת התמיישבות בקנה-מידה גדול. כל המעיר מלאכה גROLה ז' כל החפש בעה, יכול לתרום את חלקו כדי לאפשר את

הגשמהה. החלוצים בארץ מקריבים את דםם ואת חייהם; יתרומונא איפוא יהורי כל העולם לכל הפחות מעת-ימוער למען המפעל.

פראנץ אופנהימר
ברלין, חנוכה תרע"ד, 25 בדצמבר 1913

חלק א העיקרונות שבתתיישבות

שתי שאלות נראו לי כטענות תשובה מניה את הדעת בטорм נוכל למצוות להצלחה בהקמת מפעל בארץ-ישראל:
ראשית: האם הארץ כשרה לעיבוד אינטנסיוו, מודרני?
שנית: האם הפועל היהודי המצויה היום בארץ-ישראל מתאימה מבחינה גופנית, יותר מכך, מבחינה רוחנית למשק שיתופי?
סבירני שאוכל לענות על שתי השאלות בחוות מוחלט.

1. שאלת השיטה החקלאית

הידע החקלאי בארץ נע בין שני קטבים אפשריים. גידול פירות, כפי שהוא רווח ברוב חלקי יהודה, מאושש במקסימום של הון, ובהיקף מסוים – של עכורה. בפרדסי ההדרים, למשל, מושקעים 10,000-12,000 פרנקים בממוצע לעשרה دونמים; המוצר הוא פרי משוכחת, אשר, אם בಗל יובילו המרכיבים ואם בغال טומו בערך במוחדר, תופס מקום נכבד בשוק התפוזים הבינלאומי ומשיג את המחרירים הגבוהים ביותר. למרות העלות הגבוהה בהשקייה ובכובודה וחרף הריבית והבלאי הגבוהים, הרי לפי דעת כל המומחים שנוצעתי בהם, הפרדסים מפיקים, גם כאשר המחרירים נוטים לבינוניים, רווח הנע בין 12% ל-15%.

מצער שני, החקלאות הרווחת במושבות הגליל נמצאת כמעט כמעט בדרגת-האינטנסיווות הנמוכה ביותר בהון ובכובודה, וכיוצא בויה ברמת הידע המודרני. לאיכרי הגליל, יחסית לגדל הניכר של שטחי-משקיהם (דר' 250-350) יש מעט מאוד הון בממונו, בצד ובעצותים, ושיטותיהם רתוקות מן הרעיון. האיכר הגלילי אינו אפילו איך של ממש, לא כל שכון החקלאי מודרני. שיטותיו הטכניות כמעט איןן שונות משיטות העربים, ו' מהשימוש באלו כלים החקלאיים אירופיים העולים במקצת על הערבבים. יותר מכל, הוא טרם幡ש כי בסיסו של משק קטן, של ענפי-חצר (cottage-farm) צריך להיות גידול בקר, וכן בעלי-חיים מכל הסוגים, סוסים, שורדים, עופות; ואילו המשק הגדל אינו יכול להתחנות עם משק ענפי-חצר, משום שאין יכולם להפיק משכרי יומם את תשומת-הלב והזיקה הנדרשות בעכורה עם בעלי-חיים.

לפיכך יש לבסס את המשק הקטן בארץ־ישראל בעיקר על גידול בקר, מה גם שהאדמה הטובה שנוצלה מרדי אינה טעונה אלא ויכול כדי להניב יוכלים גבוהים יחסית באוטה עלות שטחית נדרשת. את האמונה הנפוצה שהיהודים אינם מסוגלים לעסוק בגידול בקר יש להזים בפעולה מוצלתה. יורשה לי להזכיר מילatta דבידותא שרבבותי באחת מהרצאות בארץ־ישראל מוכחה שתאנטישמים הם שוררים, אבל דומה שאי אפשר לומר על השור שהוא אנטישמי. גידול הבקר בידי האיכרים הגרמנים במושבותיהם בארץ־ישראל מוכיח שתאימה לכך ככל: בשנת 1909 נמסרו למחכבה בשונה 170,000 ליטרים חלב מ-120 פרות; נמצאו איפוא שם ניקח בחשבון את הצריכה הבנית הגדולה וכך לאמוד את תנובת החלב ב-1400 עד 1500 ל' לפנה. הרפת הטובה ביותר, בת שמו פרות, הניבה 1698 ל' לפנה. אלו הן תוצאות שאפשר להשיבו כיסוד לרוחם הגון, הויאל והן אין מושגות במשקים שהתמסרו רק לחילכה בלבד אלא משקיה של רגילים של איכרים המגדלים בעצם את עגלותיהם. כדי לנחל משליחב בהצלחה דרושים, ראשית כל, מזון מספיק, ושנית, מחירים נאותים תמורה תוכרת החלב או הבקר המטופת. בנוגע לשאלת המזון, שאלה שמצויבים אותה אלה הרואים באדרמה את המגבלה העיקרית של גידול הבקר, הרי בחינה מודוקנת יותר תראה מייד כי יש מעט מאוד מקום לחששות מבחינה זו. אמנם, בין המלקש לבין היורה הארץ היא ערבית, צחיחה, ואינה מייצרת כל מזון, אבל בהשוואה לארצות הצפון פירוש הדבר הוא רק העתקת עונתית השנה העקרה מן החורף אל הקיץ. גם בגרמניה האדרמה אינה מניבה כל מזון ממש חדשניים הרבה. בסך הכל ידרש לפחות מזון מהאסמים לרפאות ולאורחות בארץ־ישראל כמו חורדים פחות משנדראש הדבר בגרמניה.

באשר למחרים, ברור הוא של יצור חלב טרי יש גובל כמעט התלויה בכיקוש של הערים המועטות המאוכלשות אך במעט. אם לא תחול עלייה ניכרת במהגרים שיתיישבו בערים עשוי שוק החלב בחיפה להשתבש לגמרי עליידי תוספת של כמה מאות פרות. אולם לפי שעיה אין משקל לשיקולים אלה. לפי שעיה מחררי החלב גבוהים מאד ובמтиים רוחם הגון. מחררי החלב בחיפה כמעט מעולם אינם יורדים מתחת ל-30 סנטים לליטר, ובחוורי היובש הוא עולה לכדי 50-60 ס'. הויאל ולמרות מחריר הקركע הגבוה הרבה יותר, המבנים המרוחקים, שכרייה העבודה הרבה יותר וכן, קליאינו עודם מקבלים רוחם נאה מהרפות גם מחריר 13 ס' לליטר, הרי אפשר לקחת בחשבון רוחם גבוהה בغال מחררי השוק הגבוהים, שישלם לكونצראן מייצירה החלב הראשון בארץ־ישראל, כאשר המשק שוכן כה קרוב לשוק כמו מרחהיה.

והיה ותפשט ההתיישבות, לא עוד יוכל לצפות למחרים כה גבוהים אך גם לא יצטרכו לה. שכן במקרה זה יctroco להכין תוכרות־חלב, חמאה וגבינה, שיש להן ביקוש בלתי־מוגבל למצרים. ביום המשפחות האמידות קונות במדה רכה ממיליאנו בkoposot/meukrot במחירים גבוהים מאד, ולא יקשה להתחזרות זהה.

האדמה נשדרה באופן שיטתי ממש מאות שנים. העربים אינם מדרשים עקרוניים, לא משומם בערות או בגל ארישות, אלא בمسקנה הגוניות המשיטה הפסולה של הבעלות על הקrkע הרווחת כאן. כל אדמות הכפר מחולקות מחדש כל שנתיים בין הוכאים לכך: אךطبعי הוא איפוא שאיש לא יכול חלkt-kirkuk שקרוב לווראי לא תהיה שלו בשנה הבאה, אלא מישחו אחר – ואולי אויבו – הוא שיקצו. חלק מן הזבל מועלה

באס כתחילה לעצימותה הנדרים כל־כך בארץ זו, וחילק מuros בעמותות־הדרים ממש. בהתאם למצב השדורות ולהחותידעתם של מומחים יבול הקמה של העربים עלולה במוציא ערי 80 עד 90 ק"ג לדונם. וזה יבול התואם חקלאות ועירה, של ענפי־חצר, של הגרמנים, אלא שם, הורות למספר הולם יחסית של ראש־בקר הקruk מקבלת כמוות זבל שאפשר להתחשב בהן. ואמנם במקומות שהשורות זוכים לזכול מספיק עללה היבול לאיזעריך על היבול העדבי. בכינרת, למשל, יש שדה שעורים שחלקו ובכל בירוי מר ביום נכל שהיה לא־לידור. נראה כאילו הגבול בין המזובכל והלא־מזובכל נמתה בסרגל, והערכנו שהחלוקת המזובכל הניבת לפחות פוחת פי שניים וחצי, ואולי פי שלושה מהחלוקת הלא־מזובכלת.

עד כמה אפשר יהיה להחליף בדשן כימי את זבל בעלי־החיים – דבר זה טוען בדיקה. מכל מקום אפשר לומר, כתוצאה מהניסיונות, שהאדמה מסוגלת לעכל את הדרון הכימי. יהה זה אחד התפקידים החשובים ביותר של תחנת־הניסיונות לפטור זאת, וכבר יוכלים אנו להתמלא תקווה שכשר־היצור של הפלחה והמטעים יוגבר במידה ניכרת. בKİזור, כפי שטוענים כל המומחים בסכמה גמורה, בארץ־ישראל אפשר להגיע לאינטנסיבית ולמודרניזציה בחקלאות כמו בכל מקום אחר.

2. שאלת העבודה

ניתן לחלק שאלת לשני חלקים: האם הפועל היהודי מתאים לחקלאות, והאם הוא מתאים מבחינה רוחנית למפעל שיתופי?

אשר לכוסר הגוף, אין כל ספק שכבר ניתן להשיג ולגיים בארץ־ישראל את הפועלים הדרושים לא רק לניטין אחד אלא לרבים, ואפשר לספק תוספת חרשה מארצות המוצא של מתישבי ארץ־ישראל כפי שיידרש בהמשך. ריאתי את הצערים עוסקים בעבודה חקלאית קשה ביותר, ועדרים בטורייה, היא מעדר כבד התובע כוח פיסי וכושר־התמדת רכיבים ביותר, ולא הבחןטי בסימן קל שבקלים של מתח פיסי או של אפיקת־כוחות. ריאתי את פועליו כינרת רוחצים בים כינרת והשგחת באיזה כות, באיזו אפיקת־כוחות. תרמו לנו עם סוסיהם בתוך המים ונמלאת הערצה וגאווה למראה גוף הנחדר, וריזות תרמו לנו עם חיים יפייטור ואדרי־ישראלים. והרי רוכם הם צעריהם שעסוקו קודם במקצועות כפסלים חיים יפייטור ואדרי־ישראלים. והוא רוכם נמלאת הערצה וגאווה למראה גוף הנחדר, שעיקרן ישיכה: פקידים, אומנים, סטודנטים, מורים ועוד. והנה, רצון הכרז להציג את המטרה הלאומית חולל נפלאות. מהם יצמה קמעה־קמעה דור צער של ילדים כפירים ילידי־הארץ, זו חרש לחלוותן. מבין הילדים שראיתי רק ילדי הפלוטריוון בפתח־תקופה היו דליימראה וחולניות, בגל מחלות עיניים חמורות; רוכם נולדו בחוץ־ארץ למוגרים עניינים. ואילו ילידי־הארץ היו כולם יצורים נחרדים. די להתבונן בהופעתם כדי להבין שם ילדים למנהג־ארץ; אם להשתמש בכינוי של פריטג (Freytag) הם "פושעים בפסיעות של אדנות על־פni אדמתם", ענייהם הצלחות מישיות מבט, והם זוקפּיקומה, פתוחים ואמיצים, וגופם חינני וחוק כאחד. ריאתי נער קטן על סוס בלא־אוכף שועט בחוץ־הארץ של רחובות, נאחז בעורפּ־הסוס ברגליו היחפות בלבד בעוד הוא מנפנ' ורעוותו באוויר עלייו ושותה; ריאתי בニימושבה בפתח־תקופה, בחור בן עשרים ושתיים, מתנשא לגובה 1.80 מ', רוחבו בהתאם והוא נראה חזק עצק, איך של ממש, מן הגברים

הנאים ביותר שראיתי מעודן. זו זה הגדל כאן בוודאי יספק את הדרוש להמשך ההתיישבות הלאומית, ולא יחסר את הסגולות הגופניות והרווחניות הנדרשות בחיה-הספר בארץ-ישראל: אומץ-לב והחלטיות. מכל הנסיבות הללו איפוא התנאים ליישוב שיתופי ראשון ולרכבים מצלחים אחרים קיימים בעין.

מי שמכירים את הארץ אינם מפקקים בכך. אולם לעיתים מזומנים נתקלו בדעה שהפועל היהודי כאנדריוויאלייסט מדרגה ראשונה איינו כשר לביצוע מפעל שיתופי. ברם, עלי להדגיש שהיישוב השיתופי, כפי שאני מציע אותו, מניח לכל פרט אפשרות רבה ככל שרק ניתן לפעולות חופשיות, וכי להוכיח זאת אני עומדת לחזור ולתאר את התכנית ביותר פירוט משנסטי ערך זה.

3. התישבות המעודת העובדים

הסתדרות הציונית צריכה לשאוף להניח בארץ-ישראל האפרדי יסוד חקלאי רב-אוכולסין ומשגשג, כדי להקים עליו בניין-על, גבוה ככל האפשר, של פעילות תעשייתית ומڪוציאית. "חחץ להקים ערים חיב לברווא איכרים". שני רבדים של עולמים באים כחובן להתיישבות החקלאית: רובך קטן המשתרע מן האמידים עד העשירים, ורוכד גודל, פרולטרי. בשבייל הרשוניים הוקמה החברה להכשרת היישוב (Palestine Development Company), ולא בהם עסקנן.

חשוב מזה לאין-יעורך הוא יישובו של המעדן חסר-ההממון; יש לכך סיבות רבות. קודם כל, רום ההגירה של מעמד זה בארץות שונות פורץ הרבה יותר חוק, וגם במוחלט גם יחסית הוא איתן הרבה יותר; שנית, הוא נדרש לסייע מיידי ואני יכול לעוזר לעצמו; ושלישית, ישבנו רק הוא יביטה את הלאמת הקרקע. בכל הארץ – תהיה אשר תהיה – שבה היה ניגוד בין לאומיים נכסלה התישבותם של בעלי-קרקע אמידים, בפולין למשל. בכל עת ובכל מקום הם נאלצים להעסיק את העובדה הוללה ביותר, ולעתים נדרות ביותר וזה עבדה דו-לאומית (co-national). הגיעו ביהורה, שם בכל סוג העבודה הדורשים כוח גס ומיזוגנות מCKER-הסימת, ושכל רק מעט, בעלי-הקרקע היהודיים מעסיקים ערבים רבים ויהודים רק מעט. אולם בטוח אירע, בכל מקום ידחק הפועל הולל יותר את רגלי היקר ממוני הארץ, דבר שהוא תואם בדיק את חוק גרישם (Gresham) שכסף רע ידחק כסף טוב ויגרשו מן הארץ.

ובכן, כיצד מיישבין? הכרנו אדרמן דה רוטשילד וחברת יק"א (Jewish Colonization Association) ערכו במשך תקופה ממושכת ניסיונות ביישוב עובדי-אדמה בשתי צורות אפשריות: או שהעניקו להם נכס או שנתנו להם קרקע בחכירה חלקית או עוברת-בירושה. אין לתאר ניסיונות אלה ככישלונות; אדרבה, לאחרונה התגלו תוצאות מרשימות בתום מטרת הנדרשות האוּמָל, שקבעה את קומתו של כל אדם. אבל השיטה עצמה מעוררת התנגדות, וזה חריפה עוד יותר כאשר מדובר במתיישבים בארץ-ישראל, במתיישבים יהודים.

התנגדות ליישוב עובדי-אדמה כשלעצמה נובעת מהעובדה, שחייב להבטיח למשפחה הכנסתה מוגדרת דרוש שטה גדול יחסית לנפש, כי כמעט בכל מקום האיכרים מפגרים בשימוש בצד יוזר. הוא משועבד לשתי רעות חולות – למשקים בניסיונות

ולשمرנות – ומצטיין בהנסנות יתרה בכל הנוגע לאיום הישגים המוצלחים של הטכנולוגיה והמדובר, אפילו כאשר יתרונותיהם נושא-הזרוחים פרושים וגלוים לעיני בחמות הגדלות המשגשות שכנותו.

חוקות הרבה מטענה-התנגדות כללית זו הן אלו הנוגעות ליישוב איכרים בארץ-ישראל. הארץ היא קטנה ויש ליישבה בכל האפשרות האפשרית. לפיכך מן הדין לבחור בצורת התישבות שתאפשר ציפוי-אוכולסין כמעט בלב-המגבלת, אפילו של אוכולסיה קלאית, על ייחdet השטה. יתר על כן, אפשר לפחות לאיפין את העובדים החקלאים בארץ-ישראל לכל היותר כפועלים משק מושברים, אבל בשום אופן לא כאיכרים. משנה תוקף יש איפוא לטענה זו במקורה של מהגרים חדשים, שעיליהם עומד רחב, למשל בארגנטינה, הוא משגה חמורה.

לפיכך דרוש לנו במגע מפעל, אשר בו יוכל אנשים בעלי כושר גופני אך חסרי הכשרה חקלאית להשתמש בעבודתם בעלי-ישראלו לנחל את עסוקיהם באופן עצמאי; יהיה זה מפעל שכנים אותם בזמנ קצר ככל האפשר בסוד השיטות הטכניות של משלחת ידים החדש, ולאחר מכן לידע הנדרש לשם טיפול בקר וגידולי שדה – בקיור, מוסד להכשרה. אולם אל עלה מוסד זה מאמנה; עליו להפיק רווח. לכן צריך שיהיה זה משק חקלאי גדול שבו ישררו תנאים شبתיחו את הרוחה הגדול ביתר.

ואלה שני סוג התנאים: ראשית, שיהיה זה משק גדול דיו, מצויד בכל ההון והתואם לדרישותיו ומקום באורו נוח למורי מבחינה מסחרית, משק המנוח בידי מומחה בקי ומונסה ומעודכו בכל השכלולים של החקלאות המודרנית ושל המודע השימומי. וכבר הוכחותי שكونצראן כזה בארץ-ישראל עשוי להפיק רווח גבוהה תוך כדי משך זמן סביר. שניית, עליינו לקחת בחשבון (לאו דווקא בניסיון הראשון, שם נוכל לסמוך על פועלים מיזוגנים, אלא בניסיונות הבאים, שבhem היה חלק מן הפעילים בחזקת "טירונים") גוף של פועלים בעלי-יערך ירוד אשר יצמצמו את הרווח, הויאל ושכרם, ככל שיהיה צנוע, עלה בתחילת ערך עבודתם. אולם נחוץ לנו רווח שיעלה בהרבה על הרווח המופק מפועלים מיזוגנים ביותר, והרי זה תנאי שאף בארץות התרבות הוותיקות אין עומדים בו בكونצראן הגדלן אףלו אם הגיעו השכלול הטכני. אמנים היה בידי המועסקים לייצר את כמהות העבודה התואמת, אלא שאין הם רוצים בכך. אין להם מנייע שימרץ אותם להסביר את מירב הכוח ותשומת-הלב בעסק של אחר; כך קורה שהרווחיות של האחוזות הגדולות, למרות עליונותן הטכנית לאין-יעורך על משק האיכר, יורדת הלוך וירוד מתחת לרוחו-יתו של משק האיכר.

זו הסיבה שעליינו לבורא בתהישבותנו השיתופית גם את התנאי השני, הפסיכולוגי, לרוחיות. עליינו לשробב גם את הכוח-המניע של האינטראס העצמי; או אז, בהתאם לכל התנומותיהן של תולדות הכלכליה, יהיה בידינו הסיכוי המבוסס היבט שיהיה פיצויו למה שהענוק לפועלים בהכשרה טכנית ולרצונם הטוב. לשון אחר, הקונצראן הגדל שלנו, המשוכל מבניה טכנית, צריך להיות בו-זמנן אגדות פועלים חקלאיים יצרנית שיתופית, حينו, קונצראן שכל הרוחה נתנו שלו חלק בלי כל צמוצים בין כל הפועלים במובן הרחב ביותר של מונח זה, ובכללם פקירות המגבל. אך אי-אפשר להשיג מטרה זו

בבית-האת. ורואה תקופת-הכנה, תקופה של קונצראן, שוצרתו כפיטליסטית ואולם במפנהו הכלכלי הוא כבר אגודה שיתופית; הינו, קונצראן שיש בו יסוד נicer של חלוקתי רוחים בין הפועלים.

שלב א – שותפות ברוחים

כעל-כורחנו נגייע לתכנית דלהלן:

יוקם משק גודל ובו המבנים הדרושים, תותקן באր, יירכשו בעלייהים ואינונטרא במידה מסוימת, ימונה מנהל מוכשר ותווך קבוצת פועלים, שייפעלו את הקונצראן במנהלו. הפועלים יהיו נתונים למשמעת המקובלות, ככלומר עקרונית תהיה למנהל הנקהלו. הנקהלו יחוות הטענות על חסותו פטריארכלית, ישתרלו שהפועלים ישפטו את עצם. בתחילת היה המנהל וכי, אך לא חיב, להעביר מקרים של אי-צדקאות למועצת בוררות שיבחרו בעלי שם משואיפנים הפועלים עצמם. אם יניח הסדר זה את הרעת יונקו למועדצה סמכויות גדולות והולכות. באותו אופן תפוחת בהדרגה מועצת מייעצת של הפועלים, שסמכותה תלך ותגדל, הינו בכלל הנוגע לסדרים הדורשים למען העתיד הקרוב תהיה תחילה הוצאות בידי ההנהלה, ואם יניח ההסדר את הרעת, תחביב הנקהלה בסופו של דבר להתייעץ יותר ויותר עם המועצת המייעצת. תפקיד המועצת יהיה סייר העבודה בין חברי היישוב, ולימים אולי גם הכרעה בברבר הבדרלים בשכר. על-פי ה策ך והפקת-הרווחים מן הדין הוא שפועלים השונים בכושרים יהיו גם נבדלים בתגמוליהם: אם יישמר הדירוג בידי ההנהלה יהיה הדבר רצוף מרירות ומריבות.

תחולק ההכנסה של המפעל ממשך תקופה זו של חלוקת-הרווח באופן שקדום כוללicosו כל הוצאות, לרבות הפסדים ובלי. עקרונית כוללות הוצאות אלו את השכר. הפועלים יקבלו, בשנים הראשונות כבשנים הרעות, את מלאו השכר המקובל בארץ. יחולק בין בעלי-הקרע ובבעל האינונטרא מצד אחד, לבין הפועלים מצד שני, בהתאם לדירוג בעלת-תלות: ככל שהרכיבית הצמודה להו גודלה יותר כן נדרש לגודל חלקם של הפועלים ברווח. היעד הסופי ציריך להיות כך: הקון הקימית, שאינה מסתacente בשום סיכון, קיבל 3%, ובנוסף רבעית מרווה הנטו הנשאר. שאר שלושת הרבעים ינתנו לפועלים וישולמו להם במזומנים יחסית לשכרים. נניח ששכר השכר הגיע ל-20,000 פרנקים, ובכל הרווח, אחרי תשלים ריבית ההוו, ל-8,000 פרנקים. במקרה זה תתקבל קרן ההתיישבות 2,000 פרנקים חז'ז 4% ריבית, והפועלים יקבלו 6,000 פרנקים; סכום זה יחולק באופן שפועל שהשתכר 250 פרנקים – אולי מפני שהצרף במאחר, או, מפני שכטרוון דרג נמוך יותר – קיבל 75 פרנקים, פועל חלווץ שהשתכר 75 פרנקים קיבל 250 פרנקים, ומהנהל, שמשכורתו נקבעה ל-3,000 פרנקים, קיבל הטבה ע"ס 1,000 פרנקים.

באופני-חלוקת זה יושג יתרונו כפול: ראשית, מידת-האכפתות וחירצונות של הפועלים, שעבורתם היא החשובה ביותר מכחינת ההישגים הכלליים, תקבל תMRIIZ עצום; ושנית, השיטה תעניק להנהלה חופש מרבי ליישם את כל שיטות התגמול המקובלות שננוסו בחקלאות ליד השכר היומי, כגון שכר קבלני, חלק ברוחים, פרמיות וכו'ב, למשל לחולבים וכו'. כדיiso קבוצת קווצרים העובדים בקבכלנות, או החלכו המקבל פרמיות בעבור החלב, שמאכתיים יתוגמלו לא רק עליידי שכר הקובלנות והפרמייה כי אם גם

על-ידי חלקם ברוחים, הרי יכפילו את חריצותם ואכפתיותם, ולדבר זה חשיבות עצומה. בבדיקה קבלנית, כי הקובלנות יכולה להבטיח רק את כמה העבורה אך לא את איכותה. התקנה שישולם החלק ברוחים לפחות, ולא יעכב בכך לשם מטרות של הפועלים עצם, תואמת את ניסיונו של תולדות הכללה ואת אופיו של הפועל היהודי עצמו. אשר לנימוק הראשון, נמצא שהשפעת חלוקת-הרווח על התוצאה הכללית מתחזק ככל שהשיטה פשוטה יותר, ככל שగודל חלקם של הפועלים וככל שיקדם התשלום. ניסיון זה חייב להציגו מלמטה מפלט בכל התחלות הקטניות של חסות פטריארכלית, כמו ה策בר הכספי של רוחוי בנק לחסכנות לטובות הצדדים הגותניים חלק, וכו'; ועודר מכול, אופיו של הפועל היהודי בארצ'ישראל ותודעתו המعمדיות מונעים מהלך כזה. הם בני-חוירין, והם רוצים להיות בני-חוירין ולוכות ליחס של בני-חוירין, ואכן הכלל הגדול של כל השותפות צריך להיות שחייבים לשמור על חופשי-ההחלטה של הפועלים ללא שום צמצום בכלל מה שאינו פוגע באינטרס החינוי של הקונצראן.

כדי להציג את האינטרא האיש של הפועלים במפעל מבראשית, שעה שיש להתגבר על קשיים בלתי-צפויים וכשיש להציג את הפועלים אל צורת-הפעלת חרצה, ראשית כל מבחינה טכנית, ואחר-כך מבחינת דרכיה-הארגוון, מן הדין שגם או יקבלו חלק מן הרווח, אם כי, כמובן, בסכום די קטן, אם ההון אינו מסוגל לקבל את הרווח המרבי. פרטיו הסדר זה יכולם להיקבע במשאותמן.

שלב ב – האגודה השיתופית יוצרת של הפועלים החקלאיים
בהתאם להערכת חלוקת-הרווח שנקבעה לעיל נראה שמדובר שMODESTHT שתווך שנים מעוטות יצברו הפועלים מרוחחים סכום שיפסיק כדי לשלם את מחירת-הקנה של האינונטרא, כפי שנקבע מתחילה בהסכם שעשתה אתם קרן ההתיישבות השיתופית, ולא יצרכו לשלם במזומנים את כל ערך-האינונטרא הרשות. חלק מזה יספק ויספק, אם תינטו ערובה למazon שמן הרואי שישולם ברוח-יזמן סכירים. ערובה זאת יכולם לחתם יחדים בעלי-אטצעים או חברות אנגל-ופלשתינה (אפק'), או בפרק הפשטה מכלון, שימוש גובר מטעם הבנק, אך שכרו ישלום, כמובן, עליידי היישוב השיתופי, שיקבל לידי את כל ענייני הממון של היישוב ומוחתו יהיה לנוכח את הריבית והחוב ולמסרום לנושא. בשנות מצוקה היה אפשר, כמובן, להגיע לידי דוחוי נאות.

גניה שיווכה העסקה ושהסכום שהותנה שולם במלואו. או אז תשתנה תכנית הקיימת במידה ניכרת. עד כה השתטו שלושה מעוניינים: הקון הקימית כבעל-הקרע הייתה המלווה; קרן ההתיישבות השיתופית כבעל האינונטרא וכבעל ההון החוזר (working capital) הייתה הלוחה; ואגורות הפועלים הייתה הקבלן, בעודו הסכם שהבטיחה לה חלק מן הרווחים ואת הזכות לקבל את הבעלות. עכשו נרחהה ונמחקה קרן ההתיישבות השיתופית. סופקה או כוסתה דרישתה לקבל את הוננה, והיא עתידה להעביר את הקון

שלה לשטה אחר כדי לחזור על אותו ניסיון, אבל הפעם בתנאים נוחים בהרבה. רק שני משתתפים נשארים: הקון הקימית בתור מלוחה, ואגורות הפועלים כלוחה עצמאית ואחראית לעצמה. האגודה נהפכה לאגדות פועלים כלואים שיתופית יצרנית. בתור שכזאת היא נושאת בכל האחריות, אך לעומת זאת היא גם נהנית מכל הציפוי. ככלומר تستפק בשנים רעות בנסיבות המכשולו לה עד כה, אלא שתוכל לעמוד

בכך, שכן בתקופה הקורומת צברה סכום ניכר מאד, אשר יוכל לעמוד לה בעת צרה>Kuzinot. מאייך גיסא, בשנים טובות תוכה ברוחו הנטו כולם.

בהתוות הפעילים אגדות פעולים חלקאים שיתופית יצרנית על הפעילים לנוכח במשטר של מנהל עצמי ככל שאין התניות נוגדות בתנאי-החברה. אולם התניות אלו, בפשטות, תהינה מוגבלות בערובה לתשלום ריבית, בתקנות הסניטריות, המוסריות והמסחריות שאפשר בלעדיהן בכל אותם יישובים שיש בהם ייעילות קולקטיוית, ולבסוף, בתקנה לצורך השעה, שהמשית מכלל שטח הקרקע לא תוכל להיות מועברת לעידי חכירה העוברת בירושה אם יקרה שתחלת האגודה השיתופית לחلك את הקרקע בין חברי בחלוקת חכירה העוברות בירושה, הינו להפוך את עורה מהויה "אגודה קולקטיבית יצרנית" להויה "אגודה שיתופית של יוצרים חלקאים". מן הראי שgam זאת יהיו הפעילים רשאים לעשות, כמו כל עניין אחר שאינו בגדר הטעיפים הניל'. את הצד האחד והיחיד שעלול לערער לחלטין את הכללית החברתית של המפעל, הינו את חלוקת הקרקע יכולה בין החברים בהתאם לחוק-הבעלויות הרומי – אותו לא יוכל לנקוט; כי הבעלות היא של הקרן הקיימת וכן תישאר. אולם כל משגה אחר שיעשה ניתן לתקן ואמנם יתוקן כאשר תיגרנה תוצאותיו ותיראה לעין. הפעילים רשאים אפילו לפטר את מנהלים אם אין יכולים לפעול עמו; אפילו על-פי שכרם שהניסיון יקר מאוד לא בלי מנהיג בעל השכלה מדעית. אם הם ימצאו על-פי שכרם שהניסיון יקר מאוד לא יהססו זמן רב מלחזור בהם. ב��יזו, הם מנהלים את הקונצן'ר כשל הסוכנים עליהם החל מאותו רגע שמשגיהם לא עוד ישפיעו על כסו של זר אלא רק על שליהם.

אולם תנאי בלי-בעור (sine qua non) הוא, שבמקרה של חלוקת-הקרקע כחמשית מן הקרקע אסורה להעברה בתנאי חכירה העוברת בירושה. האגודה השיתופית, או שתוכל להפיק ממנה תועלות בצורה קולקטיוית, או תשוכר זאת בחכירה קצירה יהסית, נניח משנה ועד שמנוד-עשרה שנים, על כל פנים באופן כזה שיוכלו לקבל חלק משטח זה לשימושם החופשי בכל רגע נתון. שכן, במקרה של חלוקת הקרקע הנשארת אי-אפשר יותר על חמישית זו כדי לאפשר לאגודה השיתופית לצעוד את צדקה האחרון, החשוב ביותר – להיות לאגודה שיתופית התיישבותית.

שלב ג – אגודה שיתופית התיישבותית

האגודה השיתופית התיישבותית אינה זהה עם האגודה השיתופית הייצנית של הפעילים, אבל היא מייצגת את צורת התיישבות השיתופית הדגונה שאפשר להעלות על הדעת. הדרך הטובה והקללה ביותר לפיתוחה היא להתחיל מן היישוב החקלאי, אבל בתנאים נוחים היא עשויה להיווסד ישירות כישוב עירוני, כעירגנים מדרגה גבולה יותר. אולם לא אוכל כאן לפרט.

האגודה השיתופית התיישבותית היא קהילה מעורבת, המורכבת מחקלאים, מאומנים, מעסיקים במקחים-מכר ומבעלי מקצועות חופשיים, ואף אנשים בעלי אמצעים עצמאים. היא אינה שונה כלל קהילה אחרת בעולם אלא בעובדה שהקרקע אינה שייכת לייחדים כי אם לקהילה. מכאן מושלשות מסקנות חשובות ביותר.

בכל מקום שבו נמצא משק חקלאי סמוך ליישוב מעורב כזה, שם, בתנאים רגילים, תגרל הכנסת בעלי-המשק ולפיכך יכול לגודל גם ערך הקרקע. הוא הדין אף יותר שאות לנבי

קרקע לבניה עירונית. אולם כאשר הקרקע נמצאת בבעלות הקהילה רק הקהילה ככלל, הינו כל חברה, תוכל ליהנות מן הכנסה המוגדלת, באופן שביחסות תגרל הנטנו של כל פעול מוצעה באופן יחסי, הוואיל ואין בכך עמלות פרטית על הקרקע התבעת את התוספת עצמה.

כדי להבהיר את התוצאה הנובעת בהכרח מאגדות הפעילים והקלאים הייצנית השיתופית יימנו כאן אחדים מן התרונות שהוא מפיקה מישובם של אלמנטים בלבד החקלאיים על אדמותה שלה. למשל, אם היא מחליפה את הרגן שלה במחרשה מעשה-הנפה היושב בקרבה, היא תקבל את מחיר השוק החיפני בעבר החיטה מבלי שתצטרכן לנכות מנגנו את עלות ההובלה, והיא תקבל את המחרשה במחair השוק הפואוי מבלי שתצטרכן להוציא עליו את מחיר ההובלה. אף הנפה נהנה מאותו יתרונו: אלמלא כן צריך היה לפחות את הרגן ביפוי ולהובילו לבתו על השבוננו, ולהטיע את מחרשתו ליפו על השבוננו.

היתרון השני הוא שככל שימושים ביבולי האדמה בו במקום כן תוחור לאדמה, בורות זבל, ורחת-הסידן המופקת מהם.

היתרון השלישי הוא שנוכחותם של לא-חקלאים מקנה לאגודה את האפשרות לגייס עוזה וולה בעונות שבנון דרושים פעולים רבים. האומנים והגנים עצם, וכן נשותיהם וילדיהם, יעורו בחפשם לב בעבודת הקצר תמורה שכיר גבורה, וכמוון גם יתחלקו ברוחחים בהתאם; ואfine-ל-פינ'ן יהיה שכיר גבורה זה בסופו של דבר זול לאגודה יותר מאשר אילו נאלצה לשכור פועלים מוחזז לזמן ארוך בשכר נמוך יותר.

היתרון הרביעי הוא שככל המתישבים החקלאים האלה מסיעים לשאת בנטל תשלום החכירה כולם ולחזק את כל החברות השיתופיות המשניות, למזכרים כללים, להלוואות, לביטוח-בקර וכו' וכו', וכך לעשותן יצירות יותר ורוחניות יותר. להפתחות וו, החשובה ביותר, והמගירה בהרבה את הרוחניות של כל הקונצנ'רים המאוחדים כאן, דרישה קרקע שתהא בוגר השגגה; ומכאן ההגבלה הנוגעת לחמישית שתאה פניה במקרה שתחולק הקרקע.

וועו זיקתם של המתישבים החדשניים אל האגודה השיתופית ואל הקרן הקיימת, היא אגדות-הפעילים הייצנית, או קרן האגודה השיתופית, מעבירה חלק מהאדמה החכורה למתיישבים החדשניים. אלה יוצרים בצורה קולקטיוית אגדות-קנין שיתופית וזועחראית כלפי הקרן הקיימת לתשולם דמי החכירה כולם. באופן כזה לא יהיה המתישב החדש בכחינת דיר-רמשנה אלא דיר עצמאי, וכיוצא בו גם אותם חקלאים, איכרים וגננים הרוצים להתיישב על הקרקע עצמאים. מכאן ואילך יצטמצם מתישב לשטח הקרקע המוקצת לחכירה, ומהובאות הקונצן'ר להכחירה תפחת בהתחם.

אני מקרים את המאוחר: לעיתים קרובות נתקלתי בטענה סותרת, שברור וזה נגיעה לבסוף רגע שבו לא תהיה עוד בידי הקונצן'ר קרקע די הצורך להמשיך במפעל. לפיכך הבה נציגו שלعالום תהיה אפשרות לרכוש בסכיבתה הקרן ביותר של האחוות הראשונה קרקע חדשה כדי למקם בה מתישבים עירוניים ("במוניהם") (en masse). אולם אם לא יתאפשר הדבר, אם ימשו אז "תפישה" זו, הרי יוגשים בו הנשגב באידיאליזם שיכולה התיישבות לשאוף אליה. באופן זה תקים לנו עיר רבת-תיישבותים ומשגשגת ובאה אוכלוסייה בת כמה אלפי נפשות, ואני יכול להבין כיצד יוכל לחושש לכך מי שփץ

בהתישבותם של אומנים יהודים רבים, בעלי מלאכה מעוטי-ארכיטקטוניים, בארץ-ישראל. אולי אם כך יקרה הרי, מצד שני, כבר תושג במלואה המטרה האמיתית של ניסיונו הראשון, הלא היא יצירת "בסיס לא-ארצאי". בינו לבין התקופה שבה הקפיטליסט נרתע ברובו-צניעות מליטול חלק במפעל זה כבר היה מזון נחלת-העברית, ותריסרים, ואולי מאות של יישובים חדשים כבר עמדו על תלם, והם עוכרים אותו מהלך התפתחות – וקרוב לוודאי, כתוצאה מהניסיונו שהצבר, ביתר מהירות ובפחות תחתים – שבביא את הניסיון הראשוני עד הנה. הקרן הקיימת תקבל את הריבית שלה כמו שהעניק אשראי ראשון לעיר רכתי-תושבים ואמידה בביטחון רב הרבה יותר מאשר קודם לכאן; קרן ההתיישבות השיתופית, המחזיקת עתה שבעתים, פועלת למען אחוזות רבות; וראוני הפועלים, החלוצים, כבר נעשו לבניינים מומן לאיכרים או לגימלאים החיים על הכנסתם. לפיכך אני מצפה להתפתחות זו לא רק בבטחה, כי אם בשובה ונחת. אין דבר שיכול להסביר לי עונג יותר מאשר "טענה" המעידה ששאית עמדת צאת מן הכוח אל הפועל.

הבה נשוב אל מחלך הרכרים הנורמלי, הוא המהלך השני לצפות לו בלי תוהגנאי של אוטופיסט.

4. צורות ההתיישבות

התישבות זו של אלמנטים עצמאיים צריכה להיות מרכיבת – ובזה אכן אני רואה עיקר יתרונו של הארגון במה שהוא מאפשר חופשי-פעולה לכל יומה פרטית – לא רק מאותם אומנים, מעסיקים במקהימכרים, מבצעי-מקצוע, מבצעי ארכיטקטוניים, מגננים וחקלאים הנוהדים הנה אחריו הקמת האgorה השיתופית, כי אם גם מאותם חלוצי האgorה החפצים להיות עצמאיים.

משיסתבר מעל לכל ספק שהמפעל עתיד להיות בר-קיימא, מן הרואין שהיה כל פעיל חופשי לזכות בעצמות, פחות או יותר, באחת שלוש הוצאות הבאות, לפי בחירתו. באופן עקרוני מתייחס רק לפועלים רוקים כי לא נוכל לשאת באחריות לגורלה של משפחה עד שלא תובטה למגררי הצלחת התכנית. אולם לכשייעלמו כל הספקות בסעיף זה נועד את הפועלים לשאת נשים. יש לציין בסוגרים שכאז נוצע גדייל הקשיים של ההתיישבות כולה. אפילו יש כבר אלו איכרים בארץ-ישראל, נשות-איכרים כמעט איזו, ובלי איש האיכר אבוד. מספר נשות-היאיכרים בארץ-ישראל כעת קטן מאוד, וחיסרונו זה הוא ענייני הסיבה העיקרית מדוע לא נוכל לפחות בחשבו הצלחה של התישבות משפחתיות (single cottage settlement) בקנה-מידה גדול. אף בזו יתרונו מכירע בעניין לשיטה השצתית, המאפשרה יישובם של איכרים רבים שאיןם נשואים.

הפועל יוכל לבחר בין שלוש האפשרויות כדלהלן:
ראשונה, י Mishik כפועל בקונצנזן המרכזי, או חבר באgorה השיתופית; יגור בבניין הראשי או בדירה קטנה בת שניים או שלשה חדרים, שהוכנה למעןו ואשתו מנהלת אותו למעןו; יכול הוא לעזוב את המטבח המשותף (Cooking Association) או לצרפת אליו, כרצונו, את אשתו. רוצה אשתו להשתתף כפועלם שמתחלקת-בבוחן או כחברה בקונצנזן המרכזי תמורה שכר הולם, וכיait היא לcker; אינה רוצה או אינה יכולה, אינה חייבת.

שנייה, ה הפועל יישאר פועל המתחלק ברוחה של הקונצנזן המרכזי, או חבר באgorה השיתופית; אבל גם ייטול כי-10 ד' קרקע בחכירה עוברת בירושה, יקים עלייה בית ורפת, אם באמצעותו ואמ בעורת הלוואה מהחברה השיתופית להלואות, ויניהל נחלה קטנה זו בעורת אשתו בשעות הפנאי, שמדר' פעם אפשר להוציא עלייה יוסתיופשה. כך יוכל לגדל את מלוא הדרגן, המרפא והירקות הדרושים למשקビתו הקטן.

את הכספי בשכיל הבנייה ובשכיל האינזונטרא לא יוכל מארגן חיצוני אלא, בפשטות, מן החברה השיתופית להלואות של חבריו שלו, אשר יעניקו לו את ההלוואה רק אם הוא נהנה מהאשראי שלהם כפועל מוכשר ומעורר כבוד. מתוך עיקרונו, הקרן הקימת וקרן ההתיישבות השיתופית לא יללו אף אסימון שחוק ליחיד אלא רק לחברות שיתופיות, תמורה ערובה מוצקה. כאמור זה כמעט אפשרות להפסדי, הביקורת של החברים במקומות היא הקפרניטית והקנאית ביותר שאפשר להעלות על הדעת; שנית, האפשרות שיתנו גמilot-יחסד, על כל ההשפעות המשחיתות על הכלכליה, נמנעות החלטטיין, הוואיל והחייב את הכספי לא לאייזו קופה רחוקה, אולי חסרת דמות אישית, שאין לו כל עניין באינטראטים שלו, כי אם לעובדים-חברים, שכל מעמדו תלוי ביחס הבהיר שם ירחשו לו, עניינם זהה לחלווטין לעניינו, ויחס של אייבח מצדם עלול להזיק לו בליגובל.

נחוור לצורות ההתיישבות השנייה. המתישב זכאי, אך איןו חייב, שאדמותו תעבור במחира-העלות עליידי הקונצנזן המרכזי; אך יוכל לוותר על צוות ועל ציוד חקלאי משלו. נשאר לו רק לובל, לעשכ ולא-סוף את היבול; וזה עכודה שאפשר לביצה נקל בכמה שנות-יפנאי.

המתישב בצורות ההתיישבות השלישית גם כן נהגה מאותה זכות.

שלישית, ה הפועל חורז מהקונצנזן המרכזי ואינו מקבל עוד שכר או חלק ברווחים, חז מהשכר והחולק-ি-רווחה בעבור עזרה מודמתה שהוא מועסק בה על-פי הסכם-גומלין. גם הוא מקבל 10 דונמים על-בסיס חכירה עוברת-בירושה, ובגנוסף על כך עוד 30 עד 40 ד' בחכירה ארוכת-יטות, נניח ל-18 שנים, ווכתו לחדר את החכירה באותם התנאים לאחר שפג' הזמן, בתנאי שאין לאgorה השיתופית צורך דחוף בשטה לשם יישובם של אלמנטים עירוניים או לשם יישובם של גננים.

יבנה את ביתו ואת המתקנים המשקיים באמצעותו שלו או באותם התנאים שבמקרה מס' 2, בעורת הלוואה של החברה השיתופית להלואות, ומרגע זה יהיה להקלאי עצמאי לגורמי, המעביר את אדמתו, וכל הסיכון עליו על-פי מיטב שיקולו. וכי-הו הוא להציגו לכל החברות השיתופיות המשניות – למכרכיים כלילים, להלואות, לביטות, למכירות, לטיפות, לקניות וכוכ' וכוכ' – חבר בעל זכויות מלואות.

עżם העובדה שאפשר לפרקן בקונצנזן המרכזי בכל עת שומר על ליבור חזק של האgorה השיתופית. הכל יודעים מניסיון רב-ישנים שדים נכסף דוקא למה שמנועו ממנה. דבר זה עשוי לקרויה לפועלינו היהודים, אשר כאנדריו-יזידוראליסטים מטבע בראיטם הם נוטים במפגיע לעשות את שאסור עליהם. כאן הם רשאים בפרוש לפרקן, מבלי שאיש ימנע בעדרם כל וכלל, ומסיבה זו סביר להניח שייתורו על זכותם. אף-על-פי-כן יתכו מקרה שאחד מחברי האgorה לא יסכים עם המנהל או עם חבריו; או ייחסוב שהוא מוכשר באופן יוצא מן הכלל ופיקח בחורבה מן המנהל או שמשמעותו

האנדרואידואלים שלו המודרך לגמרי הוא אכן מעדיף להשתכר בחקלאי עצמאי פחות משמשתכר חכמו הנתקן בעול של מרות. הוא יתרע את הקרע שהוקצתה לו ויקבלנה בלי עיכובים, ומטע הדברים שיצא מעורו כדי להראות למי שהיו חכמו שהמעשה שעשה לוטב עשה: הוא יעמול ויתיגע בעבודה קשה הרבה יותר מהם.

הניסיו יכירע באשר לצורתה העתירה של האגודה. השותפים האחרים יעכו בתשומת לב רבה אחריה התפתחויות. אם אמנס יעללה בידו של החבר שפרש להציג הכנסה ועדפת בהתאם לעמלו המוגבר – ישתרלו לחוקות אותו. ובכן, יחקו להם המחקמי או או תהיה בידינו הוכחה لما שאחדרים מן המומחים רואים כסביר, הינו שיתרוננותיה של אגודה שיתופית יוכרעו בכף המאוננים על-ידי הعقوדה המוגברת של החקלאי האנדרואידואלי. אבל אם יוכיח הניסיו – ועוד שלא יוכרע בדבר סכורי שזו ההכרעה הסבירה – שהחבר שפרש, למרות גיינטו הקשה יותר, ישתכר במידה ניכרת פחות מחברי שנשאו באגודה, הרי יזהר הרוב שלא להגог כמותו.

מן הרואין להוסיף שבשביל הצורות א' וב' אין צורך באשת-איכר, אבל צורה ג' אך בקושי תוכל לשגשג אם לא תהיה לגבר איכרה של ממש לעור בנגדו. וכפי שכבר ציינתי, כזאת כמעט שאין בנמצא היום בארץ-ישראל. רק נשות-ה"רים" מروسיה מביאות עמהן כושר זה מהצדות מולדתן; שניים ממשקי הגרים שנודמן לי לראותם עללה בהרבה על משקי האיכרים היהודים. וזה הסיבה האחת שבגללה ייבצר מן הפעולים או השותפים לחזור לצורה השילשית. אישית אני מקווה שהצורה השנייה היא שתיה השלטת, מפני שהיא אפשרות אוכלוסייה הרבה יותר צפופה מהצורה השלישית.

עוד אפשר להוסיף שאחד התפקידים החשובים ביותר של הפעולה הציונית בעתיד היא הכרת בחרות יהודיות להיות לנשות-איכרים מימוננות. המקום המתאים ביותר למוסד שיפעל בכךון זה יהיה על ארמתה היישוב השיטופי, הן לטובת היישוב והן לטובת המוסד. אפשר להקיםו ככר נרחב לפועלה ועל אונני עקרונות הגיגניים במגרש שלא יהיה צורך לנקותו אלא, בפשטות, לשוכר אותו בתנאים מינימליים, ואותה שעה כבר יהיו לחברים חשובים עם המתישבים שדרותיהם כדעתוין והודמנות להכיר מקרוב את העוברה החקלאית. ואילו לישוב היה שוק סמוך לו לחלק מתוצרתו, ובכל חופשי, כמה ימים עובדות נוספות לשעת הרחיק, תגברות לחברות השיתופיות המשניות, ואחרון חביב, המורים והמורים ישמשו לכל גופו של מנהיגים ושל מדריכים מבطن ומלידה. בגלל כל הסיבות הללו מן הרואין שככל אותם מוסדות פילנתרופיים שאינם משתייכים לעיר במובהק, כגון מclinיות וכו', יוקמו על ארמת היישובים השיתופיים, לרבות בתתיותומי, מעוגנות לעיוורים ולנכדים וכו'.

כמו כן חשוב ליסד על הקרע הוללה הזאת ובמסגרת הקהילה השיתופית חברות שיתופיות חדשות ו גם קונצנזום תעשייתים קפיטליסטיים. לא יהיה עוד מקום בו ימצאו הפעולים תנאי-קיים כה נוחים ומיטיבים כמו כאן על קרקע זוללה, עם מהרי מזון זולים, אם האפשרות להצדרף לחברות שיתופיות המקרמות את הפרט ומשמעות לו בכל שלב של קיומו הכלכלי.

אני מסכים עם ההשპחות הפסימיות של אחדים מירידי, הסבורים שהתנוועה הציונית תלואה לטוב ולרע בהצלחת ההתיישבות השיתופית בארץ-ישראל; אבל כל מי שעוני בראשו לא יוכל לפkap בכר שהתישבות זו היא אחד המפעלים החשובים ביותר

שלה. לפיכך אני תובע חור ותבעו, בכל כובד הראש וברגש חזק, את התמיכה האקטיווית שהובטה וחייבם להושיטה, מפנישמי שהבטיחה מהפשים בצדנות יותר מסתם אישור לחולמות פילנתרופים או לשאיפות אישיות.

לפיכך חזרתי ופרשתי בזה את עקרונות התכנית בפרט כה רב לפנוי הציבור היהודי. יברקו נא אותו וישפטוונו. אם התכנית אינה מכוססת על חישובים כלכליים שפויים ואיתנים ועל הפסיכולוגיה האנושית בכלל ועל זו של הפועל היהודי בפרט, או אין רואיה לעידודו. אבל אם היא בנויה על יסודות בטוחים ראש העם היהודי לדריש שפרטים יהודים יملאו את חובתם. איננו מבקשים נרכות, אבל אנחנו דורשים אשראי למפעל שבסיס האשראי שלואמין ואיתן. אנו מושוכנעים שנוכל לשלם ריבית נכדנה שהשמעתית בكونגרס בהמבורג: רק בו ושאטינפש אני רוחש כלפי אותם צוינים שהציגו מצדדריאוועה בסיסימות רמות ומתיימרים להקريب דם ודמים למען עתיד העם, אבל אינם נוגעים אף בשולי כייסיהם כאשר הם נדרשים לדמים", שלא לדבר כלל על "דם".

אנשים כתבו לי מכל עבר שהריני "שנורר" גרווע. ייתכו שכד הו. גם איני רוצה כלל להיות "שנורר". רואיה אני להטיל על כף המאונינים את יוקרתי כאיש מדע ואת העבורה שתרמתי שלא על מנת לקבל פרוטה: הטילו אתם את שילינגים ואת דולרים על הCPF השניה.

חלק ב התישבות בפועלתה

1. בתל אביב ובחיפה

בשנה מרץ שנה זו עליית עלייה של סיינה של חברת הספות "לזר" הצפונ-גרמנית בהמبورג, כדי להפליג שוב לארכ'-ישראל דרך גיברלטר. פירושו של מסלול עיקוף זה הוא הפסד כביכול של עשרה ימים; אלא שלאדם הרגיל בהפלגות בים כמו נון ומנו דוחק יתר על המידה יש להמליץ על עיקוף זה ועל איבוד זמן זה ככל לשון המלצה. אדים נהנה מהיתרונות להינפש באחד מכתיה-המלון הצפים הראשונים במעלה, הנודעים לתהילה, אשר הוציאו לחברה "לזר" מוניטין בעולם כולו. הנסעה הייתה מהנה מואר; אפילו מפרק ביסקאה הנודע לגנאי נגה בנו בידידות במידה נסבלת, באופן שמעטם היו חוליה-ים. האביב משתמש ובא ככל שהתקדמוני: בגיברלטר התנסה באופן שמעטם היו חוליה-ים. האביב משתמש ובא ככל שהתקדמוני: בגיברלטר התנסה אל סיינגןו ראשית ניחוחו, באלג'יר שפעו הפגות והכתלים עתרת פרחים מעזימטפסים בגוני סגול כהה, ולחוף הריביירה עטו עצי השקד את ניצתם הורודה. נמצאים כבר היה חם מאד, ושלימתי בהרבה אגלי זיעה בשעה שהcheinוטי בחדרי השקט במלון סבי שטי הרצאות בצרפתית, שהיא עלי להרצותן. אולם העיתונות המצרית, שמעודה גילה היה של יידיות כלפי ורים, נסכה כי ביחסון בציינה, בודאי לאו דוקא בעלי ייסורי מצפון, שדיברתי "צרפתית מצוינה". הרצאות הראשונה נישאה בפני החברה הגיאוגרפיה הcadibit, השניה בלשכת בני-ברית; וכן הניבו אלו משובים – למובה הצער צניעים

מאוד – למען מפעל "חברה להתיישבות שיתופית", ואני מקווה שגם רכשה לעניינו כמה ידידים.

לרוע ומול עלתה לי הרצאה השנייה כמעט בשבעה ימים, כי הודיעו שמקורה של דבר נוגלה באלבנסנדריה, וכך פקו על כל האנויות שבאו מנמל זה להיכלא בסוריה בהסגר בן חמישה ימים. בגל הרצאי נאלצתי להשתמש באנויות שבאה מאלבנסנדריה, וכך מונה לי העונג המפוקפק להמתין ארבעה ימים לפני בירוט ויפו. חופה של הארץ הייתה נפרש לפני הימי לחתום לקבל את המכבים ציפוי לחיפה, ועוד יותר נחפות מושם שהפלגתי מפורט סעד ביום הולדתי, יום החולרת הבודד ביותר מיימי. ובכן, הזמן עבר, וה"בריקה" המשוכת נערכה כל טيبة וטבעה של הבדיקה היה תשלום 26 פיאסטרים לגולגולת. יכולת והשלום שלנו נשכח כהוכחה ברוקה ומנוסה שאין לנו כל חול. סוף הרשינו לרדת בחופה של יפו.

ים התכלת העלה קץ עדין על שרות החוקים השחורה שעיה שסירתנו הכבידה, אגב המוללה המורחת הרגילה – ושם והוא מיו ניגון – של הספרנים, עשתה דרכה בתונפה מעל דכיזগלים המתרחש לחוץ הנמל. אבני הרציף הבלתי מזוקן עדין היו לחות וחלקלקות כמו לפניה שלוש שנים וכמו שהיה מן הסתם ביום שהקיאו ספרות-המפרשים הונציאניות את הצלבנים אל החוף. אנשים שחורים, חומים ולבנים, חובשי תרבושים ועוטי עבאות, בחיליפות אירופיות ובמגבעות קשות, פילסו רכם ברווח בין טורי גמלים מרופטים ובין במנות אפרפרות ארכות-אוונינים שחסמו את סמטאות-השווים המצחינות של רובע הנמל. והרחק מכאן השתרעה האדמה, רוחצת בעדי הńיחות הבהיר המתוק של ניצניהם. כרכרה רתומה לצמד סוסים הוליכה אותה דרך הרחוב הראשי רצף-הטלטלים לתלי-אביב. שם חל שינוי גדול.

שזוותית את יפו לפניה שלוש שנים היהת תלי-אביב בבחינת עובר. מרכזו היישוב, הגימנסיה העברית, טרם הושם, ובצלו רק ניצבו ביתנים אחדים, רוכם אף הם בלתיה מושלמים. הרחובות עדין היו מהמורות-חול עמוסות, בלתי-סידירות, והגינות בחזית נראו כחסכנות שזמן פרעון רוחק מאד. והנה עכשו זוהי עיר גמורה ובנה רחובות נקיים, רחבים, ומרוכות סדורות וערוכות משני צדיהם של ררכימריכבות עשוויות כהלה, שאין כמותן בכל עיראה אחרת במרוח התקיכון. רוכ הbatis מציגים לראוי מיזוג נעים של סגנון מורייח עם סגנון אירופי, גותיים אדרמי-הרעפים נוצצים בעליות המשמארה של ארץ-ישראל. בתוך 130 בתים בקרוב דרים מן הסתם כ-5000 נפש, בכללם 500 תלמידי הגימנסיה העברית, ואין בכלל לגידול בעtid הנראה לעין. כבר מרגע חדש גדול, המחבר בין היישוב לבין חוףיהם שבמערבי, הרחובות שם כבר סומנו בחלקים, וחולמים של תושבי "עירת האביב" שבקרוב תהיה יפו פרבר של ערים, איןנו נראה נועז מדי. לא יארכו הימים ועל גרת החולות שם תחכלה ישתרע וחופר-הצהה כמו על גורת הים הצפוני ובתימלון גודלים ומרשים יहמו בקהל המון אורחים עשרים, שנמלטו מחרמה של מצרים אך אין את לבם לחזור לאירופה הקרה, וורם של היבריה את הארץ הזוקה לכ-יך למתנתיאל שכואת. מה שנווצר כלפי חוץ מעורר התפעלות ועונג רב, וייחשב לכבוד לתנועה הציונית. הרושם שיתרשם הצלין ביפו בראותו יישוב זה, ומותר להוסף, גם בכואו לחיפה על בית-הספר הטהני שבו, הוא ממשה מוחשכ היטב כדי שיוכה באמון שאין לעמלה ממנה. רשאים אנו להיות אסורי תורה לר' רופין

ה נכבד שלגנו, שהוא "שרנו לענייני אחוות" בארץ-ישראל, על מה שביצע כאן בתפקידו השני כ-מיסידעריטס" בפניו שמותרים לו שאר עיסוקיו כשריד האוצר, שר-החוץ, שר-החינוך, ושר-הסחר והמסחר.

כל שניתן לחוזות מראש, תמשיך תלאבכ להפתחה לתפארת. כאן סופקו בתואם שלם צורכיים האדרירים של יהודי מזרחה אירופה בכל הנוגע ליישובם, ודומה שהקפידו למנוע בעתיד אותם המשגים, שאולי הם בלבינגןעים בתחילתם של מפעלים כאלה, ואומרים שעיליהם האחוריות לשגשוג החינוצי של היישוב הנהה, שגשוג שאיןו מלוה ברוחה פנימית תואמת. העברת קרקע עירונית לקניין פרטני הנהה אף כאן את התוצאות הרעות שעליון להציג עליון בעולם כולם: זהו "נכס קרקע" אלים למדרי, המתגלה בדמי-שכירות גבויים, בייחוד לחדרי יהודים (קוסי המיעיק כמעט על פקידינו הצעיריים הרוקים), ועוד הרבה רעות הכותות הכרוכות בספרות מקצועית בקרקע. אולם הקון הקימת לישראל מתכוונת למנוע משגים בסיסיים אלה בעתיד, ולפיכך רשות חברתיות כמו שכבר היה מלבכת מבחינה ארכיטקטונית.

לא יותר בידי אלא פנאי מועט; הסירה החזירה אותן אל אניות-הקייטור, ואחרי מסע שליו על-פני הים הדרומי השילכה ספינתנו עוגן למחזר בבורק בנמל חיפה.

ובן שביקורי הראשו נועד למכללה הטכנית ולישוב היהודי העתיד לקום בהר הכרמל. למropa אושרי היה יידי ר' שומרה לוין מרידיך לנו. תחת השימוש הקופחת שירכנו דרכנו על-פני אתר הבנייה, כשהאנני הבניין מוטלות בכל עבר; וולנו לכל המרתפים וטיפנסנו לכל החדרים שכבר היה אפשר לגשת עדיהם. פתגס יהורי אומר, "لتיפש אין מראים חצי עבודה", ובכלל ואת אני מודרב עוז בנפשי לחת ביטוי בלבתי מרווח לשביות רצוני מכל שהושלים כאן. אכן מעשה לתפארת הו, יותר מרומו דק למה שהתנווה היהודית, שעריו כה חלשה וקטנה היא, תוכל לעשות כאשר תהיה גrollה חזקה. במירוח שבתאי נחת מכך שנמנעו כאן מכל קמצנות קטנונית ותכננו כל דבר בקנה-מידה גדול. אולם זה למדע ולהמצאות – מבנה אצלי המוצב בכווים האציליים של סגנון ערבי – יהיה לאבן ראה לモורה התקיכון; הבה נקווה שדרות וביט של צערים שאפטניים יקבלו כאן הכשרה שתבטיח להם קיום של כבוד.

השם בבורק يوم המחרת הובילה מהיורה הרותומה לצמד סוסים ממלוון הרצליה הנחמד דרך רחובותיה הצרים של חיפה, שכבר המתה חיים, אל תחנת הרכבת. מבعد לצמורות העצים התנווץ בקרני שמש הבורק המפץ היפה, הרחוק, נס של nisi כחול שהרוח הענוגה מקפתתו לאלפי קפלים זוהרים. מעבר זהה צפונה הבחןקו בתיה הלבנים של עכו, והרחק הרחק צפונה-ימורה התנסה הר החרמון בחווון ההוד והדר של שדרות-השלג המהיבים העוטרים אותו.

רכבתנו נסעה לה בקהל קשוש וטרטור דרך עמוק ירושאל. תחילתה מימיננו ומשמאלו פרדסיתמרם, ואחריך שדות בויה אחר זה, היטה ושבורה, שערה וחיטה, עד לעתים רחוקות השתורו ביןיהם פרחו האדרונים של שדה-הפרגנים או פיסה של בקיה. מדי פעם חלפנו בכפר, שרכבו מבנים ערביים לבנים מלוכדים, דבוקים וזה לזה כחלות גולמניות של צראות, שלעתים התגבהה עליהם, נכברה מעט מהם, חצר-משקו של שיה.

אבל מפקידה לפקידה מציצים אלינו גם גגות רעפים של מגוריים אירופיים ושל כפרים ערביים מודרניים.

תחנה תחנה ואותם המראות: מוכרי תפוזים, רוכלים במים, במייצילימון, במתתקים ערביים ובפיתות; נשים דועלות בשחרום, גברים בעלי צורה שתרכזים כרכיס על ראשם, חbosים מגבעות אלף או כובעי לבן, חמורים נוערים נואשות, וגמלים הנראים מטופשים ומרושעים גם יחד – המזרה יכולה תחת השימוש הקופחת. ואחרי כן משמאלי, גבואה בין הגבעות, הולכת ומתגללה עיר המתפשטת לאורך – נצרת. שדרות ירווקם, חלקם כבר הצעיבו, משתרעים במעלה עד לחירות מהדור, ובראשו מתנשא מבנה לבן. זהו "התרמן הקטן". חורקים הבלמים, הרכבת נצרת – הגענו למרחבה. הרי מרחבה – גיא רחביידים ופורה מוקף מגורי ומערב גבעות המתרוממות במדרוןנות רכים – הרי מרחב של פוריות ושל יופי המצפה ליד המימונת לדשנו. אין לך מקום בארץ ישראל מקומות זה לחוש בו שחלקת הארץ זו אינה טובעת אלא עבודה וביתחון חוקי כדי להזoor ולהיות לארץ ובת חלב ודבש, לביתם של מאות אלפי בני-אנוש בניהורין ומאושרים, מקום שם ישב איש תחת גפנו ותחת תנתו וינוח בצל עזיותו.

2. במרחבה

בתחנת עפולה קידמו את פנינו אחדים מנציגיהם של פועלי מרחבה, כולם פנים ברשות. סבר פניהם היה מסווג משחו, כי טרם התודענו זה לזה. הם מלוייםatoi ברביי בגיא מן התחנה ועד ביתザחווה. מן המישור מתרכזות גבעה: גגותידעפים אחדים, אדומים, מהבאים מבניין הדור הנראה כמעט מבצר גרמני. ואכן היה מבצר שכבר הימים, מבצר צלבני; עדין שמורים המרטפים העמוקים, המקורמים, אך הם ממשים עתה למטרות יותר שלשות מחיזקו של מבצר. אחרי תהופכות גורל רבות, אחרי חילופי שלטון לאיספורה, שלטונות של לוחמים משלוש יבשות, שבו עתה צazzi היוגבים חורשי ארמת הארץ הזאת לזכות בה מחדש לעולם ועד בכוח האמצעי היחיד שאפשר לכבותו הארץ – לא בחרב כי אם במחישה ובمعدרי!

ירד גשם دق; רגילינו נבדקות לאדמה הבוצית שעיה שנחנו הולכים בשדרות ומשיחים בינינו. הנה ניגש אלינו קhalb של סקרנים ובו שתי נשים צעירות גנדראיות ותינוקות בזרועותיהן. anno עולים במעלה הגבעה, ומסתבר שהיא ערמה ענקית של זבל יבש, שעליה תקעים דבוקים יחד כמה תריסרי תנורי-אפייה גדולים, בעלי גון לבנימלולך, בקטות ערביות; והagation המכוסים רעפים הדורי-מראה מכיסים סככותיע'ץ חלשות הבקחות הומה ילדים בני כל הגלים. לכל הפחות כאן אין הדוקטרינה הניאומלטוטית דבר בעלה; כאן עוד מקיימים מצוות "פרו ורבו". זוג פועלים מחושלי-אויר ושותפים, דמויות שרירות של חלוצים בגבול הישימון, מישירימבט וועיינאים, משיכים על ברכת השלום שלו בזקיפות-יקומה. כמעט לא היה מי שיפקפק בכנותתי, אולם מי יערוב שלא באתי כ"אטופיסט בן המUNDER הבינוני", מכשיך בידי אליו תיכים קפיטליסטיים הסמוים אפילו ממן, או, לכל הפחות, בידי כמה מאשליותה של "הכללה הבורגנית". מה שאומנות לי עיניהם הבולשות הוא, "לדבריך נאוני אך נהיה על המשמר, ועל תרמה

בנפש שבסקל תוכל לחדביך אותנו בכיפורותיך הכלכליות". אכן, תיאורטיקנים חריפים הם הפעילים חדי-העין והשומרים הערניכים חכשי הכספיות הבודאות – אבל למרבה המול הם גם הפעילים למעשה בכל הרצינות, העובדים קשה וללא-לאות בטוריה ובמכווש.

מצירפו של המנהל, ה לתלויזי-ומדר על שפת המזוק של הגבעה, יש מראה ישיר הרחק דרומה אל הגבעות הרחוקות, שהן המדרגה התחתונה נואה רכס הרי יהודה. וההמקום שם במבט ראשון אדם רואה דוגמה ברורה יותר מכל הרצאה עד כמה אסירת-תודה היא אדרמת הארץ זאת בקבלה את שראויה לה. מר דיק, מדריך וחקלאי, שטיף אנשים אלה ואדמה זו אחריו כמעט שנותיים של عمل על-אנוש וכתנאי מחסור כמעט לא-אנוש, הראה לי שדה של בקיה. המחזית המערבית גבואה פישנינים וצופפה פישולשה מן המהlicity המערבית (ו-אמנם היבול היה גדול כמעט פישולשה). כל השדה הוכשר לעיבוד ועובד בצורה אחת, אכל ובליה-אורווה הספיק רק למחזית אחת. וכך הדריך בשנות אלפי החיטה, השוערה, הפל. כל אימת שמחזירים לקרען, שנצלה ונשדרה במשך אלפי שנים, אפילו מעט מכואה הראשון היה תגמול ביבול של שערים רבים. עובדה זו משרה עליינו תקווה שסוף ההצלה לבוא. לפי שעיה עורנו פפסדים על משק גדול זה, הרובץ "בנאוטידשא", וחיב להתנהל בכוחות כבדות (למשל, בעבור שירות המשירה ושלמוני טרומים נoso כאן, וכורוד גם בהוצאות כבדות) פועלם בלתי-מנוסים בארץ חרש ובסיטות הבקשייש) בغال פראותם של הארץ ושל השכנים, ומכבר עוד מצב המלחמה שהתנהלה לאחזרנה, ולעתים קרובות המשק השופף להפסדים כבדים בغال גבניות והתקפות, ואילו מайдך גיסא כל עבודה, אפילו וו שיכלה להיעשות בידי נשים וילדים, צריכה להיעשות בידיהם גברים יהודים המקבלים שכיר גבוה. ולמרות כל אלה, אך יסתים המהווים וכל הקרען כבר תהיה מזוכבלת נובל מן האורווה או הרפת, תהיה צורה אחרת ליבול וכווצה בויה יש לקות לשינוי לטובה במראה גלייזה-מאן. לפי שעיה מותר לחתה בחשבון שהחוצה תקען משנה לשנה וההכנסה תגדל בעבורה ולא נתיאשי אם אמרוים אנו להצלחה במשימה העצומה של מיציאת בית חרש ליהודי הנורדר, ארץ בה ישוב וישראל נצרו היבש ויפריה ניצנים ופרחים, הרי רק דרך אחת להצלחה לפנינו: רק מקום שם תדוושן האדמה בזעם עובידה תהיה אדרמת-יארץ לנחלת האומה. ורק במקום שם תהיה האגדה השיתופית בעלי הקרען שהוא מעבדת, רק שם יובטה של איה ערבית היא שתדרשן את הקרען ותנחלה. כל מי שתר את הארץ ולו רק כל-את-היד יודע זאת. וכן מי שאנו רוצה שיקומו גם בגיל מושבות של גברים מטעים, שבhem הפלח הוא העובדר כמעט היחיד, ומהן נמלטים בני המתישכים לארכע כנפות ארץ, ושכמעט אין בהן דכר יהודי מלבד השמות בתעודות-הקניין – חייב הוא לעוזר בצלחת הניסיון הראשו בהתישבות שיתופית אל מעבר לBorderStyle שול. שאם לא כן יצטרך לומר נואש: אי-אפשר לעשות את הדבר אלא בצורה שכבר עמדתי עלייה לפני עשר שנים כמעט, ואשר מנהיגנו, מהם בעלי-корחים, נאלצו לאמצו בשיטה היחידה שאפשר להוציאה מן הכוח התיאוריה אלא מכוח החיים עצמן.

אולם מודיע לומר נואש? יתכן שקשה הדבר – אבל אין לך דבר שאינו אפשרי כל מי שזה בפelia בתחיתו של גזע-הטלאות הזה, גברים אלה נחש-יה-לבן, נשים צערות פורחות אל, ואף יונת מהם ילדים אמיצים אלה בעיניהם הקורנות, המשותבים

האוצר" קופץ את ידו כמתחיזב מתקפיו. מצגנו כמו צו של החיל' הפרש: הסוס קודם לאדם; בקרנו וכלה לתשותת לב למופת; כבר אושר הממון לרפת השניה ולאסם, וכן לולול. אבל התירו לבנות רק עוד שני בתים כפולידיירותו; לפי שעה עליינו להסתפק בזוז, עם כל הרוחק הכרוך בכך. וממי שיידרמן לביוקו בעמק יירעאל באביב הכא ימצא שהשלימו בזורה נאה את האחוותה המתנוכסת מצפון, ממורה ומעירב, את הארוותה המשולשת והאסם בצפון, את הסככה ובתי-המלוכה במערב, את הלול וארכעה ביטני פועלים במורה; אולם הצד הדרומי עדין יותר, ורק הרמיוון, הוא הוול נאדריכלים שביעולם, רק הוא יכול להראות את הבניינים המושלמים, אשר לאחר הימים, כפי אני מקווה, יעדמו כאן: בית הפועלים הרוקים ומשרדי ההנהלה – אלא אם כן יקום איזה נדרבן, ששאיפתו הנאנצ'לית היא להציג את שמו תוך הזרה עבה חלוצית זו. אך אתם הימים תישאר האחוותה פתוחה ופרוצה, ומה טוב היה אילו הייתה זאת מזורה! מסוגרת!

הבה ניכנס לאوروותה משמאלו, מצד מערב, עומדים הסוסים והפדרות; באוטו הבניין נמצאים חדר למנהל הארוותה וחדר לכלי-הרחתמה, המותקן בזורה מעשית ביותר והוא נקי ומסודר כמו בסיס צבאי. אחיריה באה הרפת ועמה המחלבה, שם מוחזקים המקדר, המחכשה ואכוריים אחרים. חלב רינתני, חמאה צהובה, שמנת טעימה – הכל מוכסה. דבר זה נחוץ לروع המזל כי יש כאן מכת-מצרים של זובבים. וכי מה יכולת לצפות כאשר חיים על ערמות-זבל? ואף-על-פייכן בודאי אפשר לרטן במידה מסוימת מזיק זה, שאף עשוי להיות מסוכן בהעבירותו גורמי-מחלה. בתלאביך שמו קץ למזיק אף בוחנות של המחנסים השיתופיים.

הרפת ריקה, הבקר במרעה. אך הנה שבות הפרות, כבדות-צער, הביתה, לשנות ולהתענג על מנוחת הצהרים. עיקר העדר מרכיב מבנות הון הבירותי, שערוו כמשי וגולדו בנוני, אולם לפחות צוועדים היצורים הקטנים בנوت הגזע הערבי, שגדלון כמעט איןו עולה על גודלו של עגל אירופי, ובניגוד מגוחך מאוד פושע שם זוג פרות דמשקיות, משור, ומעון רשמי למנהל הראשי, ולהן ראשים צרים בראשו של עופר-איילים – כניגוד שבין כלב ספניאיל לכלב מגוז ניו-אונדנלר. אכן גם מבחינה זו עודנו בשלב הניסיונות הראשוניים, וי אברה זמן עד שנפתח את הגזע שישמש אוטנו היטב באקלים זה ותוונה זו. הבה נשוב ונציג בכתיה-מלוכה המצוידים בצד מזון, הנגריה והמסגריה המבצעות את כל עבודות העץ והמתכת, החל מיזול-עגלוות ועד למסגרות לחלונות, מתיקון להביה-מקרה ועד השער הענק שבחדר הימים עתיד לנעל את צר-הmesh. ועכשו נצאה השדרה: כבר "הרמק מركד על החול החורק", והסוסה חלקת-הצוזאר שאני רכבו עליה משבה אחוריה בזעם את חיוויריו העוים של סוס-מאה.

על שלושה דברים החקלאות עמודת: על הובל, על הובל ועל הובל, במקומות שהייצור מבוסס על זבל-בהתות הופתעתו לראות בשנת העיבוד השנייה מראות של משקים גרמניים בעלי גודל בנוני; בהעדר זבל אתה רואה רק יבולים דלים. אמם האדמה נקייה מעשב-יבר, וערניון הקמה טובה לאין-יעורך מזו שבסודות השכנים הערביים, אבל כמובן אין לצפות עדין לכל רוח מibal כזה. אף-על-פייכן, מה שהושג הוא מה שאדם יכול להשיג. כשהגענו מרד ריק לפני שנתיים הוא פגש על אדמה זו ריק פועל אחד, שהיה מוכן לשתח' פועלה בניטין, עד כדי כך התיאשו הפועלים מהתיאורות, חרי כל

ברחובות – הלא יעשה לאופטימיסט גם בעליך-בורחו.ומי ששמעו במו אוזנו את לשון הקורש, שהיתה מטה במשר אלפיים שנה, כמה לתחיה במשפט הבית, כלשון הרחוב ובית-הספר, ובפי הטף במשחקיהם – אכן בין שנוצר יכש יכול להיות לעצ' נושא פר'.

מזהה לכפר הערבי היישן, אשר בו עדיין נאלצים הפעלים והמתיישבים להצטופף, שכונת גבעה אחרת מעבר לגיא קטן, בהדר מלארושם, תאווה לעיניים – אחוזות מרחבייה, באחד הימים היא תכיל בניינים רבים, על-פני מאות על מאה מטרים, וה策ר של 10 דונמים. אך לפי שעה הצר הדרומי איןו תפוס כלל, וכן יותר ממחצית החיים המזרחיות, ואילו הצפון והמערב טרם נבנו במלואם. בצד צפון שכונות הארוותה והרפת, שתוכננו להיות רחובות-ידיים, והאסם, על אלה גאות האחוותה, שהושלמו כדי שני שלישים. יש שם מקום לבהמות-העכורה ולמחצית עדר הבקר לחלב שתוכנונים להחזוק; בונים עכשו תוספת בשביל המהונית השניה. בצד הפונה לשמש ישנו שביל רחב לפני שטה הפרוודור הנפתח כלפי החצר דרך כמה קשותות ערביות; כך נוצר מן המשש הדרומי לחם את הבניין עצמו. החלונות פונים צפונה, באופן שתשורור טמפרטורה נוחה לביריאות אפילו חום הקיץ. מעל הרפת, תחת הגג המורוחי השטוח, ישנו עליות לשחת; לפי שעה הן גירושות משפחות פועלים שלא יכולו למצואו עוד מקום בגבעה המאכלסת מדי. בעת יש להרוחיב בתכיפות את כפר המתישבים, ההולך ונבנה על רמת-המשור, כמטחו-וירובנה מזורה, ולסיים סופסוף את בניית בתיה-פועלים של האחוותה, כדי לשים קץ לגדישה הרת-התחלואה של חדרי המגורים. לפי שעה יש רק שני בתיפועלים באחוותה, המועצבים, כמו הרפת, על-פי תכניותיו של מר ברוואלד, בסגנון עברי, אלא שגגותיהם כוסו ברעפים אדומים, דבר הסותר את מכלול התמונה: הגנות נבנו כך במקום شيء שטוחים כפי שתוכננו, "מכוחה הצורך", כי כיום אין בארץ-ישראל מי שיודע לבנות גג שטוח שלא ידריף שם.

אולם שני בתיפועלים מה הם לעומת הצורך העצום? אחד מהם משמש למנהל לחדרישיבות, משור, ומעון רשמי למנהל הראשי, בשתי הדריות האחרות אפשר לשכנו בדוחק שmono-יעשרה נפשות (בארכעה חרדים ושני מטבחים): אבל באחוותה יש תמיד 35 פועלים, ובימי הקציר, כמו עכשו, 50 בקירוב; ויש מהם שכבר נשואים ודרושים להם דירות משליהם בכל ההקרים האפשרי, שני הבתים הקטנים ישאו שלטי-齊ি-רונן על-שם מיכאל הפלרין, שנטו אותם במתנה לקרון הקיימת לישראל; מי יתן במתנה לקרון הקיימת מעון לפועלים רוקדים למעון משק ההתיישבות הראשון במרחץ, תנכיותו של מר ברוואלד מוכנות ומוזמינות, לרבות מגדר-שעון, מגדר-ים וצנרת, בית-ים-רחץ, אולם לאספות וכו', והכול צריך לעלות סך 6,000\$ בקירוב. יתרה-המתנדבים!otrosם בחורים אמיצים הרואים עין בעין, שם בקצה כולל הציוויליזציה, את אויביהם – הקדרת ורובי העربים – מנהיחסות ללאומיות חדשה, שאתם רק חולמים עליה, בזיעתם ובדם, אנחנו עצמנו איננו יכולים לעשות זאת בעת הזאת. האמצעים מוגבלים, ו"שר'

אנחנו עצמנו איננו יכולים לעשות זאת בעת הזאת. האמצעים מוגבלים, ו"שר'

הבטוחות שהבטיחו להם שנתיים לפני כן. למרכה המול הומני מר דיק שלושה מחניכיו בගיליציה, ואלה אמנים הגיעו. הוא לא מצא לפניו שום מהנסנים, שום שיכון לבקר ההכרחי, לא כל שכן לבקר כלו. קודם כל היה צריך ללקט ולהתברר כל אלה. גם עכשו אין לנו אלא מעט יותר ממחצית הבקר הדרושים, ותחלוף עוד שנה, לכל הפחות, עד שנמלא את כל החסר במכסה מן השגר שאנו מגדלים ונוכל לייצר את הובל הדרושים. בKİצ'ור, אפילו חזי שנה חקלאית נורמלית לא עברנו; וכמעט שאין זאת לפנינו. נגענו מכמה תאות בלבת יצפויות: אותה התקפה של נקמתידם, שהסבה לנו נזקים כה חמורים והטרירה את דעתנו זמן כה רב; וכן דחית-הבנייה הבלתי-נכבלת, מפני שלא היה אפשר למצוא פועלים יהודים למשך זמן רב بعد שום הון שבועלם. ולמרות זאת נוקה השטח הנרחב מעשביך כמעט לגמרי, והשורות מניבים ככל שאפשר לצפות מהם מבלי שובל.

אילו הכנסו הגורנה את כל קמת-השורות של ראשית אפריל, ואילו עלו גירולי הקייזר, שאך התחלו לעברים בראשית אפריל, היו מתפתחים רק כדי מחצית הסיפוק מתכואות החורף, אפילו שנה זו היתה מסתימת ברוחה-מה. אלא שזמנן קצר לפני הקציר הותקף השדה במכתי-עכבריהם: השכנים הערביים סכלו נזק איום, ואילו באחותנו ניצל העיקר על-ידי העבורה הייעלה ביותר החקלאי, עכורת היישוב השיטופי, והנוק שהוסב יזכה לפיצוי ניכר הודות לעלייה הגדולה במחירות הגראינים. אולם ישאר הפסד, וכיון שהקייזר לא זכה לחסרי מזג-האוויר גם דרכיהם השנוי שלנו יסתכם בהפסד. אך יש שני סעיפים חשובים שאיננו כוללים אותם מצד הוכחות: האחד הוא ההכשרה שנתעשרה בה פועלינו, והשני השבחת הקרקע, העמקת החירש והעשרה הניר באוטן אדרמות שובלן.

אנחנו רוכבים לאטנו במעלה הגבעה צפונה; על המדרון הטרשי מעברים אנשינו פרדס תפוזים ומטע שקדמים. הטוריות הכבידות עולות בקצב מונוטוני עמוס, חזרות לאדרמת הסלע המתפוררת תחתינו, ושוב הן מוננות מעלה-מטה, מעלה-מטה להתקפות חזרות חיללה. אכן עבדה זו למען כיבושה של ארץ הקודש קשה הרבה יותר מלשלט את 'השקל' אחת לשנה ולהרعيיש שםים וארץ בכמה כינוסים. אבל מי שמסוגל לעמוד בעמל המفرد מתחשל ומתחזק, לרמות-מוני היגטו לא נשאר זכר בבחורים שזופים אלה, העומדים לרגע שעונם על כל-יעבדותם כדי לענות על שאלותיו הענייניות של המנהל. אנחנו ממשיכים לרכוב לאורך המורדר על משעל מ솔ע, שטסינו הנבונים דרכיהם בו בזהירות במלככים על-גבי ביצים. לפנינו משמאל מתגלגה עכשו מעל הגבעות כיפה עגולה, כפי ה נראה בזלתית, וראה מעוטר במנזר – הר תבור. ישר לפנינו נמצא כפר ערבי, סולם.

עתה נוהגים אנו את במתניתנו העולבות אל המורדר המשתפל ימינה, מעל תחתיתים ומהמורדות, בין עשבים גבוים, קוצים וברקנים. בוארי, בנחל האכזב בו שוצפים הימים בחורף לבקש להם מוצא לנחל קישון, עוד נותרה לפeltaה איזו שלולית, שם הבדאים משקים את צאנם. במאחל שלוין, המוצב על מישורת קטנה, משחירים שלושה-ארבעה אוחלי-קייזר, עשן עללה מהכריים, שנשים משתפות סביכם. ילידים חצי-ערומים, פעוורי-עניים, גזוי-ישער, תוקעים בנו עיניהם, וככלבים ממורטטים מנחים לרגלי סוטינו.

עוד דרכה קצרה על השדות הרומיים המשתרעים משני עברי מסילת-הברזל חיפה-טבריה, והלאה משם המסילה החדרשה מרחבי-הירושלים, שעודה בחזקת שלד. למטה, הרחק מן האחוותה, יש ליישוב השיטופי עוד שדה של 500 דונמים המכוסה בקמה נאה של חיטה. לרוע המזל, ومن קוצר אחרי שנגעתי ממש נמצאה פחה שכן שרה עצמה נעלב משומימה ובכן ציווה על אריסין, תושבי שני כפרים, פשוט על הקמה בהמניהם ולרמשה, וכך גרים לנו נזק חמוץ. הרע מכל היה שכברשה זו נפל חלל אחד מטובי אנשינו, שומר שווה עתה נשא אשה. חיספער ומנת-גורלים של יושביה ארץ מיוורתה היא. לחוף הים הקפיטליום רק התחל מנצח, לרבות סניפיבנקים, פעולות של שירות ושל המחאות, מפיצים עיתונים בכל לשון אירופית; ואילו באורות הקרים הפיאודלים הוגנו: ראשי כנופיות של ליטאים בהם עבריינים שנתקשו ושאר גולנים, לוכדים כפרים ומאלצים אותם לשלם להם מסים, מאיים על פקידים או מSchedulerים אותם בכספיים ובכניותיהם היפות, והיום הם יושבים ב'מצרייהם' ככעليب וכהפחות, מוכרים את מיטב הקרקע לעולים מאירופה תמורה והכיפורוים. תושבי האזוריים הקרים, אם הם עצמאיים, עודם חיים בעידן קדום של נקמתידם ושל כל הרומנטיקה וה'הרואיות' של השלב בצד-וילוי-ציה, המתפרק בפניו עלמות בגין הוית על שוד-בקר, הרפתקות והתקפות; וכמו לפנוי אלפי שנים, לפני חמורבי ואברהם אבינו, הנודע עם עורייו ובאותם אוחלי-קייזר, כפי שהוא מתואר בכתביה-הקדוש, הוגה בנצח, בראשית הדברים: נשמי לרווחה משהפנתי את ראש הסוס חרוה לגבעת הConfigurer הישנה, שקידמה את פנינו בגנותיה אדומי-הרעופים. השדות טובים משכיפתי, אך מה יהיה על האנשים? שהרי יותר משתלי הדר נבדר בכל מדעי החקלאות תלוי הוא ברוחם השיטופית של הפועלים.

3. בין הפעלים

בגדול הבניינים של הכפר היישן, שבცבר שימש למגוריו של השיח, כיבודני בסעודה כל פועל מרחבה, "הקבוצה החופשית", המעבדים את שודותיהם של המתיישבים, וחבריהם היישוב השיטופי. שולחות העץ נערכו בצוותת פרסה, ועל הספסלים ישבו צפופים הגברים, הנשים, הנערים והנערות המתבגרים. ארי המأكلים היתרמו אל הקמרונות המפוחים של האולום המרוות. הייתה ואת סעודת-חג של ממש: תחילת מרך סליך, אחריך צלי אווז עםسلط ותמחית-פירות, בלווית היין הארץ-ישראלית המתוק שלרוב גמעו אותו מתוך ספלים אלומניים.

בערכו של אותו יום התקנסו כל הפעלים באותו החדר לאספה כללית. פתחתי בדברים, אחריו דיבר מר דיק, ואחריו בן התהיל ויוכות ערני על שתי השאלות – השכר והעסקת ערבים, לשון אחר, שאלות הקומוניסטים והנציונליזם. בשאלת הראונה דוגלים הפעלים החופשיים בחלוקת קומוניסטית, הינו, בשכר שווה לכל, בלי להתחשב בכושרו של כל פועל ופועל. כידוע, אני מתנגד מושבע לשיטת תגמולים זאת. ההבדל המהותי בין היישוב הקואופרטיטוי לבין היישוב הקומוניסטי הוא בכך שהראשון אמר לדרג את השכר ככל האפשר בהתאם לעבודה שבועעה, ואילו השני אמר לחת שכר שווה לכל החרבים. ה絲בה לדרכ הקומוניסטי ברוחה: כל ההוגים העירוניים החל מאפלטון ועד סוטינו.

מאrefs וקואוטסקי נכפו עליהם השקופותיהם הקומוניסטיות בגלל הפחד מפני ה"תחרות החופשית". בعني, כוחה של קלה הוא הגורם לחוסר השווון הבין-מעמדרי העצום, הוא המפרק את החברה וה מביא חרבן על אמות. איןני שותף לפחד זה מפני התחרות החופשית. כבר עלה בידי לסתה באופן מדעי. יכולתי להראות כי יש שני מיני תחרות שונים זה מזה, בהתאם לחברתיים והכלכליים שהדרים המערביים נפגשים בשוק. במקום שיש גישה חופשית אל הarket, הינו, במקום שהarket אינו נתונה למונופולין של מעמד אחר, שם תשרור תחרות חופשית, צורה של תחרות המספקת שכר תואם לכל יתרון של כשרונות, אם גופני ואם רוחני ואם של אופי, וא-פ-על-פ-יבין מונעת אף צל-צלו של "עד עורך", באופן שרגות-שוני בהכנות לעולם לא תגוררנה הבדלים חמורים, שביאו לידי יצירת מעמדות. אולם במקום שהarket חסומה, ואשר שם, כתוצאה מזה, נאלצים "פועלים חופשיים" חזרי רכוש להציג עצם לבעלים על אמצעי הייצור תמורת שכיר המשair ערך עורךידי מעובדים – שם אנו נתקלים בתחרות עונית, ומתחווים אותם הבדלים גורליים בהכנסה וברכוש, יוצריהם מעמדות, מן הרואי היה למנען.

רק מעט מועיר מעניינים תיאורתיים מסוימים אלה היה ביכולתי להסביר לפועלים, אשר התקשו מאוד בהבנת הגרמנית שלי, אולם הייתה מסוגל להסביר להם את האבסורד שבעורם בעורת כמה דוגמאות מעשיות. הם ממחנים היטב בהבדלי הוכיח שבקרכם והם יכולים להבין היטב, למשל, שמנhalb-העבודה שלהם, בצר,adam נשוי ואב לשני ילדים חמודים, מסתפק ב-55 פרנסקים לחודש, אף כי על-פי CISEROHO הוא ראוי לכפליים, צריך להרוויח יותר מפועל צעיר, שעליה זה עתה מאירופה, אשר, עם כל התלהבותו, גורם יותר נזק שהוא מביא תועלט. יתר על כן, הם תופשים בעצם שא-יאפשר להגשים את העיקרונו מבלי להגיע לאבסורד גמור. למשל, ליד נחמד בשם פרידמן, נוצר למשחת רכנים מפורסמת בגאלציה, הצטרך אל המושב. וכי יכול אותו שכיר כמו המבוגרים? בפועל, העיקרונו בכדו במקומו מונה, ואילו לילד נתנים מזון ומעון במחיר המקובל ומעט דמיibus. בסיכום, סבורני שההתנדבות בסעיף זה שוכ אינה כה חזקה כפי שהיא בתחלת. הפועלים מבינים כי על-פי הטע האנושי אפשר, בטוח אדור, לצפות לייצור הכבי גבוה לאו דווקא מהתלהבותם של אידיאליסטים אלא מן האנוכיות המוזכרת היטב של אנשים היהודיים שחריזותם ומסירותם יוכלו למול מיריד, והם נוכחים כי הצלחת המכול תלויה בכך שכל פרט יבצע הכל כמיטיב כוחו. על כל פנים נראה לי שהיום נשמרת איזו ניטרליות נדיבת כלפי העובדים ביישוב השיתופי, שעמדו על מלאה-העיקרונו של תגמול בלבתייה בהתאם לייצור וקיבלו אותו בלי תנאים, מתוך שכנו ולא כתוצאה מיושחו לחץ.

אשר לשאלת העבודה הערכית – כאן ההתנגדות הרבה יותר חזקה. כמעט כל גופ פועלים דבק בעשרות בעיקרונו שאין לסבול עבודה זו בשום נסיבות, אף כי לאחרונה נסדק עיקרונו זה באמצעות היתר אחד ויחיד. גם בעניין זה ההיגיון שבהשקפות ברור לגמרי: הפועלים חושים שהדרבים יתפתחו כפי שהתפתחו במושבות הפרדסים ביהודה, אשר שם, לרוע המזל, החליפה העבודה הערכית את העבודה העברית בהיקף רחוב מאד. אלמלא עליית התימנים, המספקים לבעליהם-הפרדסים יסוד שווה-ערך לעובדים בכל הנוגע להסתפקותם במועט ולכושר הייצור שלהם, היה המצב רע עוד יותר ומייד

הינו זוקפים מהיר עצום זה בחשבונו החפסד הלאומי שלנו לחוכת המושבות היהודיות בדורות. אהיה האחרון שנזוף בפועלים על שם מנסים למגעו התפתחות כואת בנימוקים לאומיים ובגלל העניין המוצדק בהחלט שיש לכל איגוד מקצוע. אולם גם בהזחיב התייתי לומר להם שאל יקצינו גם עיקרונו וזה. קיים חוק כלכלן, שעיל עיקר פיתוחו חיכים אנו תודעה להוגים האמריקניים הגדולים קרי (Carey) ופרידריך ליסט (List), והוא חוק כושר הקרקע. הוא מגדריך בכירור ובdryok שככל שיתור אנשים מתיחסים בשיטה נתון כן יגדל הרווחה המומוצה ותתרבותה המומוצה באותו אرض. וכן יקטן שטח העבודה הדרוש לעובדי-האדמה ויגדל הייצור נטו שיוביל להפיק משטח קטן זה. זאת מושם שככל ארץ מתקדמת יוביל הקרקע המעובדת גREL מסיבות טבעיות מהר יותר מגדל האוכלוסייה, וזאת מפני שהעיבוד מוצע בשיטות טובות יותר ובצד יותר; וייצור נטו זה שוכן-יכניס, מאותן הסיבות, מחרים גובהים יותר המתבטאים במוציאי הירושת. עליינו ללמידה להבין חוק זה. על היהודים כן יגדל מספר העربים ללמד את העربים להבין כי ככל שיגרו בארץ יותר יהודים כן יגדל מספר הערבים שיוכלו להיות בהזחיב האוכלוסייה, וזאת מפני מהרנו ממנה; ואני זאת שאלת שאלת הרווחה.

מלאת הרעיון, צריך אדם לגדל עמה, וסודותיה אינם נלמדים בנקול, אפילו אתה מתלהב מואוד: כיצד לשמר על האזן וכיצד למנוע נזקים כבדים מבעל הארץ. אפילו בין ילדי האיכרים רק גאנונים מיעטים מוכשרים לתפקיד זה. אחד האידיאליסטים מקרב פועליינו הצעיר את עצמו לתקיד זה; אבל כעבור חדשים, במצב של דיכאון קל, נאלץ להמליץ שערכי יבוא במקומו, ואמנם ערבי זה ממלא את חובותיו תוך הסכמה שבשתיקה מצד העובדים.

אחרי האספה הכללית נדרנו אותן השאלות גם באספה של קבוצת פועלים שכבר נעשו חברים ביישוב השיתופי. ירושה לי להעיר שהיישוב מעסיק עכשו כ-50 פועלים, שמתוכם ל-35 בקרירוב תהיה עבורה קבועה. מספר זה קיבל היישוב 17 בזמנם בקרירוב. הם מיהיסים חסיבות רכה ביתר ליצירת עילית ומקבלים לחברים רק את אלה, שבזכות כושרם המכני וחוק אופיים וראויים לבבוד להשתתף כחלוצים בעבורה, אשר למרכה מזלים הם מודעים עתה למגורי למשמעותם למען האומה ואולי למען האומות. 17 חברים אלה, שהיעשר גברים ובחורה אחת המועסקת בעיר במלבה, התאספו אחרי האספה הכללית במשרדו של המנהל כדי לדון בעניין בחוג יותר מצומצם ואינטימי. בין אלה הצלחתי עד מהרה שהשकפת בשאלת השכר תתקבל על דעתם. אשר לשאלת העובדים, הרוי עלי להזוויל ולהתעטם שדרעתית כדרעתם באשר לעיקרונו, בטוח האורך כל העבודה במרחכיה תבוצע בידי יהודים, אם אפשר להציג עבורה עברית באיכות הולמת. לעת עתה, יותר מכך לא היה אפשר להציג.

העובדים מסרו לי דוח, שאני מפרסם אותו בזה בהסכם המפורשת. ואלה הדברים:

עלינו לעמוד על המשמר שלא יבואו אנשי הרוצחים במשהו אחר ושותפים אליו. אשר לא רגון הפנימי, מן השיטה הפנימית שנוקט מר דיק אנו למדים שהוא לא בא בתקנות מוכנות מראש כי אם מניה לחיים עצם לצורך את צורת תכניתנו, כשיתה המתאימה ביותר להתחפותנו הפנימית. מר דיק ביסס את ההצעה ברוח השיטות של בסיס נכוון בתיתו לנו את הוצאות לקחת חלק בניהול, ואנו רוצחים לרשום את דעתנו כי מר דיק הוא מנהיג הבקי היטב בעבודתו ויודע כיצד לבצעה בחיי המעשה. בעתיד נרצה שמר דיק יגדיל את חלקנו בניהול.

אשר לעצמנו, צריך שיבין כל אחד מחברינו כי עליו לדרכו את חולשתו האישיות, את משוגותיו הפרטיטים, למען קידום העניין, לטובתה של קהילה מתרקמת ומתחרשת המאוחדרת באושר ובהרמונייה. ברור לנו שדרושה לנו מנהיגות, אך מבקשים אנו להביע את משלתנו שיתה מר דיק מנהך ולא יהיה מנהל. לפיכך אנו דוגלים בדעה שהיו כל הפעלים מיזגים במעטת היישוב, אך בל יהיו זכאים להשפיו בדרך כלשהו על התארגנותנו הפנימית; רק יהיה בידיהם הזכויות והחוות של כל חבר היעדשה. שאלה המטרידה אותנו מודר היא שאלת השכר. לדעתנו, חברי היישוב השיטופי, הפרש השכר מוצדק לא רק בשל התנאים המיוחדים של בעיתנו אלא בಗל עצם המעשה. לעולם נרגול בכך שעבודה תקבל גמול ראוי לה. אף כי אנו סבורים שכוחם השכר גובה מידי מפני שהmask אין מפיק רווח, אנחנו גם מבינים שלמעשה אין אפשרות אחרות. באשר לשכר המינימום רצוי שדר' אופנהיימר יסביר כיצד יוכל לקבוע את שביל פועלים יהודים בארץ-ישראל.

ובמה שנגע לשאלת הערבית: לדעתנו, לא יתכן שחברי היישוב השיטופי יעשו בתוך היישוב רק דברים יהודים יכולם לעשותם. אנחנו מתנגדים מכלול וכול להעסקת פועלים ערביים בתוכנו. אנחנו מתנגדים לכך ולן מסיבות כלכליות, כפי ש玆 אמר מר דיק, כי התגמול שלנו ניתן בהתאם לעובדה שנעשתה. יש לנו רכבים שערמה זו אינה להם אלא עניין של רגש, ומנגדרי עמרא וז חיביכם להתחשב בכך ולא לפגוע ברגשותינו.

לבסוף אנו מבקשים מר' אופנהיימר להביא את חיבורו 'Die 'Siedlungsgenossenschaft' (הת'ישבות השיטופית) לתרגום עברי. ולתלן באות כל החתימות.

4. ח'ייסט'ר בכינרת

אותו עבר זימנו לנו חוות ארץ-ישראלית אופיינית. אחרי שנפרדו חברי היישוב מأتנו ישבנו, מר דיק ואנוכי, במרפסת צrif'הען שלו וחורנו ושותחנו על אירווי היום. כבר הייתה לבוש פיז'מה, על רגלי היחפות סנדלי קש, וצינתי את גופי ספוגיה החומם ברוחה היללה הערבבה, שנשאה אלינו מן הים הרחוק. פתואם נשמעה ירידה מהוצר המשק

לא בנקל אפשר להכנס את המעוניין בסוד רعيונו של ד"ר אופנהיימר בדבר היישוב השיטופי, האם לניסיון במרחבה צפואה הצלחה בהקדם. מכשולים רבים ושונים עומדים בדרכה של תכנית נחרת זו מלכתחילה. מן החשובים בהם שרעון היישוב השיטופי נוסח אופנהיימר לא שבה את לב הרבים בארץ-ישראל. זאת ועוד, בשעה שעמדו להתחיל בניסיון נעשתה בארץ תעמלה עצומה למען כורת הקבוצות הפעילים, וכמה קבוצות כבר התחילה לעבדו. פועל הארץ ניחו שיטת הקבוצות היא האפרשות האתה והיחידה לקדם את ההתיישבות עליידי הפלוטריוון היהודי. הם הניחו שם יעוררו בהם הרגשת אהירותו כשיפקידו בידיהם רכוש לאומי לתפעולים שלהם, יחזק העניין האישי של הפועל יותר מאשר עליידי המפעלים שבהם אמרו מנהל לשאת באחריות. עוד סיבת, פסיכולוגית, הייתה שם רצוי להיות משוחררים מלהחזו של מנהל. כאשר הגיעו מר דיק לא רצוי לארץ-ישראל כמניג לישוב השיטופי ועמד להגישים אותו להכחלה למעשה, לא מצא כל תגובה או אהדה לרעיונו של אופנהיימר בשל העדר הפלוריות שלו ובל המגמה לייצור קבוצות. יתר על כן, הפעלים התגנו בכל כוחם לעקiron התגמול בעבר הייצור, כפי שהוא כולל בשיטה השיטופית, וחשו שאם תימסר הנהלה בידי מנהיג יקופח חופשי הרצון שלהם כמו בכל מפעל שיש בו מנהל, וכך ייהרס כל שיתוף בעודו באיבו.

אנו יודעים כיום שהפעלים שגו במחשבתם ובמעשייהם. קודם כולם העיריכו יותר מדי את יכולתם שלהם, בעוד הם חסרים כישורים טכניים וארגוני. שנית, היה להם מושג מוטעה בנוגע לשיטת הנהול ביישוב השיטופי נוסח אופנהיימר. אך המשגה החמור ביותר של הפעלים היה שם התعلמו ממשמעו של כישלון אפשרי, שהרי לא זו בלבד שבזה יסתבר גורלה של שאלה חשובה ביישוב ארץ-ישראל אלא גם יוסב נזק לא-ישוער לאנושות השואפת אליו. כך איפוא לא מצא מר דיק פועלים. הוא התחיל במפעל וקיבל כל פועל שהציג עצמו כדי לבצע את הchnoot הראשונות. (יווער בסוגרים שמר דיק נסתיע רק בשיטת חניכיו וכפועל ארציישראל אחד) הפעלים שקיבלו עכודה באחוזות היישוב השיטופי עשו כך שלושה טעמים. ראשית, עלי-פיירוב בגל התגמול, שנית שלא במתכוון, שלישיית, כפי שאמרו רבים, אויל' יצא מוה שילחיב אותו למען העניין זהה).

בשנת המשק הראשונה נעשו אחדים מהפעלים חסידים גמורים של השיטה, וכשכחיר מר דיק את עשרה החברים הראשונים הם כבר היו מודעים למשמעות החשובה וצירפו לשותפות רק את מי שהאמינו בהם שיש להם עניין מובהק ברגעון היישוב ושהזו שעתידים הם להיעשות עוכדיים-עמיתים וחברים נאמנים. עד היום גדרנו והינו ל-16 חברים, ומשתדרלים בכל כוחתו להגישים את רעיון היישוב השיטופי. מטרתנו היא לצרף לשותפות את כל יתר החברים מבין הפעלים הבלתי-יקשרים שבינוינו, אך

שממול. עוד לא תפסתי מה קורה, ובתנוועות נמרצות של אדם המORGEL בדים כליה ודברר איננו יכול להפתיעו, התיק מר דיק מן הקיר את רוכח המאור, תקע אקרח ברואנינג בחגורתו וזוג מחסניות טענות בכיסו וקפץ לתוכה חזרה. בדרכו יירה ריות אחרות באוויר, ומכל הבקשות הגיחו אנשים, לבושים במצומים, ובידיהם כל נשק שונים ומשונים, אחרים נשים וילדים בוכים בורעתהן, בסקרנות ובהתרגשות, אבל כל שיכולתי להבחן, כל כל פחד. והחכורה המוינה חלה חייש עוד בטרם הספקתי אני, המORGEL בתנאים של משטרה אירופית, לחפש כל מה קורה.

לא יכולתי לרצין אחרים, כי עד שהتلכשתי כבר לא היה אפשר לשמוע מכל מהומה אלא נביחת-כלבים רוחקה אישם בשדרות. לא ידעת לי לא לפנות ולבן לא היתה לי ברחה אלא להחות בהתרגשות-מה ולהרהר ביני לבני מה שונים החיים על גבוי הרכבירום בן אלפי שנים מחיינו אנו כיצורים מתרובטים המוגנים בידי ורוועה החזקה של המשטרה; וכן יכולתי לתאר לעצמי איך היו מגיבים כמה מצינינו אילו היו במקומי, אולם צינונים שאינם מהסיטם לבוא בכל מינני תכויות להלצינו הנמצאים שם הרחק, מבלי שיש להם צל של מושג באלו נסיבותם הם חיים במחוזות-הפראה האלה; ולכטסף להעלות בלבי בחיקוק את הארון יוסטו סטיארט צ'מברליין, את הארון פון גרפה (Graefe) ופמלייתם הנ אצללה, באמונתם האיתנה שכלי יהורי הוא מגילב מובהק.

אמונתי, שנגורה משיקולים סוציאולוגיים כלליהם, שהסבירה הכלכלית החברתית מעצבת את אופיו של אדם, הנה זכתה כאן לאישור. מר דיק, כל עוד היה באירופה לא גילה אף שמאן של נטיה לגבריה, לא באגרוף ולא בחרב, וכיוצא בו רובדיםם של פועלינו; אולם בנסיבות אלה אדם נעשה "גיבור", מרצונו או שלא מרצונו, כשם שכלי אנשי נועשים פרשים, ובמקרים רבים פרשים מעולים.

מכוחם של הויגים כאלה זוכה המתישב היורי – בגלל הפסיכולוגיה העברית – בכבוד וב考קה יותר מאשר מכוחם של שאים ביבולי חיטה או בתנוכת החלב. והוא עוד מעשה, מעשה באחד המתישבים המראה כיצד, בתנאים פרימיטיביים אלה, נוצרות בנקל אגדות. אחד מחברי אגדות השומר, בן של מתישב בארץ ישראל, ושמו יגאל, כבר עטה זמן מה הילא של גיבור. בחור נאה זה, שתמיד נמצא בכל מקום שם עומדים לכובש להתיישבות היהודית ארדה חדשה בסביבה עונית, עליה לנו ביווק. ביום הוא נמצא בכרוך, בשפה שבין חיפה ליפו, מקום שם קבוצה נבחרת קטנה של שמורים ופעלים ועם שתי בחורות מעברים ביחס שטח גדול מאוד ככל שיש לאילדם, ובכבר שלא יפעיל את חוק ההחורה, וכו' בזמן הם מגנים עליו מפני הדובים השכנים תאכבי הדבש. קודם שהוא גם במורתה כשומר, ואפילו בין ערבי הסביבה יצא samo לתחילה כתוב בפרשים ובקלעים שכארץ. והנה אחד הבחורים מן היישוב השכן, שרצה לכובש את לבה של אהובתו שחומת-הדור ושל חבריו השחומיים ממנה, יצא כדי לעורר מריבה עמו. באחד הימים, כשיגאל קשר את סוסו סמור לבית-הדור או שבעופולה, התגנב הבחור, התיר את הסוס, קפץ עליו ונס בדרכה. יגאל התיר מרתמתו את סוסה העכורה והראשון שנזרמו לו והחל לרדוף אחריו. בהיותו רבי-אמן ברכיבה אכן השיג את הגנב, אף שהלה, רכב על סוס מעולה; והוא צער שאפטן, במקום טריות שניכרו בו שביעות אחרדים. אבל מה מתוקה האימה, חזר חבוט ומוכה מכות טריות שניכרו בו שביעות אחרדים. אבל מה מתוקה הקמתה. כמהليلות לאחר מכן תקפה כנופיה את יגאל וגם ירתה בו, מתוך אי-הבנה

באותה פרשה השיב יגאל ביריות והרג את בנו של שיח' הכהן, ורע מזה, גם טסה. עקב תקritis זו באהו אותה התקפה על משקינו, שבה החזקו אנסינו מעמד עד שהמשטרה מניצרת הניחה לבזויים להיכנס. שתי היריות ההן עלו לנו בחומרים שהושחתו או נגנוו, ובכופר דמים בעבור ההרוג והסוס, סך יותר מ-30,000 פרנקים.

על יגאל זה, שבפי העربים נקרא איברהים, סיפר אחד מכונופיתו של גROL שיח'י השודדים לאחר מתרגמיניו את האגדה הבהא, והוא, כמובן,אמין בה אמונה שלמה כמו בקוראן: "השיח' שלנו קלע מצין הוא; לעולם קלע ולא יתnia את המתרה. אבל איברהים – בעיניו לא נחשב הדבר: כאשר אדם יורה בו, יכול איברהים לכוון את ארכחו במחירות-הבקוק ולפגוע בקדור האויב בעודו באוויר. ולא זו בלבד, הוא גם מספיק לטעון תחילת".

כל אותן מחשבות וההזרים החלפו בי בשכתי על המרפא, מבושם קמעה על שנאלצתתי להיות רוחק מן הירוי, בה בשעה שהאל יודע אלו קרבות הומרים מתנהלים שם בלילה. אבל למרבה המזל התבדר ש אין נוק. בעבור שעה וחצי בקרוב חור מר דיק ומספר שאחד השכנים יירה יריית אזהרה, לאו דווקא מותך רוב יידיות כלפינו כי אם כדי להריגו את ראש הבזויים, שהנה מנסים לגנוב קורות מן החצר, ועż הריחו חומר מכוקש ביותר בארץ-ישראל חסורי העצים. שומרינו שמעו את הרעש והפעילו את האזעקה, הגניים ברחו וקרוב לוודאי שהתחבאו בקמתה-הgituta הגבואה. על כל פנים – הם לא נתפסו, אך איש לא נפצע.*

קמעה-קמעה כבו האורות בביטחון, נרמה המית קולותיהם של הנשים ההולכות רכילות, וגם אנחנו ביקשנו לנוח תחת כילוינו.

ישנתי עד שהAIR היום, ואילו מר דיק נדונ אותו לילא לשינה מעטה מארוד. בטראם שעולם החלומות, כמעט לא עברה שעה, ובא שליח והעירו. קבוצה של סטודנטים ציוניים מגרמניה, שטיילה באותו ימים בארץ-ישראל, מוטלים עתה אישם על מסילת-הברזל, במרקח שעה וחצי, מותשים לחלווטין וגועוים ברעב; הם מבקשים לחם ומורה דרכ.

בעבור שעות אחדות הגיעו, ושיכנו אותם על מצעריה העראי שהוכנו בשבלים. אחר-הצהרים, משהצטרכו אלינו ד"ר שMRIה לוין ותירירים אחים, עשינו דרכנו דרך ערוazi הירמון הירמון בוואכה ים כינרת. הוא שוכן בתכלתו הנפלאה בין ההרים, וההרמן מלביין מנגד כחיזין מעולם אחר. אבל פנויים מעלים קצף לבן לא רק בגל מושטיהם הכבדים הפרימיטיביים של הספרנים אלא גם בגל גלגלית-הנתופה של הספינות. לא היה אפשרות להשתמש בספינה הממשלתית הגדולה החולכת מתחנת-הרכבת הישר לטבריה, ושכרנו סירת מотор קטנה, שלא נראה אמינה ביותר, והיא שביבאה אותנו לחוף כינרת לבטה. כמה בחורים שרים נושא אותנו ואת מזודרינו כינרת, במקומות שלפני שלוש שנים עדין נאלצנו לטפס בשבלים תלולים וחלקלים. כאן השינוי רב. מצפון לירדן בלטו והרשימו הגגות אודמי-הדרפים של כינרת, ודרומה, מעבר לנهر ולים, גגותיה הארומים של דגניה. כינרת נצורה בזמנן קצער, והיא

* מאה הנגנים בארץ משטרת, ויש לקוות שהיא תמצא את הגניים בשדרות-הgamta.

בנייה לתפליות בבית-המנלה האלגנטית, עטור הגווטראות, המשמש עכשו את היישוב השיתופי וביחור אט בית-הספר לעובדות-גנים.ומי שהזחאתם את הים בסירה יכול להבחין מרדי פעם בחותמה של פועלות הפיתוח החתישבותי הענף של מפעלי התעשייה היהודית. משמאל, גבוח מעל ההרים, ישנו גוש אדרומים, דומני שוזהי ימה; מרשימה במיעוד היא היושבת על ראש ההרים בחוף המערבי – פוריה, בכתיה דמו-יהמבר, יציר כפיה של תנועת "אחווה" האמריקנית. כל אלה מספרים את חי האדמה עתיקות-היום.

המרון הדרומי התולול של הירדן והמורד המתוון שמעליו, העולה עד ראש ההר, היה לפניה שלוש שנים מדבר שמייר ושית; ואילו היום הוא מכוסה במטעים פורחים, מוחזקים בקפידה, וגלים והובס-צחובים של חיטה וشعורה מתנשלים במדרון, מה מרום מראה זה את הנפש!

נוף זה צפונן תקווה;פה אכן יוכל ללבלב במלואם – ואולי במהרה – חיים "לאומיים" בימי-בנה של המלה, ככלומר, חייאושר וחוי קוממיות, המתפתחים בתחוםיהם שליהם ועם זאת מוכים כל אדם ואדם בזוכיותיו שלו, חיים השואפים לתהום את המקום בראש לא עליידי התנסאות וריכוי, אלא עליידי מופטים של משמעת, הריצות, תרבות ואהבת-אדם.

כבר משבוגים חיקוייה עזים פה, במקום שרגניה, חוות-כינרת והמושבה כינרת הנאה שוכנות סמכות זו לזו על-שפת הכנרת, והן מתחזות ומוגנות בעורפן עליידי הקרים שבשפוליה-ההר.

השימוש שקהה מאחרוי הרים, יצא הרכבים ונוצצו ברקיע השחורה כוות כבוד והדר שאין כמותם. עוד זמן רב ישבנו במרפסת הפתוחה אל הים ושותחנו עם ד' ר' לוי, שיחת כבוד-ראש בתוכנה אך עלייה ושמה בהולדירותה, שורה ברעינות עמקים ובאלף דברי שנייה ומעשיות. נתארה השעה עד שעליינו על יצעינו, והמוסיקה האמרית הענוגה של נוף זה המיחוד במינו, מקום שם הים המנץ' בהולם פעמי גליו המאושם על התומות מלא-הצללים של צרארים לאין-מספר בנאות-הדרשא המודרניים אופי-הניחסות סביב סביב, עד מהרה הפליה עליינו תרומה מתוקה.

5. בים כינרת

מה יפה הוא ים כינרת, ה"כינור", באביב, כאשר מכל המדרונות סביב עולה ניחוח פרחיה-הבר, שדברורים מאהובות מוצצות את צפון, ענינים קלים שטים לאטם עלי-פי תכלת הרקע ומשתקפים על-פני המים הכה-חללים-ירקרקים, ומצפון מבקרים שורות-השלג המריהיבים של החרמון רבי-העצמה.

עדין הכל תוסס בקהלת-המכשפות של המורה המתיכון – מעלה קצע ומכבעע, הומה ומהמה, וכבר הזימו את כל הנבואות. אין איש יודע כיצד יסתימנו הרכבים, מי מהיריכם מוכי-המומים יצא לבסוף מנצח במערכה. ולכן אחר היטב שלא להימנות על הנכאים. אבל אם עוד יש טיפה של טעם בעולם, ولو רק הגינום של דברם, לא יתכן שפינה זו, ארץ-ישראל, בשעה שעומדים להשלים את האזות של כל מסילות-הברזל הבוני-יבשתית הענקיות, שיחברו בין כף התקווה הטובה לבין הCEF הצפוני, בין ליסכנון לבין הדורו, לא יתכן שתלינו בתוכה אכזריות-קמאות. אירופה התקרצה אליה מדרום, כי הווות למנה-

הבריטי מצרים היא ביום ארץ אירופית; וגם מצפון היא עתידה להתקרב. כי להבותיה של מלחה אדריה זו חזקה עליהם שיתיבו מחדש את חצי הארץ הפלקני. מנזרים ומנזחים כאחד יוכל ליחל לקיים רק אם יפתחו שערים ורחבים לפני התרבות האירופית. או אז חזקה על אותו מקום גיאוגרפי, שבудין של קשר-ימלאה בין העמים עשה את ה"איסטמוס" הגדול, הוא הפרוודור ארץ-ישראל, לשודה-הקרב בין העצמות והיטה את גודל העם לרעה, הוא שיעשה אותו בעידן של קשר-ישראלים בין העמים לשוק המרוכז של העצמות התעשייתיות הגדלות וייטיב לגורל תושביה. או אז יהיה ים כינרת למה שהטבח עצמו הוועיד לו: מפלט-החורף הגדול, מגרש המשחקים הבינלאומי לעולם כולו.

ספורטאים מכל סוג, החל משחיה ושייט ועד תחרויות של מרושים ושל סיורים מוטורי, DIGICHOT, רכיבה על סוסים נוחים-בוגר כבניצאן וקלים ככויום, ציד אחרי טרף נדר במרקח שעתות, בערבה: צבים ושורלים, נמרים ואנפוחות – ואתלטיקה מכל מין: טניס, הוקי, קריקט וגולף. בקצבו הצפוני של הים, בקרבת מגדל, ישנם צוקי הרים כדי להשביע רצונו של מטפס הרים הנוצע והאמיץ ביותר. עדיין מראים שם את מערות השודרים, שכמעט אפשר להגיע אליו, עד שנאלצו קלGES רומי לאחסן של שמה בסלעים מראש ההר. ולכטוף, כאשר באחד הימים תיבנה הדרך צפונה היה אפשר להגעה במוגנות תוך שעיה-ישעתיים למורדות החרמון כדי ליתגוט שם מסקי. היכן בעולם אפשר למצוא עוד צירוף כזה, ועוד בקרבה כה רבה למסלול הנסעה הבריטי הבינלאומי להודו? אין לנו דבר החסר להגשים חלום זה ולהשיט נהר-ינחלי והב מכיסי תיירים לתוך גן עדן זה עלי אדמות – אלא שלום ושלווה ושלטונו עלי-פי רגס אירופי. אם יוכא קצת על הבקשייש ועל משטר הפהה, יתחיל לזרום הנה הון בין-הרים. חיפה ואולי גם יפו יהיו לנמלים, שאפשר להגעה בהם אל החוף אפילו בזמן סערה, ואו ייעלמו בהדרגה הרומנטיקה של השודר ושל נוקס-הדם, של גנבי-הכברים ושל גונבי-הסוסים. אולי יהיה איזה ברט גראט גוסח ארץ-ישראל שיצטער על כן, אך לא אנוכי. מי שוחרר הרפטאות עוד יש לפניו על פני כדור זה ארצות פרימיטיביות די צורכו; שם יוכל לרווח הרפטאות לשבע. אבל אירופה, סמוך למפטנה, רוצה סדר!

יכולתי לספר עוד הרבה ולא לסייע. כי תמונה אחרי תמונה נטבעת בלוח הדגש של יি-רווני ולא תימחק: תמונה של ארץ יפהפייה ועשרה יותר מרבבות זולתה, בלתי-ניתנת להרישה חרף אלף שנים בזיה, עמוסות זיכרונות בעליות משמעות-היסטוריה כבירה, הרת-תקות וטענה-אפשרויות, ותמונה של לאומיות בוקעת וועלה, המבكيיה דרכה בעקבשות ובעוז, כמו עץ חזק היא משראה והולכת, הלוך והרחב, הלוך והעמק, וגוזעה מתחזק ומתגבר דוחקא ככל שהשופות נושכות בענפיו.

כל מי שהשתתף במסיבת-הפרידת לא ישכחן לעולם. כולנו הסבנו למשטה משותף בסככה הפתוחה שבגביעת-הכפר: נציגי הפקידים אמרו רכרים פשוטים היוצאים מהלב ונכנסים אל הלב: בכל רכרים יכולות להבחן בורס-ים-ענקים חזק וסוחף – רצונם הנחש להשלים את המלאכה שהם מאמינים בה, שהם חפצים לשרת אותה לא למען עצם כי אם למען עם ולמען האנושות, כדי לזכות באושר וכברכה מתוך חירות ואחותה. אחרי כן נשא דבריו קפלנסקי, מנהיג "פובליציו", וגם הוא קולו רטט בהצבעו צפונה ומעלה, עבר בתיה הלבנים, המנוראים בירוק, של נצורות: "מהו אלפיים שנה מילוני

בניאדרם מאמינים שמכאן תצא גאותה העולם. וכי לא תוחש פערמת לבותינו בשוטנו לנגד עינינו שנבואה זו עתידה להתגשם במובן שונה – כי עמוק יזרעאל תבוא הגאולה?" דבריו כבשו את הלב,ומי כפועלים הבינים. כאשר נפרדנו זה מוה שורה בינו שבועה חגיגית לה תמיד למרות כל המכשולים הפנימיים והחיצוניים, להמשיך עד בוא יום ה"Happy End".

אחרי הרברטס האלה נסעו שלושה ימים במרקבה מחיפה ליפו בלהט ה"חמסין", והוא שב המדבר. חיל לשעבר בגלגולו הרים, גבר בן חמישים וחביבתיים יותר מן הרגל אצל היהודים, יליד הארץ מומרין וזכרן יעקב, משמש לנו מורה דרכך. הוא בקי במלאתו ומכיר את הארץ, לחום אפריקני ותיק זה, שהגורל טלית אותו מרחבי העולם עד שלא השיב אותו לבית מכוורת. נעים היה להעביר את הזמן בשיחה קלה עם נורדר זה, שראה תבל וללאו.

עתלית – חוות ניסונות. מר בירמן ורעיתו קידמו את פנינו במידה נדירה של הכנסת אורחים, ואחריך הראו לנו את השורות הניסוניות, אשר שם נרככים ניסונות בהכלאת חיות הבר שנתגלתה על ידי מר אהרוןסון, עם כל מיני החיטה האירופית, כדי למצוא את הונם הטובים ביותר שניכבו את היבולים הגבוהים ביותר גם בקרקע מעוטה-לחות. הכל נמצא בשלב ראשון, יעבור זמן מה עד שיזוכלו להעביר את הניסונות לשודה. אבל אותן מעניות יותר מכל חקלאות-יבעל.

בצפון אמריקה, כידוע, יש שטח גדול מאד המשתייך לאורים העربתיים והערבתיים-ילמזהה של העולם, אבל האמריקנים אינם נוטים כלל להיבנע לתנאי-טבע שכאה. הם הביאו על שטח ערבותי זה, ערבה צחיחה ממש, את מערכות ההשקיה המופלאים ביותר, שכמהון לא ראתה עין מעולם. הם כלאו כל מעיין, כל עורק שבקרים, אחידו אותם לתעלות והובילו אותם למרחק מאות מיילין אל המישורים, שלא היו זוקקים אלא ללחות המchiaה כדי להניב יבולים אדירות, והם הצליחו עד כדי כך שבחלק ניכר של Rio Grande del Norte, שמנו נשאבו כל המים האלה, שוב אויאפשר לשוט. כאן, במישורים הערבתיים, תיברא קרקע חדשה ליישובם של שמוניים מיליון אורחים אמריקניים חדשים, טוענים המתלהבים. ואפילו רק יבטחו קרקע למחצית המספר הזה,

הרי הכוח שבמוקם שיש רצון מאורגן שם שום דבר אינו בלתי-אפשרי. אבל בחבלים הערבתיים-ילמזהה, כבארץ-ישראל, שיורדים שם גשמי בעונת הגשמי די צורכם של הצמחים להיוון מהם, שם הם עוסקים בפיתוח שיטה חקלאית שתסתור את עצם טבעה של הערבה: הם משמרים את המים שחדרו אל השכבה התחתונה של האדמה ומונעים את התאדותם. זהו חקלאות-יבעל. אהרוןסון למד זאת במערב ארצות הברית והעביר את השיטה לארץ-ישראל. שיטה זו אפשר לאחסן את רוב המשקעים בקרקע. חסידיה האמריקנים אפילו טוענים ששימוש בה יחסוך את היובל כולם, או, לפחות, חלק ניכר ממנו. הם טוענים שניסיונותיהם הוכיחו את ההשכה על כוחה של הקרקע שרואה מה ימי של יוסטוס פון ליביג. הקרקע אינה מאגר מת של מזון צמחי, שהייבר אדם להחויר לה בעלי שם צמיגים את שהוא נטל ממנה בחומר צמחי, אלא היא מעבדה חייה, שמייצרת בכל עת, בהשפעת האור, האויר והמים, מזון צמחי מחומר מנירלי מות, בלתי-אורגני.

ברירים אלה עודם חדשניים מכדי לבסם עליהם מערכת של מסק חקלאי. מגלי-

שיטות חדשות הם לעולם אחויזה-תלהבות, ובדרך כלל יש להסתהיג לא מעט מהערכותיהם. אבל מה שראיתי אכן היה מעודר מאוד: שני שדות-ניגיסון, כל אחד בן 10 ד', האחד ורווע חיטה והשני שעורה, שניהם בלתי-ימזוביים שהניבו יכול של 350-350 ק"ג לדונם; הרי אלה יבולות שגם במסקים אירופיים מהנובים לא ימצאו חמייד אפילו בשנות שובלנו בשפע. אם אמנם יתכרר בטוח אורך שחקלאות-היבעל נינה – ولو בקירוב – במערכות הטובות המיויחסות לה, הרי יהיה אפשר לפתח את רחם האדמה בהרבה פחות אמצעים וטיכוניות.

לייה אחד בוכרון יעקב, עוד לילה בחדרה, שתי מושבות המטעים, וביניהם ביקור חתו בכרוכו, שם קבוצת צעירים נועזים שומרם על הספר, שהיות קצורות בח'אנם ערביים שם תרגגולות מהירות מנקודות בערמות הובל, כלבים מצוועים חומקים לדרכם, ומילוני זוברים מזוממים:ensus מסע אורך ומיגע במרקבה, שלפניה מתנהלים הסוסים והמיגעים על-פני דרכים עקלקלות לא-יאמנו. ולבסות, ברדת ערבי של היום השלישי, הנהר הרחב, נהר האיתן היחיד הוצאה את השפה ומשתף הימה מצפון ליפו, הגשר ופרדסי התפוזים אופי ניחום המתק, הכבד, של ניצניהם לא-יאזטספֶר.

עוד ביקר קצר בפתחיתקווה כדי לראות את בתיה-תימנים, והנה השימוש השוקעת מאייה ומורה לנו את הים הכחול, ימה של יפו, את המגדלים ואת הפרדסים. מחר פליג הספינה "שלזוויג" צפונה; אבל אונכי שוכן אשוב.

יוצר מעמדות, כשהמעמדות מצטרפים למדרינה ומתחלקים לעליונים ותחתונים – אותה כוות השווין יורדת ומפנה את מקומה לוכות-איישווין, ויחד עם כל יתר הוכויות וגם כוות הקניין פושטת את צורתה ולובשת צורה אחרת, עד שהיא מגיעה בחוקי הרומים להזדה היותר דק. ברם עד שmagius לידי כך אותה וכותיקומים עדין שלטה. יסודה הוא, לתת לכל איש ואיש קרקע די פרנסטו ופרנסת ביתו; בנוסח יוריסטי היא שומרת את hisus, את השימוש ומונעת את abusus, את ה"שימוש לרע" במקום שחוקי הרומים מתיירים לו לבעל הקרקע לעשות בו כל מה שלבו חפץ "כגמיטלטלים".

זכות הכבוש – זכות העם

על יסוד זכות הקדומים רשאי, כאמור, כל חבר וחבר לקחת מקרקעה הקבוצה די פרנסטו ופרנסתיבתו – ולאחוו בה. מאותה שעה שהוא מגלה את רעתו שרצוונו לאחוי בחבל ארמה על מנת לעבדו – לשם גילויידעת והוא עושה בו איהו שניו, כגון שהוא נתנו בו סימן בעצים, מותח עלייו חבל או חוט – פקעה זכות האחים לזמן ידוע. וכשה חבר בחבל קרקע, אין החברים האחרים רשאים לקפת את אחוזתו כל ומן שהוא מעבדה. "זכותת-הגב" קוראים ליה חוקי הגermenims. הארץ, אשר חביר-הקבוצה שכוב עלייה בגבו, זאת אומרת שהוא מעבדה, לו תהיה ואין לאחר חלק בה.

ה חוזרת קרקע לא נعبد לרשות הציבור

ברם הקבוצה שומרת על זכותה, זכות קניין-עלון, כלפי היחיר, בשעה שהוא בא להשתמש באחוזתו לרע, ושתי דרכיהם לשמרה זו. האחת היא "זכות החורה לרשות הציבור", הכולמר לידי כל אחד מחברי הקבוצה, שיחפש לזכות בה, אם האיש שזכה בקרקע ראשונה אינו מעבדה כלל או שהוא שכוב מלעבדה ממשך ומן קצר בערך, לפי הרגיל במסך שנתיים. מי שאינו עובד את אדרתו בתמידות אבדה זכותו ולכל אחד מבני הקבוצה הרשות, על יסוד זכות הקניין העליון של הציבור, לאחוזו בקרקע והREDIS מادر המחזיקים בה עוד. פיהלמאן הוכיח שבעובדות המעות שאפשר לסמוד עליה, לא היה אלא השיתוף המובן מלאיו של מהנה צבא או שבט שבא במצור או קבוצה אחרת, שמאין ברורה הנהיגה בשעת מלחמה שותפות המשק וההספקה. במקרים אחרים כגון: באגדת ליקרגוטס וכיווץ בה יש לנו עסק עם הרהוריו לבם של הסוציאליסטים שרואים בעבר מה שם חפציהם לראות בעתיד. ואתי-על-פי שההש>((יפות)) הדרי לספק וחולקידעות, בראשית כל ציביליזציה היא אמונה לא שותפות במשק, אבל שותפות בקניין הקרקע. האדומה שיכת לא לייחיד אלא לקבוצה, לשבט, לעדרה, לעם. זאת היא הזכות הטבעית, וכותיקומים עולמיים שבאה מעצמה לידי גילוי בכל מקום שיר כובשת אינה עוקרת אותה משורשה, כדי לקבוע זכות אחרית וחזקה ממנה במקומה. זכות קדומים היא, וכות-השוון: משפט אחד וחזקה אחת לכל חברי הקבוצה, לבלי להדר את פני האחד ולבלוי להונאות את השני. אך או כשהביבוש בורע

דין ברים-ישראל ומשפט הבכורה של השבט; שנת היובל

"דין ברים-ישראל" – זה כינוי לזכות השניה שיש לו לציבור על יסוד הקניין העליון שלו בכל העולם כלו – ביאוה ובארץ-ישראל, באפריקה המרכזית בכירופפה הצפונית המערבית אצל שבטי הגרמנים. שורשיה של הזכות הזאת טבועים בהשפטם המשפטית של האומות הללו. גירקה מכאר בספרו המפורסם "Das Genossenschaftsrecht", שהשיכות של היחיד לשבט, לעם או לכל ציבור אחר אינה מוסודה על חלקו באדמה,

* קניין הציבור וקניין היחיד בקרקעות (1918)

הקניין הפיאודלי וקניין היחיד

זבות הקניין בקרקעות בצוירה זו השוררת בימינו ברוב ארצות התרבות היא מוסד חדש בערך. זכות זו הנוגנת לבעליה ימיינכה להשתמש בקרקעם ככטולטלים "הן שימוש לטוב, הן שימוש לרע", יסודתה בתורת-המשפט הרומי, בתור טויל ויצא של מהפכת הגרכבים. כשלה בירדי הגרכים לקבע חוק שעיל פיו אסור היה לאורה רומי, שהיה לו למעלה מ-500 צ'מ"ר שדה מאדמת ציבור, ויתרו לבعلي האחוות בוה, שהקרקעות שעיר או היו נתונם להם מהת מדרינה בטור חכירה עברו לירדים לקניין גמור. אחרי שנתבטלה תנועת הגרכים בטלו עמה גם ההgelot שהנהיגו, ברם מוצותם החדש שרכשו להם אדרוני הארץ לא הרפו. עד אותו הזמן לא הייתה נוהגה ברומא – כמו בכל העולם כלו – זכות קניין מלא (imperium directum) בקרקעות אלא זכות- אחיזה (ius). האדמה נתונה הייתה לבעליה מידי המדינה זכות הקניין המלא נתקימה באופן פורמלי בידי הכלל. מההפקת הגרכים ואילך הפסיקו כליזינים של הרומים את הזכות החדרה במנה הזאת במלוא הארץ, והמעמורות השולטים של העמים שקרו אחריהם הגיעו בערמה ובזרוע על הזכות מכוונות לשובתם, בכל ארצות התרבות האירופית המערבית. מוחוץ לארץ הללו לא מצאה לה אותן צורות הקניין מHALCIMS בשום מקום עד הרגע האחרון, שבו חדרו האירופים אל כל חלקי-העולם והפיצו באשר התישבו.

קניין קרקע משותף. בראשית ח'י העמים

זמן רב חשבו, שבראשית ח'י העמים שהגיעו לכל יישוב, שלטה שותפות-המשק בעבודת האדמה. סברה זו, החביבה ביותר על האגרר-סוציאליסטים ועל המתקנים הקרקעיים, נתרופפה בזמן האחרון ביחסו עליידי רוברט פון פיהלמאן¹ ועכשו מעתים מאור המחזיקים בה עוד. פיהלמאן הוכיח שבעובדות המעות שאפשר לסמוד עליה, לא היה אלא השיתוף המובן מלאיו של מהנה צבא או שבט שבא במצור או קבוצה אחרת, שמאין ברורה הנהיגה בשעת מלחמה שותפות המשק וההספקה. במקרים אחרים כגון: באגדת ליקרגוטס וכיווץ בה יש לנו עסק עם הרהוריו לבם של הסוציאליסטים שרואים בעבר מה שם חפציהם לראות בעתיד. ואתי-על-פי שההשׁיפות((יפות)) הדרי לספק וחולקידעות, בראשית כל ציביליזציה היא אמונה לא שותפות במשק, אבל שותפות בקניין הקרקע. האדומה שיכת לא לייחיד אלא לקבוצה, לשבט, לעדרה, לעם. זאת היא הזכות הטבעית, וכותיקומים עולמיים שבאה מעצמה לידי גילוי בכל מקום שיר כובשת אינה עוקרת אותה משורשה, כדי לקבוע זכות אחרית וחזקה ממנה במקומה. זכות קדומים היא, וכות-השוון: משפט אחד וחזקה אחת לכל חברי הקבוצה, לבלי להדר את פני האחד ולבלוי להונאות את השני. אך או כשהביבוש בורע

¹ גרמנית: א. רוכינזון, הוצאת הקק"ל, 1918.

כדי אם להפוך, יש לו חלק ונחלה באדרמה, מפני שהוא בקשר נובעת מזכות החבר שלו. זכות לכל חבר וחבר ליטול את חלקו בקשר הכלכלי של החברה כمبرון החובות כלפי הציבור. בזכות זו תלויות כמו כן הבעיות כלכליות של הציבור. הציבור, רצונו להיות קיבוץ "שוכן לבך", שלא יספח אליו בעל-כרכחו יסודות שאין להם הערך הכלכלי הקיים שאותה המוצא, העם או הדת עשו אותם לחטיבת אחת ומגנה עליה בפני פיוור תכונות הכספיים של הלקוחות, שמא תיפול לירדי ורים שאין דעתו נוחה מהם. זהו טעםם של פירוד, הכנסת יסודות זרים גורמת לאנרכיה, לא יכול כוחה השתק ולביטול הקיום החברתי. הויאל וכן, הציבור משתמש ביפויו כחישר מידי היחיד את זכותו בקשר כל מקום שהוא חושש, שמא תיפול לירדי ורים שאין דעתו נוחה מהם. זהו טעםם של דין ברמצרא". בדורות הראשונים איסור גמור לקל גרים על-ירדי וזה שיתנו להם חלק בקשר במכירה, או במתנה, או על-ידי התחרות ושאר האופנים. משך הזמן מתירים את הדבר, אלא שטען הוא הסכמו של כל הציבור.

בימי הביניים היה להן לכהילות הכהרים בגרמניה זכות "ברמצרא" בצדota משפט הרכורה בקנויות: רצה אדם למכור את שדהו לזרעה לא רצתה לקבלו, העדה מבטלת את החווה על-ירדי וזה שהייא עומדת במקום הקונה ונואלת לעצמה את השדה. זכויות דומות לאלו יש עוד במנגנון לקיבוצי משפחות רבות. כידוע שרידי המשפט הזה נתקימו בארץ-ישראל עד היום: כל קנייה של אדמות הכהר טוענה הסכמתם של כל תושבי הכהר, לרבות האפוטרופסים של אלה שלא נtabגו. משפט זה אינו אלא המשך אוولي התאחדות הריננס הקרים הקדומים שבתוות משה. ואף טעםם של דיני שנת היובל וכוננותם אינם אלא להגן על קניין-המשפחה או השבט מפני התפזרות על-ירדי משקי-הכספים של הקפיטלים הקדומים, בהוויהם מיביל ליובל את האדרמה לבעליהם ממש: לשבט ובתוך השבט למשפה.

קניין עליון וזכות-ה אחוזה של היחיד. שרידי קניין הציבור באירופה

כללו של דבר: הצורה החיצונית של זכות הקניין העליון של הציבור וזכות האחיה של היחיד בקשר שונה היא בכלל החקלאות וחיל-הכרכח, גזע וגזע, אומה ואומה, ארץ וארץ. אבל התוכן של המשפט הזה אחד הוא אצל כל אומה ולשון בכל העולמות כולם. אפילו במקומות שתורת הדינים של הרומנים היא השולטת בהם – שרידי המשפט הקדום עדין הם נראים ומצבצים מתחת לשכנת המשפט החדש. כדי לקרוא את ספרו המפורסם של אAMIL דיא לוליא: "זכות קניין-הקדומים"². מתוכו אפשר ללמוד, שהמשפט הזה הוא הקדום במשפטיהם. משפט שיצרוונו תנאי החיים הטבעיים, שיצרוונו – מוסיף אני – רגש הישור הטבעי, האסור לkapח את זכותו של חבר וזה ולחדר את פניו של חבר זה. הקניין הפיאודלי של מי-הכנים כולם מיסוד על ההכרה, שرك לציבור – לשכט, לאומה, למדינה, הכלול לפי המדרגה הפלטית – שייכת זכות הקניין העליון בקשרו. זכות זו נתונה בידי המלך בתור ראש-המטה – שורשה של המלה Koenig הוא genss אמרה: המטה – זכות קניין עילאה זו מוסר המלך, בתור באמצעות המדרגה להעמים, השבטים לعدות-הכהר במקומות של ליחידים, לחבריו הכהרים, יש רקה זכות האחיה במלך. הערים שעדרין לא הגיעו לכל יישוב והארצאות הנכששות מחדרש הם בידי המלך לשולט גם לפני ואות-עינוי לטובת הכהר. עד היום הוא נשתיירו באירופה שירם

גדולים של קניין-הציבור בקשרו: ה"אללמענדען" (סדרות-מרעה ויערים השיכים לעדות) ביחסו בגרמניה הדורות-הערביות והערביות, ה"געעהפערשאפעטען" וה"הייבערגסיגענסענסעפאפעטען", בעלי יערות-אלוות לשם שימוש מסוית – כולל המה שרידי נכס-הציבור. כמו כן "שיתוף השדות", ככלומר חיקת האדרמה, המתחרשת מזמנן לזמן, ה"פלור-צונאנג" – זאת אומרת, החובה המוטלת על בעלי האחוזות לנטווע מינים ידועים ולהרשות, לזרע ולקצור בעוגה ידועה, – מנגג שביטולו בגרמניה אף באמצעות המאה התשע עשרה, ועוד ככל מה שבסרי ייחוס-הKENNIIN בקשרו של זכותו קדום, שבו זכות העודה של הכהר קדמה לזכות היחיד: קוצר אדם את שדהו, הביא את תבאותו הביתה, תושבי-הכהר שלוחים את הנטמות לרעות בשדרו ואין לו רשות למחות בירם. קניין-היחיד, קניינו ממש, הם רק "בינא יונגר" לאמר שני צמדי שדה על דירתו ועל גניה-ירק שלו; והוא ביחסו, קניינו במילואו מובן המלאה. על חלקת-הנחלת על אדרמת הכהר יש לו ליחיד רק זכות אחיה מוגבלת ובונגע לשדות המרעה ושאר נכס-הציבור יש לו רק הרשות להשתמש בהם על יסוד שיכותו לעדת הכהר.

מוסדות-משפט רומים נוצרים עם עליית רמת החיים בסדרה העליונה של ההבראה כגון: ה"גן-ערבעשאפעטען", ה"פידעיקאמיסע" וה"אמאייראטען"; האדרמה היא בעצם קניינה של המשפחה בכלל, הפרט הוא רק אוכל פירוטה. באנגליה כל האדרמה היא מצד הרין קניין המלך והוא מנקה אותה לבעליה לקניין מושני. לירד ג'ורג', העומד בקשר-המלחמה עם בעלי האחוזות הגדלות, ורוצה לקטץ בזוכויתיהם, נשבען, לפחות שלא מודעת, על הרעה שהעם מחזק בה בנטייה טכנית: זכות קניין עילאה של הכלל קודמת לזכות הקניין של הפרט. אגב, זכות הפקעת קניין היחיד לשם צורכי-ציבור הנוגה בכל ארצות-הצייליזציה – היא סימן לדרכו שזכות קניין עליון של הכלל עדין לא ננתבלה למגורי.

השלטה תורה המשפט הרומי על-ירדי בפייה

זכות קדומים זו של הכלל נרחת – כאמור למעלה – במשמעותו מפני תורה-המשפטים הרומיות, ודבר זה גורם – לפי סברתם של רוב החוקרים – הפסד מרובה לעם בכלל ולכפריים בפרט. רבים מהחוקרים ורואים בהשלטת תורה-משפט זו סבה ליריות עוכדיה-האדמה בגרמניה ולהתפרצונות הנוראה של "מלחמות האיכרים", על-ירדי והשנדתו מפנהה הוכחות העתיקות: זכות קניין עליון של עדות הכהר ובתנה הארץ, ביחסן קרקעות-בתולה, שדות-מרעה והערים המשותפים, לאחוני האחוזות. כמו כן סוכרים חוקרים מפורטים שהתרדרלותם של הכהרים בהורו באה מתוך זה, שהשליכו שם האנגלים בככל מקום את יסודותיה של תורה המשפט הרומי והנחילו לה "צימינדרס", לשרי-הצבא, לצימות את הקשרו הבלתי, שקדם לכך היה היטה להם עליהם רק זכות קניין עליון בלבד. מעין אפוטרופסות לטובת הכלל ולהנאותו. עיowitz-דרין כוה מיחסים גם, וראי בצריך, להולנדים במושבותם בהורו הצפוניות, ביאואה וגומו; גם פה גרמו הפסד מרובה לעם הארץ עוכדיה האדרמה. על-ירדי השלטה יסודות המשפט הרומי, נטלו מהם את שליהם, שללו מהם את זכותם על האחוזותיהם והפכו אותם למעמד של עוכרים משוללי קרקע.

אמצעים להגבלת זכות קניין היחיד באנגליה

אנגליה נעשנו ניסיונות עוד יותר רציניים, כדי להסביר את גלגול ההתקפות החקלאות. פה ווצים באמצעות אמת זכות הקניין העליון של המדרינה, זכות שלא נשתיירה ממנה אלא צורתה – לרבר שיש בו ממש. קורם כל סדרו בכפיה, מבלי חשש מפני חלול קדושות זכות הקניין של היחיד, כמובן, את ענייני אירלנד שירדו עד שפל המודרגה. המדרינה הפקיעה על-ידי קניה את הקרקעות מידי בעלייהם, בעלי האחוות, ומסרה אותם לידי החוכרים הועירים, מה שעלה גם להמלכה גם לה'לנד-לורדס" בדים מרכבים. אחריך תינו, מתחילה ב"גראפטים" אוחדים של סקטלנدر העליונה החקלאית, שייהיו דמי החקירה נקבעים על-ידי "לנידקורט" (בית דין הכנסייה) מכל שתהיה לבעליה האחוות הזכות לערער על זה. חוק זה הביא ברכה מרובה כלפי מ-50 אקר או שדמי החקירתו למטה מ-50 פ". תקנות עוד יותר גמץות רוצה לירד ג'ורג' לתקן באנגליה ובcols, החלק האחורי של ממלכת בריטניה: לקבוע מטרם מארפס ברגע מר – קלוסה חממיימנה: היא הגדרה את הכנסות האחוות. אחרי גירוש האיכרים נפהכו שדות-יניר לשדות-מרעה מעטים לעדרי-צאן, ומרבצ'יזר רכבים לחיות העיר. פועלה לאישונה הרבה מזו פועלו האצללים בגרמניה, בכחם את יערות-העיר, זאת אומרת את כל הקרקע המשומר ואת כל ה"מאركען" המשותפות, כל אחוותיהם של הכפרים שעדרין לא הגיעו לחלוקה. האיכר, כיון שנטלו ממן את "חות השדרה" של משקו – מקומות מרעה לבהמותו – נתרדד ונתרושש והגיע לעיתים קרובות לכל עבדות חדשה. להשמדת חלק גדול של מעמד האיכרים בגרמניה גרמו גם החוקים המכונינים: "רעוגוליירונגסיגעגעונגנג" בפרוסיה, שנחקקו ביחד עם שחרור האיכרים המשועברם. על-פי החוקים האלה נחלקו כל מרעות-הציבור ליחידים. אך אין לך מקום בעולם שם הרבה אותו המהלך להשחית כאנגליה, שם ירד כל המעמד הכספי החופשי, ה"יומרני", לטעמיו בגלל התקנות המפורסמות לנגאי: אינקליז'רים אף קומנס, כאמור: חלוקת קרקעות-הציבור ליחידים. הוויתור על זכות קניין עליון של העדות ושל המדרינה לטובות מעמד של בעלי אחוות על יסוד המשפט הרומי גרם לכך שאנגליה עומדת ביום לפני השאלה הקשה מכל השאלות האגרריות: מה לעשות ולא יעקרו שירוי תושבי הכפר ממקום מושבם ולא יintel בחיהגנה מן האומה ושוקה הפנימי לא יאבד. רק באמצעות מהפכ'יעולים על-ידי התקנות כבירות, שמיימות סולון לא ניסו עדרין לתקן דוגמתן, אפשר היה, אולי אפשר היה, להגעה אל המטרה הזאת.

בכל מנסים בימינו להסביר את המהלך הזה אחרוני: לא רק שמננים עד כמה שאפשר על שידי ה"אלמענדען" ועל יערות-הציבור, אלא גם שפיראים חלק מן הקרקע וושם אותו לקניין-הציבור בכל מקום שמייסדים ישוב חדש, כגון בפוזן ובפרוסיה המערבית, וקרקע-ציבור זה נועד להיות מקורו של כוחה-המסים ושל תמייה לעניים. הרי הוכיח ק. ביכר ש"קרקע משומר" כזה היא השמירה המעליה מפני חוסר עכורה ומפני התרושיםות של בני-הכפר. אפשר להגיד, שבכל מקום שיש קרקע-ציבור אין התרושיםות ואין עניים נופלים למשא על הציבור; כפר שיש בו "אלמענדען" גדולים, קרקע-ציבור במירה מספקת – חומה מגנה עליו מפני כל הפורענות, המביאה לידי התרושיםות ההמוון.

השומרת האיכרים בנייחורין באנגליה וגרמניה

דבר זה ניתן, כמובן, להיאמר גם על אנגליה ועל שאר חלקי ממלכת בריטניה המאוחדת. "קלירינג אוף איסטיטיטס", בשם זה קוראים למעשה שהייתה בסקוטלנד העליונה, המראה בחוש עד היכן מגיעה רעת-ישלטונה של תורת-המשפטים הרומיות. פה הייתה האדמה על יסוד זכותיהם עתיקה קניינו של כל ה"קלאן" – השבט, וראשי השבט היו, כמובן, השליטים עליה שלטון של אפטרופסות; באו האングלים ומסרו להם לראשי-השבט, שעשו מכך האדרמה, גשלו בעלייה האדרמה מעל אחוותיהם וגوروשו למדינתם. הרעה שנויים במקש האדרמה, גשלו בעלייה האדרמה מעל אחוותיהם וגوروשו למדינתם. הרעה שעשו מכך הדוכסית מוסטנולד. עשרים אלף מבני שבטה הרוחיקה מעל נחתת אחותיהם, גירשה אותם בחזקה לחוף הים ורוכם נשמדו. על מעשה אלו – כך מספר מארפס ברגע מר – קלוסה חממיימנה: היא הגדרה את הכנסות האחוות. אחרי גירוש האיכרים נפהכו שדות-יניר לשדות-מרעה מעטים לעדרי-צאן, ומרבצ'יזר רכבים לחיות ג'ורג' לתקנות החקירות שלם את השכר הגבואה שהטילו עליהם, יש לקבוע גם את דמי החכירה שעיליהם לשלים לבעליה האחוות מצד הפקידות, הבית דין, בלי ערעור. התקנות הללו פירושן: התקנות זכות הקניין העליון של הכלל, ככלmore לשם בריאות-האנומיה, כוח הגנתה, עשרה ואושרה – פירושן להפחית ולכובז את זכות הקניין הרומי; עדרין היא מותר לו לאדם להשתמש בקרקע – אחותו, אך אסור יהיה השימוש-דרען, שבעליה האחוות הגדולים באנגליה פרוצים בו; אסור יהיה להם לנצל את הקרקע העדרית שיש בה כדי להחות עם הרבה, לשם ציד וספורט, להפוך שדות ניר למຽדות משום שכך נוח להם או כדי להגדיל במה שהוא את הכנסותיהם. הכרת החקלאות הגדולים הקרים כרך באנגליה, עד שאפילו מתנגדיה של הממשלה הנוכחות, השוואת לתיקונים, אינם מיעים להגן על זכות-קניין זו בעלי הגבלה. אף הם רוצים להחויר עם אורתמו כדי תשלום כל היוטר את דמי-החכירה הנוכחות, הרומי, בקרקע-נטפתה במדה מרובה כל-כך באנגליה, עד שאפילו מוכנים בזכות הקניין העליון של הכלל, לטובת הכלל, ככלmore מהיתו. אבל – וזה הকוץ שבאליה – בניגוד ללויד ג'ורג' רוצים הם שינתנו הקרקעות דוגמתן, אפשר היה, אולי אפשר היה, להגעה אל המטרה הזאת.

בכל מנסים בימינו להסביר את המהלך הזה אחרוני: לא רק שמננים עד כמה שאפשר על שידי ה"אלמענדען" ועל יערות-הציבור, אלא גם שפיראים חלק מן הקרקע וושם אותו לקניין-הציבור בכל מקום שמייסדים ישוב חדש, כגון בפוזן ובפרוסיה המערבית, וקרקע-ציבור זה נועד להיות מקורו של כוחה-המסים ושל תמייה לעניים. הרי הוכיח ק. ביכר ש"קרקע משומר" כזה היא השמירה המעליה מפני חוסר עכורה ומפני התרושיםות של בני-הכפר. אפשר להגיד, שבכל מקום שיש קרקע-ציבור אין התרושיםות ואין עניים נופלים למשא על הציבור; כפר שיש בו "אלמענדען" גדולים, קרקע-ציבור במירה מספקת – חומה מגנה עליו מפני כל הפורענות, המביאה לידי התרושיםות ההמוון.

יתרונותיו המודדים של הקניין המלא וחסנותו של החכירה לזמן קצר ומה הם נימוקיהם למראית עין? נימוקיהם – בקיה נושנה: כל מי שקרען איןו קניין, קניין עולם, איןנו רואה סימן ברכיה במשקו. אבל אין לך ארץ שתאה עומרת מכחישה את הכלל הבורי הזה כאנגליה. באנגליה כברם נושא המשק של האחוות הגדלות ביותר הוא גרווע. וטומו של דבר קל להבין: בעלי האחוות הגדלות באנגליה הם בעלי "פידיעיקאים", וכיון שעילפי החוק עוברות האחוות בירושה לבן הבוכר בלבד, בעלייה מתמאצים לנצלן ולהוציא מתוכן כסף מזומנים ככל האפשר, כדי ליזמות גם את בניים האחרים, שהחוק מעביר אותם מניהלם, בירושה, וניצול זה גורם רעה למשק. אבל, בעצם הדבר אין להכחיש שככל מי שהקרע בע�תו לזמן מרובה יעבדו יותר מrix וחייב ממי, שהוכרו לזמן קצר. אין לך אדם שיחיא זורע ברצון אלא במקומות שהוא בטוח שהוא או בניו אחריו יקצרו. החוכר המנצל בשנים האחרונות לחכירתו את הקruk עד כמה שיידן מגעת – כשרה הוא מתנהג, א'יעיל'פי שעילידי וזה החוכר הבא אחריו מוצא לפניו אדמה מדולדלה ועליו להתחליל מחרש בהשכחתה, מה שגורם הפסד מרובה לרוכש האומה. ארתוריינגן, החוקר החקלאי המפורסם של סוף המאה הי' – שעליו מסתמכים האנגלים וכל המתנגדים להצעותיה של הממשלה הנוכחית, מדבר על "מטה הקסם של בעל האחוות הוזיר, שיש בידו להפוך חול לזהוב". תורתו זו היא תורה אמת, אבל אין לגנות בה פנים שלא כהלה. הוא מציג את בעל-האחוות הוזיר ואת החוכר לזמן קצר זה לעומת זה, אבל אין דבריו קולעים לחכירה ממן זו, שבנגע לתמירות רומה היא לקניין גמור ולא עוד אלא, כמו שנזכית להלן, היא עולה עליו.

החכירה בירושה במקומות הקניין הגמור

דבר שאין צריך לומר הוא, שהוכר בירושה, כיון שבתו הוא שבניו ובני בניו אחורי עדר דוד רביעי ישארו על אדמותו, מעבר הוא. את שדרו ממש באותה מסירות-הגעש ובאותו הביטחון של זה שארמו קנויה לו בקניין גמור היא בטלה ומכבילה לפלי דיני הרומים. הטענה שאין הברכה שורה אלא על קניין גמור היא בטלה ומכבילה לפלי חכירת-מורשה. הצד המכריע בדבר הוא תמידות האחוות לזמן בלתי-מוגבל ובבלתי-מושפע, ותוכנה זו כרוכה לא פחות בזכות-האחוות שהמחייב בחכירת-מורשה, – המדרינה, ה"גראפאפט" הקבועה או בעל קניין עליון אחר – מקנה לחוכר, שהוא בקניין מוחלט על-פי דיני הרומים; והוא ומפורסם שחוכר בירושה, בכל מקום שהוא, מטפל במשקו בחביבה ממש כאלו הייתה האדומה קניינו המוחלט.

חסנותו של זכות קניין הציור

אמנם כן: זכות קניין הציור בקרקעות נסתבהה במשך הזמן ורכקו בה חסנות קשים, שללו את האמון בה. ה"פלורציאנג" שכבר דיברנו עליו לעיל, זכות העדה לרעות את בהמתה בשודה היחיד לאחר קצץ, גוררת אחריה כפייה שיהיו וורעים וקוצרים את כל השרות בעת ועונה אחת, מנעה גדולה לגבי משק מפותח ואינטנסיבי. גרווע מזו הוא חידוש חלוקת הקרקעות מתקופה התקופה הכרוד בקניין-ציור, היינו

שאנו רואים ב"מיר" הרומי ובכל המקומות בארץ-ישראל. חידוש חלוקת האדמה, העברת הקרקעות מידי ליד מתאים רק לצורתו היוטר אקסטנסיביות של המשק החקלאי, למשק הפרा, שאינו משתמש לא בזכול ולא בשום טוב אחר. משק כוה דרוש שטחי אדמה גדולים מאד, עד שככל חלה וחלקה תהא נחרשת רק אחת לשתיים עשרה או לשמונה עשרה שנה. במקום שהאוכלוסים מתרבים ועוברים בעל כוורות למשק אינטנסיבי וניצול של כל האדמה, אי-אפשר שלא יגרום חילוקת הקרקעות בלתי-פסיק נזק למשק ולבעליו. סופו של דבר הוא שמנצחים את האדמה עד כלות לשרה, שחרי מי זה יטפל בה בחריצות, יובללה, ינכשה, באין לו ביטחון לניצול את פרי עמלו. אך כל החסרונות הללו אינם שייכים למחותה עצמה של זכות-קניין הציור, אלא הן תכונות טفالות שנדרכו בה ואפשר לחת לזכות החכירה בירושה את תוקפו ועווזו של הקניין הגמור, אפשר לחת לה צורה בו שלא תוכל לפeko'ע מכעליה ממש בקניין החוק שכחוקים, ולא עוד אלא שתעללה עליון בנידון זה. זכות זו ניטלת מבعليיה רק בשעה שהוא מתחייב בנטשו מחמת עצlot, קלות-ידעת או פשיעה אחרת, או – במקרה שטובת הכלל דורשת שיפקיעו ממנה – והגבלה זו הרי היא חלה גם על הקניין המלא לפי חוקי הרומים.

קניין הפרט בקרקעות והפקעת השער

מציג נא לעומת היתרונות של זכות-האחוות, זכות החכירה בירושה, את זכות הקניין המלא לפי דיני הרומים. ידוע ומפורסם שזכות זו פותחת פתח לקלוקלים גדולים שבגדולים, ו"לאו עכברא גnb אלא חורא גnb". דבר שאין צריך לומר הוא, שכן שניתנה רשות לאדם סתום לקלקל לטובת עצמו, מקלקל הוא עד מקום שיידן מגעת. בין הקלוקלים הללו מצויה ביטורו: "סיגירת-האדמה לשם ספקולציה", זאת אומרת הפקעת האדמה מן האפשרות להשתמש בה ומתחודשת קיומה העיקרית במטרה לעשות אמצעי תעשייה הכרחי וזה לנורא ביחס בקרקעות-העיר. סימני הפקעת-שער הקרקע והדריות האדמה מושגים בטל-אביב שליד יפו, הבנוייה בעורת הקה"ק; וכבר לנו וגמרו באופן מכך ולחבא מלהשתמש בכיסי מוסדנו הלאומי, רק כדי להביא ליחידים רוחחים שלא עמלו בהם.

קניין היחיד בקרקע והפקעת האדמה מידי האומה

ענין רב מאוד ליישוב העברי בארץ-ישראל נתנת העורבה שאין סכנה של העברת הקרקע לידי עם זור כקניין המוחלט של היחיד. למעלה הזכרנו, שדיני "בר-מצרא" ו"זכות גאות הארץ" של המשפחות, הכהרים, המחוות, השבטים, שהיו נהוגים אצל העמים הקדומים, לא נתכונו בשעתם אלא כדי לשמש תריס בפני חיריה של יסודות ורים לתוך הקבוצה. תקנה כזו דרשה ליישובנו הלאומי יותר מכל. אם לא יעלה בידינו לסדר את היישוב על פייה, תהיה אחריתנו כאחריתם של עממים אחרים רבים שעסקו ביישוב, והואינו שהאדמה שרכשו להם בעמל רב, בחרב או בכصف, אך לא במחשה ואת,

תוצאות קניין היחיד בקרקעות בארץ-ישראל

הכל מודים שאמצעי-שמירה כאלה נחוצים גם לנו בארץ-ישראל. בצפונה של הארץ, במחוזות שגנים, תפוחי-זבב ושקדים גדלים שם, נקנו שטחים גודולים בכספי הברון רוטשילד, ונמסרו ליהודים לקניין-עלום. אך מי הם העובדים בפתחת-המושבות, ברכבות, בגדרה ובשאר המושבות? פועלים ערבים כמעט כל-יוצאים מן הכלל. היוצאים מן הכלל המעניים הם התימנים, בני-אדם שכשרונות-עכירותם ומייעוט צורכיהם יכולם להתרחות עם העربים התושבים. אם לא הם היו כבר כל המושבות הללו שנוצרו בכיספנו ובעמלונו הרב – למושבות של ערבים, ואף עכשו רוכן עשוות לאבד במובן הלאומי. רק תקנה אחת יכולה לשמר לדורות על רכשינו הלאומי שمرة מעולה והיא: קביעת זכות-קניין

- עליו של הציבור. שנית לו ליחיד רק הזכות להשתמש בקרקעו, תהיה הזכות הזאת זכות עולמית או זכות חכירה-בירושה לזמן אורך, בין כד ובין כד אפשר להנתנות עמו כל התנאים שטובת הכלל דורות אוטם. אפשר לאסור עליו עליידי תנאי מיוחד בספרי התווה לשוכר פועלים לא-יהודים ואפשר לאסור עליו למוכר את אחוזתו לא-יהודוי.
- סנה אחורה זו היא בגרור האפשרות ואני רוחקה כלל, ויש בה כדי לפורר את המושבות העבריות ולהכניס לתוכן סכסוכים, שייזקו להן עוד הרבה יותר משוויקה להן מיציאות מעמד נמוך של פועלים נכרים. מקומות העומדים בסכנה במובן הלאומי סופם כליה כশומרים למתנח זכות-ישימוש זכות-מכירה על קרקעם בעלי שם הגבלת, דבר זה מנתק את הקשר המקשר את בני היישוב, העושה אותו לחטיבת אחת, לגוף מזק אחד שיכול לעמוד בפני סכנת התפקידות הבאה עליהם. במקומות אלה, ביחיד כשהתנהלות היא במצב התהווות, קביעת זכות קניין עליון של הציבור היא דבר שאי אפשר לו ליישוב להתקיים בלבדיו. השיטה יותר נוחה ופשטה לקביעת זכות זו היא שיטתה של העיר אולם: משך זמן ארוך מאוד, מה עד מאותים שנה, יש לה לעדxa כוחה-המעשים" לא הוועיל גם מה שהמלכה הפרוסית הניחה לעצמה זכות-קניין עליון על-ידי זה שוקפה מעשר של ערך הקרקעות במלואה שלא נתנה לפירעון, כדי שהיא בידה למחות נגד העברות הארץ לירדי פולנים. בעילוון של האחוזות הללו יישארו פנויין גרמנים, אך הארץ תהיה פולנית.

היפה: "הعني הגרמני" על שבשטייר-מרק הדרומי הגרמנים הולכים ונורחים מפני הסלובגניים; בסוף ספרו המלא צער הוא מציע רפואה למכה זו: גאות האחוזות מידי הסלובגניים ושיתת איכרים ועירים גרמנים לנחלתם, איכרים שאינם נזקקים לפועלים סלובגניים.

מלבד סנה זו – הפקעת הארץ מידי האומה – הכרוכה בקניין היחיד, בנוגע לארץ ישראל יש בו עוד קלקל אחד והוא: שקיעה בחובות.

תשפט מכם ותעביר לידי עם זו. הנה ארץ בוהmia: במלחמות שלושים השנה אהרי מפלת אצילה נפלה כל הארץ בידי משפחות-אצילים גרמנים שייצאו ממערכה של גרמניה; רק העובדים באט ומחושה היו צ'כים, וכיום הוה כל משפחות-האצילים הגרמנים עתיקים – כולם נטemu בין הצ'כים, והנסיכים שורצנברג שינו את שמותיהם לפי הכתיב הצ'כי והם הם המתייפים הייתר נלהבים לאומות צ'כית בתוך הארץ. דומה היה לנו מוצאים בגרמניה, במחוזות פוזן ופרוסיה המערבית המרבות באוכלוסים פולנים. כל גדול בדורות הכספיים "המטבעות הגוריוט מגישות את המשובחות מן הארץ". כל שכו אפשר למדו גם בוגע לפועלים. הפועל הגרוע, ככלומר, בעל ציביליזציה נמוכה שזכה מוגעים מגרש את הפועל הטוב, ככלומר בעל ציביליזציה גבוהה יותר מוגעים, מן הארץ – ואין מצל. המחוות הללו שרכשו להם הגרמנים בעמל ובצד חווים ונופלים בידי הפולנים. הפועלים הגרמנים יצאו למדינת הים או אל הרים, הפלננים העולים עליהם בפריה ורבייה תפסו את מקומם ומספר הגרמנים יורד. מה בצע, כי בעלי הקרקע על פי הדרין, אדוני הארץ לפי השם, היו גרמנים שבגרמניה – האדמה נהפכה לצ'כית ולפולנית. עד היכן כוחו של החוק הטבעי הזה מגיע רואים אנו בזה שהצלחה לבטל בהרבה את כל התחבולות שכון השתמשה הממשלה הפרוסית כדי לגורן את הארץ. מתחילה הושיבו בחביבה יתרה איכרים-יגולים, ככלומר, אלו שאחוותם קניה בידם קניין רומי וששטייך רקעם מכריח אותם להחזיק פועלים, מפני שהם ובנויותיהם אינם מספיקים לעובדים. ומה עלה ביריה לא עברו ימים מועטים ומספר משפחות-הפועלים הפלננים שנתיישבו באוטם הקרים עלה עד למעלה ממחזית התושבים, ואנושים היו לייסד בהם כתיתפילה ובתיס-ספר פולניים: כל עכודתה של הממשלה, שבה השקעה הונך רב, ירדה איפוא לפחות במקומות הללו לטמיון. נגיד "כוחה-המעשים" לא הוועיל גם מה שהמלכה הפרוסית הניחה לעצמה זכות-קניין עליון על-ידי זה שוקפה מעשר של ערך הקרקעות במלואה שלא נתנה לפירעון, כדי שהיא בידה למחות נגד העברות הארץ לירדי פולנים. בעילוון של האחוזות הללו יישארו פנויין גרמנים, אך הארץ תהיה פולנית.

ישוב-ארץ על-ידי איכרים עובדים בעצמם זכות קניין העליון של המדינה

מתוך הניסיונות הללו למדנו לך טוב וכשישו מישכים על פי רוב איכרים וערבים, שאינם נזקקים לפועלים ורים, הוואיל ולמשקם הרגיל הם ובנויותיהם מספיקים. הקרים הללו יהיו למכירים של הגרמנים וורם הפלננים לא עברו עליהם. אגב, גם פה נטלה המדינה לעצמה זכות-קניין עליון. כמו כן רוכשת היא לעצמה זכות זו בכל מקום שהוא באחלה לחזק אחזות-איכרים ואחוזות גROLOTS של גרמנים "העומדים בסנה" – מטריה שהקצתו לה מיליון רכבים: – פורעת היא את המשכנתות, חווות ונותנות אותן לבuali האחוזות בריבית נמוכה ומחזקת בזה את מצבם הרופף. בשכר זה היא קובעת זכות קניין עליון לעצמה וממנה היא תנאי מפורש בספריה-המקנה, שאין לבורי האחוזות רשות למסור את האחוזותיהם לא-גרמנים.

אפשרות ההתקשרות של המשק החקלאי הועיר

ידוע לרבים שבתקופת ההתפתחות הקפיטליסטית לא הצליחה שום שורה מהשדרות הבינלאומיות לוחטפה חוץ משורות האיכרים החופשיים בלבד. בשעה שבעל האמנות שבערם באו אחד עד משבר מחת התקירות של המשק הקפיטליסטי, האיכר הולך ומבצר לו עמדתו בכל מקום שוררים בו חוקים וסדרים ישרים. בעשורם האחרון, לא רק בגרמניה, אלא גם בארצות הברית אמריקה ובנויוילנד עברות האחוות הגדולים אין מהعبر לידי האיכרים. סיבות הדבר ידועות, בין האיכרים ובבעלי האחוות הגדולים אין התקירות ממיין זה שיש בין האומנים ובתייקרים בזמננו, מפני שהוא ובנכיתו מספיקים של שכירויות הולמים ופחותיהם ומתייקרים בזמננו, מפני שהוא ובנכיתו מספיקים לעבר את נחלתו ולטפל בה. הוואיל ונוסף על זה האיכר מתקדם בהשכלהו ובמראתו, הוואיל והמוסדות הקואופרטיביים הנודעים לתהילה שיצר לו, תומכים בו וסודרים אותו לצד – הוא מוסיף לעשות חיל מים ליום. ביהור עלה מעמד האיכרים בגרמניה: מעמד האיכרים הבינלאומי ביצור בה את מעמדו על חשבונם של בעלי האחוות הגדולים, האיכרים הגדולים.

החכירה-ביבושה – שמירה מפני ההשתקעות בחובות

ההשקעה בחובות, זו מלחמת קנייה זו מלחמת חלוקת היירושה, אינה אלא פעולה יוצא של דיני הקניין הכלכליים. בכל מקום שיש לו לייחד רוק וכוטה-האותה על יסוד קניין עליון של הציבור, ביחס כשהיחד חוכר בירושה מאות קבוצתו או עדרתו – שם השקעה בחובות היא מן הנמנעות. המנהל מקבל מידי הציבור או הקבוצה את הקרקע ואינו נזקק לשלם דמי-糸ושה אלא רק תשולם-יחכירה – בסכום קבוע – לשנה בלבד. כמו כן מי שנותל את זכות החכירה מאכיו אינו אнос להשקיע את עצמו בחובות כדי לשלם ליתר הירושים דמי-糸ושו, שהרי ערד הקרקעות אינו נכנס בחשבון כרך המנהל לפניו הבניינים והאינונטרא לעולם אינו גודל כל-כך עד שייכר מהיורש המנהל לפניו לירושים "ויצאי-חוץ" את חלקם. ואין בו מושם הונאה. ממה נפשך? רוצחים הירושים האחרים להישאר על מקומם בכפר, הרי יש בידם לחכור בירושה אחותה לא קטנה – אינם רוצחים ויוצאים אל העיר, הריהם מקבלים רק כפי חלקם בבניינים ובאינונטרא – ומתב שיפסידו הם, משימצאו את דם התמצית של החקלאות, כנהוג בזמננו.

נעילת-ידלת בפני הסחר בקרקעות

מי שותת הכלל לנגר עיניו, תועלתם של החקלאים לדורי דורות, ולא טותת היחיד, בעל האחוות לפי שעיה, אין דרך אחרת לפניו בלתי אם לקוץ ברכות-הקניין הכלתי, מוגבלת, חרומית, של היחיד ולשים במקומה את זכות הקניין המלאה של הציבור, שצורתה היותר מובהקת היא, כאמור, הקניין הקיבוצי. מצוין הדבר שהחקלאי הגרמני, המפורסם בחוגי הציונים, הוברט אוחגן בא גם כן לידי הכרה, שהקנין החופשי בקרקע מביא לידי סחרנות והפקעת השער ונופל למשא על החקלאים. למסקנה זו הגיע על יסוד ניסיונותיו המעשיים. מעשה – הוא מספר – ובאה לידי אחותה ששוויה היה 16000 מרק עובדים לסוחר ב-12000 מרק. מה עשה? והוא על הרים שהיה צפוי לו והליך ומקרה לאיכר כדי שתינתן על הארץ. לא עברו שבועות מועטים ומכר איכר זה את האחוות ב-16000 מרק. נמצא שמר אוחגן הפסיד את רוחו וכונתו דרצתה לא נתקימה. כשחפצים לסתור את הדלת בפני קלוקלים כאלה, כשחפצים להחזק בידי האיכרים או ליצור מעמד של איכרים קשור אל ארמותו לאורך ימים וננהנה מגיע כפי – ציריכים למנוע מסחר בקרקעות. אך אז יקרושו את כל כוחותיהם לאומנותם היפה. לא כן יכולים "ויצאי-חוץ" – חלק שווה בנחלת אבותיהם. בירושה זו תופס הערך הגבוה של הקרקע מקום בראש. כשהאיכר אינו משאיר לבניו חוץ מהו אונוס לזקוף את שיספיק לסליק לירושים "ויצאי-חוץ" את חלוקם – בנו ומילא את מקומו אונוס לאחוי ואחוותיו. חלוקם בטור משכנתה. נמצא שהוא על-פי רוב רക מנהל משקבותם של אחוי ואחוותיו. הם יוצאים מן הכפר אל העיר, עוסקים שם במה שעוסקים ונוטלים חלק מהמכנסות האחוות, אף-על-פי שאינם משתתפים בעבודתה ואין אחריותה מוטלת עליהם. מי שאינו וכי בעניינים הללו, ילך ויקראו את הרמן של ו. פון פולנץ: "בית ביטנר", גיבורה של הטרגדייה הcpsרית הזאת הוא איכר בז'יטולה, חוץ, פיכח ולמורות כל גיגיו של מלמליה מכוחו אונש הוא כורע ונופל תחת משא חובותיו, שאונס היה לקלל על עצמו, כדי לתחת לאחוי ואחוותיו פיצני.

ניסיונות בחכירה לדורות של הקבוצות באנגליה

אפשר להגיד שאלה זו כבר נקבעה להלכה כל צורכה, עד שאין פתוחן פה וצד של זכות למוסדר-ישוב, כשהוא מוסיף למסור את זכות הקניין בקרקע בלי שום הגבלה לידי ייחדים. אם אינם מתכוונים לכך, להעמיד ספרדים ועושי-ישוער מעמל בפיהם של הפעלים שהם מעכידים אותם עבדות-יפרך – או צורכים, מטעמים אקונומיים ואנושיים כאור, לבער צורת-ישוב זו, ולחת ליחיד רוק זכות-האותה על יסוד קניינו העליון של

הVICBOR – צורה שיש לה כל המ นายות שמננו בקנין העיר עם כל מעליותיו של קניין עליון של VICBOR. וצורה זו לא רק שכבר עמדו עליה מצד ההיסטוריה וממצוה לה סימוכין בקנייניהם של המדרינות והVICBORS הגדולים, אלא שהיא גם בדוקה ומגנזה מצד הניסיון והמעשה. באנגליה, שבה ההתעוררות לשוב ולרכוש את הארץ بعد העם היא במלוא תופפה, בארץ זו, שבה עומד לוריד ג'ורג' וקורא תיגר על קניין היחיד בקרענותו ומציע העוזות לשם הגבלתו שאוזן לא שמעה זה האפישנה דוגמתן – בה כבר נפתחה צורת "יישוב זו. אלה הם הקבוצות של החקלאים הערבים המכונים: "Small holding societies". הקבוצות הללו חוכרות מיידי "גראפשאפט" שטה אדמה, היינו את זכות אדמונה, ומחלות אותו בין חבריהם לאחיזה תמידית. יש לפניו, איפוא, כאן קבוצות של פרודוצנטים שאין להם זכות קניין גמור בקרקעותיהם אלא רק זכות אדמונה, זכות קניין משנית שנמסרה להן מיידי מוסדרה מדינה בעלת זכות הקניין העליונה. כבר עמדו על זה שצורה זו היא טובעה מכל צד. זכות האחיזה נתנת בגלל תמיותה ורגע של ביטחון בלב חברי הקבוצות, שלפחות איןנו נופל מוה של הקניין המלא בעלי שום הגבלת; לספקולציה והפקעת שער הקרקע אין כל אפשרות. שני הטעמים הללו האחיזות הקטנות נעדרות באופן מצוין, מכניות רוחמים הגונים לבעליהן, והולך ונוצר יישוב של בני-אדם שמחים בחלקם ומחברים לקרקע. אין ספק בדבר שצורת-יישוב זו תתפשט במחיה באנגליה, אם אך יעלה להתגבר על המכשולים שמעמידה לפניה הנגהה זו הנמצאת גם שם בידי בעלי האחוות הגדולים ובידי האצלים.

יתרונותיה של החכירה בירושה למתנחים דלייהון

חו"ז מוה יש לה לצורת-היישוב הזאת יתרון אחד שאין לו לול בו. היינו, שנוח להשתמש בה, וזה משני טעמי. ראשית, אין המתנח נזק אלא להון מועט ומשום כד יכולם ההמוניים הרחבים למצוא בה חוץ. מי שהוננו מצומצם והוא משקיעו שיהיה בידו כסף מזומנים הרבה יותר ממי שכוא לחכו. מי שהוננו מצומצם והוא משקיעו כולם בקרקע, מעמיד מראש את משקו בסכנה, מפני שלא יהיה לו די בסף להנהלו. לא כן החוכרילדות, אבלו אם הוננו מצומצם, הרי אינו צריך לשלם את מחיר הקרקע אלא שכחכירה נמוך לשנה; יש לו, איפוא, האפשרות להוציא את כספו לצורכי משק. הטעם השני הוא – ולטעם זה יש חשיבות יתרה בארץ-ישראל – שצורת-יישוב זו נוחה להתחפה לאט מטוק המשק הגובל.

חכירת ירושה וקבוצות-קואופרטיביות

באנגליה יש לנו, לצערנו, עסק לא עם פועלים חקלאיים מומחים, כי אם עם עירוניים, שעLINO להעכירים דרך משק מנוהל במבנה יתרה כדי שיתלמודו. איפואו לנו להעמידם מיד על הקרקע שלהם בראשות עצם, שמא יקללו ויימידו את קיומם בסכנה. עליינו להעכירים, אם רשאים לומר כך, דרך מככש המשק הגדל, כדי שיטגלו לעצם בכית-יאולפנא לחקלאות זה את כל המידות הדרושים לאיכר כדי שיראה ברכה בעמלו. פה יש אפשרויות להעביר בהדרגה את הקרקעות, שמהילה צריכה ברוך שיהא המשק

שליהם משק משותף תחת יד מנהל מומחה, במשמעותה לידי יחידים לשם משק ועיר, משק יחיד, כמובן, כשמירה על זכות קניין עליון של הכלל. ההדרגה, שהצעתי אני ומשתמשים בה למעשה בתור ניסיון ראשון במרחבי, ידועה: המדרגה הראשונה היא משק גדול תחת ניהולו של מנהל בעל כשרון עם מתושבים בתור פועלים שכרים קבוע, אלא שחו"ז משכרים נוטלים הם חלק ברוחחים. פה הם מתהננים וכשהמשק מצליח יכולם הם יכולים יוכלים הם לשלם תשולם ראשון בסכום שהותנה מרأس ואו ביכולתם לרכוש את האחיזה לעצם "בתור קבוצה". איזו צורתה יישוב תינתן לאחיזה אחר כך – דבר זה יהיה מסורם בידם. רצונם – יהיה לקבוצת פרודוצנטים, זאת אומרת, אחרי שיקצו חלקה מספקה לצורכי VICBOR את כל הקרקע להקלות קטנות שיימסרו לרשותם של היחידים בחכירה-ירושה – כמובן בשים שמן הנקודות הנחות לשם שמירה על הקניין העליון של הכלל ולשם הגנה על היחיד לב להגבלות הנקודות לשם שמירה על הקניין העליון של הכלל ולשם הגנה על היחיד מפני שקיעה בחוכות; רצונם – יהיה לקבוצת-פעלים פרודוקטיבית, בinter דיווק: להרבה של קבוצה פרודוקטיבית וקבוצת פרודוצנטים. ככלומר, את עיקר הקרקעות יוסיפו לעבד במשק משותף וכל חבר לעצמו יקצו רק חקלות קטנות ומקום לבית וגן. בין כך לבין כך, הקבוצה היא תהיה בעלתה-אחיזה, ולהייחד, בין שיהיה חבר נוטל חלק בפירוטה, בין שיהיה חוכריבירושא עומדת ברשות עצמו, תהיה בקרקע רק זכות קניין מוגבל.

הצינות וקנין-הציבור בקרקעות

השאלה נתבררה איפוא מצד המדרע כל צורכה ומצאה לה פתרון ברור עד למסקנותיו האחרונות. על התנועה הצינונית לשנן לעצמה את המחשבות הללו. עליה להסביר מלבה את המושגים היישנים-ינשנים בדבר קניין, אפשרות ספקולציה וכolumbia ששותם עברה, ולכונן את מבטה אל המטרה הגדולה שהצבנו לנו. היבש העברי בארץ-ישראל לא יעלהיפה, אף אם נשיג את נקודת-הגונגה של אירופה המערבית: עליינו להתרומות בשעתנו. ישבנו ציריך שיהיה במובן הסוציאלי ראש וראשון של ההתקדמות בשעתנו. והלאה. ישבנו ציריך שיהיה מפני קלוקיהם של ניסיונות היישוב שקדמו לה. מיסרת ארמתה ומפני כך לעליו להיוור מפניהם קדוםם של ניסיונות היישוב שקדמו לה. מיסרת ארמתה ארצינו הקדומה בידי יהודים בודדים אי-אפשר לה שלא תגרום ברבות הזמן הפסד מרובה למטרתו הלאומית של מפעלנו. התפתחותה המודרנית של שיטת הקואופרציה נותנת בידינו את האמצעי, לשלווא חיפשו אבות-אבותינו בימי-יעריה כshoreva ארצנו הקדושה. את המטרה שלשמה באו דיני שנת הירבל, דיני גאות הארץ וכדורמה אפשר לנו להציג כיו"ם באמצעות קביעת קניין ציבור עליון של הכלל וקנין משני של הפרט בתור חוכר בירושה. מה שעושה הקרונ הקימת ברכשה לעצמה את האדמה ל�ניין-עלום, לצמיתות, ובמסרה אותה לידי יהודים לשם שימוש בלבד – ברוח תורתנו היא עשויה, מקיימת היא את המצוות התלויות בארץ לפי עומק הכוונה של דיני הקרקעות שבторות משה – "מעשה אבות סימן לבנים". ככה, רק ככה תשוב הארץ להוות ארץ זכתה לבש, ארץ אשר בה ישב איש תחת גפנו ותחת תנתו – איש, ככלומר כל איש, באין יוצאו מן הכלל. לא לך נוצרה תנועתנו, תנועת-העם הגדולה, כדי שתינתן ארמת ארצינו לידי מעתים, בידי מאות מספר או בידי אלפיים מספר, שיישעו בה עשור ויבירדו עליה רבבות אהיהם, שואפיג'ואלה ופרות, עבותת פרך ועכדרות, כי אם לחדר חדש חיינו כקדם,

על ההתיישבות החקלאית*

מתוך תוכיר הпро' פראנץ אופנהיימר, אשר הוגש להנלה הציונית לאחר הביקור האתרכן בארץישראל. התוכיר נפוץ בחוגים ציוניים רחבים, וחלקים ממנו כבר נתרפסמו בעיתונות הציונית בחויל. הוא עתיד בILI שקדם חומר לוויוח וערורים על צורויה ושיטותיה של ההתיישבות החקלאית בארץ, וביחד - להיות אמצעי של התקפה על ההתיישבות הקבוצית.

מעולם לא פפקתי כי את החקלאות בארץישראל אפשר להעלות עד למדרגה של הכנסת מספיקה גם בשבייל האיש האירופי. תוצאות עבורותם של האיכרים הגרמנים והכחים זאת מכבר. גם מושבותיהם החדשות, בית לחם ואלדרהים, שנסדו אחרי המלחמה, הצלicho הצלחה גמורה, אם כי אכן אין לדרכו כלל על רוחמים צדדיים מעליית שער הרכקע, כפי שהיה בעברם.¹ מה שגרם לכך להצלחה היו החריצות וההבשרה המקצועית של האיכרים, אשר עלו על האדמה בהיותם חקלאים מלידה, הם ונשותיהם. מתוך נקורות מבט וו עמדה לפני תמיד שאלת החקלאות בארץישראל לא כשתלת הטכנית, אלא כשאלת החינוך של האדם היהודי לחריצות משקית.

מושג זה צריך שיוכן נכון: הדרישות המוגשות לגבי הקשרתו של האיש החקלאי שוניות הן לגמרי לפי התפקיד המוטל עליו. פחות מכל נדרש מן הפועל החקלאי. ממנה אין לדרש יותר מאשר בריאות הגוף ודרישה ידועה של אמונה בעבודות טכניות ולהאכלין, לרתום אותן עליו לעשות. בין יתר הדברים עליו לדרש לטפל בבהמות ולהאכלין, להרתו השדה ולנתגן, לפרק ולהרכיב מכונות פשוטות, להחליף חלקים מכונה, לשולט בעבודות כלוקים פועל חקלאי מצוין – באשר עליו לעשות את כל העבודות למופת, להכיר בבלוקים מצדן הטכני וכו'. אולם הרבה יותר נדרש מהת האיכר: נוסף על ההכשרה המלאה של את כוחות העבודה ואמצעי העבודה במוקומם ובזמנם, שומר עליהם בפני הפסד וקלוקל וידעו גם להסתגל לשינויים בשוק. הרי שעליו להיות לא רק פועל מצוין, כי אם גם – בזעיר אנפין – סוחר מאגרן ומחשב. עד כמה גודלה התהום בין שני הסוגים הללו יש למדור מדרישותיה של התשתיות הפועלית החקלאים בגרמניה. היא אינה דורשת קרקע להתיישבות בשבייל חבריה, כי אם רק משכורת הגונה, יחס טוב וביטול ההכרה הקנים, לשלוות גם את נשי הפועלית לעכודה באחוות. אנשים מבנייניך אלה מודיעים בוודאות גמורה, כי בדרך כלל אין הפועל החקלאי שואף לחקלאות עצמאית, כאשר הוא מרגיש את עצמו בלתי מבוגר לכך. הוא רגיל ש"עמידתו" לעכודה. אין לו הכשרון להקיף עניינים ולהכריע בשאלות, עד כדי שיוכל לנשל משק גדול בהצלחה. מה שיש

לשוב ולכון אותו הייסוד שכוכתו באנו אל הארץ ובוכותו הארכנו ימים עלייה, הלא הוא שווין גמור של כל בניהומה. אל נא נביא את מארת הפירוד הבא בעקב הקפיטלים אל ארצנו הקדומה ואל נא ניטע את שנות המழדות באדמותה; דינו אם נצליח להתגבר על המכשולים שניגודו של העברים ושרא עמייהנבר יניחו על דרכנו. אהבת רעים ומשפט אחד – נחזק במצבה הלו שتورתיימה ותורה שבלב מצוה אותנו בכאננו לכונן את ארכנו, או או נגייע אל המטרה הרמה אשר היצבנו לנו. נישמר נא לנפשותינו, מעבור אל אלהיינבר ומלכrouch ברך לפני עגל הזהב, פן תבוא עליינו קללה ה' לתת אותנו לתעות במדבר עד עידן ועידנים... זכותה הנקניין הרומיות והוא יצירו של עסימלהמה, עם שופר דמים מאיין כמו, והמשפט הזה חרד ודורק כברזיל כידוניהם של כובשי העולם. כי עלי כו יקרא למשפט הזה "קוורייטי" מלשון קויריס, לאמר נושא כידון. אין לך עם בעולם אשר סבל מתקורת כוח הורוד של הרומים בעמנו. כידוני הרומים גירשו אותנו מעלה ארמtanנו, אל נא נליך בחוקותיהם בשובנו אליה. לא בכוח הcidon נקומו את הורות ארכנו כי אם בכוח המהורה ובוכותה, אשר "זרכיה דרכני נעם וכל נתיבותיה שלום" ... לא לאדרנות עליינו לחת מהלכים ארכנו ולא לתורת הרומים המיסודה עליה, כי אם להיפוכה הנחחי, ושיתוף הכוחות, וזה הוא דגלנו: אם נחזק בו נחל נצחון, אם נזחונו – אבד נאכה.

הערות

1. בספרו המפורסם: Geschichte des Sozialismus und Kommunismus im klassischen Altertum.

2. מתרגמו בלועית הוספה רבות-ערך מאט קרל ביכר. Das Ureigentum

ביכלתו לנחל הרי זה מקום עכורה פועל, בתור משקיעו, אשר הכנסותיו נועדו לפרנס רק את משפחתו ובמותו. העניים כאן אינם כל'יך פשוטים, עד שאינם יוצאים מוחז לתחים ריאיתו גם של אדם בעל הכרה מעטה.

עוד גודלה מזה התהום שבין האיכר ובין מנהל משק גדול. עליו להיות במדעה עוד יותר מרובה מארגן וסוחר, זאת אומרת עליו לעשות עבודות הדורות התאמצות שכילת רבה. מתוך לימודיו העיוניים וניסיונו עליו להיות בקי בכמה עניינים המכריים בהנהלו של משק גדול: החל מחשבונות המספוא והוביל ועד לקביעת מחור הורעים, הסדר היומי של האנשים העובדים וכמהות העבודה בהתאם להליפות מג האויר וכל יתר העובדים האלמנטריות העוללות להפריע בעיד המהלך הקבוע של המשק. עליו לדעת כי הצלחת משקו מצטרפת במספר אין סוף של השבות קטנות בתוצרת הרכוטו ומקיים עוד יותר קטנים בהוצאות. עליו לפעול, מתוך פיקוח מתמיד ללא מרוגע, ככל חלק קטן של העבורה המתנהלת על ידו תצא לפועל מידית ההקפהה הדורשה, ועליו גם לדעת להסתגל במהירות למצבי השוק, כדי לכונן לפיהם את התוצאות.

מתפקידו להתאים את ענפי המשק זה זה, למצוא לכל ענף וענף בכל רגע את הכוחות והאמצעים הדרושים לו. הוא משול לאוטו המנצח בידו את המלחלה.

הمسקנה היוצאה מזה לגבי הפרוכלה המיהרת לפניינו בדורה מלאיה: במקום שמו פיע, כמושיע להתיישבות, חקלאי מומחה כהלה, צריך שתינתן לו זורה מכל אפשרות שעיביר את כל מחלותיה של משקו ויתבבש בו. מובן מאליו, שהחבר צריך להיעשות לפי כל כללי העסקות: ההשקעה ופרעונה צרכיים להיות שוקלים זה כנגד זה. אין זאת אומרת, שהסתדרות הציונית אינה צריכה להקריב קרבנות. בכל התישבות מביא הכלל, כמעט תמיד, קרבות נדולים. הכוונה היא, כי העודפים שמוציאה ההסתדרות הציונית להבראת החקלאות ולהתשלום מהיר יהונופולין לבעליו העربים ייקבעו מראש וכןו מן החוב של המתיישב. אשר לכל יתר ההוצאות, הרי על המתיישב לדעת שבעבור זמן מסויים, החופשי מתשולם, עליו להתחיל בסילוק הקוץ, הריבית, ולא – יאבד את נחלתו. אין לך דבר מסוון בעניינים משקיים מפלנתרופיה מושלמת; היא שוברת את עמודיה הדרשה המשק של האנשים אשר אליהם היא מכוננת. לארץ-ישראל יש ביום מספר החקלאים אשר יריעותיהם הטכניות מספיקות במדעה ידועה כדי עמידה בראשות עצם ואשר במרקם בודדים יש שהגיעו גם לידי מומחיות גמורה. אלה נמצאים בעיקר במקומות החקלאים, וחיקוותינו המדיוקות יביאנו לידי מסקנה, כי לאנשי המושבים, העומדים על הרמה המוצעת או לעלמה ממנה, ישנים הסיכויים, שכעבור זמן ידוע, הם יוכלו להוציא ממשקם הכנסות מספיקות כדי מחייתו של אדם תרבותי ולשאת בתשלומי הקוץ והריבית של הוויה-השעקה, שיוערך בזול, לאחר ניכוי לא צורעין של הוצאות החולצות, הצריכות לחול על הכלל.

מה שמשפיע כאן לרעה הוא הלוך-המחשה המובא מאידופה. אנשים אלה, שהיו קודמים פועלים, לא השתחררו מהדרינוות של מלחת מעמדות גם לאחר שהיו לעומדים ברשות עצם. בזה יש להסביר את העול הכבד Mori של הוצאות הציבוריות המוטל על המושב, וכן את דבר יצירות של מוסדות קואופרטיביים, אשר התפתחו של המושב עוד לא הגיעו אליהם ואשר מתוך כך באו הוצאות המופרזות והחולצות, שאינן מותאמות לתנאי הולמת שבוט נתנו המשק בשנים הראשונות לקומו, כגון הוצאות

למבנה הדישה המשותפת, ועוד. ביבולים היעומים של עכשו עוד אפשר היה לחסוך הרבה על-ידי דיש פשוט, בלי מכונה. סוג זה שירק גם האיסור על ניצול עבודה הולמת, אשר אמן כוונה טוביה בו, אבל למעשה הנה חסרהיגיון. כרגע ניתן שטח שווה של קרקע לכל המתישבים. מתיישב שיש לו ילדים ואשה עיבודת, די לו ביריים העברות של משפטו, ולפעמים יש לו גם יותר מדי. אולם אצל זוגות צעירים, שילדיהם קטנים עירין, סובל המשק מחוסר עובדים ומתישב עצמו – מעבודה יתרה. השוויון הבא במרקם כאלה במקומות אחרים, עבורה שכירה, מתגשם כאן מחד קושי רב, או שאינו מתגשם כלל. במקומות הדרך הנוחה, אשר לגבי כל איש החופשי מדרעה מוקדמת היא גם הדרך הטבעית, יצר כאן ההכרח מוצאי-בdochak, המוכרת להביא לידי כישלנות. מכנים למשק מקורבים. אם הם פועלם טובים היורדים את העבורה, הרי שם מקבלים שכר פחות מכפי שמגייע להם, ונמצא שהם "מנוצלים", ואם אין להם ההכרה הדורשה, הרי שאין הם שווים גם את מה שהם מקבלים ונמצא שהם מנצלים את בעל המשק. אין כוונה לומר בזה שאין להכנים למשק קורבים עניינים שאיןם מוגלים עדין או שאיןם מוכשרים להתיישבות. אולם זו צריכה שייאמר הרכר, כי כאן יכולה להיות מרא מעמסה, שהיא לפעם למעלה מכוחותיו של משק חקלאי צער, העומד בראשית בנינו.

כל האיסור הזה שורשו אך ורק באותו הלוך מחשבה אירופי. קיימת הנחה שככל פועל, והוא עובד באשר הוא עובד, תהיל הקשרתו אשר תהיה, יהיו שכחו או גמו, הרינו תמיד "מנוצל". והaicרים הישרים הללו במושבים יראים מעצמם וחושבים פן תשלוט גם בהם הפסיכולוגיה של מנצלים. התנחה הזאת מוטעה היא ומילא מופרכת גם המשקנה. אם משלימים לפחות את שכחו כברכו, בהתאם למידת הקשרתו, הרי שלא המוסר ולא התורה המשקית-ילאומית יכולים לערער על זאת. והעריך הזה ניתנת להיקבע בדיקוק רב במשק החקלאי. במקום שבעל המשק עצמו מקבל בעוד עבודתו הקשה והאתරאית רק את הדרוש לקיומו במצבם, אין הפועל העובד אצל יכול לדרש ממנה יותר, וביחוד הפועל העברי, שבא לארץ לשאת בעול בנינה, מתוך הקרכבת קרבנות. במושבת איכרים גודלה, שנודה על-ידי הי'ק"א, בכונינה, במקומות שתתקנה בישתי המיל, הגוזרת על העובדה שכירה, אינה קיימת, היה לנו הרושם, כי יש שם אצל המתישבים יותר ביטחון בעתיד, וכי התפתחותה המשקית של המושבה היא יותר מהירה ורב צדritis וכונגד זה לא היה לנו הרושם כי הפעלים השכירים המרוביים שם לפי הערך – הנם מנוצלים באיזו צורה שהוא.

האנשים הצעירים האלה רואים את עצם כאן, ובצד גמור, תלמידים אשר שכרם החקלאות מटכטא בהכשרה שהם מקבלים. וזהו גם נקודת המבט היחידה העומדת בפניו התורה והמוסר. בשום מקום אחר, אף לא במשק גדול המתנהל כראוי, לא יהיה האדם המחוור הכשרה – לחקלאי, כמו במשק של האיכר.

התקנה האומללה הנהוגה ברוב המושבים שנוטדו על-ידי ההסתדרות הציונית, שוללת מדם את האפשרות החשובה זאת. כאן צורך היה להפוך את הקערה על פיה, אדרבא, צורך היה לחיבב את המתישבים עליידי חווה, ללמד פועלים טירוניים, צורך היה לפחות לבחר בכל מושב את החקלאים הטובים ביותר, ולחתת להם את הרשות לכך, וגם להטיל עליהם את החובה זאת, אפשר היה לחתת לאנשים המבויתים הללו תואר כבוד של

Meister ולשלם להם בעוד השנה הראשונה, שכידוע מרובה הנזק שambilא בה המתלמיד משוויה של העבודה שהוא עושה, סכום כסף כשכר לימוד מקופת הסתדרות הציונית. דרך זו היא בעלי ספק זולה ו莫עילה מדריך ה�建ה בקבוצה אשר בה הלו ערד עכשו. לפי האמור לעיל בדור, שביל עוד אין לנו מספר גדול מואוד של קלאים בעלי מקצוע, שיוכלו לשמש מורים לעולים, בתור נוטני עבדה, ניאלץ להסתפק בו, שאט רוב העולים נקשר רך בתור פועלים קלאים. חלק מהם, המחוננים בכשרונות מיזחדים, הגיעו למדרגת קלאים הריאים לנחל משק עצמי. רובם לא הגיעו גם למדרגה ממוצעת זו. רק ילידיהם, אשר יגדלו במסק החקלאי ויאמנו את ידם לעבודה מתוך משחק, ואשר אחיריך יהיו גם העוורים הטובים ביוטר לאיכרים, רק מהם יתרפה אחו יותר גודל של קלאים אמיתיים. ונוסף לו, עם כל הכבוד המגעה למאצ'יזן המוציאים של חנה מייל יתר הנשים אשר פועלו בנידון זה, הנה מספר הפועלות החקלאיות הנמצאות בארץ הוא הרבה פחות מכפי שידרש. לכשיגיעו כל הפועלים החקלאים שבארץ להתיישבות: כי גם זה חוק, אשר כל התלהבות לא תוכל לבטלו – ואשר כתהטלמות מן צפונה סכנה רכה – כי שום משק קלאי לא יתקיים בלי איכרה בעלת ההשרה.

ומהו המצב בעניין הכשרת פועלים קלאים בקבוצה? כאן יש להבדיל בין הקבוצה הקטנה והגדולה. בקבוצה הקטנה הרהי עורך בוגר האפרשות. פה ישנו עוד קשר משפחתי בין החברים, שאין מספרם גדול מדי. הם יודעים איש את רעהו מתוך עבודה מקצועית מסוימת, יכולים לסמוד איש על אחיו, יש להם אחים האידיאלים הלאומיים והסוציאליים והם לכון בבחינת ביתה דתית, אשר כפי שמורה אונטו ההיסטוריה הכלכלית, היא יכולה להצליח עד נקודה ידועה, הדינן: ראשית, כל עוד המפעל הינו פשוט עד כדי אנשים, אשר לא הוכשרו לתפקיד של מנהלים יכולים להקיפו, ושנית, כל עוד הרכנסות לא עברו עדין את הגבול המבטי רמת חיים הגונה. יש להביט באמון ידוע על המשך התפתחותה של הצורה הזאת: אלה שנתרכו כאן הנם הפועלים החקלאים המומחים ביוטר שבארץ-ישראל, עד כמה שלא עזבו אלה את אידיאיהם היסניים והצלו את נפשם במושבים.

אחרת לגמרי יש להעיר את הקבוצות הגדולות. כל מה שריאנו כאן מדבר באמוד מאד. אנו יודעים, כי כאן פועלות שגאותיה של הנהלה פעללה מכראת. כמושבים כן גם ה��ואופרטיבים הייצרניים הלו או יותר נכון – הקבוצות הקומוניסטיות, סובלים מזה, שלא ניתן להם האמצעים להתיישבות בכת אחת או – מה שהיה עוד יותר טוב – שלא הושיבו אותם בתוך משק מוכן. מלבד זה, גם הסוכמים שהוקצתו להם בתקציבים לא ניתנו להם כמוסדות ובזה נגרמו להם הוצאות מיותרות מכאייבות, שפגעו קשה לא רק במשק אלא גם במוסריות של האנשים. הרע שברבר הוא, שככל הפגעים הלו ממשים להם אמתלה להצדיק את איהצ'להם עד עתה. הדבר מונע אותם מלחפש את שורש הרעה, המעיקה עליהם במקומות שהוא נמצא נמצאת באמת, ובמקומות להישען על כוח עצם הם מתרגלים להישען על ההסתדרות הציונית וזה עוד גרווע מאדר אללו נשענו על איזה נדיב כברון רוטשילד. כי ההסתדרות והוא דבר מה בלתי-אישי, אשר כיס כספיה נראה כמקור שאינו אול, ואשר הנה מלבד זה גוף, אשר אפשר להשפיע עליו באמצעות פוליטיים, עלי-ירדי העיתונות וגואמים סוערים באספות, ואשר באמת משפיעים עליה בתופנים אלה.

דברינו אינם דעה מוקדמת, כי אם מתוך הכרה שקופה, ומובסת על הניסיונות המבקרים והמסודרים שנעשה עלי-ירדי כל עמי הטרבות של התקופה החדשה במשך מאות שנים, והננו אומרים, כי הקבוצות הללו לא היו יכולות להגעה לירדי הצלחה גם בתנאים החיצוניים הכי נאותים וגם מעולם לא יכולו למשה. הן סובלות משתית רעות חולות, שאינן ניתנות להירפה, ומוצא שתיהן בהלויר-המחשבה האירופי: אין להן מנהלה אחותית, והן מאורגנות באופן קומוניסטי. כל אחת משתי הטיסיות מספיקה בהחלט למנוע כל הצלחה; שתין ביחד יחד עלולות להחריב כל ארגון מעין זה ממשן קצת מארוד, מיד לאחר שיפסק הכספי המתמיד של גרעוניותם מתוך קופת הציבור.

ובקבוצות הגדלות לא רק שאין הנהלה מרכזות, אלא אין בהן הנהלה בכלל. ואי-אפשר גם שתהא להן הנהלה, כי אף לאחד מחבריהם אין הקשרה של מנהל משק גדול, כפי שתואר לעיל. במקרה הכי טוב הם ממעמידים בראש כל ענף את האדם הכי מוכשר מביניהם, אולם יש לפפק, אם הכי טוב שישנו הוא טוב באמת. "בין העיורים ייחס בעל עין אחת למך". ויש גם לפפק, אם האיש המוכשר באמת יועמד בKİBOZ על מקום: אורבת הסכנה תמייד, כי האדם המחונן בקשרנות להנהלה הפליטית, בתור איש תעולמה, נואם ועסוקן, הירודע לראות בו את האדם בעל המשקל, והוא הוא שיבחר גם ליצירת הקיבוץ, מתוך الرجل לראות בו את האדם בעל המשקל, והוא הוא שיבחר גם בתור מנהל העבודה הטכנית, בעוד שאחר היה אולי יותר מתאים ממנו. והכוונות הסוציאליסטיות המוטלות מקלקלות את השורה עוד יותר. במקרה אחד, מתוך שאיפה לצדק מודroma ורצים למשוך את כל החברים לכל סוג העבדות, ובאופן כזה גם התקפיך של מנהל המקצוע צריך להתמלא עלי-פי תור. במקרה אחד מטילים גם את העבודה הבלתייחביבות על כל החברים לפי התור, כי כדי הקיבוץ הקומוניסטי אין האמצעי הפשוט לתחת פיזויו بعد אי-הנעימות שבעבדה ידועה עלי-ירדי העלאה שכר או קיזור וכן ממצא העבודה. מצאתי את אחד המומחים למשתלות מהכי טובים שכארץ כשהוא עובד במטבח, ואת אחד הפועלים החקלאים הישנים – ברכעניה. אולם אם גם געלים עין מכל הרבים המכברדים הללו, הנה העברדה במקומה עומדת, שאין הנהלה אחת קיימת, ואני יכולה גם להזכיר. חסר כאן המנצה על המקלה וההזאה הרכרית היא – איה-ההתאהמה בין הקולות. אין איש אשר ילבד את ענפי המשק הללו ואשר עיניו תהא צופיה על הכול, אשר יסדר את חלוקת האנשים והאמצעים לפי העברודות וישגיה על העבודה הפועל. ויחד עם זה הון המשקים הלו הנם כה מרובי-גונים עד אשר גם המשקים הכי גדולים אשר באירועה אינם יכולים כמעט לשמש לדוגמא להם. מושער של תבאות שונות וגידולי-ירידור, גידול בהמות ומחלבה, גידול עופות ודברים, גפנים ומטעים, ועודף לו, בכל מקום שהדבר אפשרי, גם מפעלי תעשייה, המוכונים לא רק להספקת צורכי המשק בלבד, אלא גם בשbill השוק הכספי. מפעלים מורכבים כאלה מוסדרים בידי פועל חקלאי פשוט, או בידי חבר פועלים כאלה. בתנאים כאלה, אין זה מונע בשום פנים ואופן – ולא יועילו כאן נימוקים תיאורתיים וכל תקווה פסיכולוגית לשינוי הלוך הרוח, במלים אחרות – לא תועיל כל אמונה בסיסים: ההנחה הנהיה לזה נספת עוד החלקה הקומוניסטי של ההכנסה. בכל המקרים הירודעים עד היום בתולדות המשק, kali, כל יוצאה מן הכלל, ולבסוף גם בניסיון הגדול שנעשה ברוטה מօפנים אלה.

כפי הרווש, וזה מצטרף ל-70 טון לשנה – במחיר של 200 מארק הטון, הרי זה בכוון ל-15 אלף מרק לשנה. בדומה לזה, גם בהמות העוברה מקבלות מספוא יתר מכפי דרשו להן, ואלה הם דברים שניתנו לציון אגב בחינה מופרפת, אשר רק היא היתה פשרהית לנו. אילו ניתנה האפשרות לבחון ולבדkar משק כזה במשך שבועות וחודשים עבוריונו, יום יום, וראי שהיו נמצאים ליקויים רבים, אשר כל אחד ואחת איינו בעל

שקל רב, אבל בסכום הכלול וראי' שהיו מצטרפים לחשבון עוד גдол מזה. העצות הנינטות מזמן לזמן מטעם המוסר המרכזי, אשר כפי שהנו חובבים, הם דרך כלל מומחים טובים, ואשר ככל שאר הפקידים הריהם מסורים לעוברות עד קנות – עלולות רק לפעמים למנוע בכך بعد משגה קשה. אולם שום דבר, מלבד עינו צופייה של המנהל המומחה והאחראי, הנמצא תמיד במקום, יכול לסתום כל חור נפתח טרם נזלו ממנה אלפיים.

הרע שבדבר הוא, שאין כלל איש אחראי. מנהל אחד כי ישגה שגיאות גסות יותר כדי, ובא אחר במקומו, אשר כרגע אינו יודע יותר מן הראשון, אלא שהוא הנו בבחינת מטהטא חרדש" והוא מנסה להעמיד את כל המשק על יסודות חדשים ועל-ידי כך, לפניו נוכנותיה המיווחדות של החקלאות, הוא גורם להפסדים עוד יותר גדולים. אין לו מדים בין השגיאות שנעשו: גם המנהל המוכשר ביותר עלול לשגות פעם קשה בתנאים חדשניים עבورو, אולם הוא ילמד מזה וויהר בעתידMSGיאיה זו, אך בתנאים אלה של ווסר הקביעות בהנהלה וחילופים מהרידים שבין הפעלים הרי שגם את הדבר החשוב זהה לא-אפשר להשיג. יחד עם זה בזים, דוקא בעניינים מכריים, להשתמש בניסיונות דודקים של העבר. כל קבוצה, אפילו כל שכבת-פועלים חדשה שבקבוצה מתחילה מחדש אכספרימנטים, אשר במקרה הטוב הצלחתם עלולה להתגלות רק בעוד זמן רב, אולם לרוב הם נדונים לכישלון מלכתחילה.

דברים אלה אסור شيء שיכלחו
לשם הגנה על הקבוצה הגדולה, אשר בעצם אין איש מכחיש יותר את אי-הצלחתה
כל האופטימייטים המאמינים כי יותר מזוויות ליקוט להצלחתה בעתיד, משתמשים כרגיל
בשני ארגומנטים. הראשון הוא, כי היא מכשירה לפחות פועלם חקלאיים והשני – כי
יאי הימירה הממאיימת לפיסכולוגיה היגיונית.

אשר לארגומנט הראשון, הנה אין לכך, כי באמת חבריהם מעתים של הקבוצה והם אלה שקיבלו את רשותה הכתשה באירועה בתורה פועלים חקלאים, או בתור חקלאים בעלי השכלה אקדמית, הגיעו בכך למדרגת פועל חקלאי, מומחה, פה ושם – גם למדרגה של איcer, ויכולו להגיע למדרגות אלו גם בעתיד. אולם הדברים צריכים להגיד להיאמר בכלל התוקף, כי שיטה זו של הכשרה מצילה הארץ במרקם מעתים מאור, וביחס לתוצאות הר היישוב, דרושת יותר מרדי כספי ומזמן: שני דברים אשר באמת אינם נמצאים בשפע בתנועתנו. אין איש מפקפק, כי בהצלחתה של ההתיישבות החקלאית תלוי גורל הארץ: הארץ לא תוכלם אלא במחרשתו ובויעתו של עובד האדמה היהודי; אחרת לא ייווצר, למשל, גם הבסיס למלואות גדול, אשר בלעדיו עבודתנו גוננת, אם לא לשיטוק גמור, הרי לטמפו כזה, אשר לגביו מטרתנו הוא כמעט בבחינת שיטוק. ההכתשה של חקלאינו מוכרכה להישנות בשיטות משוכללות, מהירות וולות יותר. אהרת – רשאים לנו להזכיר מונח מעתה על פשיטת הרגל שלנו. על אחת השיטות להכשרה

הסובייטית, הביאה החלוקה הקומוניסטית הוותת לידי ירידת עצומה של פריון העבורה. במקום שגמול העבורה אינו תלוי בפועלתו של העובד, במלים אחרות, במקום שחסרים גם השוט של המשמעת המוטלת מבחן זה וגם המג'ר המתוק שבכינסה יותר גבולה והכבוד המיותר הכרוך בה, הרי שבמקום כוה תלוי המפעל באידיאותם של חברי. אולם כפי שהורה הניסיון, מספקה אידיאליות כזאת אך ורק לכינוש המעצורים בהסתערות, מתוך התאמצות עצמה ושמחת הקרבן, כדי שמקוריב את עצמו לשם יbosש ביצה; אולם לעומת אין היא מספקה בשבייל يوم העבורה הרגיל והאפור. הכנסה יורדת לריגל עד ל-30 אחוזו מן השיעור הנורמלי, וזה אינו מספיק אפילו כדי צורכי המחיה המוצמצמים ביותר. כשאמרתי את דברי אלה לאחד הפועלים המנהלים ענני כמנצץ, שקבוצתו תוכיה לי, שהיא תגיע עד 180 אחוז. הערתי, כי כל הקבוצות הקומוניסטיות ניגשו בביטחון לא פחות משלו לעבודתן, לא עשתה עליו ממש אותה מידה כל רושם, כמו שהבנתה ל'עשותה רושם על'.

מודאה העניים אישר את חשותינו הבי קשים, ואף עבר עליהם. אם הקבוצות הצעירות הללו עוד טרם הגיעו לידי יכולת של קיום עצמי, הרי זה מוכן מראש בתנאים הגרועים המתוארים לעיל, אשר להם אחריות ההגנהה, גם אם אין לומר, כי היא אשמה בהם, מכיוון שהתנאים היו למעלה מכוח התנגדותה, וגם המנהלים עצם מנוגעים הם באוטו הלא-רימוחשנה אירופי. לרוחחים לא קיוינו ולא בזה מתבטאים חשותינו, אולם כבר מראם החיצוני של היישובים האלה מעיד כי הם חולים בשורשם. הבניינים, מהווים לפחות שכנו וה מקרוב, נמצאים במצב של עזובה נוראה, רפת אחת אשר בקיר האורך שלא היה בקיים וחורים בקומת איש, כאילו נחרב הקיר בפצצות. באמצעות של שדה הרוש מצאנו שיירים כלתיר-ירושימה שהעלו כל צמח בגודל איש, אשר התפשט גם על החורש. מצאנו שרdot אחדים שנחרשו בזווית כה קהות, עד שנשאו בהם משולשים, ממשום שהחטלים לא הקבילו זה לזה. מצאנו כמה בתים קבורות ממש של מוגנות, שבחנו מוגנות יקרות ערך העלו חלודה, או משומ שנקנו בחיפה או שמתוך חוסר מומחיות קלקלו אותן ללא אפשרות של שימוש. דורשים פשט מהתודר המרכזי אמצעים ל垦נית מרובה תבשש ונוהנים לרברונס יבר בערב ללבם לומינו.

תופעות כאלו הנן ביל ספק סימנים למשק ההולך וממתנוון. חוסר הנהלה מומחית מרוכזות מתגלחת כאן בצורה המכאיומה. זהו עווון שאין לו כפירה. דברים כאלה לא צריכים שיקרו, אם ישנה אהבה לעניין, וא"י אפשר שיקרו, אילו רוב הפעולות לפחות הוכיחו את עצמנו לעובדה חקלאית.

דוגמה אחת לתוצאות המחריבות הבאות מטופח חוסר מומחיות. במקל Achard הוברר לנו, כי פרות החלב מקבלותכאן מנות של מספוא מרוכז הגודלות פי שניים מן הניגנות לפרט בעולם כלו, כשהשווים להוציא מהן את תונבת החלב המכיסימי. ודרך אגב, תונבת החלב המשוגת במשקים אלה, אם כי היא גדולה בהרבה משל הפרות הערביות, הרי עודנה רתוקה מלהגייע אף לאויה תונבה הנחשכת ברפת אירופית כמינימום ההכרחי לרנטבייליות). כאשר העירונו על הרבר, הסתייעו במאמר מקצוע אחד בעברית, שזכה הנראה לא הובן כראוי. הנידון כאן הוא דוקא האלף בית של החקלאי, אשר כל מתייחל לומר זאת ממש השבע הראשוני: נצא ונחשוב כמה עולה הדבר. אם נאמר,מאה פרות מקבלות כל אחת ליום 2 קילוגרם חיטה או שעורה יותר

ההקלאים דובר כבר לעיל: הכשרת הפעלים-המתלדים במשקי העובדים שבמושביכי' בתור שיטות אחרות יש לקבל את הכרה הוהירה של העולים; מתן זכות קדימה לצעירים אשר הקשרו את עצמם לחקלאות באירופה במשך שנים מימי איכרים טוביים. הקמת חוות לימוד לשמן או משקים מעורבים, אשר אגד אורה יוכשרו בהם גם תלמידים: שיטת משק, אשר בה נקבע השכר לפי עבודתו של הפועל אשר עליה ידבר לחוד.

ואשר לארגומנט השני ברابر הפסיכולוגיה היהודית" עליה יאמר, כי הוא פרודוקט מלאכותי. גם ביסטרו של זה אותו הלוק-זרוח המשוכן שהובא לבאן מאירופה, המתבטא מצד אחד בדרישותיהם של הפעלים העולים ומצד גיסא – בותרונות המסתוכנת של מוסדות הנהלה שלנו כלפי הדרישות הללו. חלק ממנגלי המוסדות עצם מוצאים מתוד תנועת הפעלים, גם הם הביאו אתכם מן החוץ את הלוך מחשכתם. למרות הניסיונות האכובים אין הם יכולים להשתחרר לגמרי מהלוך-מחשכה זה, ואם יידאו כאיזוטרנים, צפוייה להם הסכנה להפסיד את מקום, וזה פועל עליהם גם שלא מתרך הכרה. כאן פעולת כל ה"סטימנטליות" של הצייר היהודי, אותה פסידוטוציאליות או סוציאלית הרגש אשר יסודה ברחמנות-דרוכיות על הפעלים, שאינה מבררת לעצמה כי דוקא רחמנות זו היא המכירה להביא את הפועל לידי המזקה הקשה. כשהഗיד לי אחד החברים הישנים, כי הפעלים "אוכלים עשב", ובכללם להפחית בהוצאות, עניתי לו, שנייה רואה בזה שם דבר הרואוי להערכה. יואילו נא לנחל את המשק כר, שיוכלו לאכל יום צלי, במקום לעערר את עצם ואת משק עליירי הוניה בלתי מספקת, המביאה לידי תוכרת ירודה וריבוי הוצאות מחלוקת.

למנוגני התנועה הציונית גלי וידוע, כי גם אני אני רק ידים של פועלים, אלא סוציאליסט גמור ללא כל פקפוקים. אולם הדרישות אשר פועלן ארץ-ישראל מציגים הנן פסידוטוציאליסטיות, הנן תערובת עכורה של "קומוניזם אוטופי" (תווכת מרפס) ואנרכיזם המשוח בצעע קרופטקי או בקונגי. הוא שואף למטרה בלתי אפשרית בדרכים בלתי אפשריות.

פועל וותיק, יידיד משנת 1910, געד بي: "אתה וה' דיק רוזים לשול מאתנו את החופש". עניתי לו, כי אני הני סוציאליסט ליבורלי, אשר החופש יקר לו כמעט יותר מזו השווון הרצינגלי, אולם אין לך דבר שהוא לי כה לזרא, ככל מה זו – חופש – משתמשים בה באופןה לרע. בהוראתה הפילוסופית, אשר רק בה היא צריכה לשמש אידיאל, היא מעמידה את השאלה: חותש לשם מה, וענונה: לשם מצוות-החובה שכבל האדם, לשם הציווי המוחלט, שהנו הבסיס היחיד להכרה נשענת על דרך ואהבה. אולם האנשים הללו מבינים את המלה זאת באופן אחר. הם מציגים את השאלה: חותש מה? ועונים על זה שככל שריםות לב אישית, אינדיבידואלית, צריכה להיות קדושה; פירוש הדבר הוא האנרכיה, זאת אומרת ההפך הגמור בדיק מחכורה הנשענת על דרך ואהבה. אנשים נהדרים אלה, השם לקראת כל קרבן, נכוונים להקריב את הכל: את עברם ועתידם, את בריותם ואף את חיים, חוץ מרבך אהד ויחיד, אשר דוקא הוא לבדו העיקרי: להסתדר ולהיכנע מרצונו החופשי למטרת המשותפת. חותש הוא לפי ההגדירה המפורשת, אשר יכנע האיש מרצונו החופשי ליחס חברה.

אין זאת אלא סטימנטליות גרידא, להעניק לחלויזם הנחדרים אלה בתור פרט בעד

עבדותם המפרכת – ושות איש לא יכול בזה בתר שמה מנני – את הזכות לרודוף אחרי אוטופיות על חשבון אחרים, להפסדו הקשה ואולי גם לכליינו החוז של עניין הכלל; אוטופיות אשר מלכתחילה ידוע, בטיבתו מוחלט, שללולים לא תתגשנה. כל עם יש לו הזכות לרודוש מאט פרטיו הקרבה לשם שמירות קיומו או לשם התהשרותו. שברם צריך להתבטא, חוץ מברגש של מילוי חוכה גם בכבוד אשר העם רוחש להם. מי שמעמיד דרישות העוברות את הגבול הזה, הרי שהוא דרש שכר שאינו מגיע לו. כאן יכולת אותה הרוח לשם אותו הרבר הגROL, הרי שהוא דרש שכר שאינו מגיע לו.

לחציל ורק היד הקשה.

והנה מתרחש עוד דברימה מיוחדת במינו. מכיוון שהחלוצים הראשונים הוכרו לפועל בתנאים איום ומתוך קרבענות עצומות, עוטר עד היום את ראשו של כל חלוץ גם ביום מין זהה של קדושה, כאילו כל אחד מהם הוא טרומפלדור או קרבן של ביצת קדחת. אלום ביום התנאים הם אחרים למגרי. הצעיר או הצעירה מקבלים בנמלី הכנסה מזון ומעון בעין יפה, הם נסועים אחריכם באוטו אל הקבוצה שלהם, עובדים קשה, מה שאין להכחיש, אלום בלי כל ממשעת, אשר רק היא עשויה בעצם את העובדה לקרבן הכרחי, וחיים בדרך כלל חיים אידיאליים של קבוצת נוער. יוצרים בחיק הטבע היפה, בארץ נפלאה, רואים את עצם נישאים בפי הציבור כ"גיבורים" ובכעמד המכريع בארץ, שאנו נתון לשום כבלים, וכמעט שגם לא ביחסו המינימום. כשיש לחמות לילדים, או מסתדרים הנישאים כדת. הילד נמסר לידי הקיבוץ ומתחנן נגזר של לורד אנגלי. וברוב המקרים הרי הם אנשים צעירים, שללא ההתיישבות הציונית היו מוכראחים להיות נקיים כל ימי חייהם כפְּרוֹלִיטִירִים מקופחים באיסט-אנדר של לונדון או ניו-יורק, בתמי הורות של שיטת "הוועה", ובוודאי היו מתחילה חי משפחה בגיל הרבה יותר מאוחר, וילדיהם או שהיו מתים או גדלים כצמחי-אספלט עלובים. מה שניתנו להם כאן הרי והגן סוציאליסטיות, הנן תערובת עכורה של "קומוניזם אוטופי" (תווכת מרפס) ואנרכיזם המשוח בצעע קרופטקי או בקונגי. הוא שואף למטרה בלתי אפשרית בדרכים בלתי אפשריות.

פועל וותיק, יידיד משנת 1910, געד בי: "אתה וה' דיק רוזים לשול מאתנו את החופש". עניתי לו, כי אני הני סוציאליסט ליבורלי, אשר החופש יקר לו כמעט יותר מזו השווון הרצינגלי, אולם אין לך דבר שהוא לי כה לזרא, ככל מה זו – חופש –

שימושים בה באופןה לרע. בהוראתה הפילוסופית, אשר רק בה היא צריכה לשמש אידיאל, היא מעמידה את השאלה: חותש לשם מה, וענונה: לשם מצוות-החובה שכבל האדם, לשם הציווי המוחלט, שהנו הבסיס היחיד להכרה נשענת על דרך ואהבה. אולם האנשים הללו מבינים את המלה זאת באופן אחר. הם מציגים את השאלה: חותש מה? ועונים על זה שככל שריםות לב אישית, אינדיבידואלית, צריכה להיות קדושה;

במשהו הסוציאליזם האמתי והחופש הנכון; אדרבא, ממש כוה יתגשמו שניהם.

הערה

1. המושבות הגרמניות בית לחם וואלדרהים שבין חיפה ונצרת, נוסדו כידעו, גם הן זמן רב לפני המלחמה.

המערכת

עסק פראי, הריהם אכזריים בשבי המשק השיתופי, כיון שהם לנכשים במקרה זה צורות קפיטליסטיות-יצרניות.

שני הסוגים האלה סרים לשיכון העליון של הטרגנסטורמץיה", שנטגלה או על ידים הם מסתגרים בפני חברם הראשונים, בקבועם סכום גבוה של דמי כניסה או שחם קבועים "נורווס קלאווס". ערך הון החברים עולה בהרבה על הסכומים שהושקעו תחילה, והנהנלה מפסירה אט-אט את אופיה הדמוקרטי והופכת להיות מנהלה אריסטוקרטית או גם דיקטטורית.

שונה הוא המצב ביתר חמשת סוגים הקואופרטיביה שהובנו לעיל. אלה שמורים תמיד על ה"דلت הפתוחה" וקיבלו חברים חדשים באמצעות האגדות האלה נישית ביל' הגבולות מוחדרות; דמי-החבר איןulos לפקול מעלה מהרבה על הסוכנות והנהלות שומרת תמיד על אופיה הדמוקרטי ונבחרת באספה כללית של כל החברים. מצב עניינים זה דורש מתנו הסבר; בלשון המדע המודוק – עליינו למצוא את החוק שלן.

ראשית כל, עליינו לבטל את המינוי שהוא מוכבל בקואופרטיביה ולאחריו חלוקה אחרת; קבוצה אחת בת שני סוגים וקבוצה שנייה בת 5 סוגים קואופרטיביה. את שתי הקבוצות האלה מוכרכים אלו להבדיל ומו' הפרדה גמורה ומודרנית. לא יקשה עליינו לעשות זאת, כי עם העפט מבט ראשוני, נראה, כי הקבוצה הראשונה, בת שני הסוגים, עוסקת בהבאת סחרות אל השוק לשם מכירתן. – סחרות אלו או שהיא מיצרת אותן או שהיא מאחסנת אותן – בעוד שקבוצה השנייה, בת 5 הסוגים, לוקחת סחרות בשוק, כדי לחלק אותן בחוג פנימי מצריכים, אשראי, גלם, שימוש במזונות, מגשי בניין וחומר בניין. בקיצור: מדובר על אגדות של מוכרים ועל עיגודות של קנים.

אגב מינוי זה מתברר בינוים, כי עקרון המינוי שהוא מוכבל עד עכשו אינו מתאים למציאות: את המושג "דיסטריבוציה" פירשו חולקה, מסירה ליר, אלום פעולה זו שייכת בכל ספק לייצנות, והוא מהו, בעצם, את הפעולה האחורה והמסימית של הייצור. הקצב אינו יוצר רק בזמן שהוא חותך את הבשר בשביב הקונה, אלא גם בזמן שהוא עוטף את הבשר בניר ומגיש אותו לקונה – אומרת חקרת-הכלכלה אשת הרוח ביאטוטיסטה פוטרוב. הקואופרטיביה להחנסה היא איגוד יצרנים ממש כמו הקואופרטיביה היצרנית עצמה, כיון שהמושג "ייצור" אין תוכנו אלא "הבאה לשוק" ואין לנוו אותו רק מבחינה טכנית פשוטה.

מתפקידו היה, איפוא, לבאר את הניגודים האלה על פי השיטה הקלאסית. קנייה ומכירה – הם שני השלבים הנורמליים של כל פעילות משקית על מדרגה גבוהה יותר: ומה מסתברת העבודה, שיחסו אנשים כקוננים, שונים לגמרי מיחסיהם כמכרים?

במה מסתברת העבודה, שיחסו אנשים כקוננים, שונים לגמרי מיחסיהם כמכרים? לשאלת זו יש תקדם בדברי ימיה של הקואופרטיביה: היתכן שאתום "חולץ רצידיל" המוחללים שנטפרסמו ב"רוח השיתופי", לרجل פעילותם הקואופרטיבית בסיסוד אגדות הצרכנים הראשונה בעולם, מוקעים בפי בני דרום בכוגדים ברעיון הנשגב בגל הסטיה של מפעליים היצרניים לצד הקפיטליום? כאן נתגלתה בפעם הראשונה העובדה שאין האדם עוזה כפי שהוא רוצה, אלא כפי שהוא אנו לעשוט. התתקות אחרי ההופעה זאת מביאה אותנו להכרת החוקים הכלכליים-פסיכולוגיים החשובים ביותר.

קוואופרטיבים הרמוניים ויריבים*

1

ראשית התעניינותו בכלכלה מדינית חלה בהיותי בן שלושים. כרופא קיבל השכלה טוביה חונכתי בAKERNSITY תירה על כרכי מדעי הטבע, הדורשים, בניגוד לרוב מדעי הרוח, הגדירות מדויקות והוכחות חותכות לכל הנחה. מצידם בכלים אלה נכנסתי להיכל מדעי הכלכלה ובכל חום נערוי התמסרתי לענף מדעי זה.

ברצוני היה לחזור בעיה קטנה אחת שעניינה אותי במיוחד והנה ארע לי מה שאירע לשאול: הלק לבקש את אונונוט-אכבי ומצוא את המלוכה. עם נעצצת-את ראשונה בקרקע' המדע החדש בשבייל, נחשפו לפני גידי והב עשירים ביותר וכל חי עשירי העמל נמסרו לניצול האוצרות האלה עד שהעליתים לאור עולם.

גדולה מזו: מלבד פתרונו לבעה המיחורת שבת התחלתית את חיקותי, מצאי פתרון גם להרבה שאלות אחרות שנודמנו לי בדרך. קודם-כל, מצאי אישור לאmittות השיטה הקלאסית, שיטה שבתקופה ההיא התנהלה נגדה מלחמה חריפה מצד מתנגדיה. ואשר דוקא נזקודה זו הגגה את נזקונה. שנית, ביסטי את התיאוריה המזקקה הראשונה על המשברים המשקיים – ואחרו בסדר עוזלה – הגעתו לידי "הוכחה בלתי-ימופרכת", כי גם את הסוציאולוגיה אפשר לחזור באופן מתיימתי". אגב אורח הצלחתו לשפוך אור על תקופה ההיסטורית בת 400 שנה ויותר שהיתה עד כה לוטה בערפל.

הבעה המיחורת ששימשה נקודת-מוצא לעבודתי היא זו: על-ידי הרצקה התקרטבי בראשונה למדעי הכלכלה. באוטופיה שלו אדרמה חוטשית עוכרת בתחום השני, כי כל האיגודים היצרניים נידונים לכליון ווסף לעכור מן העולם. אצליו היו רעיונות משלו על תפkid הקבוצה החקלאית היצרנית העובדת בהתגברותנו על הקפיטליזם – וניגשתי לבחינת הנחותיו של הרצקה. קרأتي ושותפי כמה עבודות ישנות וחדשות על הקואופרטיביה. העליתו, כי לפי השיטה המקובלת מתחלקת הקואופרטיביה העירונית (בה התחלה את חיקותי ראשונה) לשתי התאגדויות עיקריות: לדיסטריבוציה להפחזה וליצור.

מtower שבעת הסוגים שמננו או חכמים בקואופרטיביה שייכים שיש להבוצה הראשונה: ארבעת הסוגים של "איגוד בעלי המלאכה" מיסודו של שולציה-דיליטש ואלה הם: לאשראי, לגם, למלאכה ולהחנסה, אחר כך אגדות הצרכנים והקואופרטיביה לבניין. לקבוצה השנייה שייכת רק האגודה היצרנית בלבד.

היה ברור למדי, כי המינוי הזה אינו נכון בהחלה: מבט ראשון אפשר להיווכח, כי תולדות חיוו וסבירו של האיגוד להחנסה דומות לאלה של אגדות היצרנים. שני איגודים אלה גם יחד נחשלים מודר בתפתחותם ורק לעיתים מודר הם מצלחים מבחינה עסקית. ברוב המקרים אינם יכולים להחזיק מעמד ונופלים. אולם אם הם פעם משגגים

עוד בתיאוריות הישנות תפס, כמובו, הניגוד מקום חשוב, אלא שהתיאוריות הללו הצטמצמו בחיקורת היחס שבין הקונה היחיד לבין המוכר היחיד, ובין כלל הקונים לכל המוכרים באותו סוג סchorה.

הכעה שערמה לפניו היתה אחרת לנMRI: מהו היחס של הקונה היחיד לכל המוכרים באותו סוג סchorה?

עקבתי אחרי הבעה החדשה הזאת. לא כאן המקום להיכנס לפרטיו הפתرون המוסף והקשה. מספיק להזכיר שבחברה הקפיטליסטית יש הבדל רב בין התחרות שבין המוכרים ובין הקונים. שם "התחרות (מלחמת ירבבים) עוינית" ובן" "התחרות שלום". בין אלה שוררת סולידריות הדידית ובין ההם – התחרף מזו. ולכן יש כאן קואופרטיבים "הרמוניים" (של עמיתים) ושם קואופרטיבים עוינים (של ירבים). ההבדל החשוב ביותר ביןיהם הוא ב"סכום הכללי". הקונה מעוניין בחלוקת שהוא זוקק להן, במחיר של כל סchorה לחדר אין הוא מתעניין ביותר – יוצא מן הכלל הן שנות ריוון ורבע, ואו מופיעים גם במתנה הקונים הסימנים המובהקים של התחרות עוינית, בעוד שהמוכר מעוניין רק במחיר סוג אחר של סchorה. הוא תלוי בו לו במחיר הסchorה האחת. מכאן – המרידות של התחרות הזאת המגיעה לעיתים למלחמת סכינים ממש. הקונים כולם מעוניינים באותה המירה במחiry הסchorות השונות: בשעת האמרת המחירים מצומצמים את הביקוש, וכتوزאה מכך מוכחה המהיר שוב לשקו. לא כן נוהג כאן המוכר הקפיטליסטי, בניגוד גמור למה שרצוי ליתר המוכרים, הוא מרוחיב עוד יותר את הייצור (במקרה שאין עדין איחוד הקפיטלים) ויחד עם זה, כמובן, גם את ההיצע, באשר הוא מוכחה לננות להזיך את רוחיו בגובה הרצוי על-ידי הגברת המכירה. הקפיטליזם נותן לו יכולת טכנית לכך, משום ש"פועלים חופשיים" מצויים בשוק רוי והוא מעביר אותם בכדי לנצל עד גבול האפשרות את ההספק. כאן מתגללה סוד המשברים המשקיים, שהיא כמוס עד עציו. כל אנשי הכלכלה סבורו, כי גם המוכרים נכנעים לתנאי השוק; הם מרוחיבים את הייצור עם עליית הרוחים וממצטצמים את הייצור עם ירידתם. אולם למעשה לא כן הוכח: כאן הוכח, כי המוכרים מרוחיבים את המכירה בכל מצב שהוא ומיצרים עודף גדול של סchorות.

עוד זאת: כבר או העלייתי בחקרות, כי "פועלים חופשיים" ישנים במידה מסוימת רק כשהקרען סגורה בפני המונגים בשל קיום האחוות הגדריות. הפרוולטראון הכפרי אנוס לעובד את הכהר וללכת העירה. במקומות שאין רובה של פועלים מוכחה בעל המפעל – עם ירידת המחירים – לזמן את הייצור, כיון שמקורים אלה נשלל ממנה ועדיף הערך והכנסתו באח אליו רק כתגמול בעוד עבודתו כמומחה בהנחלת העסק, ועליה למצא אסמכתה לדברי אלה גם מתוך דברי הימים.

אולם כל זאת העלייתי בחקריו את האיגודים העירוניים. אולם כשניגשתי לחיקורת המצב בקואופרטיביה החקלאית, נוכחות בתופעה מופלאה: כל האיגודים החקלאיים לא רק של הקונים, כי אם גם של המוכרים הם איגודים "הרמוניים". ידוע לנו אמנם מספר מועט של קואופרטיבים חקלאיים יציגניים ממש, אולם ככלום אנו רואים "התחרות באיגודים התעשייתיים, אפשר לבאר באופן פשוט מארך: הניתנות הוכית, כי היחסים ההדרדים של החקלאים וביחד של האיכרים הזרים (פחות מהם בעלי האחוזות ולאלה

2

כל תולדות העולם פותחות בייסור מלכויות כבירות, הנופלות ונחרבות תמיד בשל סיבה אחת. שבט לוחם בהנהגת מנהיג אדריכל מכנייע אחד־אחד את שכנייו הקרים והרחובות ומאהר אותם למרדינה גודלה אחת. הגבול לכיבושים האלה: הרים נישאים, מדבריות־ישמה, או גם מדינות חירות אהרות.

תחילה שולט המנהיג הזה שלטונו ייחיר ביל' מצרים, אולם אחרי מותו פרצת מלחמה על השלטון בין ירושו. במחלוקת זו מופיעעה על הבמה כת אצילים בראשה שמוצאה משומרוי ראש המלך וועשי דברו. (האצילים ממוצא המשפחות העתיקות של העם והושמדו כליל). האצילים החדרים האלה, שמוצאים תמיד מהמעמדות הנמוכים, משתלטים על כל הקרקע, המעובדת והבלתי־מעובדת, נוגשים את האיכרים החופשיים יותר ויותר, משעבדים אותםليل ומליכים את כל המרדינה כולה לקראות אנרכיה גמורה. עם זה הולך ונחלש כוח ההגנה והכוח המשקי של המדרינה, הנופלת טרי לשני המדינות השכנות.

הגורל הטיפוסי הזה של המדינות, שאת דוגמתו ראיינו במלכות העתיקות העצומות של קדמת אסיה, בארץ שנער ובארץ מצרים, וכן בתולדות מלכת רOMEA, ביזנט,

במדינות הערביים בשלושת חלקי התבאל של העולם העתיק, ובזמן החדש באפריקה, ראיינו גם במלכת קREL הגדול, העזומה, שבתקופת פריחתה השתרעה על פני ספרד הצפונית, צרפת, ארצות השפלה, איטליה ועל החלק הגדול של גרמניה של ומגנו. עוד בימי ירושו של הקיסר קרל, לודוויג החסיד, החלו המלחמות בין ירושי העוצר והחללה האנרכיה. את התהיליך הזה תיארתי במיחוד בחלק השני של ספרי "דברי ימי אירופה המשקיים והסוציאליים מתוקף נידית העמים ועוד ימינו". העמים סבלו באופן אiom. מצד היבשה לחזו על גבולותיהם העמים הפראים של המורה, הסלבים, ועוד מוכלים

המאדים האזומים; אלה חדרו ללב המרינה עד לפנים איטליה ועד לחוף האטלנטי של צפת.

מצדדים לחזו עליהם באופן לא פחות קשה, הוויקינגים הסקנדינבים מהצפון, והשורדים הסקסוניים מהדרום. עוד יותר סבלו העמים מהמלחמות והקרבות הפנימיים בין השליטים המקומיים בעלי הקרקעות. בקפיטולר של קרלמנס משנת 884 כתוב: "השור הפר למוסדר, כל אחד מקטון ועוד גדור רוצה לחיות על חשבון השני". על תקופה זאת אמר ברנטאננו: "המדינה אינה קיימת כלל יותר". פון דונגן כותב: "החל מהמאה התשיעית ועד אמצע המאה השותים עשרה נמצא נמצא כל הכוח הפליטי בידי בני אדרני הקרע המעתים השליטים על המונחים מושלים כל דעה, רצון וחופש תנוועה".

כל עשרים באוכולסיה הומת, הערים נרדלו, משק העם יש בו כוח חוני רב, הוא מהו גוף בז'אלמוות, המסוגל בתוך המלחמה לפתח בקרים את נסיבות ההגנה, המכיא מרפא לגוף. מחלות הסרטן הממארת של כל חברה הוא ההסר על הקרקע עליידי מעתים אלימים.

ודוקא תפיסת קרע זו איבדה כל חשיבות בתוך האנרכיה המשקית של המרינה. השליטים המקומיים שהפכו ממשך הזמן לנסיכים, זוקקים היו להרבה מתישבים חזקים כפועלים וכלהרים, שיעמדו להם במלחמותיהם המרוכבות עם שכיניהם. אולם או היה מספר האיכרים מועט, ולכן ירד ערכם של הקרקע. בכדי לישב את הקרקע הזאת ובכדי למשוך את האוכולסים מהשליטים השכנים, מציעים אדרני הקרקע לאיכרים את אדמות בתנאים הנוחים ביותר, בדמי חכירה זולים. אך נוצרה התחרות בין אדרני הקרקע, והaicרים היו עולמים במחירות. ממש זמן קצר קיבל האיכר לא רק את הקרקע, אלא גם את החופש ואת כוחו של שלטונו העצמי. ההסגר על הקרקע והסר, התנאי המודעם לכל חופש ורוחה, – "ארמה חופשית" ניתנה לאנשים.

והנה עם התנאים החדשניים שנוצרו, עלתה כפרות הצורה הארגונית הייחידה שהאדם מסוגל ליצור במלחמה עם שלטון האלימים: הקומונת.

כותב דברי הימים המפורסם, הצלافي פלאר, מתאר את התהווות ה"קומונות" שקמו למאור בצרפת. מקומנות אלה התפתחו אחריך נקדות משען חזקות ויציבות. אלה היו أيام וערים שנוצרו מתוך האמונה הרligiozit, ואמונה זו שמרה על האיים הקטנים האלה בתוך הים הגועש לבלי יציפום הגלים היהודיים. האיים אלה התרבו מהר, גדרו וצמחו יחד וכמה מהם התפתחו והפכו לערבים גדולות. מי המבול הגועשים שקטו, האנושיות עומרת שוכן הבן על רגליה. אנו מקרים את פניה כדרומי השחר הבוקע בשמי הזמן החדש. הערים והכפרים האלה שנוצרו זה מקרוב היו מלכתחילה – קומונות ובתוכו שיר העירון של "היחיד למען הכלל, והכלל למען היחיד".

כל הארגונים שקמו ממשך הזמן הווים קומונות הרמוניות, כל זמן שהוא קיימים תנאי החופש והרוחה והארמה חופשית. מבחינה זו היו לגרמניה תנאים ואפשרויות נוחים יותר מאשר מדינות אחרות.

באיטליה, במקום שהסגר על הקרקע היה קיים עוד מתקופת רومא העתיקה, לא הארוכה הקומוניה ימים, עד שగידול האוכולסים הספיק ליישב את כל הקרקעות הפנימיות: מסיבה זו והחיל בין הקפיטליום בהקרים, עוד בימי מסעי הצלב הראשונים. בצרפת, ספרד, בלגיה ופולנד הארוכה הקומוניה ימים יותר, אולם יותר מהבול האיכחה ימים

בגרמניה: הסיבה לכך הייתה שלא יכול ולאomen הגומני במורה היו שטחי קרקע רחבי ידיים פנוויים שאפשר היה לעברם, השטחים האלה הוחזרו מאות הרכשים הסלככים ונוטפו להם גם שטחים עצומים בפולין, בוהמיה והונגריה עצמה, שנסכיה ושליטה נזקקו למתיישבים, בכדי להרבות עליידי כך את מספר האוכלוסים בארץם.

כאן בגרמניה ארכה תקופה הפריחה במאה שנה יותר מאשר בצרפת ובארצות השפלה. ומסיבה זו אicher כאן הקפיטליום הגיע במאה שנה בערך. "התקופה הקומונלית" נשכה כאן כארבע מאות שנה, משנת האלף עד 1400. זאת הייתה תקופה של גאות משקית וטכנית יחד עם רוחה לכלול. גוטטהב שמולר הזיר תמיד בהערכותיו, אומר על התקופה הזאת, כי היא עלתה אף על הפריחה והגיאות של ארצות-הברית שבאמריקה. ניקת, איפוא, בנושא למאמרנו את איגוד האומנים. איגוד האומנים הגרמני היה קמונה מושלמת שהקיפה את כל העניינים הפוליטיים הדתיים והכלכליים של חכרייה. אותן מענין כאן בייחוד הצד המשקי שלו. אנו קובעים שהאיגוד הזה מכל הבחינות הרמוני, למרות שהמודובר כאן הוא על אלמנטים עירוניים שהיה מאוגדים לא צרכנים, אלא יצירנים. כל הסינים נשנו בצורה ארגונית זו היו גם כאן. לא היה כל זכר להסגר: ונח פרו הוא, האיגוד שואף ומשיג תמיד את הזכות להכריח את כל האומנים במקצוע מסוים להיכנס לtower האיגוד הזה.

דמי כניסה לא נתבעו ואין לדבר כלל על האמרת מחיר ההשתתפות. אחרון אחרון, הארגון הזה שמר תמיד על הנהלה הדימוקרטית שלו, שנבחרה עליידי אספה כללית של כל החברים שווי הזכויות. היה קיימת שם התחרות חופשית: מי ש恢ב את עצמו לבעל מקצוע טוב ביותר יוכל היה בלי כל מניעה להיעשות לאומן. השוליות שעדרין לא גמרו את השתלומות במקצוע, כמו כן העבדים הרוקים היו בחוג משפחתו של האומן יחד עם בני ביתו.

באוטם מקצועות המלאכה שמטבעם היו זוקקים למספר יותר גדור של עובדים, היו אומנים ועווריים מהווים קו אופרציה יצירנית. הם היו עובדים "למחצית הפניג". כך היה בענף המכירות, בבניין כנסיות, אניות וכו'.

לא היו אז בנמצא לא פועלם "חופשיים", לא קפיטלים, לא ניצול. וכל זה ירד פלאים בסוף המאה הארבע עשרה. איגוד האומנים נפל תחת "חוק הטרנספורמציה". האסכולה ההיסטורית רצתה לנמק את השינוי הזה בראיבו האוכולוסין והוא הביאו היחיד שלאה.

אין לדבר כלל על הנימוק הזה היה ובטקופה ההיא השtolלה באירופה "המגפה השחורה" שהחלה בשנת 1350 ורוקנה כמעט את אירופה מאנשיה. הסיבה האמתית היא גם כאן כמו תמיד הפסג'ר דקרקי שחתפס איז אירופה "המגפה בספרי קואופרטיבים להתיישבות משנת 1896 צינתי כי קואופרציה של מוכרים היא הרמוני כל זמן, שאין הסגר על הקרקע, באותו רגע שהסגר כזה היה הופכת לקואופרציה יריבה.

ఈ קבוצתי את הנהגה הזאת, והוא היה רק מתחילה במקצוע הכלכלה המידנית, לא היה לי עדין כל מושג על התפתחות הקואופרציה הגרמנית. כשהעתמקתי בתולדות הכלכלה נוכחת, כי איגוד האומנים היה בתחילת הרמוני וראיך הפלך להיות יריב. כך מצאתי אישור להנחה בדומה לטיבייתה שהגנתו על

והכוח הפוליטי של העיר. היא מוכרכה להיכנע לכוח הנסיכים והשליטים. בריתות הערים הכבירות מתפרקות, גם כאן פועלת "הטרנספורמציה" שמחניקה את הקומוניות הגדroleות אלה שהתחפחו בהדרגה משולשת: הייחדים התאחדו באומנניה, האומנים התאחדו בעיר, והערים התאחדו בברית ערים. כל זה נהרס בנת אחת כשותפותם התעשייתית קם ושינה את יחסיו ועניניו של האדם. וכל זה מקורן, וזה נעלם גם מקלט מארבם מורי, במוניופוליזציה של הקרן.

התנוועה הקואופרטיבית המעשית צריכה להבין, כי את מטרתה הסופית היא תציג רק אם תשים לב להישגים התיאורתיים. כל הפרקטיות הקואופרטיבית הרהיה בעצם רק מפעל בלתי-מושלם, כל זמן שקיים הסגר הקורע. אז מבחן האויב ועליו ציריך להסתער צבא העוסקים אם ברצונם להגיע לניצחון הטופי. אינסטינקט בריא ונכון פעם בלבנות רوبرט אוון וחולצי רוצ'ديل היוצרים כשם הכריוו על ההתיישבות השיתופית בעל מטרתם הסופית. מי שעוניים לו לראות יראה, כי דוקא כאן בארץ, זהה הדריך היחידה להצלחה.

יותר אין בכוחו של איש ההלכה לעשות, השאר הוא בידי אנשי המעשה, ועל אנשי ההלכה מוטל לנחלם בעצותיהם.

מציאות הכוכב נקבעה בהתאם בדיקת כבירג'ע והמשוער הופיע הכוכב במקום המשוער בשמים בධית נמרץ.

העלית, כי החל מאמצע המאה הארבע עשרה, קלטו הארץ מזרחה מהאלבה עמוק לתוך רוסיה ולתוך ייבנבריגן הרבה מאוד איכרים גורמנים. אולם האצילים לחזו יותר על ההגירה החופשית הזאת. הלחץ הזה בא בעקב "הקפיטליזם האגררי" שהופיע כאן לראשונה. גיאORG פרידריך קנאפ מצין אותו בצדק, "כਮפעלי קפיטליסטי ראשוני של גזבומו בהגדש". בקשר רינו אלה הוא ברהטלן:

המלאה החשובה ביותר בימים ההם הייתה טוויות הצמר, שערכה גם מבחינה פוליטית היה בוגה לזה של הנפט בימינו.

מרכז התעשייה הותאם היה לארצות השפלה, ומסיבה זו היו אלה או את השוק המרכזיות ואת הבורסה הגדולה לשוק העולמי כולו. כאן הצלופפו האוכלוסים במידה עצומה, הם נזקק לכמויות שיפון וצמר גומי עצומות. אחרים מגפת הדבר חריל אングליה להיות ספק השיפון, הוואיל ועסק הצמר הכניס יותר, אך אכן היה מסחר השיפון להתרחב יותר ולהדור לארצות המזרח. המהירויות הגכווים של שיפון עוררו את בעלי בערךות. גם נתקמו בדברי קנאפ' מאכרים לאבירים בעלי אחיזות.

עד כאן היו האבירים זוקקים למספר גדול של אנשים חזקים וקבועים: מעכשייהם יכולים להרוויח יותר כסף אם יוכלו להרבות עד כמה שאפשר במורע שדות תבואה ולמעט עד כמה שאפשר את ההוצאות לכלכלה פועלם. הם מנשלים מאו הרבה מאיכרים ועל הנשאים הם מטילים עבודות אונס ומסים שונים. בו בזמן ממעטים את משגוניהם עב מינוים.

בזה מתבררת גם התפתחות הקפיטליום בערים. האיכרים המגורשים נודדים לערים ומוציאים את עצם לעובדה בשכר פערו: כך הופיע צבא "הפוועלים החופשיים". עם הופעתם החל שינוי באיגוד האומנים, שקיבל או את האופי הדיווע לננו של "רוח הקורופוציה" המגונה. הוא מסתגר יותר ווותר לפני חז', תקופת השוליות (זמנן לימוד המקרה) מתרצת יותר, בו בזמן מוצאים רכיבים מtower האיגוד "כבלתיישרים". בעיקר מוצאים כל בני הכהן, ואפילו במקצוע האוריינט שבראשו היה נחשב למקצוע כפרי. כן נקבעה תקופה מסוימת לעוזרים במקצוע, ורק אלה יכלו להתקבל, שידעו לבצע מלאכה למלומת

אחרכך מוכרכה היה העוזר לנדרו שנים אחדות, ונוסף לכך מוכרכה היה עוד שנים אחדות לחכotta עד שהוועשה לו להיות אומן, לאחר שהייתה מכין "תוצרת אומן" שעלתה בזיקוק (למכור אותה אסרו עלייו), ולשם גמר היה עליו להכין "סעודת אומנים" שהיתה עליה בדים רבים. מתוך חוג האומנים הוצאו בני העניים, שלא רצוי לשאת בת אומן מכובעת או אלמנת אומן כמו משה, באין כ�ף הייתה זו הרך היחידה להתקבל לקורופרציה, הויאל ולבניו ולחתניו של האומן הייתה הדרך לקורופרציה פתוחה בהחולט. בקיצור איגוד האומנים הפרק להיות מונופול של חברי, ולבסוף ניסו לסגור אותו כליל עליידי כדי שהנהיגו "נורמות קלאווס", במקומות שהשתלטון לא מיחסו בידיהם. תנאי הכנסה נעשו כמו בכל קואופרציה יריבנה קשים יותר. גם הקו האחרון המציג את הקואופרציה נעדר בה. האיגוד הפסיד את הנהלתו העצמית הדמוקרטיית, ונחפר לדיكتטוריה אוליגרכית של בעליים ויורשיהם. בגללה שוקעת הטכניקה המהוללה,

את חלקו. זו הייתה ראיית חכמתה הסוציאלית של תורת ישראל – וזה עתה המלאה לאחרונה של מדע הכלכלת המודרנית, המשוחרר מפקעת טעויותיו הקורומות. "והארץ לא תימכר לצמיחות, כי לארץ; כי גרים ותושבים אתם עמדך" (ויקרא כה:23). והتورה מוקעה את האחוות הגדולות הפרטיות בנוגע האוכל בכל פה את יסודות החברה, ואכן, הוא הוא שהחריב את יהודה, בשם שהחריב את יונן, רומי וקרת חרסה. "הוא מגיעי בבית בתי, שדה בשדה יקריבו עד אפס מקום והושבתם לברכם בקרוב הארץ" (ישעיהו ה:18).

אכן, זהו דברו האחרון של המדע המודרני.
בשעה ששירטטתי לפני 40 שנה ומעלה, בקונגרס הששי בבל, את התוכנית החקלאית בשבייל ארץ-ישראל, ריחפה לנגר עיני תמנונת דמוקרטיה כזאת, פוליטית וככללית אחת. لكنן הקיימת אנו חיבים תודה על כך, שלמרות כל המכשולים והכישלונות אין ארץ-ישראל רוחקה לחלוון מן המטריה הזאת. לא אהיה עוד בין החיים בשעה שהקרן הקיימת תשיג את מטרתה בשלימות, אולם בוטה אני בה שפעלה "משך יוסייף להיות הדור רוח קרמה וצדך חברתי, כאשר פיעמה את מנהיגיה במשך 40 השנה האחרונות.

לא השגנו את מטרתנו במלואה: *

התפקיד שנועד לكرן הקיימת לישראל לפני 40 שנה ומעלה, היה תפקיד כפול. בחוננו או ראננו את ארץ-ישראל לא בלבד כמרכז חדש לריכוזו ולביחותו של עם ישראל, אלא ביקשנו להניח לה יסודות כלשהם, אשר יפטרו מלכתילה מעונשן של הרעות החלות הכרוכות בחיי הכלכלת המודרניתם. כשאיפתם זו לא ביצשו המיסדים ליותר על חופש היומה הפרטית. לא ביצשנו להיחלץ מן שקרוי רכושנות כדי ליפול אל הפחת של השפטנות אשר, באותו ימים רחוקים, לא הייתה אלא חווון של עתיד בלתי מציאותי.

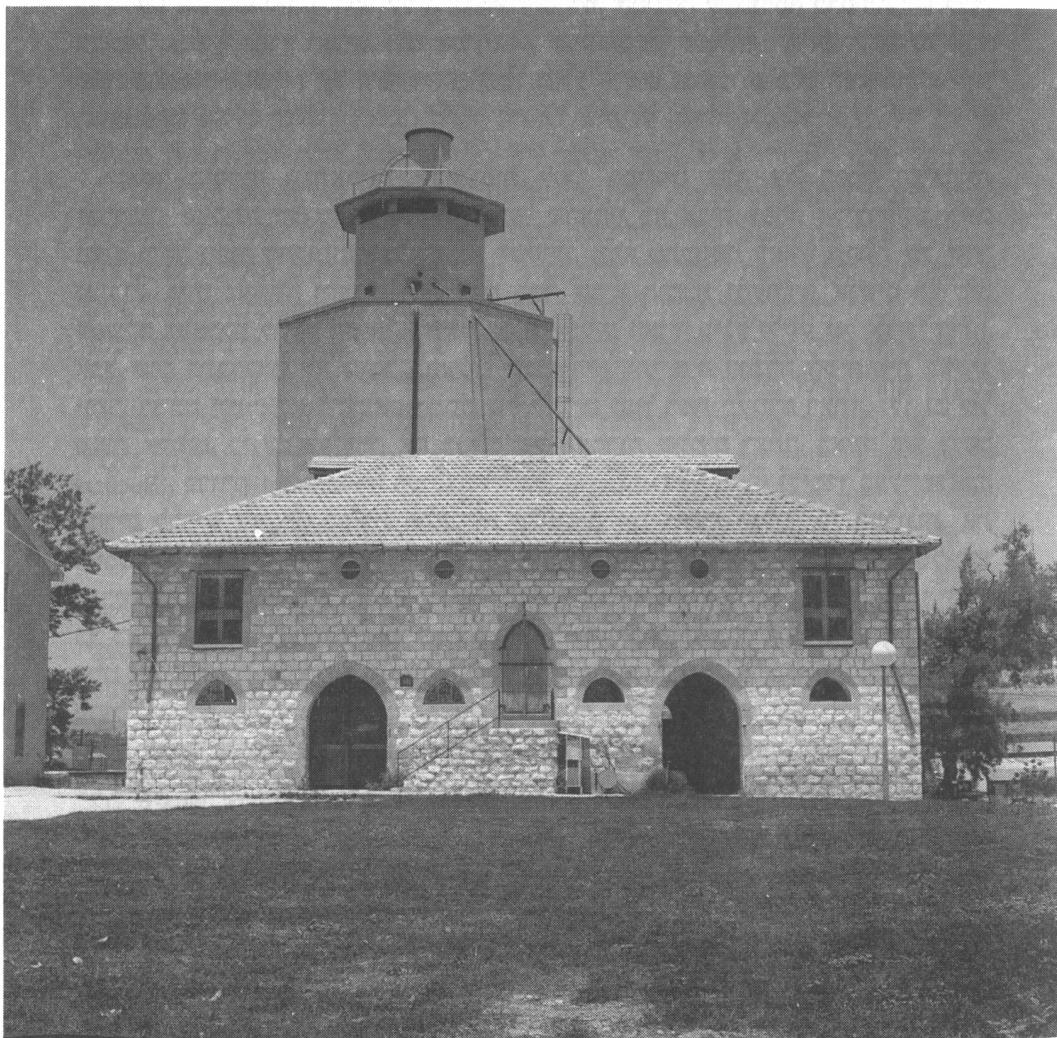
מייסדי הקרן הקיימת לישראל ומנהיגיה השקיעו כוחות עצומים במאציהם להביא את התוכנית הענקית הזאת לכל הגשמה. ואין די שכח בפינו להללים על כך. לא עלה בידיים להגיע להגשה מלאה של מטרתם זו. אך האשם איננו בהם או בעקרונותיהם. האחריות רוכצת על שכמו של העם, שלא המציא את האמצעים הדרושים במידה מספקת.

ربים היוו המ策ערים וכوابים על שעמדו מנגר בשעה שתנתנו פסקעה את פסיונתיה הראשונות. לו מצא הרצל את התמיינה שביקש למצוא, כי איז היה וזה תפקיד למזררי לא קsha לחת לבית הלאומית היהודי את היסודות המשוכלים, כאשר היה עם לבבו. אותה שעה היה זה בהחלט אפשרות לגאול מידי האפנדים ובאמצעים מועטים ביחס החלק הגדול ביותר של הקרים. באותו הזמן היה הארץ כולה כמעט רק "דבר וביצות" – בדבריו של פיסל בשלבי המלחמה הקורמת, עת הצהיר שהעולם הערבי מוכן ומזמין לשתק פעליה עם היהודים בبنית הבית היהודי. התפתחותו של האידיאל הציוני בנסיבות של מייעוט הבנה ומייעוט תמיכה היא עניין לדורשי רשותות ההיסטוריה. עוד הפעם אטם עמו אונגי משמעו לקול חזוי. המיסדים והמנהיגים של الكرן הקיימת הוכרחו לקצץ בחזונות ולסגל עצם למידות היכולת הננתנה.

ירשם לזכותם, שעשו כל מה שהיה מוטל בתחום יכולתם האנושית. אולם הם לא יכולו לנガול את רוב הקרים ו אף לא יכולו להבטיח בעלות לאומית לכול והרכוש היהודי היהודי, על מנת להחיש את הקמתה של דמוקרטיה משוכלת ולモפת בארץ-ישראל. כי דמוקרטיה משוכלת פרישה אינו רק זה, שהחברה נהנית מחופש העיתונות והחירות ומהזכות לחת לעצמה מנהיגים וושופטים לפי בחירתה החופשית. דמוקרטיה כזו היא דמוקרטיה פוליטית בלבד. ואילו הדמוקרטיה האמיתית חייבת לייצור חברה שוויונית האפשרויות בשבייל כל אדם ואדם – ככלומר: דמוקרטיה כלכלית. אך שוויון האפשרויות אינו מצוי אלא במקום שהקרן חופשית וכל הרוצה לעבורה הזכות בידו לבוא ולגאול

* פורסם ב-"קרנגי", הוצאה הcker, כ"א, ג (יוני 1944). זהה רשותה אחרונה מרפי עמו של פ. אופנהיימר (נפטר בקליפורניה, א' בתשרי תש"ד). בקונגרס הציוני השישי (באול 1903) כאשר הוכרו על הקמתה הקרן הקיימת לישראל ראה בכך אופנהיימר צעד מכריע לkratת הגשת רעיון ברבר שחרור הארץ מהמוניפולין של הקניין הפרטני.

חלק שלישי אוטופיה ומדע

שוליצה משבח על זה. כי בעניין לא כן הדבר. אני משוכנע שהשותפות נועדה לפטור את השאלה החברתית.

אלא שצרכים להשתמש במלים פשוטו ולא לדרוש אותן ולהגניב בהן משמעות ורוה. בדברי על "פרטון לשאלת הסוציאלית" איני מתכוון לכך שצרכים לבטל את הסדר הכלכלי שלנו ולהמירו בסדר חדש לגמרי, אולי בסדר קומוניסטי. כל כוונתי היא שצורך לשנות את עיצוב הכלכללה שלנו בעורות ההתאחדות השיתופית, וכך ירד רידעה עצומה חלקה של הליכת-הבטל בעלת-הזכויות במלאי הנכסים הלאומיים ואילו חלקה של העבודה היוצרת יעלה עלייה עצומה. ולזאת התכוון גם שולצה-הידליש¹ מי שמחחיש זאת כדי להשוך ממנה את האשמה ב"אוטופיות" מחלל את זכרו. כל הבדל בין תפישתי לבין תפישתו הוא בעצם במותי בלבד. שכן אני סבור שחלקה של הליכת-הבטל בעלת-הזכויות יריד לאפס, ואילו חלקה של העבודה היוצרת יקיף את כל תשואתי הנכסים של העם. עד כדי כך לא המריeo תקוותיו.

אולם לא על שיעור תקוותי הכריוו יריבי, ממשיכי שולצה של הימים, שהוא אוטופיט, כי אם על עצם התקווה הזאת. לדעתם לא רק הסדר הכלכלי שלנו כי אם גם עיצוב הכלכללה שלנו "נצח": אולי מפני שנוצר רק לפני חמישים שנה; וככל תקווה לשינוי יסודי היה, לדעתם, "אוטופיות". אבל, אם כך הדבר, היה גם שולצה "אוטופיט".

כדי לשבר את אוזنم של הベルינאים נשווה את השאלה החברתית לנחל הפאנקה, שכמונו היה מכאייש את ריחו. של רוחב-קרול וסביבותיו. השמניגים והבלרלים-כביבול אמרים: תמיד הסריך וכן יהיה לעולמים, זה "חוק-הטבע של הפאנקה". הקומוניסטים אמרים: הוא חייב ומוכרה להפסיק להסריך, וכך יש למצוא אמצעי שירום את הנחל במעלה ההר. ואילו החברה השיתופית היא המומחה לתיעול, שאנו אומרים כלום, אבל מנעו את ההוימה מקומות הסריכון ומנקו אותה לצינורות. ומما הפסק הפאנקה להסריך, אף כי המים ממשיכים לזרום במדרון כמיים ימייה, ושום אל לא התערב כדי להפר את "חוק-הטבע הנצח".

אני מוקהה שהסבירתי את כוונתי וכיול אני לעבור CUT וLRDN במתודה, שבה אני מבקש לדבוק במסימוה, לאחר שהעות לכנותה ממשימה שיש לה פתרון.

הכול יודעים שכורך שהלכו בה שולצה וממשיכיו לא הושג כלום ולא יכולם להשיג דבר החורג משיפור מעמדם של מעטים. את ההשגות, שהשיג ב-1863 החדריך והאגאני כהוגי המאה, פרדיננד לסל, אבי השותפות בגרמניה, לא טרתו ואיאפשר לסתור. לנבואותינו נמצא אישור. את החברות השיתופיות של בעלי-הMALACAה למיניהם – של חומריגלם, של סדרנות ושל מחסנים – יש לציזן בכישלון חרוץ; הן לא עשו שום דבר שיש להתחשב בו. שותפות-האשראי, גאות גרמניה, אותו ארגון אדריך שהפיק בכל שנה הלואות על-סך מיליארד וחצי, בודאי היו לעור ולסמן לחוי רבים, שפנסתם הייתה על סף מעידה, ובודאי הקלו על בעלי-הMALACAה אינטיגנטים רבים את העליה ליוםות ואף אפשרו זאת מעיקרא; אבל הן לא יכולו אף להשוו את נסיגתה של המלוכה באמצעות ענפים שהמכונה גרמה בהם מהperf. אם יכולות שותפות-האשראי הגרמניות לציזן בגואה את האחוון הגדול של בעלי-הMALACAה בין חבריה, הרי כמעט כל אלה הם קבלנים של בעלי-הMALACAה או משתיכים למלאות, שהמכונה עדין לא מאימת עליון.

משמעותה החברתית של ההתאחדות השיתופית*

הפקעת הרוכש החקעי, שלפי שיפוטי הייתה הכרחית, מתרחשת לניגר עינינו מלאיה. כמו קיסם שנתקע ברקמת האצבע הוא דוחק עצמו החוצה בגל עצם השפעתו על סכינתו. היציאה מהכפר לעיר הולכת ומעכירה בליזה-העירוני; וההגירה אל מעבר לים חונקת את בעל הרוכש הפליטי לידי מעמד הפועלים העירוני; וההגירה אל מערב לים חונקת את בעל הרוכש החקעי הגדול מבחינה בלבלית על-ידי היצע מוזל בשוק מצרכי המזון. בבריטניה הגדולה כמעט הוולם תחיליך זה של דחיקה, או הטרפות, בגרמניה הוא בעיצומו ושולט על כל מדינות הפנים שלנו. מעמד הפועלים העירוני יכול להמתין להשלמת התהיליך בשלווה גמורה, בלי לנ��ף אכבע. ואולם יכול הוא גם להתעורר באופן פעל כדי לזרז את התהיליך ולהקל עליון, בבחינת שחרור המוגלה שבמורשה ברקירה. יש לכך, כמובן, אמצעי נמרץ ואלים, המהטבה, אלא שזו אמצעי מלאי בiteit-המרקחת של עבר מטופש, שאין להמילץ על השימוש בו כלל וכלל – ויש אמצעי בלבי, והוא ההתאחדות השיתופית.

כאשר הופיעו ההתאחדות השיתופית לפני חמישים שנה על הבמה הציבורית בגרמניה, האמונה בעצמה ובשליחותה, כפי שהיא עצמה בה אביה עצמו, הילברלים. ביום נפלה רוחה מפני שחולמות-לבלבנה לא הבשילו, והוא מתחשת לאוון תקoot של שחר נורויה. ביום געשה ותרנית ומסתפקת בכך שהיא תומכת ומעוררת אנשים העוסקים למשקים במאבקם לקוים חברתיים, ואמנם גם זו תכלית רואה ליגע וליזע של אצילי-הירות. אבל שום התחשות לא תוכל להעלים שבגעריה התימרה החברת השיתופית להשיג יותר, הרבה יותר! לא בהעלאת רמתם של יחידים מעיל רמתם רצתה, ולו גם של מאות אלפי, כי אם להעלות את רמתם של מעמדות שלמים רצתה, כאשר באו בישה (Buchez), פרודון (Proudhon) ושולצה-הידליש (Schulze-Delitzsch) ולימדו בעלי-הMALACAה אחרים לרוכש לעצם בעורות ההתאחדות שיתופית את חומיי הגלם, את המכוונות, את האמצעים הכספיים ואת המוחנים באותם התנאים שעמדו לרשות המפעל הקפיטליסטי הגדל, הם רצו לחת בזה דוגמה, שבעל-הMALACAה בולם יוכל לנוהג על-פייה, וכן ינגן כרך כדי לספר את מצב מעמדם. שעה שולצה במערכתו, שמיסודה היה זעיר-בורגנית, קלט את האgorה הארכנית ואת ההתאחדות השיתופית בבניין, אלה שותפות-ההטועלים, פועלם בלבד, היחידות, הרי בוה רצה להזכיר את כוח-המקנית של ציבור-הפהעלים בולו; ושהה שיפר לבסוף את "שייא המערכת", את ההתאחדות השיתופית-היצרנית, הרי בוה לא ביקש להפוך עשרים או מאהים פועלם ליזמים אמידים, כי אם רצה להעמיד מופת, שעשרות רבבות ילכו לאורו וישאוו אליו, לא רק כדי לספר את מצבם הם כי אם את מצבו של המעמד כולם.

חסידיו וממשיכיו מכחישים זאת כיום בחמת-זעם ממש. נראה שבעיניהם הרי זה מעיד על אוטופיות, על התלהבות שוטה ושגייה בחלומות. ואילו אני, אדרבה, אני את

* מתוך: Sozialistische Monatshefte, 1899. Wege zur Gemeinschaft, München 1924. עמ' 61-89.

שותפותה הפטולימ היחידה שהגיעה להישגים אדרירים, האגדה הצרנית, גם כן השיגה רכונות לא-איזוסוף, אבל לא שיפרה את אוטון החלטה בין ההון לבין העברדה לטובת העברדה. היא אמנת רוממה מאוד את השכבה העליונה של הפועלים, אך לא את מעמד הפועלים כולם, שכן היא נכסלה בקרב המיעודות הנוגניות במצוקה הרכה ביותר, מהסרייה העברדה והחרושת הביתי, וכמעט דרך קבע היא נכסלה באטריות שביהם המזוקה החברתית הגדרולה ביותר, בכריכים. היא אינה מקלה מההמעסה המוטלת על הפועלים בגין שכיריה העירוני, ואינה משנה כלל את היחס שבין המעבד לבין העובד. במקרה הטוב היא מבטלת מתוכיהם מיותרם.

אני DID AMT לאגודה הצרנית ומילץ עליה בתמיכה לבני פרנסות מצומצמות וביחוד בתור כיთואיסוד למלוד בהן את השותפות למעשה ולהלכה; אבל לכל יותר היא בבחינת תעלתי-קשר, אין היא יכולה לפרוץ בחומה. תקותיהם של הרוגלים אך ורק באגדה הצרנית, המצים לפתרון המזוקה החברתית אך ורק באמצעות "אריגו הלקוות", הן הכל ורייק. האגדה הצרנית דואיה להתחשבות רק בהכנה לשותפות היצרנית. אכן היא האמצעי האידיאלי לשחרור העברדה.

אבל בוודאי לא כך הוא הרבר ביחס להתאגרות היצרנית התעשייתית; אין ניסיון של שותפות שנכשל כישלון כה חרוץ כזו, אשר שולצה-דיליטש תלה בה את תקוותו, שתכתר את הבניין השלם. מבין אלף ניסיונות, שנעשו בכל מקום תוך שימוש באמצעים כספיים ותוך ובזבוז נכס-ים עשירים הרבה יותר, שרדו רק מעטים מאוד בחים, ואף אלה לא נשארו שותפות כי אם הפקו כולם, בלי יוצא מן הכלל, להתחזרות Kapitalistiot, הנושאות לשוא את שם השותפות ואת המסווה שלה. במחקר גדול, המקיי את כל הארץ, יכולתי להוכיח שאין זה מקרה. חוק ברול משנה את השותפות היצרנית. היא בלתי-אפשרית.

סבירוני שהמקרה שלפניינו הוא כמעט העלם מסאים על-פי שיר של שילר: הסרנו את הולט מהתמונה, ומאתורי בווה בנו האין מבט מוויע. סקירה קטרה זו מראה לנו שהשותפות כפי שעצבה עד כה לא יכולה לפעול ולא תוכל לממן מה שצינית בעצם משימתה, ככלומר לממן שינוי-מודה של כלכלתנו עד כדי-כך שחלקה של העברדה (ברוחות) יגדל, וחלקו של הקפיטל יקטן, לעומת מה שהיא עד כה. אין חולק על מסקנה זו. ממשיכיו ותלמידיו של שולצה-דיליטש אינם מערערים על זה, אבל הם נחלצים מהסתירה כשם שלולים מן השותפות ייעוד חברתי זה מכל וככל. הם טוענים שריהם בהםים בהישגים. לא נפר את ענותונם, אך כל נתפה להסתפק במידה-םותם.

גם הסוציאל-demokratia דוגלת באותה הדעה. מאו ימי של לפא לא נשנתה אלא בזאת שהמפלגה נטה את תכנונה הגרנדיזיט והגרוטסקית כאחד להקים בסיסו המרינה המון רב של שותפות יצרנית, וכן שלאחרונה נעשה יחס אל האגדות הצרניות פחות בלתי-ידידותי, לאחר שכיריה האגדות שבאסטוניה הtagלו במקורי הזרמה נכבך לкопות המפלגה. אבל כמו עתה הם שלולים מן השותפות באופן עקרוני כל אפשרות להשפיע באופן ניכר על העניינים החברתיים. רק בחורשים האחרונים התעלו כמה איגודים (המברוג) לתקות ולתנאיות מתקדמות. ברעתי להוכיח שהשקבה זו מוטעית. אפילו אסכים עם הסוציאל-demokratia באשר

לאזרות השותפות שנוטע עד כה, אני מכחיש שבזה הכוח משוחה לגבי צורות של שותפות טריטריאנו. משל מה הדבר דומה, למי שיוצר עשרה דגמים של מנע שאין בהם חוץ. אין ללמד מה גורה שווה שאין לצפות כל למנוע בעל ערך. יכול שהמנוע האחד-עשר או השנים-עשר יענה לכל הציפיות.

נשוב לאוטו משלו בימי קדם פתרו כל עניין מעשי עליידי ניפוי. היו מנסים וחוזרים ומנסים עד שהגיעו אל המטרה. היום נהוגה טכניקה אחרת. מתוויות עניינים טכניים על-גביה הניר בעורות חישוב מדעי. וגם אם בסופו של דבר חיב הניסוי לעמוד במחן המעשי, הרי מכל מקום דזוקא התעשייה הגרמנית חייבת תורה לעמדת הריבונית בשוק העולמי בעיקר לשיטות-הפעולה עם המדע המופשט. רדי להזכיר את תעשייתנו הגרמנית. בניויסים מעשיים בלבד לא השיגה השותפות מאומה, כאמור, בדרבר וזה שוררת הסכמה בין אוחדים לבין עזינים. עכשו ניסיתי לגשת אל השאלה על בסיס רחב ביותר, באופן מדעי, בחישוב מתימטי, וסבורני שברוך זו גלית-אי את פתרון הבעיה. מובן שבעניי "אנשי-המעשה" אני נחשב ל"סתם תיאורטיון" ואני זוכה לחוכמים לעגניהם. אבל

אני עקשן ידי לקבל זאת דזוקא כהוכחה לנכונות תפישתי.

כדי לגשת אל השאלה כיצד תיפתר בתנאים מסוימים עליידי שותפות מסוג זה או אחר בעיית החלוקת המשופרת בין עבדה והוון, ציריך הייתי קודם לו שאל את עצמי אםפה להתחיל בהפעלת המנוח. ביוםים, בעלייה-המלאכה או בפועלם? ובמקרה זה, באיזה מעמד של הפועלים? אםפה היה הסדק בחומה כדי לתוחב בו את מנוף-הণיפוץ? והנה נתחוורה לי משואה פשוטה עד להדרים. היא אינה כתובה בתוכה בשום ספר לימוד לכלכלה לאומי, גם לא בקיטטיל של מרכס. וא-על-פי-כן היא ככל-כך משכנת, שככל אדם יכול להבינה מיד, ולאחר שביבה בו היא לא יטיל עוד ספק בנכונותה אף לא לרגע. וזה גוסח ביצ-קולומבו: וזה בלבנטו של עם, שיש בו מידת רוחבי-לב, גובהן נקבע עליידי הבהירה של השכבה בעלת השבר הנמור ביותר. משמעות הדבר אינה אלא האמת הבאה המובנת מלאיה: מקום שם מקבל הפועל הנחות ביתר, נניח, אלפיים מרקם, אי-אפשר להשיג פועל מימון, פקיד זוטר, או לביר בפחות מאלפיים מרק, רק ביזור מזה. יש לשער שברdotת הכנסה של השכבה הנחותה ביתר ירוו גם כל הכנסות הגבות יותר בהתאם; אבל בעלותה יעלו עמה בהברחה כל הכנסות הגבות ממנה. אם, למשל, יקרה נס כלשהו ויגדל שכר הפועל הבלתי-מיומן ב-2000 מרקים נוספים, יצטרכו בעלי-תיהירותם לשלם לפועלים המזומנים יותר מכן, וכיוצא בו ה손חים לפקידותם, הממשלה לפקידותם, שאמ לא כן הרי יברחו מהם מועסקיהם.

עוד יותר תתקבל אמת זו על הדעת אם ישווה אדם לנדר עניין שיצלחו לנוקוט אמצעי כלשהו שיעלה את רמת השכבות הגבותה במידה ניכרת. ניקח למשל את מעמד בעלייה-המלאכה העצמאים. האם לא ברור לחלוטין, שמאו-הרגע יידחקו לתוך מעמד בעלייה-המלאכה בניי מעמדות נמוכים מהם, הינו פועלים מזומנים, עד שתחויר התחרות את הכלול לשיעור הכנסה הקודם, בקירות. מי שורצת לבורוד את אחד המעדות הגבותים לעצמו צריך ברובו נחשים אותו נדר הורימה מלמטה; ולפיכך צורקים חסידי האיגוד המקצועי הסגור (unZ) בדרישתם להחזיר על כנס את שנות התהnicות הממושכות, את תעוזת הקשר, את תעוזת ההתנגדות הטעבה ואת כל שאר

ואלו הדריכים שרגילים לנסות לפתור בהן שאלות כאלו: השכלה, קופות-יחסיסון, איגוד מקצועי, שותפות. מה טובה ההשכלה? אבל כיצד מבקשים להשכיל את הפועל החקלאי? מה שלמלמים בכתיהספר של בריהל (Brühl) נראה מוגומ בעניין בעלי השורה עיתונאים, והרי כמעט כמעט אין זה חורג מאלפי-בית. שכיריהום אינו יכול להיות מניין על נספר את מזבבו של שכיריהום על-ידי השכלה, כי אם יוכל להשכיל רק כאשר איפוא לשפר את מזבבו של שכיריהום יסודית ומעמיקה להמן וו, נשפר את מזבבו בדרך אחרת. רק או הכרחי שהשכלה עממית יסודית ומעמיקה להמן וו, שהשאייר אותו בטමומו באופן מלאכותי, תהיה בראש מעיניינו. קופות-יחסיסון – ריבונו של עולם! וכי מה אפשר לחסוך מזבבו שכר פטריארכלי? אمنם גם חסכנות קטניות כבודם במקומם מונת, אם אפשר לו לאדם להשקיع אותם בצוורה גושתידות. ואולם דוקא זאת הפועל החקלאי אינו יכול לעשות כל עוד הוא תקוע במקומו; שכן לצורך זה נחוץ שיוול לנקות אדמה, ואת זאת לא ניתן לו בעל הקרקע.

איגודים מקצועיים אסורים על הפועל החקלאי באין לו זכות ההתאחדות (Koalitionsrecht). רק בכוח המדינה לחת לו זאת, והרי זו תישמר מכל משמר! ובכן שותפותו: ליתר דיוק – שותפות-יטוולים, כי אגודות בעלי-המלאכה לחומריא גלם, למכוונות, לאשראי ולמחנסים יכול הפועל החקלאי, כמובן, להפיק תועלת עוד הרבה פחות משיכול הפועל הח:right. האגודה הצרכנית אمنם יכולה להביא לו תועלת רבה כי דוקא שכיריהום משלים לבעל-המכות הכספי את המחוירים הגכודים ביותר בעבור הסחרורה הגרוועה ביותר, אבל תועלת זו בכלזאת אינה משפיעת מבחינה חברתיות. שכן, לפיطبع הדברים הכרה הוא שאגודה צרכנית באחוזה לעולם תישאר קטנה מאוד, לנוכח לא תוכל לגיים אמצעים רבים ליומות נספות.

לא נותר איפוא אלא שותפות יצירונית של פועלם החקלאים. ולזאת התכוון לسؤال בטענותו שהפועל סובל ביצירן ולא בצרבן, ומכאן שאפשר לעוזר לו רק על-ידי התאגדיות יצירניות שיתופיות.

יש לשים לב לכך שרק תוך כדי השמטת כל מה שאינו אפשרי הגענו לשותפותו אלו כאפשרות הייחודה. נמצאו למדים שם אפשר בכלל לפתור את השאלה החברתית יכול הדבר להיעשות רק על-ידי העלתה השכבה הסוציאלית הנמנוה ביותר, זו של הפעלים החקלאים. ואם אפשר בכלל להעלות את רמת ציבור הפעלים החקלאי יכול הדבר להיעשות רק על-ידי השותפות הצרכנית. אם טיעוננו והיסקינו נוכנים הרי אין מפלט אחר בתנאי הסדר החברתי הקיים.

ועתה, האם יש אפשרות לקיום התאגדיות שיתופיות יצירניות-חקלאיות של פועלם או אין? שלוש דרכים כדי להסביר על שאלה זו: הניסיון, החשבון והניסוי. כבר עברתי שתיים מהן, ואני מקווה שבקروب אוכל לצoud גם בשלישית.

תחליה הניסיוני:

חקרתי את תולדות שותפות-הפעלים היצרניות החקלאית והעליתית אותן על הכתב. התוצאה הייתה מדרימה, וכן המחברים הקורדים בתחום האיגודים השיתופיים אין גם אחד שישער זאת. ברגע ששותפות היצרנית בתעשייה הרי בחקלאות היא הצלחה תמיד. במקומות שדרמה בסיסו של מפעל, ולו במקצת, לשותפות זו, שם מעולם לא נELSE. מכין יותר מאלף אגודות שיתופיות יצירניות של בעלי-המלאכה, אף אחת לא נשאה

אמצעי החסימה הישנים. בלי זה אכן אין כל תכליות לכל העסכנות הכיתית של בעלי משליחיך.

הוא הרין ביחס לפועלים המימנים. כשייעלו אותם במעטם, מייד יורמו צבאות שלמים של שלויות מקובב הפעלים הבלתי-מיומנים וירבו את התהווות. האגודים הממצועים הגדולים אנגליה יודיעים וככל משם הקיפו עצם בסיג של תקנות חסימה. והרי סופי-סוףvr כך המצב גם בוגע לציבור הפעלים העירוני. ככל שמצבם משתפר, ولو במידה, ורמתם גם לקרכם שכבה חברתית יותר, והוא החזרת ומנמיכה בלחצה את המשכורות. מייד ידוכר על כך. בעיל-כורךנו נאמר איפוא: החפש לעשות סיודורי-מערכות, עליו להעלות את מעמד השכבה הנמנוה ביותר. הכללה דומה לסום, שגלו האחת נלבידה בפה טמון. במקרה כזה אין טעם לכורך לולאה סביב צווארו ולמשוך, שהרי קרוב לוודאי שהסוס יתפוג. אלא מה? קודם יש לשחרר את הר gal ואחריך להרחיב את המהפרות, כדי שיוכל הסוס להיחלץ ולעלות ממש בניחותא.

עלות הרגליים יעלו עמן גם דראש והגוף בולו. כיווץ בוה בכללה הלאומית. לבשיעלו את בסיסת, את ציבור הפעלים בעלי השבר הנמנוח ביותר, לדרגת שבר גבואה יותר – ומײיד יעלה עמו גם ציבור הפעלים בעלי השבר הגובה שלו, מעמד בעלי-המלאכה, הטקדים והמקצועות החוטשיים! זה כל גROL, גדול בפשטו או אי-אפשר להכחישו. אבל תחיליה יש לשאול: ציבור הפעלים בעלי השבר הנמנוח ביותר – מיהו?

ציבור הפעלים מתחולק לשתי קבוצות גדולות, הכספי והעירוני. מצבו של מי מהם גרוע יותר?

החקלאים השמרניים טוענים שמצבו של ציבור הפעלים העירוני רע מזה של שכיריה היום שלה, אלא שאלת מטופמים מדי וקשה-ורוך מכדי להעירך אל-נכון את הברכות הצפוניות במרחב הפטריארכלי. בעוכרה אחת מוכנים אנו להודות, והוא שהפועל החקלאי נהנה מאויר טוב יותר משיש לפועל הח:right, יכול הוא לנשום אותו ככל שיחפש. באשר לשאר הברכות, מוטב שבקום שנשאל את הארוןים נשאל את הפעלים עצם. והתשובה שבפיהם אינה מותירה מקום לשום ספק. גליו וירוע שבדרך כלל יעוכו הבריות את מקום מצוקתם וילכו למקום המיטיב להם מן הקודם! יתרון שmedi פעם ימצא מי שיטעה, אבל לעולם לא תמיד ההמון לטעות בכך. ובכן, האם הפעלים העירוניים נודדים אל הכספי, או הפעלים החקלאים נודדים העיריה?

והרי גליו יכול שהפעלים החקלאים נודדים העיריה, ולעלום אין הפעלים העירוניים נודדים אל הכספי. המעבר מן הכספי אל העיר אינו נמדד באלפים כי אם במיליאונים. עשרים וחמשת מיליון התושבים שנוספו לגרמניה – כמעט כולם נעשו עירוניים. וזה התשובה על שאלתנו: השכבה הנמנוה, הנמנוה ביותר אוכלוסייה היא ציבור הפעלים החקלאי. החפש להעלות את רמתם של הפעלים בעיר, של בעלי-המלאכה ושל הפקידים, חייב לשפר את רמתם של הפעלים החקלאים. רק מן הכספי תחיליה ניתן לסתור את השאלה הפטיזיאלית: בהמשך אפרוש עוד בither דיוק את המהלך, שמן הרاوي שיתנהלו בו התנאים החברתיים המפתחים אחורי העלאת רמתם של הפעלים החקלאים. קודם כל נתבונן מקרוב בשאלת המששית, האמן יש להעלות את רמת ציבור הפעלים החקלאים, ואם כן – באיו דרכ?

בחיים, ואילו מבין יותר מ-50 ניסויים הירועים לי, שדרמו לצורה החקלאית של השותפות, ولو במקצת, לא נבשיל אף אחד! בכל מקום היה שגשוג חומרני בולט, בכל מקום הויר המזרחי, בכל מקום שרר בין החברים יחס לבבי שלא הוועם.

אתה היא אם נתה הארגון לצד הקולקטיויסטי או לצד כללה מוננית, אם הייתה דמוקרטית או אристוקרטית או מונרכית, אם היו שם אוירים או אנגלים, סקוטים או שוודים, קויקרים או אתייסטים, אם הייתה במת התרבותות אירלנדי, אנגלי, אמריקאי או אלג'יריה אין זה מעלה ואין זה מוריד: תמיד אותו היישן יש בהיסטוריה רק ניסוי אחד שכמעט אין בו שום ליקוי טכני. את תולדותיו המוזרות אני עומד לתאר בקצת יותר פירות.

מאו שיש תרבות לא היה בעולם מי שקדם מבחינה נפשית וగשנית כה עמוק כמו האיכר החוכר האירי בעשורים הראשונים של מאה זו. שורה שם הצורה החרסנית ביותר של החזקה נכסית גודלה: האחוות נתחלקה ל夸רים קטנטנים שהוחכרו לתקופות קצרות, בתנאים שאפשר היה לבטל בכל עת, במלחמות עצומות, עד כרי 300 מרק לאקר [= 2.5 ד' בקירות] העם, שמצצו אותו עד מה עצמותו בשיטת חוכריבניים מבישה, כפי שקיים בסיציליה, עם מושיע כרי שלושה רבעים, ואת הרבע האחרון מרעל יידם הכווץ של הרעבים, הי"ש – עם זה היה נגוע בכל המדינות הרעות, ומיריות טובות לא היו לו. עצנים היו, גנבניים,atabirachesh ושותרי הוצאות – ממש התפרנסו מן המרי נגד החוק. בזמן שני בא לספר עליו, ב-1829, היה האירוק דומה לדוד-מכשפות רותה. יבול לקוי של תפוחי-ארמה, ובעקבותיו טיפוס-הכפן וכולריה, השתוללו, ודרשותיו הרוועמות של גודל ה"שליחים" של האירים, או'קונל (O'Connell) ליבו את האש עד כדי כך שהממשלה ניצבה חסרת-אונים לחוטין. אין גדור של שוטרים, ואך לא צבא סדר, שיויכל לשכך מרד הפוך בירצון בכל המקומות מרוחב של חבל גדול. וכך היה גם כאן. הוצאות, התנפלוות-ילילה, רצח, גזל והרג, התקומות נגד השלטון ומחרות רוחות יותר מן הכליריה.

הרעה בכל דוכסויות אירלנד הייתה דוכסות קליר (Clare), וכל האחוות של חבל זה לא הייתה אוכלוסייה חסרת-תקנה יותר מבראלין (Rahaline), היא אחواتו של אングלו-סאכסי אירי ושמו ג'ון סקוט ונדלייר (Vandeleur). אוכלוסיות-החוכרים המרודה והמרוסת, העולבה והונואה, כבר מזה שנים כמעט בכל המקומות כלשהו; המנהל הייס廷גס נורה נגד עיני רעיתה הצערה עלידי כדור נוכלים והרוצח לא התגלה.

כגופית-שיטנים זו הייתה הנושא לניסויו הנוצע של ונדלייר. הוא איגד אותן בשותפות, נתן בידיהם את ראהלין לחכירה, על בתיה ועל המלאי שבה, והבטיח להם להעביר להם את האחוות לקניין ברגע שיחסכו דינם כדי לשלם בעבורה בתשלומים. קרובי הרכיו עליו כמו שיצא מಡעתו ורצו להכפיו אותו לאפוטרופוסת. אבל ההישג הוכיח את תעוותו. התוצאות היו מופלאות מכל הבחינות.

מיד שינו האנשים את טעםם. במקום עצמות הופעה חריצות קנאית, כמעט מופרות, פיכחות במקום שכורות, אדרישות פוליטית מוחלתת במקום סערת-רגשות. איש לא שב עוד להשתתף באסיפות.

לא היה מי ששפר גורלו יותר מונדרלייר. הкусת התחלף בשמה, הסכנה לחיו חלה והיה מוקף תמיד משמר נלהב, ובמקומות שהיו הוצאות באו הכנסות. דמייח-החברה

המוסכמים של 900 לירות שטרלינג נכנסו בעלי טענות ומענות, יותר משחשיא המשק אי-פעם: והרי אלו דמייח-חברה נכבדים בעבור שטח לא-טוב במילוי בגבול 8000 דונם בלבד! אבל גם שgasוגם הכלכלי של העובדים עצם לא קופת. ולכלילג (goldfinger) כתוב שחריזותם של הבעלים מפיקה מן השדרה מקורות ייצור ראשים, וכיוצא בו אמר ארטור יאנג (Young) שהابتו של בעלי-הקרקע העיר לא-טוב היה מטה-הקסמים ההורף אדמה הנהלה דמוקרטית או אристוקרטית או מונרכית, אם היו שם אוירים או אנגלים, סקוטים או שוודים, קויקרים או אתייסטים, אם הייתה במת התרבותות אירלנדי אנגלי, אמריקאי או אלג'יריה אין זה מעלה ואין זה מוריד: תמיד אותו היישן יש בהיסטוריה רק ניסוי אחד שכמעט אין בו שום ליקוי טכני. את תולדותיו המוזרות האינו שעתה היו צורכים חלב ותפוחי-ארמה בשטע והותנוו כילן מן הויסקי. את הצנוו: אלא שעתה היו צורכים חלב ותפוחי-ארמה בשטע והותנוו כילן מן הויסקי. ילדיים הקפידו לשולח לבית-הספר ובגונס לרך לימדו אותם מלאכה כלשהי. הם נוקנו למזכונות חוסכויות-עכורה בכל מקום שהברר היה אפשרי, ובזמן-העבדה ובכוחה-העבדה שנתפנו השתמשו כדי להגדיל את שטחם כשנטו שדה של שלושימות רונמיים, המכוסה אבן-חול, עזקה והכשרו והפכוו לשדה-הHIGHTECH מון הפויים ביותר. בא החק על העברינות ועל הסיטיות מן המוסר, והרווחות הבליו במיוחד את היחס הנפלא הנלבב והמוסרי בין בעליים ונשותיהם, שתנאיו לו היהת העצמות הכלכלית המלאה של האשה. שכן היו ילדים חדרי ביטספר וחדרי-שינה, ולוואקים של כל מין אולמי-שינה משותפים. אילו היה אחד מבני-הוזג מתעלל באחר, היה הנגע יכול לעזוב את הבית המשותף ולקים לבדו אותה רמת-הנוחות, שכן היו הנשים חברות שות-זוכיות לגביהם. שלא כמו אצלו, היה הבו-הבריתני יתנהל, מתוך כיבור דעת-הקהל, כקשר בין Zids & sweethearts, הינו כוגן-אהבים, כפי שכותב איש המהימן עליינו, ושתה, לאחר שהשור המכשול הכלכלי שהפריע לעירוב נישואים, שוב לא אירעו כלל יחסים שמחוץ לנישואים.

הניסוי הזה הסתיים בסוף עוגם. ונדריל הפסיד את הונו, כיון שהימר עליו בכורסה של דבלין. הוא ברת, הוכרו כפושט-ריגל והוא נפל בידי נושא. מכיוון שבאותם הימים טרם היה חוק בריטי לאגדות השיתופיות לא הכיר איש בחווה של בעל-החוואה עם חוכריו. ראהלין נמרה במכירה כללית לכל המרבה במחיר, האנשים הקטנים גורשו גולי הישגים ותקותיהם. הם חזרו ושקעו בעקבותם, בנזונות המוסרי, ועם החבל-

כלו, שמוסרתו עלתה עלייה ניכרת ביום שהחול יחולו להצלחת ה"שיטה".

לא ממחלה איפוא מטה ראהלין, לא מליקוי פנימי בעיצובה, כי אם מבחן, מבחן

שבא עליה באשמת זרבי:

מרקחה מזור זה סותר את הטענה הטיפשית, האנטיליברלית – שהבריות היהודית לנו אינם "בשלים" לצורת מדינה חותשית; שכן, מה שיובילו לעשות אותם הותנוטים לבנים, שנtabhamו כדי שלושה רבעים, כל וחומר שבני ארצנו במצוון גרמניה יובילם לעשטו. יתר על כן, וביחוד בהקשר לניסויים נוספים, יש במקרה זה כדי להוכיח הובחה ניצחת שאפשר שתהיה שותפות יצירנית חילאית.

עד כאן הניסוי. ומה בכרך החשבון?

גם החשבון עונה "הן" בפה מלא על השאלה האם אפשר לקיים צורה זו של שותפותaganoda. הבה נשווה לנגיד עינינו אגודה שיתופית כזו, בתחילת איגוד של עשרים משפחות

מוחה האחזה הראשית. כאן יוכל להחזיק פרות, חזיריים, תרגולות ואוזים, לגדל שיפון וירקות משליהם. ואם במרקחה זה השותפות תעמיד לרשותם בהמות כביסיס לתיפוי, תיתן להם להשתתף כאגדות-IMALACA במכונת-הדריש ובמחלבה, תשביר להם כשותפות לחומריה גלים במחיר העלות את הדשן ואת הזרעים, וכשותפות לאשראי תנפק להם בשעתהדריך אשראי לבניה ולברקנית, תקים למען את הבית ואת דרי הבהמות בתפקידה כשותפות לבניה, וכשותפות ממחנים תקל עליהם את שיווק חמאם וביציהם, עופותיהם וחורייריהם, וכברך זו תשחרר אותם מיריהם של סטסורים נגליים שכיסו הם שכויים בידיהם – או אז יהיו אותם 300 מראקים של הכנסת שווים לפחות 600 מבחינת כוחהבקניה שלהם, ואו יתגשם האידיאל של שולצהידליטה: שיטת האגדות השותפות המשולבות אהדי, והשותפות היינרנית תהיה גולת הכוורת של הבניין כולם.

ווע רק ההתחלה: אם אנשים אלה, העובדים למען עצם ובחזרה, יוכל להשתמש בזמנם ובכוחם ויעשו זאת כדי להעתה בחתמה את ערבה ותשואתה של אחזהם; הרי די ברמו כדי שימחו ליבש ביצות, ישכלו להשכות אדרות בעל, לעזק ולסקל, יטעו עצי פרי, ויפרו את עבדותם על-ידי צירוף בעיל-IMALACA. שדורותה של גרמניה הדרומית ושל שפת הריין, הרים לגנים, גם במקומות גרוועט, מקום שם האיכר חורש למען עצמו ובנוביתו, מרהייבי עין הם לעומת השדות הנרחבים, השוממים, של האחותות במזרחה. ועתה נתאר לעצמנו מה יכול להתחפה במזרחה, לו עשו במלאה גם כאן בעלים חרוצים ונבונים, שאינם נזקקים לכלים פרימיטויוים ולשיטות מיושנות, ויהנו מכל היתרונות שהם מנת-חלקו של המפעל הגדול, הוו, מכונות וחכמתם של מומחים שלמדו את מקצועם על בוריין הרי השdots יניבו פישולשה; עוד שתי שאלות טענות תשובה: ראשית, כיצד אפשר להזות עתיד כה מוצלח לשותפות היינרנית החקלאית, בה בשעה שאין כל סיכוי לשותפות היינרנית התעשייתית?

שנית, השאלה הבוערת: השותפות החקלאית מה תועיל בעיל-IMALACA העירוניים, לפועלם העירוניים?

אשתרד לענות על שאלות אלו.

ראשית, השותפות היינרנית החקלאית מנוגדת בהחלט לו התעשיותית מבחינת התנאים וההתנוגות. התיאורטיקנים לא הבירו בכך עד בה.

שלשה מכשולים עומדים לה לשלtan לשותפות היינרנית התעשייתית: המאבק על האשראי, על השיווק ועל המשמעת. אוטם שלושה מכשולים אינם מסכנים את השותפות היינרנית החקלאית. שכן השותפות התעשייתית דורשת אשראי אישי חפרי סיבוי, שהוא, כמובן, מקבלת אותו, אם בכלל, רק תמותת תשלום פרמיית-הסתכנות גבואה. עניין זה כוחויפה רק לגבי היימוד. שכן, כשותפות כזו גדרה על-ידי הטרפות חברות חדשים, שוב היא נזקפת לאשראי-הדרישה במזומנים, כדי להגדיל את נתיה המלאכה ולרכוש מכונות וחומר-יגלים חדשים.

ואילו השותפות החקלאית – שאני היא אינה ווקה כליל לריבית אישית כי אם אך ורק לאשראי ריאלי המכוסה על-ידי משכנתא, לשם הייסוד. לכל הייתר יצטרכו לתה לה מכרמה של שבר מחזית השנה, אלא שזו מכוסה דיה על-ידי צירום הביתי ובהתמאותיהם של חבירי-שותפות. ואילו גם בצד-הדריך חבריהם חדשים היא לא תייקק

המעברות אחזה של 5000 ד' בהגלהתו של אדרמינו-סטרטטור מוכשר, ונשווה זאת עם אחזה שווה בגודלה, ובה אותו מספר של שכיריים העובדים למען אדונם. אדם צריך להיות יורש של בית-אדונים כדי שלא ידע, גם כל אישורו של כל ניסוון, שהחברים העובדים למען כיסם שלהם ולמען משפחתם שלהם ייטבו לעבוד, יקבעו שלא להשחת, הרבה יותר מאשר משביריהם, אשר, אם בכלל יש להם אינטרס כלשהו הריחו לגורם נזק למוניותם ולעבור לאט ככל האפשר כדי שיישלמו להם יותר שכיר תמורה מספר ימיעבודה ורבים ככל האפשר מתוך תלונוניהם של בעלי-הבית החקלאים שלנו ידוע שיש מחסור בפועלים חקלאים. אין להם עתודות בארץ. לכן גם לא בנק יכול בעל אחזה לפטר את שכיריהם שלהם; לפיכך, בגין שכיר לא חשש מפני פיטוריין ולא אינטרס היה עבודתו עלבה מאוד.

ואילו חבר באgorה השיתופית עבר בכל מקום שם נערך הניסוי כמו אייר על אדמתו שלו. פירשו של דבר שהוא עובר יותר והורס פחות לעומת שכיריהם. והרי דוגמא מלאפת. עלייר שפנראו מסר אדם בשם יאנקה את משק החלב שלו לקבוץ השיתופית של פועליו. מאותו יום נשברו רק קרייזות-חומר בודדות, החלק השנים-עשר בדיווק לעומת מספר השכירות קודם לבן. כיווץ בוה אירע בסדנה ליתוגרפיה בפריס, שמיום שהנהיג המנהל שיתוף הפעלים ברוח לא נשבר עוד גם לוח-חיפה אחד¹. צאו והשנו שחתכנים באחזה שאנו מדרים לעצמנו יפיקו רק 3000 מראקים יותר והורס לשיפורם עבודות ויחסכו רק 3000 מראקים הורות ליתר תושמ-תילב וויריות, הרי זה יסתכם בשלושמאות מראקים לשנה לכל אחת מ-20 המשפחות, ככלור שאם עד כה הרווחו 500 מראקים במזומנים, הרי גוספט דיוירנדט-יעבודה אדריה:

טענו נגיד שטרת הצטי היא להקים שותפות שתהיינה מוסכמת בחובות גבויים משאת, ותכרענה תחת עול-הירביט שלhn. רי בחשובו קטן כדי להוכיח שטעהנו זו אין לה על מה להסתמך. שחיי התוספת השנתית של הרוחה הנקי – 6000 מראקים – תתווין לפי 3% ב-200,000 מראקים, לשונו אחר, רק בגל העובדה שהשותפות מקבלת על עצמה את האחזה יעלה ערכה ב-200,000 מראקים. אם נניח שקנו אותה ב-250 מראקים, הרי רובץ עליה חוב של 60% בלבד, הרובה פחות מזה הרובץ על רוב אחוזות-האבירים המשועבדות ב-70% ומעלה. אין אלה להטוטים בעלמא כי אם חשבו שיש לו רגילים. שלושה רבעים קובעים את ערכו של עסק: ההזון, התבונה והעובדת.

אחזה העובדות לידי שותפות יינרנית החקלאית כשהיא עומדת חובות על-פי הערד שהיא לה תחת שלטון הפרץ, כשהעבורה נушטה בידי שכיריים ממורמרם, חסרי עניין וחורש-ירע, הנה כבר בעצם העברת ניהולם לידיהם של חברי מלאי-תולת, חדורי-ענין וחרוץם, יעלה ערכה במאות אלפיים, ככלומר היא תהיה שקופה בחובות במירה נסבלת. מעתה יוכל לעורב לחבירי-שותפות לא רק להכנסה כספית גבואה יותר מזו שהיה להם כשכיריים, אף יוכל לטרוח על כרך שיעלה בוחה-בקניה של שכרם, קיינו שתמורות כל מראק במזומנים יקבלו יותר שחורות משקיכלו עד כה. יתקינו לمعנים אגודה צרכנית קטנה, אשר שם, לפי ניסיון רב שהצטבר, יוכל לנkenות תמורה 50 פפנגי, או, לכל יותר, 65 פפנגיים אותה כמוות שהם מכך הימים במכות-הכפר במרק שלם. אולו יוכל تحت כל אחד מהם משק קטן של כ-20 ד' בחכירה העוברת-ביבושה, ועל שטה זה בית קטן ונקי, כוה שיש לפועלי האחותות בוטטפליה כבר מזמן, מבלי שתתסכל

על שאלת זו אפשר להשיב רק אחרי התשובה לאחרת, והיא: האפשר להניח שמדובר של שותפות זו עליה רמתנו של מעמד הפועלים החקלאים בולוי שאם אמן כך הוא, מילא תعلاה רמתנו של שכובות-הפועלים הגבוחות. לעומת זאת, אם אפשר לטעות רק לכך שמדובר ההתאגרות פועלים יהודים يولו ברמתם מתוך מעמדם, הרי או לא תהיה צורה זו של שותפות מסוגלת לטועלה מברעת למען המשימה הרחבה בשאלת הסוציאלית.

אכן אני דוגל בדעה שהאגודה השיתופית שלנו טוביה שהוא מוגלת להתמודד עם משימה זו להעלות את המעמד כולם, מעמד הפועלים החקלאים, ועמו את המעמדות האחרים. ואני עומד לפרוש את נימוקי.

אקדמים ואומרים שאינני סבור שהמדינה תקום, בכל צורת משטר שתיתכנן, ותפקיד בתגובה את נסיבות האחוות של בעלי הקרקעות ותפקידם למפעלים שיתופיים. מאז שקיימת ההיסטוריה לא היתה המדינה אלא ועדת ביצוע של המעדן השליט, ורק מי שטווה בדמיונות נלהבים יכול ל��ות שהיא תגדר כמו ידיה את הענף שעלייה היא יושבת. אני גם לא הייתי מיהל כללו לעורת המדינה. ציריך אדם להישען על עצמה בכל אשר ניצחה השותפות עד כה במאהקה, לחמה תחת נס העוזה לעצמה. אגדות מוצנויות, נתמכות, מרפות את עיקר כשורזה-המעשה הכלכלי.

מי שוכר מה אמרתי לעיל בדבר עליית ערוכה של אוחזת בגלל העברת הנכס לידיה של האגודה השיתופית יסכים עמי שאחרי הניסויים הראשוניים יתברר כי ישודה בידי אנשי כספים היה עסקה מצוינת, שבמעט לא כורך בה סיון, אבל היא מבטיחה רווחים הגונים וריבית נאה. הרי אין צורך להסבירו בדברי-פתיותיו של פאנני עסקה מצוינת. מה רבות האחוות שכבר שקוות בחוכותם כבר מזמן אינם מקבלים את הריבית שלונן הרי גלי וידוע, שבנקים רבים למסכנותאותם מלנוקוט בעזר המכירה הכלכלית והוא שהנהלה כנדרש ו록 ודבר אחד מונע אותם מלבוקט בעזר המכירה הכלכלית והוא שהנהלה העצמית באמצעות פקידים עוד תעללה הרבה יותר בזוקר, וגם מפני שהם נרתעים מ"מחלוק חובות". אולם בריות, אם רקו לפניהם דרך להציג את פקידונם לא י הסטו מלככת בה, הינו לעזר מכירה כללית ולהוכיח או למכור לשותפות שתיהנתה נתונה למרותה של הנהלה מוכשרת. כמו כן ישנים אףיע בעלי-אחוות השקוות בחוכות עד צוואר וudos מחזיקים מעמד בדוחק, אבל ברצוין היו משתמשים באיזה אמצעי כדי ללחוץ בכבוד את הון השקעה הראשונית. אלה, אם עודם מתואים לנחל את משקם והם מוכשרים לכך, יעצירו את אחוותם לשותפות וכנגד משכורת ושיתוף ברוחים יוכלו לייצג את השותפות בעצם כמנהלים ממש כל חייהם, עם דירה בכתייה-הארונים ועם יוכת-צד העיר.

אין ספק שאם יצליח הניסוי הראשוני עתיד מספר רב של אחוות להיפך עד מהרה לשותפות. מי שוכר שוהי אוטופיה מוטב שירע שי' 16 ארגונ-צמר הקימו ב-1846 ברוצ'דיל את האגודה הרכנית הראשונה שצמחה והיתה ב-1896 לכדי מיליון וחצי חברים צרכניים בבריטניה, ואם לכלול את בני המשפטות הרי 4 מיליון נפש, ולהם הון עצמי של 360 מיליון, ומתוך מהוחר של מיליון-רד וחצי מרק עליה כוחם לשלם 155 מיליון כריווידנדה לKENNEDY. ויוכיר עוד שהחברים המעניינים בכניםים העממיים, שהקים שולצה-הזרדיליטש ב-1897, התרבוardi 500,000 איש בקרוב, ולهم הון עצמי של 150

למוניים חדשים, חזץ מלצורי הוקמת בתים, ולאלה יהיה כיסוי בשפע עליידי ערך הכספי שעלה עם הצטופות האוכלוסייה. ואילו לשם הרחבת המשק אין הוא זוקה כלל לאמצעים חדשניים, דהיינו יותר אינטנסיבציה לשם העסקות המלאה של כל החדרים, למשל עלידי מעבר הדרgtiy מונ הפללה האקסטנסיביות ביותר לגידול-יעדרו ולאחר מכן לגידול עציפרי, ירקות, פרחים וכו'.

מכשול שני בדרכה של השותפות התעשייתית שהוכרתיה לעיל הוא המאבק על השיווק. לעיתים קרובות היא נשלת כשותפות פרטימס העולים עליה בהונם הנזיל משתקים אותה עלידי היצע מזול. דבר זה אינו צפוי לעולם לשותפות החקלאית. אמן מהיר התבואה והבשר עולמים לדודת מארה, אבל לעולם לא הגיעו למצב שלא ימכרו, מה אין כן פסנתרים או מקטורות. ויש עוד הבדל עצום: ככל שיצטרפו יותר חברי לשותפות יצרנית תעשייתית כזו יהפוך מפעלים למפעל של תעשייה גודלה לייצור המוני, והוא אומר שהוא הולך וחודר לתוך התחרות של השוק הגROL. ואילו השותפות החקלאית הולכת וחוגגת מותכה. כי ככל שירבו הפועלים המעבדים חלקת-אדמה אחת כן יעלה טיב תוצרתם וכן תעללה נדרותה: זרעים מושבחים למורע, בהמות לטיפות, בשור מרבק מעודן, ירקות لأنיניטעס ופרחים: לדברים אלה אין מחר של השוק העולמי כי אם מחר של תחביב ומחרם עולה עם נדרותם. ברור איפוא שדווקא שלא כאחותה בתעשייה האגודה השיתופית החקלאית, ככל שגדל מספר חברות כן תפחת פגיעהה מצד הקונוקטוריות החזקות עולם ומלאו.

המכשול השלישי לשותפות התעשייתית הוא, כפי שציינתי, המאבק על המשמעות. אף כאן קיים הניגוד בין תנאים-חיכים. שהרי ככל שיגדל מספר חברי השותפות לתעשייה כזו יקשה סידורה העבורה שלהם. לפי שבמפעל התעשייתי גדרה הפועלים ככל שגדל מספרם. דבר זה גורם בשותפות לקשיים שא-יאפשר להתגבר עליהם. ואילו בחקלאות בהכרח תסתמך הכספיות כל שירבו הפועלים: הם ילכו ויוסדרו זה לצד זה. בסודות גדרות צבאות החקלאות צודרים הקצרים בסך כמעט כמו חילימ. ואילו במטען, בעדור, בגיזום ובהרכמה כל אדם כמעט עצמאי. בקיומו: החקלאות הולכת ונשית בתחום האינטנסיבציה למלאכת-אומנות; וכבר מזמן אין עוררין על כך שאין ענף הפטוח טכניים כה רבים לניהול יצירני-שיתופי כמו מלאכת האומנות. דבר זה כבר היה ידוע היטב לשולצה-הזרדיליטש.

ויתור מכל: השותפות היוצרנית התעשייתית נמנית עם השותפות הדיסרומניות, הנדוניות לモותם בغالל ליקוי פוניים בעיצובו, ואילו השותפות החקלאית נמנית עם השותפות החרמוניות ממש כמו האגודה הרכנית וכמו שותפות האשראי, המאורגנות באופן שכל האינטנסים של חברי הם הרמוניים, ולכן חוקה עליהם שיעלו יפה. לא יוכל כאן לספק את ההנחה המסובכת למרי לטענה זו. אני מפנה את הקורא לכתביו שכך ראו אור². האגודה השיתופית החקלאית היא שותפות הרמוניות כמו האגודה הרכנית וכינויו לשגשג הוא סיון, ואילו האגודה השיתופית הייצנית התעשייתית נמנית על השותפות הדיסרומניות, ולפיכך לעולם לא הנפל לשגשג. אני מקווה שבזה עניתי על השאלה הראשונה.

השאלה השנייה, החשובה בכללן, שאני עובר אליה כעת היא מה תועלות תצמה מושותפות החקלאית לפועלים שלנו, לבעל-ידה-המלאה שלנו.

ימים עוד היו שכיריהיים צמחיים והיה אפשר להחזירם בכוח, אם היו מוצאים אותם; ואילו ביום נהנים פועלינו במוראה של גרמניה מוכות חופש התנועה והם רשאים לлечת לכל מקום שם רוצים לлечת אליו:

קרוב מאוד לווראי איפוא שהחtagרות החקלאית הירקנית היא האמצעי להעלות בו את כל מעמד הפועלים החקלאיים. או אז תימצא רגלו של הסוס משוחררת מהמלכודות; יכול הוא לטפס ולצאת מן הבוץ – ובועלות הרגליים יעלו עמו גם הגוף והראש.

הבה נושא לנו שרכבתה של כל משפחת פועלים החקלאים השוכנת ממורחה לנهر אלבה תעלה בהדרגה במשך הזמן ב-300 מילאים. עליה זו תגרום לעלייה בכוח הקנייה של המורח במיליארד לשנה, לכל הפחות. כיון שאתם אנשים מצוירים כמעט בכל המזון מיצור עצמי היהתם כל התוספת העצומה של כוחה קנייה מתבטאת בכיווקם למוצרים תעשייתיים בשוקי הערים. מקום שם הקונים הם איכרים אמידים ולא בעלי-המלהכה במערב ובדרום-מערב גרמניה, מקומם שם הנקנים הם מלאכתם ומוצאה שכרי יום מזידעב. ישאלו-נא את בעלי-המלהכה בקובלברג, היכן שבה מלאכתם ומוצאה את רוחתתך – אחרי שכא יהודי אחד, מוציא-לפועל באחוות, יישב אחוות-איכרים אחוות באיכרים, ועוד עשה בו עסקמצו לעצמו. בכתיאת התමלא היהיד השובי המשומם, והטהורים החלו מצללים בkopותיהם של בעלי-המלהכה:

הבה נושא לנו שרכבתו שוכנת הפעלים החקלאים, כיון שעלהה הרכבתה במירה ניכרת, יעלו את הביקוש למוצרים תעשייתיים בשוק בכמות עצומה. ביקוש למוצרים פירושו ברובם ביקוש למיכרי המוצרים, כלומר לפועל התעשייה. בשעהה הביקוש בעור הייעץ נשאר כשהיה, יעלה, כמובן, המחיר; המחר לפועלים הוא השבר, נמצא שיעלה שכרם של הפועלים התעשייתיים.

אולם בכך עוד לא נאמר הכל. עד כה היה עודף האוכלוסייה היבריד נודד דרדי. קבוע אל הערים, כדי לבולים ואף להנמק את שכר זולתם כ"חיל מלואים תעשייתי". אמנם גם עכשו נפלטים פועלים החקלאים מן האחוות שבבעלות פרטיט, אבל לא לתוכה הערים הם נודדים כי אם אל האגודות החקלאיות-כפריות. אולי, ואפילו בסכירות גבוהה, חווים ונודדים בעלי-המלהכה מן העיר כדי להחזיק במקומות או להניף את פטיש-הנדלים שם.

מה זה בא למדנו? שיעלה הביקוש לפועל התעשייה במירה עצומה, וההיצע של אותם הפועלים ירד וילך. מכאן אתה למד שגם מכינה זו עלה השכר מאד מאד. פירושו של דבר, שהקלקה של העבודה במוצר הלאומי גדול ואילו חלקו של החוץ קטן. סירושו של דבר ראשית טרין השאלה הפטישיאלית.

הדבר נראה "אוטופיים" מופלג. אלא שהוא פסק מלויות "אוטופיסטי" מאו שהראיתי בעיל שמה שנחשב אוטופיה התקיים ממש ארבע מאות שנים:

כל עוד הייתה גרמניה נתונה בידיהן של שותפות-איכרים חופשיות, ארבע מאות שנים מאוחרות, התקיים אותו מצב של כלכלת לאומי בילי ניצול כלכלי, בימי משברים וכלי מצוקה שבאה על אדם על לא עול בכפו, מוסר ציבורו גבוה, ומלאכת-אומנים, בהעדר שכיריים.

האמנות העלתה אותה למעלה של אצילות. אותה תקופה, של המאה ה-11 ועוד המאה ה-14, עוד לא שלטה ביסודות-הטבח. רק כוחה-שריריים של האדם והבמה היו מנوع העכורה היחיד. אותה תקופה הייתה איפוא עניה מרודה לעומת עותם שלנו, שכבר הציבה על-

מיליון מרקים ומעלה והיה בכוחם לחת אשראי ע"ס כ-1750 מיליון מרקים! וידוע שהשותפות הספרות בגרמניה, שהקמן תוך כדי מאבק קשה נגד הריאקציה, התרבו כיום עד כ-16,000 ומעלה, ומספר חבריהם עולה ל-10 מיליון אחדים של בתיאב. מספרים אלה מוכיחים שככל שותפות היכלה להציג יתרונות בעסק – תפרא ותפוץ במהירות עצומה. וכך אין ספק כלל שגם האגודה השיתופית החקלאית-כפרית תתרבה באותה מהירות. אמן רק עצם ההתנסות תוכיה אם היא עתידה לעמוד במכחן; אולם אין איש יכול לפפק בסיכון הטובים עד מאד.

והנה יבואו ויטענו נגדי שלמרות הכול אין לצפות להעלאת רמתו של מעמד הפעלים החקלאים כלו. שכן כיצד גعلاה את רמתם פועלים החקלאים החיים על אחוזותיהם של אדונים שחוותיהם אינם חמורים, כל שכן של בעלי-החוות שקיבלו אותן בירושה לצימותן ואין להם חוות בכלל? ובכן, חוות אלו ייאלצו לרדת מממדם הרם. לא עליידי מהפה ולא עליידי מדינה שאלוי סופי-סוף נתפרק, כי אם מכוחם של עניינים כלכליים גרידא.

כבר ביום שורר מחסור כרוני בפועלים באחוותינו הגדלות, כפי שידוע לנו מתלונותיהם של ראשי החקלאים. משק של אחווה שיתופית הרוצה לכלכל את עניינינו באזור רצינאלית חיב לגיס לשורתו כוחות-עבורה, ביחסו כאשר ברצונו לעלות לשלב עיבוד יותר אינטנסיבי. כוחות-עבורה אלה יוכל להגיע רק מן האחוזות הגדלות, שעורו מנהלות באופן פרטי. החשבון מראה שכחוות איכרים שפורהה לחיקות הגדלות יכולו להתקיים משפחות בשיעור פי שלושה, וגם ימצאו קורת גג ועכורה המפרנסת את בעלייה, משותקיהם בה שכיריים לפני כן. מכאן שאפילו יהפכו רק כמה מאות אחוזות גדולות לשותפות, די בכך לנken הרובה אליו משפחות-פועלים מתוך נסחיה-הקרע הפרטיים ולהזרימן אל המשקים השיתופיים. כהו יועתקו הייעץ והביקוש לטובת הפעלים, שכרם יעלה בהבראה, בלומר תועלה רמת המעמד בולו.

אולם עלייה בשכר הפעלים פירושה לגבי בעל האחווה ירידת בהונאותיו הנקיות. אם, למשל, ייאלץ בעלי האחווה להעלות את שכרן של 50 משפחות פועלים בסך 300 מילאים לכל אחת, סה"כ 15,000 מילאים, הרי ביום היו מרבית הבעלים פושטים את הרגל. הם לא היו יכולים לשלם את הריבית על המשכנתאות, היו מגעים עד למכירה כללית – ונוסיהם היו נאלצים בעלי-הרכות להתריר את הנכסים לטובת האחוות השיתופיות, וזה שוכן היתה נפתחה נהירה של פועלים החקלאים לאחוות אלו, שוב היה עולה שכיר-העבורה, שוכן היו פשיטות רgel, שוכן שותפות חשות ובן הלה ובן הלה, עד שלא היתה נשארת גם אחוזה גדולה אחת בכספיות פרטיט, שיהיה לה כוח לשלם את הריבית על חוותה.

אונו מיעוט של אחוזות מושתת, שאלוי יישאו עוד על כן, לא יפריע כלל לתהיליך זה. אם יתמידו הבעלים בקשיות-יעופם, ואם תרשה המדרינה בובו כוה של מטיב הונה הלאומי, יוכל להשאיר את אדמת-האחווה כור; שהרי עברו אותה לא יכולו בהעדר שכיריים.

בשנת 1000 לספה"ג בקירוב כאשר השכilo כמה בעלי-החוות גרמנים להחכיר את אדמתיהם לשותפות של איכרים בחכירה העוברת בירושה, נאלצו כל האחים עד מהרה לנוהג כמוות מפני שכיריהיים שלהם פשוט נשוא רגליים וכברחו מהם. באותו

מושכנים במבנים, שיטופים ונוחותם מעיד על טעם האמנותי המפותח של האורחים. גם המעודן וחדרה הקרה מנהלים היטב. בכל המושבה יש רק בית-מרוח אחר, אבל ביקור בו אינו נחוץ למוגן.

הבסיס הוא המשק החקלאי הצעיר (20–40 ד') ומן הנמנע להחויק בנכסיו קרקע גדולים; על זה עומד בניז'העל של האמידות השווניגת שתוארה, כאשר ארגון המשק הוא במנותו שיתופי. מפעלי המים, שם לווי החימר של המושבה, ושיווק הביכול מנהלים בשותפות. "ニizzol" פועלים אינם בנמצאים; שכן, במקרים שלכל אחד יש דרך לרכוש קרקע ממשו לא יתכו עכדים ושכירים. לכן העבורה מה מכובדת עד שימושה חגיגי, שערכה המושבה לכבוד טכני מפעלי המים, הגיבו נשות המכובדים את התקופות. למרבה פלאתם של האורחים מאירופה הרים סניאו דה איברולה את כוסו לברכה למלצריות הנלבבות".

המקרה השני הוא מקרה של מושבה המושתת על חקלאות בלבד, Vineland בניו ג'רזי. צ'רלס ק. לנדריס (Landis), שהיה בעל נחלאות נרחבות, קיים את הבתחו למכור את הרכום האחרון באדמותו באותו מחיר קבוע. בזה הוא מגע יצירת "רנטה של הגדרה" ואת הזיקה אליה, והגיע לידי כך שתוך שתיים-עשרה שנים ישבו על נחלותיו לא פחות מאהד-עשר אלף נפש, וחיו שם בעושר, שהקיף את כל הציבור, כמו הגוטעים בריורסיד, וגם באותה רמה תרבותית ומוסרית גבוהה.

המקרה השלישי נוגע למدينة שלמה בארצות-הברית, היא מדינת המורמוניים יוטה. גם כאן אותה תשתית: הקרקע היא קניין הציבור, והוא מחולקת למשקים חקלאיים קטן ככל אפשרות לרכוש בעלות על קרקעות נרחבות, גם כאן אותה אמידות בולטות לעין והעדר עוני כלשהו, העדר "ニizzol" ומשבר, אותו ארגון שיתופי של הספקת המים, של הייצור ושל הצריכה³.

עובדות אלו, שלא נציגי התפישה הרווחת של הכללה הלאומית ולא אלה של התפישה המוסרית הרווחת יכולם להסבירו, משמשות הוכחה ניצחת לנכונותה של תפישתי הכלכלית, והן נוגנות לגיטימציה לתפישתי לעיל בדבר הכללה הלאומית בימי-היבניים.

אותה תשתית של כללה "הרמוניית" נבונה יכולים אנו להזכיר על כמה גם באירופה הישנה, חוף "ארמנוטיה ההרווסים", וכן את האפשרות להשיג לכל אדם גישה אל הקרקע מבלי לשלם לנכס המשפטי מס הגדל וצומה משנה לשנה, הלא הוא "רנטת ההגדלה".

המעבר לכך הוא דרך השותפות הייצוגית החקלאית אל השותפות ההתישבותית. תוך חמישים שנה עלה בידי האיכרים המורמוניים להפיק משקם ועדיף של 463 מיליון דולרים מעל צורכי מחייהם: היו 19,500 איכרים, לכל היות, כולל לככל משפחה היה עדיף של 1800 מרק לשנה. והרי אנשים אלה התחלו מאפ, במדבר שchmodoma היה מסוגל להפיק רק מלח, וחיו ורוחקים מן הציוויליזציה על חלוקת-העבדורה שלה המגבירה את הייצור, קל וחומר במקרה של מושבה כזוא בתוככי ארץ התרבות הישנה, עד מה תגבר רווחתה כתשתימה על קרקע פורייה ותינה מכל אמצעי-העוזר של כללה לאומית מסוימת? כללה שלא תצטרך לברא לעצמה יש מאין את רוחותיה, את מסילות-הברזל שלה, את הדואר ואת האלחוט; שלא תצטרך לגרור כל kali עבורה,

יד כל פועל גורני עשרים עבדים מפלדה – ואף-על-פיין הייתה כה שופעת. צאו וחשו עד מה צרכיהם היו אנחנו להתשרר אילו יכולנו לפתח את כוחותינו הכלכליים העצומים כפי שהלו פיתחו את כוחותיהם הקטננטנים?

יכול לבוא מישו לטעון נגדי: הרי מאז עבר ומן רב כלכלה; יתכן שפירוש זה למסורת ההיסטורית הולקה בחסר מوطעה הוא; ואפילו איןנו מוטעה, עדרין אין בו כדי להוכיח דבר ברגע זומנו, שבידוד היצור שלו עליו להתחשב בכוחות ובאמצעים שונים לחלוּטִין:

אי-אפשר לדחות פרוכות כאלו על הסף. אבל אפשר להפריכן בעורת שורה של התנסויות, שמקורן בהוויה ובאתה הארץות המפותחות ביותר מבחינה Kapitalistisch, היא ארצת-הברית.

מדובר בשלושה משקים קהילתיים, שבבסיסו הכלכלי הוא הבעלות הציבורית על הקרקע, באופן שכל החפץ יעדמו לרשותו שטחי קרקע כדי צורכי מגורים ולצריכים משקיים, אך לא יותר מזה. לא ניתן כל אפשרות ל"חיסמה" של נחלות קרקעיות כדי לסרסן בהן, ובשם אופן לא יהנה בעיל-קרקע מ"רנטת-קרקע". הכלול ממש כמו בימי הביבנים בגרמניה.

ועל תשתיות זו עומד בכל מקום אותו בניז'העל העריד על דרך השותפות. בשום מקום אין גם זכר לפופולרטון, לעוני ול"ニizzol"; בשום מקום לא הצליח "משבר" כלשהו ליעוזו את אושיות המשק הקהילתי. בכל מקום שוררת רמה גבוהה להרדים של רוחות הכלל, והוא מחולקת ב�ורה שוויונית למדי, בכל מקום שורה מושריות גבוהה המתבטאת בהדרון המוחלט של עכירות ושל זנות.

הקטן במשקים קהילתיים אלה היא המושבה Riverside בקליפורניה, פרදס התפוזים המפורסם ביותר במערב-אמריקה כולה, שפועלים חרוצים, המאוגדים בשותפות העמידו כבמטה כסם תוך שנים מועטות מתוך מרכז החול, שנחשב מאו ומעולם חסר-עדך מכל וכל. על כך כותב סמיית (Smythe) ב"Atlantic Monthly":

בתיה ורחובותיה של המושבה, שקרו על אדמת-העיר זיבורית במשך ימי דוד ופחות, הם מהיפים בעולם. המתבונן בהם ומ�험ם חיב לשות לעצמו שאלו הן דירותיהם של אנשים בעלי-אמצעים צנועים המרווחים את מחיותם בעבודת-האדמה. אין חולק שכפרים המיוחסים שכרכי המזרחה יש שכנות של וילות יפות בדרום לאלו; אבל הלו שיכות לمعد הגובה, למיעות הקטן העשיר, או, לפחות, האמיד מואוד. אין הם יוגבים או נוטעים כי אם אנשי-עסקים וחרושתנים, שבعمالםulo והגיעו עד הרים. ואילו בריורסיד שכוננים לפחות 90% מכל האוכלוסייה ב בתים, בצד שדרות נאות, בין מדשאות מטופחות כמעט רציפות, בין ערוגות פרחים מגוננות וגינוח-חן. מחלקי עיתונים אציג-דרכם ברוחות-הפהר ומחלקים עיתונים היוצאים לאור בוקר וערב במקום עצמן. והתשובים, אף כי אקרים הם, ממלאים את האמבטיות שלהם מותוך רשותם אצטדיון כל-יערוני ומארימים את בתיהם באורי-חشم. במרכזה המושבה יש חניות משובחות, כנסיות, פונדקאים ואולמי-אספות. בתיה הספר שליהם בעלי רמה גבוהה ביותר והם

הפרלמנטריא? רק הנסיבות האומללות שעל-פהו מיצגת האוכלוסייה הרכפית, אם אכן
ואם מחויסריה השכלה, את האינטראסים העוניים לה, האינטראסים של בעלי הקניין הכספי
הশמנרים, או, לחילופין, הקליקליים. הללו לעולם לא יאשרו מרצון את רמת הלימוד בכיתה-הספר
התאגודות (Koalitionsrecht), לעולם לא יתירו לא העלאת רמת הלימוד בכיתה-הספר
ולא השכלה פוליטית, לעולם לא יסימו שלידי חלוקה חדשה של אורי הבחירה
יאפשרו לאוכלוסייה התעשייתית תוספת יצוג בהתאם להתברותה. פירוש הדבר הוא
שאמנם יתאפשר קולות לפוליטיקן, אבל גידול זה לא יגדיל את מספר המנדטים,
כלומר לא יגביר את הכוח הפוליטי. עוד יעבורו דורות ובין ערך שתזכה הרמקומית
בריבונות, שבցם היא רואה לה כבר ביום עלי'י מספר קולותיה.

יש רק אמצע אחד: להעיר את הפעלים הכלכליים מתרדמתם ולנצח באורי
הביטחונה הבכירים. כיום, נוכח המצע של המפלגה הסוציאל-דמוקרטית והתקניתה שלה,
הדבר הוא כמעט בלתי אפשרי. התקניתה, שהוכיחה את עצמה בערים – התעמלות
העוברת מכית-מלאה לשנתו, מבית לבית, הנאים בפומי, האספות, העלונים הגזויים
בחוץ, העיתונות, היא חסרת-אנומים נגר וחוקיזועם של בעלי-החזות ומטרת
האהווה שלהם ונגר נחלותם הרוחנית של שכיריהיהם ומצע המפלגה הוא מכשול
משמעותה לתעמלות בכפר.

שיטה מציעה מצע למציגות אגררית, שתשובב את לבם של הפעלים הכלכליים
ושל האיכרים הערים גם יחד. "תפקיד המדינה את האחזות הגרומות ותאפשרו אותן
בידי שכיריהום אשר יעמדו אותן לאיכר יישאר קניינו לא-ערעור, אבל לבני
הערים יקנו קרקע חדשה במורחות" סבורני שא-אפשר למצוא מצע אגררי משובח
מוחז.

התקניתה של עוקפת את כל המעקים. לא בדיבורם אלא במעשים היא מבקשת
להשפע. היא מבקשת לשפר את מצבם הכללי של הפעלים הכלכליים כדי להעניק
 להם לאחר מכון חינוך רוחני. היא מבקשת להשתרש בכפרים, לשנות מבעניהם את
התנאים הכלכליים שם, מקום לתקוף בתעמלות אكري מובהן. את הכוח העוזם
הנתון בידי פריצ'ה-אחזות בಗל מושטרת-האהווה הוא מבקשת לרטום כדי לשמש
את התיירות. באופן זה היא תקע את אוכלוסיית הפעלים הכלכליים מקרב הפAMILIA
של הפריצים ותנחים לייצג את האינטראסים שלהם עצם, אינטראסים הווים לאינטראסים
של הפרו-עירוני, וכן יכרת שורש עצמתם הפוליטית של האדונים הפיאודליים.
שתיים-שלוש אגודות שיתופיות בכל אזור בחירות, שתתשנה נקודות מוקד
להעלאת הרמה הכלכלית ולהשכלה פוליטית,די בהן להעביר את הכוח הפוליטי כמעט
מאלו בידי הפרו-עירוני. אני מסוגל לשות פנוי דרך אחרת. מן הרואין שלא לאחר
ניצחון מעמד הפעלים אלא למען הניצחון יעסקו ברעיונות.

באוטם פכו מים שבולה השביתה בהມבוֹר לאל-העדייל אפשר היה להטוך עשרים
אחזות-אבירים לשותפות. לא הייתה נשפטת כל סבנה שהוא לאגודות-הפעלים
הציבורניות אילו יצאו לקנות אחזות ולעבדן לנורביהן. ארגון הלקחות של הפעלים
העירוניים יכול היה לגיים מדי שנה את האמצעים לריבשות חדשנות לאין-מספר,
האיגודים המוציאעים היו יכולים להתישב בעורת חלק מהמומנים שבידם, כדי
לשחוק לחותין, במקהה של שביתה, את חבריהם השובטים מתוך שוקעה-הברורה

כל מכונה, כל חומר דרוש מרחק אלף מיילין בעגלות-שורדים ובוואצאות הובלה אדרוות!
שלא יצרכו הכל לחסוך מעדיפים שלהם כדי לזכות בכל אותם הסדרי סעד, שהם
בדרכם נחלתו של כל משל תקין. שחרורת עשויה לתקוף אדם כשהוא מעלה
בדעתו את הסיכויים הנפתחים בויה.

מעט מרדי הוושם לב לכך שהעשור הציבורי שלנו כובל לא-אנשוא. שכן, ככל שנכוון
המשפט "אינו יכולם לצורך יותר מאשר מייצרים", כמו נכוון היפוכו, אלא שעד כה לא
הורה בכך המרע המוקצה: איננו יכולים ליצור משותר לנו לצורך: מותר לנו
לצורך רק מעט מפני שכוח-הקנייה של המוני העם מוחזק ברמה נמוכה בגלל שיטת-
השער האומללה שלנו. ולפיכך את הכוח העצום, האינסופי, שכבר היום נותנים בידינו
היסודות המורסנים המכוברים, איננו יכולים לנצל לשם יצירת עושר, אנחנו מייצרים
פחות מוצרים כפי שיכלנו אליו מצא כל מה שאנו מייצרים את הדרך למי שכח נזכרים
לו. ואכן רק שיטת-השער היא החוסמת דרכו זו, ושיטת השכר אינה אלא תולדת ישירה
של כיבוש הקרקע והחזקתה בידי יחידים. אך נסיר מכשול זה מהחרך נтир בויה את
aicריהם הכבולים של משרות העומדים הכהן, היסודות, והם ישפיעו עליינו שפער
שפעים, שהוים אף לא נוכל להעלות כמותו על הדעת. עושרם של ריזו-ספיד, של
וינלנד ושל יויטה מעיד על כך כפי שمعدים על עשירות זמנה כנסית סבלודס
בנירנברג וה"מינסטר" בשטרסבורג.

לא מהפכה עוקבה מדם, לא מהפכה בוצרת המדינה ובוצרת הכלכלת, אף לא שינוי
של חוק אחד דרוש כדי לגרום למצב זה – ההתאגדות השיתופית, היא לבדה תעשה את
הפליאו:

לסיום עוד מילים אחדות על הקידום הצפוי לרעיון הלוחם, החברתי והדמוקרטי,
מתנוועה שיתופית משגנת של הפעלים הכלכליים.
קודם כל יש להודות שכבר פסקו גם הטוביים בהוגי המפלגה הסוציאל-דמוקרטית
ושכבות המנהיגות של ציבור הפעלים מלהאמין שכירוב תקום מדינת העתיד. נראה
שידרה של ההשכה עלי'י פולמריה-הינה-ברנשטיין (Vollmar-Heine-Bernstein)
ש"הטירה הסופית" היא לא-איבלים, ו"הטירה" היא הוביל, היא על העלונה, וכך נשקפת
סכנה למפלגה שתאבד את היסוד הדתי שבה, את האמונה, המבאה לאדם עושר-עולם
ועוקרת הרם. שיטתי מציעה "אני-מאמין" חרש בצוורה של איריאל עתידי, שככל מתוויו
נקבעו במסמורות בכל הדיקינות האפשרית זו מבחינה תיאורית והן מבחינה היסטורית,
ושוב לא יהיה איש חשוף לאוּתָה ביקורת, שעד כה היו יריבינו הריאקציונרים מעלים
כנגד האידיאל הקולקטיויסטי.

אבל שניית, האגודה השיתופית אינה אמצעי סתום, לא אחד מרבים כי אם האמצעי
ב"א הידעה לשם ביבוש השלטונו הפליטי. לעיתים קרובות טוענים נגידו שرك אורי
שייפול בידי הפרו-עירוני השלטון הפליטי, הרוב בפרלמנטים, רק או תוכל תכנית
להתקיים. תפישה זו היא ילדותית, כי אין דבר פחות סביר מן הסבירות שא-ייפעם יתפוש
הפרו-עירוני את השלטון הפליטי אלא אם כן ישנה את התקניתה שלו מעיקרה, וישנה
אותה במגמה שאני שואף אליה.

מה הוא הרכיב המרכיב את הכוח לזכות הריאקציה בפרוסיה ובגרמניה ביזוג

*אגודה השיתופית הייצוגית החקלאית - תולדות ותיאוריה

גם עכשווי, כמקודם, האגודות השיתופיות הייצרניות בבריטניה הן בנות-ההשעויות תיאוריה ובנות חורגות למעשה. מאו שפרסמה ביאטריס וכ-פוטר (Webb-Potter) את ייבורעה על תלדותת התנועה השיתופית בבריטניה, חיבורו מופת, כפי הנראה צעדת צורה של התאגדות שיתופית אי-יאלו צעדים קדימה; אבל אל יטעו לחשוב שימוש כך גייעה ליתר משקל. ראשית, מספר הפועלים המועסקים בה, יוצרים והיקף-מכירותיהם כדיין מהוות תוספת ועוממת עד להצחיק בתוך המספרים המרשימים של תנוצות האגודות צרכניות – ו שנית, גם למעט הקיום שבידיהם הן זכו כמעט אך ורך והודות לאגודות צרכניות. הנה בבחינת צמחיחמה, סגורים ומוגנים מפני תחרות השוק החופשי, ויכלות זו להתקיים רק אם כל תוצרתנו, או לפחות חלקה הארי שלו, אכן תימכר דרך האגודות צרכניות או דרך החברות החולשות על אלו, ה-Wholesale-Societies. מבחינתם של סוציאליסטים הדוגלים בשותפות, עובדה זו סותמת את הגולל על השותפות הייצרנית. הנה נקבע שנכשלה כוונתם של האבות המייסדים, הסוציאליסטים הנוצרים, ושל מגניהם מסנגריים, שעדיין ממספר ניכר. שהרי צורת האגודה השיתופית הוא היא היא שהיתה להוכיח את עצמה בשוק הפתוח כמשמעות, אשר, הודות לכושריה-יצור ולרווחיות, גוללה בהרבה על היזמה הקפיטליסטית. הלווא ממך זה תוקן כדי הפתשות תוקפנית ממוריה היה לאחزو בשורשי משק שיתתי-השכר הקפיטליסטי ולהחלו בהדרגה עד תום. ארגונים השיתופיים הראשונים היו אמרורים לפועל כפטרו-ישראלים מעוטות המושלכות אציגו גובל יאלו, גאנדרה-הברברה, גלאמורי-הברברה, פאניני וגוטו-היל, ברהמאנטה...

מכל גדול מלא תמייסטוסcars, ולגרום בהתרבותן לשינוי גמור של קראעינגןיטן. כאמור, יש לראות תקנות אלו ככישלון גמור. אנו מציינים זאת משום שלאחרונה יש יי' שמסיקים מהתרבותן המועשת מאד של האגדות השיתופיות היצרניות התלויות אגדות הזרכניות ובשותפותיוות לקנייה סיטונית, כאילו חלף שלב הניסויים הנחללים, איילו בעית הייצור השיתופי צועדת עכשו לקראת פתרון מוצלח. אין מה לדבר על דבר כלל. הבה נקדמים תרופה למכה: מכובזים בעלי הרף כסף וזמן על בעיה שפתרונה אינו ניגדר האפשר כמו ריבוע העיגול או התנועה המתמדת. גם מבחינה מעשית ולא רק ייאורתית צרכיים להבהיר שאמנם שותפותיוות יצרניות תלויות כאלו כשלעצמם, מבחינהeskheit-פרטית, זו תופעת ממשות מאד – אבל אין תורמות כהואיזה לפתרון הבעיה ממשקית-חברתית. התוצאה, שהגעתי אליה לפני שש שנים על יסוד עיונים ההיסטוריים תיאורתיים מעמיקים, נשארת בעינה: שותפות יצרנית עצמאית, שעריכה להתקיים תוך כדי מאבק על השום עם קפיטל היום-יום. היא בלתי-אפשרית.

שותפות-הפעולים היזרנית החקלאית בבריטניה נופלת בהפתחותה מזו תעשייתית. הסיבה העיקרית לכך היא שכמעט אין מכירים צורה זו של התאנדרות שיתופית, ושהמרקם המעריטים שהתקרכו להגשמה מעשית נעלמו מעיני הציבור, להוציאו,

ולהעסיק אותו למשך תקופת השכיטה בעבודה סרודוקטיזית באחוות. בKİצ'ור, יש לרשות צ'יכור הפעלים העירוניים אמצעים כמעט בלתי-邏輯יים אם ירצה לצעוד בדרך. אם ירצה יוכל לברוא את עתידו במון ידין.

הארות

1. לאחרונה גם לצד'ו שלא כצפוי תנא דמסיע ראוי לשם – קרל קאוטשקי. ואלה דבריו (Agrarfrage [השאלה האגררית], עמ' 122):
 "גלו וירודע שאחווה גדולה המעודכנת באורח שיתופי תוכל להשתלט על כל יתרוניותו של משק גדול (היתרונות של השטח הגדל יותר, של חלוקת העכורה, של ניהול בידי בעלי-השכלה מודיעת)... ברם, עם זאת צריכה אחווה המעודכנת באורח שיתופי ליהנות מיתרונו שיש לעובדה לועלות עצומות על העבודה בשבייה. אגדה שיתופית זאת מן הידן שלא זו בלבד שתתגלה כשותית-עירך לאחווה הגדולה הקפיטליסטית אלא בעילתה עלייה". הנה כי כן (הספר ראה-יאור בעברית, בהוצאת ספריית פועלים).
 2. ר' פרק "האוטופיה בעוכרה". כדי להקדים תשוכנה לטענה מדוע לא נטלו בירוחן מושבות אלו את ההשפעה על הכלכלת שכינון, יש לציין שהמושבות הללו לא הוקמו במרכז הציוויליזציה, מקום שם כבר הרנטה החקלאית גבוההה, כי אם בקצהה הקצה של הפריפריה, מקום שם הרנטה החקלאית עדרנה קרובה לאפס. ואת עוד, שכינון של מושבות אלו אינם בעלי אחוזות גדורות, שאפשר למשוך מהם את "פועליהם", ובזה את אונם הכלכלי, כי אם בעלי חוות זירות, שאינם ניוקים במזומג רב-אשר שכיניהם עשיירים וTHONשיים.
 3. Die Siedlungsgenossenschaft (הישותות ההתיישבותית), עמ' 126 ואילך.

המשמעותה הבריטית, היא שאין להם כל מושג על ההבדלים היסודיים בין האגודות השיתופיות של הפועלים והחקלאים לבין אלו של התעשייתים, אותם הבדלים שנדרמה גם הוגים הממעיקים בחשוב שבתיה האולפני הגermenים כה מתקשים לרדת לעומקם. בדרך כלל האנגלית רואה בחקלאות, בכללה, "מלאכה" ככל מלאכה אחרת, אבל אין לו מושג כל שבקלים שקרבה זו לכטוליה מגבלת בסעיף אחד, והוא גם החקלאי הקפיטליסטי כמו הח:righton הקפיטליסטי, בעותה השקעות מוחכמתות ותפקוד-יעבורה הולמת, שואף לקבל רוח מהוונחה השקה. ואין לו מושג כל שבקלים שהיקביעות המהירות של התוצרת החקלאית ושהפסיכולוגיה של היצורן החקלאי שונות תכלית שנייה מן הנسبות התואמות בתעשייה. כיון שכך, בא אישיהם העשה של מערדי השותפות וכלי היסוס מודר את התכניות להקמת אגדות שיתופיות יצירגניות על-פי אמת' המידה, שננתנו בידייו החקלאים שהפיק מן התעשייה. ועל-פה פסקה-הדין גור מרראש' לחייב השותפות של המלאכות ברובם היו עוגמים ביותר, הפסידו שם לכ-רכבת הון, כל-רכבת הרכבה תקנות ועכודה מסורה קברו שם, עד ששם מנהל אחריא לאוגדה צרכנית גדולה וMSGKT לא ירגיש כל נטייה להתנסות בניסיונות רעים כאלה גם בתחום החקלאות, שמרובה בה הנתר על הגלוי והוא מתמצא בו עוד פחות מאשר בתעשייה. נקרים ונעיר שהחברות המרכזיות הגරולות, *the Wholesale Societies*, דוחו ממש לאחרונה בכל התקופ ובכל הנימים את האפשרות לסייע בהקמת אגדות שיתופיות יצירגניות חקלאיות, אף כי התכנית המפורשת בקפידה, שנתקבלה כמעט פה אחד בהצבעת קונגראס האגדות השיתופיות, לא הותזה בידי דגידק אלא יצא מאה ג'. ס. גריי (Gray), המזכיר הכללי של החברה.

מאידך גיסא בכלי-זאת אפשר להבין שככל הידוע לנו אנגליה היא הארץ היחידה בעולם, שבכל מיצגת שם השותפות היצירגנית החקלאית גם למשה: כי ההיסטוריה הרלה של סוג זה מאז ומתמיד התרחשה על ארמת אנגליה, אם מתעלמים מניסיונות ההתיישבות המעניינים מבניה תיאורתי, אבל הרי שונים לגמרי מבחינה מעשית, של כתות דתיות וסוציאליסטיות למיניהן. רק באוסטרליה הדרומית כמו לאחרונה, בתמיכת הממשלה, כמה יישובים, שפחוות או יותר טבוע בהם חותם של שותפות יצירגנית חקלאית.²

הניסיון היחיד המוחדר רק לצורת-ארгон וו היה ניסיונו של ונדלייר (Vandeleur), חסידו של אואן (Owen), ברהליין (Rahaline)³ שבוכסות קליר באירלנד, ואף מונגיון (Gurdon) כמעט גודלים משלו בספרות השותפות יצאו ליישוב מיסדו של גירדון (Girardon) ושמו אסינגטון (Assington) בדוכסות סאפק (Suffolk).⁴

השם אסינגטון קיים בכך שני דורות את ריציפות האגדות השיתופיות היצירגניות החקלאיות בריטניה. השם המפורסם לא נעלם מראשיות התונעה הבריטית מאז שנת 1830. אמנים משתי השותפות-האחוות שנשוואו אותו נכחדה האחת לפני שנים רבות: אבל השנה, שנרשמה ב-1883 ובזה נקבעה לחוק, קיימת עד עצם היום הזה. יחד עם שרויות נכברות אלה מימים ריביתכניות ורמי-אידיאלים מונה ה'ג'ן' לעד ארבע אגדות שיתופיות יצירגניות. ב-1896 כבר נעלמו שתיים מהן מרשימת קונגראס החברות השיתופיות, והן פרדבורן (Padbourne) (נרשמה 1884) ואפטון (Afton) (1885); לעומתיהם עוד התקיימו ב-1896 ניסיון (Seaton) (החל מ-

1872) והשותפות הסקטית לעבודת-האדמה (החל מ-1886). לאלה הצטרפה קון סט. אודווין (Coln St. Aldwyn), באופן שב-1896 התקיימו בסך הכל ארבע שותפות. וכי 1898 נשארו רק שלוש: כי השותפות הסקטית נאלצה, לאחר שהתקימה עשר שנים, להתחלסל, למרות מיטב המכונות וחדר המחלבות המשולמות ביתר, בהפסד של כמעט 13,000 ליש"ט (מ. ניל [Neil] בדיוון על הרצאותו של גריי; הדוח השנתי ה-30 של Kongress השותפות, 1898, עמ' 152). הדוחות האחרוניים מספרים איפוא רק על שלוש שותפות ייצרגניות חקלאיות.

משלושת היישובים האלה האחד נמצא בצפון (נורט') סייטון, נורת'-מברלנד', אחד בדרום (אסינגטונ', ספק) ואחד במערב (קון סט. אודווין, גלווסטר). בסה'כ' יש בידיהם כי 2000 ד', כנראה בחכירה, בתשלום של 330 ליש"ט, וההון החוזר שלהם הוא 3707 ליש"ט.

נורט' סייטון היא אכן שותפה גמדית. היא מעבדת כ-110 ד' ומעסיקה 2 אנשים בסה'כ'. שני היישובים האחרים קטן יותר גודלים, ושטחיםם מוגעים, האחד לכ-880 ד' והשני לכ-797 ד'; ב-1896 העסיקה אסינגטון תשעה עובדים וסת. אודווין ששה, היגרים העסקיים אינם יציבים, בשלוש השנים האחרונות, מ-1897 עד 1899 הם דיו מנהחים את הדעת. ב-1897 צוין לעומת הפסד של 142 ליש"ט בשתי שותפות רוח של שתי האחוות או עוד היתה השותפות הסקטית קיימת) בסך 309 ליש"ט. ב-1897 עלתה הכנסתה הנקייה של שלוש השותפות שנותרו ל-367 ליש"ט, ב-1898 היתה 293 ליש"ט, וב-1899 ירדה ל-74 ליש"ט בלבד. וזאת אף כי בשנה האחורונה גדל מאוד ההון החוזר באופן שהכנסה הנקייה ביחס להון ירדה במעט אוטר שלוש שנים מ-10% בקירוב לאחיזה וחצי.

אללה הם לאו דוקא היגרים מעודרים, ואם עוד גוסף לכך שהשותפות היצירגניות רשמו בכל אותן שנים מעט רוח והפסד בשפע במפעלים החקלאים שלהם עצמן, ככלומר במפעלים שנייהלו פקידים ופועלים שכירים, כשורות והഫוך היו על-יחסבו האגורות⁵, הרי נותר רק לתמונה שעדרין ישanganיה אנשים בעלי-יקורה, שבכל זאת מעוים לסכן את יוקרתם ולתמן ברעינו הנראה אוטופיטי לחלווטן.

ואף-על-פי-כן כך הדבר, כפי שכבר נזכר נרמז לעיל, ויש עניין לעיין במאמרים אלה. כל תולדות התונעה השיתופית האנגלית משתקפות במשאיות בעניין זה; מודיע פעם מופיע השם אואן (Owen) כאילו נתקש לאן כמגן ועוור עטור הדרת-יחג'ג; מפקידה לפקידה אתה חש בהשפעות של תורות סוציאליסטיות מסוימות; אהדים מחסידי השותפות היצירגנית החקלאית מושפעים, כפי הנרא, מהרעדינות האנרכיסטים מכבייה-מודרשו של קריסטוקין (גם שם זה מופיע), אחרים מושפעים מרעיונות הרפורמה של נסיך-הקרען בנוסחה ג'ורג' ג'ורג' (George). אבל יותר מכל מרגש הניגוד הנושאן, שלא נתישב עד ימינו, בין אנשי-ההאמנה לבין האידיאולוגים, הינו בין פקידי האגורות היצירגניות, שרואו ברכה במעשייהם העסקיים המפוכחים, מצד אחד, ובין הסוציאליסטים השיתופיים השואפים לרפורמה חברתית יסודית ומושלמת, מצד שני. להגשה רפורמה זו ליעולם תשמש השותפות היצירגנית, למרות כל הכספיונות וההפסדים, האמצעי בה'א הידיעה.

זהו הניגוד הישונשון בין ה"רפובלטינ'ם" לבין האנרכיסטים, ועודך חז,

למרבה הצער עמדה הוועדה על כך שלקריה זה לא הייתה כל השפעה במלכה המאותרת. רק באירלנד, כירודע, יש תנופה חזקה למחלבות השיתופיות.

נמצא שرك במובן מופשט מאוד מרוכב כאן על שותפות-פעלים יצירנית חקלאית. ואילו בשנה שלאחר מכן כאשר הרצאתו של המוכר החקלי גריי, שכבר הוכרה, והעירה ועוררה מאוד, אם כי עד כה לא הביאה לידי תוצאות מעשיות כלשהן; ובכל זאת נרמה שיש בה כדי להמשיך ולפתח את הרעיון. וזהו, בקירוב, תוכן הרצאה בכנס השנהי ה-30 של קונגרס האגודות השיתופיות يوم 1 ביוני 1898 (עמ' 147 ואילך בדו"ח):

ברצונו של גריי להקים מוסד שלא נועד לטובת אגודות צרכניות, כדי להשיג בשילין מצרכי מזון וולים יותר וטוביים יותר, כי אם, בפיווש, לטובתו של מעדר, אשר עד כה לא נהנה כמעט בכלל מברכות השותפות, הלווא הוא מעמד שכיריהם. מטרת זו לא תושג עליידי כך שהאגודות הרכוביות, כמעבידים הומניים וכעל-מצפון חברתי, יעניקו לעובדיהן שכר אנושי ומעוננות רואים, כי אם מרוכב בביטול מעמדו של הטעיל החלאי כפי שהוא היום, כאשר "עבדתו היא עבדת-יפך מטופטמת ושכרו הוא שכר רעב"; העניין הוא במטרה לפתח מתוך חומר אנושי זה המבטיח מה מעט – מעמד של פועלם מיום נים, שיטפלו בקרקע כפי שפועל התעשייה המימון מטפל בחומר-הgalם. נושא זה, טעון גריי, הוא בעל חשיבות עליונה בשליל קונגרס השותפות, שתכלתו המרכבת היא שיפור מעמד הפועלים על כל תנאי חייו. הר'anganlia ובוילילס עניין לננו ב-800,000 שכיריים ומשרתים חקלאים, ואם לצרף את סקוטלנד ואירלנד הר'י יוכפל במספר, ונמצא שהברברים נסבים על שני מיליון משפחות בעיר, על 8 מיליון נפש בקירוב שייהנו מן השאיות האלו. והרי גלו וידוע שכל האוכלוסייה ההו'ה בתנאים שאינם משכיע רצון כלל וכלל.

מלבד זאת השאלה נוגעת בדחיפות גם לפועלים התעשייתיים. שהרי הנדרידה המרובה מטעם שכבות הטעילים החקלאים, שישברם רע ומצבם החברתי גרוע, גדרשה את שיקוי העבודה העירונית בידים עובדות וכן הרעה מאוד את מצב העבודה השכירה העירונית. לפיכך, ממשיך גריי, שינוי יסודי של השיטה החקלאית גם יהיה לפועלים החקלאים כדי להעניק להם רמת חיים גבוהה יותר, דבר שהוא צורך דוחה גם לפועל העירוני. ומהפכה כזו אין לצפות ממעמד החופטיליסטים, מעמד שמנוי במובן הרע של המלה. במקומות להתחאים את משקם לתנאים שנשתנו, הפכו אדרמות מזוע לשטחי מרעה, ובזה גרמו להרעה נוספת במצב הפועלים החקלאים ונדרידה המונית עוד יותר אל הערים. רק כוח אחד יכול לשפר זאת, השותפות. כוח זה כנבר הוכיח את עצמו בכל הארץ מלבד בריטניה הגדולה. בכל מקום שוקדים בקנות על פיתוח ארגונים שיתופיים. גריי ממחיש את סיבת פיגורה של בריטניה הגדולה בעובדה שהקרקע בבריטניה מעובדת רק בקנה-מידה קטן יחסית בידי בעליים קטנים, המוכשרים יותר מבעלים אחרים גודלות להתארגן למטרות שיתופיות ונותרים לכך. הזרה הקואופרטיזות היהירה, שנטקלה באנגליה במידה מתבלת על הדעת, היא הרכישה המשפטת של חומי-יגלים: דשן, זרעים ומוכנות. מובן שהפועל לא הפיק מזה שום יתרון.

"הכרחי לרוכש בשותפות קרקע לצרכים חקלאים: קואופרציה ביחסות ייצור משפרות, קואופרציה ברכישת מיטב הייעץ בחקלאות המדרעת והפצתו, ופירוש הדבר

למרות גיגוני הנימים של צורת הביבטו, באיכה המכוסה בין שתי המגמות. מכאן השנאה שבעניינים הדוגלים בשותפות היצירנית בהבitem על "דריפת הדיווידנדים" מצד האגורות הרכוביות, ומכאן הבו הcker הנighth על הללו בוגדים לתקותיהם הבלתי-ימעשיות והאוטופיסטיות של מתנגדיהם.

בשנים האחרונות הועסק קונגרס האגודות השיתופיות הבריטי פעמיים אחדות בשאלת השותפות היצירנית החקלאית. ב-5 ביוני 1897, בקונגרס החמישי בפרת' (Perth), הפקיד מר. פ. או. גריינינג (Greening), חבר ה-*Agricultural and Horticultural Association* (لونדרז), בועדרה המרכזית לעסוק ברכיפות בנושא זה. והוא ניסה להסביר את CISלונגות השנה שחלפה בחקלאות השיתופית בכך שהכלאה סיכמה אותה שנה בהפסד ניכר, אך שאין לזכור את ההפסד על חשבון השיטה השיתופית. מן הידין, טען, לנסות שיטות טובות יותר בייצור החקלאי, וביחד – להבטיח שיתוף פעולה של מומחים חקלאים. הלקחים שיופיעו תחילה בשטח קטן יכולו אחריכך להועיל במסגרת רחבה יותר. – ברם, לא הוחלט דבר.

אולם בתיקיו של אותו קונגרס נמצא בדו"ח הוועדה המרכזית, ס' 35, מעין הצדעה אקדמית גוריא לעיקרון זה (עמ' 26) בלשון שוגג העומן לאוסף את פרי התקנויות הגורנה, מתוך יחס רציני. שהנה כל שנה אנשי האגודות השיתופיות מפסידים כסף במפעלים חקלאים, ואפיק-על-פייכן אין משליחיך בארץ הוועק ליישום של שיטות וריעונות שיתופיים יותר מהחקלאות. וכבר הביא הקונגרס בולוויץ' (Woolwich) בפני הכנסים האזרוריים נוסח החלטה, שהציגו האדרונים מק איןס (Mc. Innes) וניל:

1. מן הרואי שבעתיד יקדים איגוד האגודות השיתופיות יתר תשומת-לב לקידום שותפות של נטיעות ועררות ושל אדרמות חקלאיות בקרבת שכיריי הימים וייניק את תמייתו כדי להפוך קבוצות של יצירנים קטנים לשותפות חקלאיות לחומר-יגלים ולשיוק.

2. מן הרואי שהכנסים האזרוריים ימליצו באסיפות של הקופות לבקר ולהזירים, השיכים לנטיעים ועררים ולשכיראים, ככל שקיימות קופות כאלו, על יתרונות האגונים השיתופיים החקלאיים.

3. יופצו בחוג האוכלוסייה החקלאית עלונים, שיבשו את רצונו הטוב של איגוד השותפות למתוך בשאיות כאלו.

4. לא רצוי שאגודות צרכניות יכנסו לעסקי מחלבות או חקלאות אם הקרקע אינה בבעלונן ואם התוצרת לא תמצא שוק למכירתה בקרבת חבירהן.

5. יקימו האגודות האזרניות באזרורים המושתתים על משליחיך נקודות איסוף וקנייה ל佗צרת חקלאית במרכזיים חקלאים מתאימים כדי לפרוץ את מעגל המתווכים השליט על השוקים העירוניים. בנקודות קנייה אלו ישחו בין השאר בעופות, בנוצות, בפלומה, בכיצים, בארגנונים, בדבש, בפירות, בירקות ובמצרי מזון אחרים.

6. הוועדה הפלמנטרית תשתדל לגרום לשינויים באופן תקנות בתקינה החקלאית שמעכבות עד היום את התפשטותן של שותפות חקלאיות.

יותר טובים. לאחר מכן תחולק הקרקע למשקים, שוגלים יתאים לכושר העידוד של החבר ומשפתחו. בתחום זה יהיה בעל המשק הקטן עצמאי, בכל שאר הדברים יוכל להיות מיתרונות התאגורות השיטופית ביד רחבה: תשולם משותף של שכיר ייעז חלקאי מומחה, ייסוד שותפות לצריכה, לאשראי, לחומריגלם, למוניות, לאחסון ולשיזוק. גריי סבור ששותפות כזו של בעלי קרקע קטנים אף תמצא מעבר לאשראי הריאלי את האשראי האישי הדרושים ואת האשראי לבלי. בעניין זה הוא מציין בהערה את היגיון של שותפותה האשראי ביבשת אירופה, שפלו לטובה מעמד הימים הקטנים.

בاقoon זה, כך מקווה גריי, ייהפוך מעמד הפועלים החקלאים כולם למעמד של בעלי משקים קטנים עצמאיים:

האין זו מטרת הרואה למייטב מאמציה של האגודה השיטופית? אם יחלטו אنسיה שמהפך עצום זה צוריך לצאת לפועל, בודאי יבוצע הדבר. בוחנו בלתי מוגבל, אם רק נרצה להשתמש בו, רק אונכיותנו ועשנותנו מגבלותו אותו. לروع המול אנחנו מוגבלים בכל עליידי אופן העמידה שהואילו חבירינו הפחות מידעם והפחota נלהבים לבור להם. יחלמו להם המתלהבים וחוויה אפשריות לאין-יעורך לחתודותוננו וירקמו תכניות לכל שייחפו, אבל לפועל יכולו רק אחרי שישכנעו את רוב החברים בצדקה דרכם: לבושתנו חייכים אנו לומר שלעתים קרובות השאלה הクリיטית, שמצויגת כנגד כל הצעה חדשה, היא דזוקא השאלה שתתאים ליצור תאגיד-תחרות ביוטר בעולם זה תאגיד-תחרות – "האם זה ישתלם?" במרקחה זה בהכרה תניח התשובה גם את דעתו של הפרוע ברופף-הדיינדרנות. כן, וזה ישתלם! השקעת הון שיטופי בקרקע לשם עיבודה האינטנסיבי בידי הפעלים העושים מלאכם בכל נפשם ומארם – חזקה עליה שתהיה צעד חשוב קידמה, העלתה רמתו של מועד על חرفת רעב, תציל הילה על עניין באגדות שקיום עולה אך במעט על חרבת רעב, תאגיד-תחרות – "האם זה ישתלם?" במרקחה זה בהכרה של איכרים, שבשותם לביטם יהיו ברובם קשרים לאחים לתועלת הכלל.

להרצתה זו נספהה טיות תקנון לשותפות עוברי-אדמה כזאת, ואין בה חידוש. את הוווכוה פתח אחד מחלוצי הלוחמים למען השותפות היצרנית, אויב בנפש לרופפי הדיוידרנורות, הולי-אוק (Holyoake). הוא המליך על התכנית בכל לבו: ראה בה תנופה חדשה ל夸ראט פורייקט חריש, חכמה מכל הצעה שקדמה לה ובבעל סגולות מעשיות הניתנות להגשה. מובן שוב יבואו ויתנבו שותכנית זו אינה בתיביצוע; אבל ביטרידנו הרבר, שהרי אותה נכואה נשמעה גם בראשיתה של תנועת האגודות היצרניות. בהמשך הוווכוה לא הועלו היבטים נוספים. בדרכו כלל שר הlord-רוור אורה להצעה. הכל הוודו שהאמצעי הטוב להעלות את רמת הייצור החקלאי הוא לעניין את הפועל בתשואת עבודתו. היו נואמים שביקשו להעדרך על המשקים הקטנים המאגדים בצוותם שלושם שקנתה או חרכה את הקרקע בסיטוניות גם תשיג תנאים הרבה

הכשרת הפועל החקלאי כדי להעלות את השכלתו הטכנית וכדי שיטיב להבין את בעודתו; ולבסוף – שותפות בשיווק התוצרות". אבל גם אם כל השאייפות האלו ראיות למלאו העידוד בהתאם לאינטנס של מעמד הוחרים הגורדים ומעמד בעלי-הקרקע כיום, בכלל זאת העיקר הוא, לדבריו, לשקו על תקנתו של הפעול החקלאי. יש לשאוף לכך שייהפוך כל פועל חקלאי, שהוא ראש משפחה ובכלל ה�建ה מספקת, לבעים על קרקע באותה מידת שביכולתו לעבד ושיעמול למען עצמו ובניבתו.

רק כאמור זה ניתן להשיג רוחות יותר גבוהות של הייצור החקלאי. שכן יש להקלאות תנאי קיום שונים למגרי משיש כמעט לכל ענפי התרבות האחרים. לא המוכנה, שהפעול רק צריך להשתמש בה בקפדנות כדי שתתפעל במיטבה, כי אם העבודה האוחבת המסורת, היא שתפקיד את המיטב, ואת זאת אפשר להשיג אך ורק אם יעבדו לשם האינטנס האיש. במקום שהפעול אינו אלא פועל, בין בשירותו של קפיטליסט בין של אגרה צרכנית באחוות גדלות, שם, כמובן, לא יפעל האינטנס העצמי. אבל אך ייודע לפועל שיש לו חלקת קרקע משלו ושהתוצאה לא תהיה תלואה אלא בחירותו ובתכונת-כפיו – ברורו שיגדל פרוון הקרקע ותרבה הכנסתו של הפעול במידה ניכרת.

כדי להשיג מטרה זו אין אמצעי טוב מהשותפות. מן הרואי שתוישב הקרקע באופן שיתופי, והן קנית מצריכיהם וחוморיהם והן מכירת התוצרת יתנהלו באופן שיתופי, ואלו בעיבוד לגופו מן הרואי שירთם האינטנס האינדי-וירואלי. רעיונות אלה אינם חידוש בקונגרס, גריי רק תمر בזיכרון-הזהלה של מק אינס וניל, ולא יהיה בכך אלא המשך הדרך שכבר התחילה בה, אם תגישי "הוועדה היצרנית של התנועה" את הצעת-הזהלה הבאה:

1. רצוי להעלות את מעמדו של ציבור הפעלים החקלאים עליידי הקמת שותפות הרכשות קרקע, להכירה או לפחות, מטור כוונה להציג בין שכיריהוום חלוקת הקרקע בגודל המתאים לעיבוד עצמי. תעוזב הקרקע על-פי עקרונות שיטופיים, ישבצו הפעלים כחברים או כחוכרם של האגודה השיטופית. יתנהלו קנית חומריגלם וכו' ומכירת התוצרת כולם עליידי השותפות, ויתחולקו הרווחים לוחרים בהתאם לתפקידיהם או בהתאם להלכים בשוק.

2. את ההון הדרוש למפעלים אלה ישיגו האגודות או חברותם כיחידים. 3. בתעמלות יעסקו האגודות היצרניות וימנו שותפותם כאלו, כל אחד לחוד או אחודות יחד.

לדרעת גריי עיקר ביצועה של התכנית תוכזיה לפועל ה-Wholesale-Society, אשר מכיוון שעומד לרשותה הוועירודר עצום של התנועה השיטופית, תוכל לרכוש בהדרגה את הבעלות על שטחי קרקע נרחבים. באוטן זה תוביל לקרב במייה ניבת את שתרון שאלת הבעלות על הקרקע והתחיקה החקלאית, בלי להטריח בזה את הפלמנט.

במקרה הפרטי יצטרכו לרכוש חלקת קרקע; אחריו כן יגיסו מספר פועלים החקלאים נבוני-כפים, ככל שאולי כבר הוכשרו קודם בקורסים טכניים; אוטם יאגרו לכדי אישיות משפטית, ולה תחכיר את האדרמה האגודה השיטופית בעלי-הקרקע, שותפות זו-את של החקלאים קטנים תהיה ערובה בטעמה הרבה יותר לפחות גוטן האשראי מאדם פרטני בלבד. ומשום שקנתה או חרכה את הקרקע בסיטוניות גם תשיג תנאים הרבה

כפי אמרתי וחזרתי ואמרתי שאני ממליץ על המפעל השיטופי רק מפני שבפניו הוא רוחני יותר ויצרני יותר מן המפעל הקטן, אבל רצוני העוז ביותר הוא שיעירכו ניסיונות מסוימים, שיוכיחו איזו ממשית הזרות האפשרות של שותפות חקלאית עילית יותר, המפעל הגדל ביכולת פועלים פועלים קואופרטיביים, או הקואופרציה של בעלי משקים קטנים עצמאיים. – אף-על-פי כן גם היום יש ויזדמננו לפני מבקרים הסבורים שהם סותרים את דעתך כאשר הם מכאים טיעונים נגד האפשרות להקים ולקיים שותפות יוצרנית של פועלים חקלאיים.

דבר זה אפוא מחייב את דעתך: תכנתי ביסודה תואמת בדיקת את תכנינו של גריי. כמו זה אני סבור וכטוח שהייצור החקלאי עלה ויירדו הוצאות התפעול אם במקומות פועלים ארישים, שאינם כשיירי התעשיה שכיריים שמדריכם השוט של "חיל מלואים", יעבדו את השדה אנשים שמניעם אינטנסיבי חזק משלhom לשמרו על החומרים ולחסוך בהם ולצמצם בזזה את הוצאות הייצור; ומצד שני ישקעו את מלאו כוחם ותשומת-לבם כדי להעלות את התפקה הגלמית. – כグריי גם אני סבור וכטוח שישנו זה יכול להתרחש רק אם ייעלם מבול ובול מעמוד הטעולים החקלאיים במעטם, אם ייעשו הפעלים לבעים עצמאיים מובחחים לאורך ימים על אדמותם, שלטיפולה ולטיפואה מוקדשים חיהם; כדעתו כן גם דעתך: אין ספק שהטעולים התעשייתיים מעוניינים בהתקפות זו בדקות רבה ביותר, מפני שרק מהפרק כזה יוכל את בריחת הפרוליטריאן החקלאי מן הקרקע אל אוורי התעשייה, וכך יקוץ הקץ על הלוחץ שמאפיין על השכר "חיל המילואים" המתחדר תדר. – ושוב כמו גריי אף אני סבור שגם הנגע הוא שלא יארגנו את הפעלים או את בעלי המשקים הקטנים, שיישבו ביישובים שיטופיים, גם בשאר כל העבותות הצורדים את התאגדות השיטופית ייחד: באזירה האישית, בקבלה חומריגלים, בהשגת ורעים מושבחים וכמהות-טיבות, בהספקת אמצעים להמשך ההקשרה החקלאית, בצורכי אשראי ובניה, ולבסוף בשיווק התוצרת.

סימן טוב בעיני, המעיד על נכונותו של הרעיון שאני נלחם עליון, הוא שתפקיד מקצועני כグריי הגיע לאותן המסקנות באופן עצמאי לגרמנ. אגב, עוכבנה כזו חדרה מלהפתיע אותך, שכן עד כה חיו כל המומחים לאיגוד השיטופי ולחקלאות את דעתם שתכנתי במיתוייה-יסוד שללה רואוה בחחלתו לתשומת-לב והיא מבטיחה הצלחה סבירה מאוד. תיזכר בהודמנות זו גם עמדתו האוהדת של עורך "דפים" אלה פרק זה הופפס לראשונה כמאמר בתוך 1901 Nr. 36, Blätter für Genossenschaftswesen Nr. 36, 1901. מקור להתנגדות ולנבאות-יפורענות היה רק הדיוות בעניינים של שותפות ושל חקלאות: עיתונאים, משפטנים ואותם אנשי כלכלה לאומית, שככל עניינים היה אך ורק בתנאים העירוניים והמקצועיים.

ואכן ברור לכל המתבונן בדברים בלי פניות שכן מתכוונים להקים מפעל, שיסודתו הטכנית-טכנולוגיים לכל הבעיות אינם נופלים מיסודות המפעלים הקיימים. יכול פסימיסטי-להכuis לשער שהפועל החקלאי לא ישטרט את עבדתו אם במקומות למען בס מעמידיו יعمال למען משפטו שלו; אבל ברור לכל שתודה זאת שטות גמורה להנעה שבנכונותם כאלו יעבדו בצורה גורעה יותר. אדרבה, כל הלחכים שהapkaro מושתוף ברוחחים ומהסדרים אחרים, שבאו לעורר את האינטנסיבי ריק הפועל, הוכיחו שהרווחיות עולה מפני שהייצור עולה והוצאות הייצור יורדות כתוצאה

שיתופית את האחוותה הגדולה, ברוחותה יותר. שוב אחרים היו בטוחים שבלי שינוי מהותי בתיקה החקלאית ובמערכות המנהליות לא יהיה אפשר לבצע את התכנינה. הוחלט להביא את ההצעה לדין בכנסים האזרחיים, ולאחר מכן לחזור ולהביאו בפני הקונגרסים הבאים.

ואמנם הובאה ההצעה ממשך השנה הכאה בפני שלושה כנסים אזרחיים, בלייטר, פיירש וקולצ'סטר, ונתקבלה באדרה רבה⁷, אך תוכאה מעשית לא הייתה. הדוח קובל מריה על "אפאתיה" של חברי האגודות שהיה הוגרם לשחנת בהגשת רעיונות שהודו בערכם.⁸ בשנת לאחר מכן, ב-1899, בקונגרס בליפורפול, שוב החלטתו האקדמית התומכת בהקמת משק שיטופי תקלאי.⁹ פנו אל אגודת-הקניות הסיטוניות שתרכיש שטחי קרקע קטנים באזורים חקלאיים מובהקים ותנסה את טיבן של ההצעות שהעלה גריי הלאה למעשה.

בשנה הכאה, 1900, עדיין לא התרחש מאומה. שוב מחליטים מה אחד: "קונגרס זה מביע את רצונו, בהמשך לדיניהם בנדון בקונגרסים בפטרבורו (Peterborough) ובלייטר, שלא יתעלמו חברי האגודות השיטופיות מחשיבות יישום של עקרונות ושיטות קואופרטיביים בחקלאות כדי לשפר את תנאי העכורה והקיים של הפועל החקלאי, ושמטרה זו רצוי לאגד את הפעלים בכפר בשותפות של בעלי משקים קטנים, כדי להשפיע עליהם את כל היתרונות, שאפשר להשיג אותם על ידי התאגדות שיטופית, הן בתנאי עבודה והן בהתחביבותיהם". החלטות ממעין זה כולן עתירות להישאר בהכרח אקדמיות כל עוד לא יצליחו לשכנע בחשיבותן את הערכה העליונה עתירתה-הוון של מרכיבי השותפות בבריטניה, השותפות לקניות סיטוניות, ועוד כה לא הצליח הרבר. H.W.C. האנגלית רשמה לפניה בתודה ובנים את החלטת קונגרס לייטר, שהובאה לעיל, אבל לפי שעה דחתה כל השותפות של כבוד את בכיתויים אופטימיים למדי על ניסיונות להתקבב אל המטרה בלי עורתה של השותפות לקניות סיטוניות.¹⁰ לפי הדוח הובילו לכך כמה בעלי אחוות את נסונותם לעודד את המפעל במסירת קרקע, ועוד נאמר שה- "English Land Colonisation Society" בהנהגת ד"ר פיטונז'ו-ינגהם עוסקת בפיתוח היסודות. עד כה לא רוח על הישגים.

זה העמלה התיאורטיבית והמעשית באנגליה היום: נתית-יחסד אקדמית וחוסר-מעש. אמן יתכן מאד, שבבות הימים יתגבשו שאיפותיהם של גריי וחבריו לדרעה ויגיעו לניסוי נחمر די הצורך, אבל במרקחה הטוב יאריך הדבר זמן רב מאד.

לדעתי יש להציג על כרך צער עמוק. ירושה לי להביע את סיפוקי על כרך שהוצעו של גריי, הן בהນיקתה הטכנית והפסיכולוגית והן בכוננותה, תואמת כמעט בכל את תכנית לאגודות שיטופיים יצירניים של פועלים חקלאיים, שפירסמתי לפני 5 שנים.¹¹ אמרתי "כמעט", שכן מתוך הדוח הקצר לא מתברר עלייל, אם ברצונו של גריי להחק לחלק קטנות את השטח שיקנה או רק חלק ממנו, כדי שתועבר שארית ניכרת עליידי החברים במשותף. אם אכן זו הכוונה – ונראה שכך הוא – הרי יש חפיפה מלאה עם תכנית עדר לפרט האחרון. ברם, גם אם הוא מתכוון להקל את כל שטח הקרקע מבלי להסביר שארית לאחוות – הרי גם אז יש כאן וריאנט טכני בלבד, שאין בו כדי להעלות או להוריד מן הרעיון בכללו. חשוב לי לחזור ולהזכיר שלדרייד המפעל השיטופי רק משני בחשיבותו, ואילו הבעלות המשותפת על הקרקע היא בעניין הכרה בלבית-המנע. אף

סתבר מייד אם מתכוונים במשמעות החקלאים שמבצעים אגדות צרכניות באמצעות צעירים שכירם. אמנם אף כאן במבצעים שיתופיים אלו עסקים, מפעלים, שבהם קהילות היוצרים הם פועלים, מקבלי שכר הוגן, יחס זותפות היה קובלנות (או: יומתג) אבל היצורים הם פועלים, האינטראקצייתם מוגננת, מה שאליהם גם פועלים בעלי אינטראקט דל בשל מניה קטנה ברוחה הנקי החווית, הם אינם אלא פועלים. במקרה זה אין לדבר כלל על אותו גורם, האינטראקט האישית, אבלוין בלבד מיסודת תקוותם של אחד-הທכנית.

הוא הרין גם ביחס ל"ארגוני השיתופיות הייצוגיות החקלאיות"; גם בהן חסר לגמרי

ו כמעט לגמרי המנו^ת הפסיכולוגי של האינטראס האיש. בחיבורו על השותפות התיישבותית הראיתית שה"ג'גלול" של השותפות היצרנית תעשייתית למפעלים קפיטליסטיים הוא בלתי-ימנע, בין שהוא מסתומים בצורה זו או אחרת, השונות זו מזו שוני עקרוני. או שיישאר בחברה מספר זעום של חברים בעלי-כוביות המנצלים מספר רב של פעילים שכירים רגילים, ואו לפניו שותפות פשוטה של כלבים נחוצה תחת דגל השותפות. או, בצורה השניה, שמספר ניכר של חברים שוויכוביות הם הבעלים על מנויות של המפעל, ואילו מספר פעילים קטן בלבד עוסקים פועל, בין שהללו הם שכירים מעסקים או חברים בעלי-מנויות. במקרה זה מתחלק תשותאות העכודה מספר גדול של קפיטליסטים קטנים השותפים לעכודה – ואו תחת גושותם מונחים מרביתם מוגבלים או ברובן מנויים

השופטת העוטה הצעיר בראון, נציגו של אוניברסיטת קולומביה, אמר כי האגדות היצרניות הבריטיות נמנויות כולן עם הדגם השני: כך, למשל, יש אסינגטון 281 בעלי מנויות ו-10 פועלים, בעודם, לעומת זאת, אודווין 72 בעלי מנויות 5-8 ופעלים, ולנורו'ט סיטון 130 בעלי מנויות ו-12 פועלים בסך הכל. לא ברור אם פועלים אלה הם חברים-שותפים. מכל מקום, לפועלים לא הזרים הרוח הנקי הדרי אף פרוטה אף באשנה אחת, הכל חולק כדיוינרנרטיהון. אם מכנים מפעל כזה אגודה שיתופית נורנית חקלאית, רק מפני שהוא מורכב ממנויות של פועלים שהוכנסו לקופה אחת, הרי ככלכמים את כל המושגים. וזה תאגידיהם לעיצוב חקלאי ותו לא. וחסר כאן לגמרי אותו נושא של אינטנס איסי, שמכחו אנו ממצפים לעליית התshawות הגלומות תוך צמצום עצאות הייצור, כאמור: תוספת רווחיות ניכרת; שכן, אפילו כל החברים המועסקים הם דיבז'ון גם חברים-שותפים, הרי אם יצטרכו לחלק את חלקם בתואנות תוספות יבול, יוכל להפיקו ב יתר שקידה יותר קפידה, עם מאות חברים-שותפים קפיטליסטיים-סתם, וזה גם במקרה הטוב ביותר יהיה חלק זהכה מזער שהרעת נותנת שמידת אנוש היא לא להדריש לו שקידה או חריצות יותר מוגבל.

בහעדר מנו^ג פסיכולוג^י זה חייבים למחות נמרצות נגד שימוש בתמונות מעותות
אללו של ייצור שיתופי כהוכחה נגד אפשרות הקמתו וקיומו של פרויקט הבניי ממש על
יפוכם של עקרונות אלה. מר גריי, שענין כה ערני לו בשותפות יצירנית חקלאית של
אם מש אכן יכול ליזוף לעצמו זכות אם בדו"חות השנתיים שבעריכתו יתרל לסוג את
שותפותיו הקיימות במדור "שותפות יצירניות" וכיינה אותן בשם כהותן: חברות^י
גוליות למפטול החקלאי.

לא יקשה לעסוק בחלק זה של מלאכת ההסברה. לעומת זאת גם יקשה לבער את אשליה שאותם ללחים, שהפיקו האנגלים מניסיונותיהם בתעשייה יינטנו ליישום לילשו בתכניות לשוטפות יצרניות חלקאות. כאן צריכים לפנות לתבונה גבואה יותר,

מצומצום בלא-החומריים. בחקלאות תלולה הרוחניות יותר מברוב המקצועות העירוניים, בכישורייהם של עובדי-החברה; ועם זאת, כמו בכל ארצות-התרבות, כפי שכבר נרמז, חסר בחקלאות הפדר מפני האבטלה, אשר בכל אופן מניע את הפועל התעשייתי לאמץ את כוותתו ולהקפיד במלاكتו במידת-מהו; כי בחקלאות אין חיל-AMILואים: אין לו מחליף גם הרע בעופלים ימצא תעסוקה כמעט תמיד. בתנאים אלה נהייתה תפוקת שכיריה-היום עלובה ממש, ודרי להתבונן בהפרשים המבהלים בין שכר יומי לבני שכר סבלנות ומיד יוכחו עד כמה יטבבו לעבד וירבו לעבוד בשיש לגם מגיע לזכר.

ובכן, יש שני מניעים לעבודה: הכרה והאנטרכ האישי. בגלל הסיבות שכבר תוארו אין כורה בכפר; נשאר אפוא רק האינטרכ האישי, ואכן רק המפליג בפסמיות וממריא לשיאה יכול להניח שיתופות העבודה לא תעלה עלייה ניכרת בהשפעת המנייע הזה. ולפיכך גם מי שאינו בעליהיות ואוטופיסט יוכל להסכים בבטחה לדבריו של גריי "pay it!" ברם, בשום תנאי לא כורך סיכון כלכלי בניסיונות אלה; גם זה סעיף, שככל המבקרים המומחים תמיינידעים בו. במקרה הגרוע ביותר לא יצילח הניסיון הצלחה מוהירה ולא יימצא לו מחקים רכיבים; אבל הכל סבורים שגם הנמנע להפסיד בהם כסף אלא אם כן יתאפשרו רמשוניים ארוכו-זמניים מושפעים בរוחם ריתור

אך למרבה הצעיר גם כאן מתחשרת העرتה הלאgalנית של בייאטריס ובו לאמור, שהקשר בין הדיוונים של שותפיות הקניות הסיטוניות ומדיניות האגודות הצרכניות הגורלוות עם החלטות קונגרס התתאגדיות הוא ערך חשוב בין העברות כספיות בשרות איגרות החוב עם ה"אני מאשר" של הכנסייה האנגליקנית. יבוא מישחו הבקי באופי האנגלי ויכריע באיזה אופן יכולו לבסס לעורר את הגורמים הקובעים בתנועה השיתופית הבריטית לתועזה ולתשוקה למעשים. ברם, מכל מקום לא יזק להיפנות עתה ומרבום למאיה אהב.

שוכן ושות מועדדים נגד תכניות כגון תוכנית גריי את כישלון הניסיונות שכבר ערכו, ויש לומר שהניסיונות שלפנינו אינם מוכחים ולא בלום. אין שיקראו לעצם "שותפות יצירניות" או לא: השם הוא הבל ורעות-דרות! אם שותפות יצירנית היא מספר אנשים המאוגדים באיגוד השיתופי והם מחלקים ביניהם את סך כל תשואת עכודתם על-פי עיקנון כלשהו שקבעו, הרי השותפות שתארו זה דבר שונה לחולתוין. דבר זה

התעשייתית מיד תיזקק לאשראי ניכר לשם הרחבתה כדי לרכוש עורי-עבודה וכליים, או מכונות, כדי ל凱נות את חומריה הגלם הנחוצים ולשלם את מקומותה השרדרושות. ושוב, היפכו של דבר בשותפות היצרנית החקלאית. דהיינו להתחילה באיזה חלק מתאים של נחלתה במשמעות יותר אינטנסיבי או להכשוין לכך, למשל מעבר מגידול-תבואה לגידול-יעדרו, ומיד תזדמן תעסוקה פרודקטיוית לחדרים הטירוגנים: היא לא תזדקק להזנת-פעול נוסף, להוציאו אילו כלי-IMALKA מהഫוטים. ובכsoף, במקרה הגורע ביוטר היא לא תצורך כמעט למונחים מרובים בשבייל מקרוות-שכר, שכן היא מסוגלת לכלכל את אלה שהצטרכו והמרקוב מתוך המלאי העצמי שלה, במעטן ובומו.

שנית, הבה נתבונן עתה בקשרי השיווק. כבר צינו שלעולים לא יתיכנו שהמוצרים החקלאיים "יושלו מהשוק" כלל. עליהם לקבל על עצם את המחיר העולמי על שינויו, אבל גם במחיר העולמי לעולם יימצא להם שוק לממכריה, ואילו לעתים קרובות למדי אידע לשותפות התעשייתית שלא מצאה כל שוק לממכריה מוצricht. יתרון השותפות החקלאית בולט עוד יותר אם נתבונן במצב המתהווה בהצטרכם-שותפותם חרדים. במקרה זה תיאילז השותפות התעשייתית לסלג את פעולה יouter ויתר ולסולם המועלות של הקפיטלים הגדול, ובזה היא תלך ותתקדם אל השורות הקדומות של המפעלים. במקורה זה תיאילז השותפות התעשייתית לצלק את המתאים ביוטר בתהילך ברורה מלחמת-התחרות הפועעה הבוררת בתחום המוצע את המתאים ביוטר בתהילך אכווי. היפכו של דבר בשותפות החקלאית, שככל שירכו חבריה כן תלך ותצא ממעגל המשק יותר אינטנסיבי ויושבח המוצר, ולמוציאים מושבחים אין מחיר של השוק העולמי כי אם מחיר מקומי, לעתים קרובות מחיר של תחביב, בין שמדוכר בורעים מושבחים או בכמות-типוף, בין בעופות אוכסים וכיו"ב מוצrichtות.

שלישית, המאבק על צורת-העבודה, על המשמעות הפנימית בסדרנה, לעולם יouter קשיים בשותפות היצרנית התעשייתית, שיחמירו ככל שיצטרפו יouter חבריהם. כבר אמרנו בסעיף השני שככל שייגרל מספר הפעלים כן ייאילז המפעל לעלות במעלות-היחסים של הקפיטלים הגדול. תוך כדי כך תתקבש בפיטות (Subordination) גוברת והולכת של הפעלים לרצון מנהל אחד, אם רוצחים שהמפעל יתפקה, ותוך כדי גידל אותו קושי שיהיו שותפים בנייחורין ושוויז'וקיות נתונים למרותו של מנהלי-עבורה, שהוא פקיד שכיר שלהם. שותפות יצרנית של שלושה חייטים, שאחד מהם תופר מקטורנים, אחד מכניםים ואחר אפורות, כמעט לא תצטרך כלל להתמודד עם קשיי משמעת, אבל שותפות של מהח חייטים מאוחדים העוסקים בעסק גדול של בוגרי-גברים, לה דרוש מנהל מסחרי וטכני נמרץ המצויד בסמכות מלאה. היפכו של דבר בשותפות היצרנית של פועלים חקלאים: יכול לקיים את המשמעת ככל שיצטרפו יouter חבריהם, כי או תגבר הקואורדינציה בין כוחות-העבורה. בגידול-תבואה אקסטנסיבי יש והפעלים עוברים כמעט כמו במעבר צבאי, ואילו בגידול-יעדרו מטבח הדברים כבר יינתן לייחיד מרחבי תמרון הרבה יותר חופשי, וראה ניצחת לכך היא שבגידול זה רוחת שיטת שכיר הקבלנות. קל וחומר במקריםים, שם בעצם העובדה שורת עצמאות שלמה כמעט של כל גוטע ונוטע.

אליה הם מני הsono היסודיים בין תנאייה-קיים של שני מיני השותפות, ובזה, כאמור, הן מופיעות כתיקות מושלם. ולפיכך אין תימה שם דעתויה שונות מן הקצהה ערך הקצהה.

תיאורית, זו שהאנגלי בכלל, ואיש-המעשה המפוכה של הקואופרציה האנגלית בפרט, עלי-פי רוב מזוללים בLIMITORAH; ובכלל זאת יש להעיר שוב ושוב – ומן הדין שאוהדי התכנית באנגליה יאמצו הלא-ימחשה זה – שהשותפות החקלאית והשותפות התעשייתית אין פירות של אותו אלין כי אם בכלל סעיף של תנאי קיומו וסיכויון הן מייצגות ניגודים שאין להעלות על הדעת חריטים מלהב.

כל זה חל על מכלול הענפים הממצוינים שהן פועלות בהם. כבר הערנו לעיל שבענייני האנגלי אין החקלאות אלא "trade" סתם בעלים, שאין הוא מודע כלל להבדיל היסודי שבין "משל-היד" זה לבין ענפי התעשייה. וזה מושא שיש לו היסטוריה עתיקה וחשובה. זהה השגיאה היסודית בשיטת הכלכלה הלאומית רחבה-ההיקף הנדרשת של א. סמית, ולפי שיטתו היו כל המחברים הנחשים של אסכולת הסחר החופשי גם הם "מרוכנויות-תשייה" (Industriezentristen), ככינוי שטבעתי. – תנאי הקיום של החקלאות שונים לגמרי מתנאי הקיום של התעשייה. החל מן הקשר לשוק: קשורה של החקלאות לשוק שונה (איכותית) תכילתית שנייה, כי היקבות המהירים נקבעים התוצאות החקלאית מתנהלת עלי-פי חוקים שונים לחלווטין. בתעשייה המהירים נקבעים עלי-פי ההייצ' של המפעל המיצר את הסחורות הנדרונה בתנאי הייצור הנוחים ביתר, ואילו מחיר המוצרים החקלאיים נקבע עלי-פי הביקוש למוציאים של המפעל המיצר בתנאים הגרועים ביותר, אלא שמדובר זה דרוש בשוק. לפיכך הלו-הירוח הנפשי השorder בין היצרנים החקלאים לבין עצם. מלחמת-התחרות המקומות את המהירים בתעשייה אינה קיימת בין החקלאים: היחסים ביניהם אינם כמו שמקורם מוצרים תעשייתיים כי אם כמו שקרים מוצרים תעשייתיים.¹² כבר נגענו בהבדל מוחי' נסוך והוא יחסו של הפעול ההניע הכוחה להקדיש יותר כוח ותשומת-לב.

איןנו רוצחים להיכנס פה לדין בהבדלים טפלים, באננו רק להראות שגם השותפות היצרנית שונות זו מזו תכילתית שנייה.

כמעט בכלל, יש שלושה מכשולים העומדים בדרךה של השותפות היצרנית התעשייתית ומחייבים עליה כליה: מחסור באשראי, מחסור בשיווק, מחסור במשמעות. קשיים אלה יילכו ויגברו ככל שיצטרפו יותר חברים לשותפות תעשייתית אלון, וככל שכחצאה מזה יגדל הייצור. נקל להראות ששותפות היצרנית החקלאית נהפר הוא. הבה נתבונן במאבק על האשראי. לשותפות היצרנית התעשייתית דרוש כבר לשם הקמתה אשראי אישי. והוא אשראי שצריך להיות מוענק כמעט אך ורק לעובדים-כפifs היסרי-אמציעים, בהסתמך על סיכון של מפעל שלא נסוה, שצפוי למלחמת-התחרות הפרועה המשתוללת באותו מקטזע. והוא אףוא אשראי בסיכון גכה במוחדר ולפיכך לא יוכל אישור של נוטני-אשראי מקטזעים להתקבל בכלל או רק בתנאים קשוחים ביתר, מפני שתידרש פרט-תיסיכון גבואה. בניגוד לכך תצטרך השותפות החקלאית לשם הקמתה כמעט רק לאשראי ריאלי, אשראי המכוסה עלי-ידי ערך נכס דלא נירדי, בלתי-ניתן למכירה ולהריסה, אשראי שצריך להיות מוענק בהסתמך על סיכון של מפעל, שאנו עומדים להיקלע למלחמת-תחרות, אלא מובטח לו שיווק תוצרתו בכל התנאים, ולו גם לפעם במוירילחן. – יתר על כן, בהצטרכם חברים חדשים לשותפות היצרנית

השותפות התעשייתית היה בلتיה אפשרית בהחלט, כשהיא נקלעת לבב המשק הקפיטליסטי; ברוב המקרים היא נכשלת באחד המכשולים שהווכרו לעיל ואבדה. ובמקרים הנדרים שלא מערה שם, הכלל הוא שתחדש מליחות שותפות ותתגלל במחותה, ולעתים קרובות לממי גם בשם, להיות ארגון קפיטליסטי בטוחרונו. זה חיק "ה'גלאול", שנייהתו אישתי אותו מכחינה תיאורטית, והוא מתאשר בתולדות התנועה השיתופית יכולה בכלל שאין יוצא מן הכלל. בנגדור גמור לכך, תלודות השותפות היצרנית החקלאית מראה שסיבייתה הם הטוביים ביותר שאפשר להעלות על הדעת, ושאיין בה נטייה להתנוון ולהיוות لكפיטליסטי ממש כשותפויות-היקונים העירוניים, למשל האגודה הזכרנית.

ואמנם העיון התיאורטי מלמד שחוק הגולן אינו ברישום לגבהיה. אם צילחו לקרב עבדות אלו, שבуни הון נעלמת מעל כל ספק, לתורעתם של החוגים המעווניינים בשותפות, או או יבואו ימים בהם יאזרו האגודות השיתופיות הגרולות עוז ותעצומות-נפש לעלות על דרכיהם של הניסוי, כדי למצות בכך סופי סוף את מלא משקלו של הרעיון השיתופי ולפרוש את עצמתן הכלכלית שלהם לבכחת האנושות על-פני העולם כולו. טרם הגיע המועד לכך. אבל התחלת תהיה אם רק עלה כאן בידינו להפיץ את האמונה שלא ניסיונותיהן של האגודות הזכרניות הבריטיות במשקיהם המתופעלים בידי פועלים שכירים (cooperative farming) ולא כישלונותיהם של מה שקרו באנגליה "שותפות יצירניות תקלאיות", שלמעשה אין אלא תברות מניות של קפיטליסטים קטנים לשם ייצור חקלאי – שלא אלה ולא אלה קשורות כהוא זה בכעה, שהיא ענייננו, בשותפות היצרנית האמתית של פועלים חקלאיים, כפי שתהוויתיה בחיבורו על השותפות ההתיישבותית וכפי שהציג אותה ג'. ס. גריי בפני האיגודים הבריטיים.

הערות

<p>ליש"ט. הרי ריבית של אחוז וחצי בקרוב, והיתה זאת שנה טובה? ב-1896 עלה החפסד על הרווח ביחס מר-700 ליש"ט.
דו"ח מ-1899, עמ' 20.</p> <p>.7
שם, עמ' 28.
דו"ח, עמ' 148.
דו"ח 1900, עמ' 42.</p> <p>כבר בשנת 1888 נערך בגרמניה הניסיון הראשון להקים שותפות כזו, היה פינשין (Pinschin) ליד דנסציג. בעמודים 100, 105, 123 בטור פינשין Blätter für Genossenschaftswesen הקמת השותפות מצד הרשות. אףלו החלו בהליך של פירוק, מפני שלפי טענתן אין חוק השותפות מתיר הקמת שותפות כלואו השותפות עודה קיימת גם כוון, ואף כי נחשפה למקריפרונגוונט רכיבם הגעה לשגשוג ניכר. ביום האיגוד של השותפות של גרמניה המזרחית והמערבית, שנתקנס בקניגסברג ב-1899, כבר הביע מנהל-האיגוד דאו, הוופ (Hopf), את צערו על הקשיים, שנערכמו על דרכאה של שותפות זו, המשרתת את המטרה שבוספו של דבר "ייפתח בפני החברים יתרונותיו של המשק החקלאי האגדול ותיזוצר מושבת-איכרים איתה". גם נציג האיגוד הכללי, ד"ר קריגר (Crüger), דיבר באותה רוח. השותפות זلتה לחיקוי רק באלו מחוזות פולניים. בולטות העובדה שהאיגודים השיתופיים החקלאיים טרם עסכו בכלל בסוג זה של שותפות, לפחות לא נודע על כך דבר. בימי-השותפות הכלליים של האיגוד הכללי חור ע"ד ד"ר קריגר והדגיש, ביחוד בשעת הדין בהצעה ברגע לישובם של פועלים חקלאים, אלו תפkidים חשובים ביותר עוד עומדים בפני הארגון השיתופי בתחום ההתיישבות החקלאית דואו. השווה חיבורו" (קונה-מוכר, תרומה לפסיכולוגיה הקבוצתית של שוק החליפין). Schmollers Jahrbücher, Oktoberheft 1900.</p>	אווטופיה ומדע 221 12. Käufer-Verkäufer, ein Beitrag zur Kollektivpsychologie der Tauschwirtschaft

1. השווה חיבורו Siedlungsgenossenschaft (שותפות התיישבותית), ספר ראשון, פרקים ב' וג'.
2. השווה הרצאי, בתוך Zeitschrift für Sozialwissenschaft (כ"ע למדעי החברה), שנה שלישית 1900, עמ' 423.
3. R., Cooperative Agriculture, London 1870 .Pare, Cooperative Agriculture, London 1870 ,עמ' 400, Siedlungsgenossenschaft
4. תרגום ברנטנו, לייפציג 1893, עמ' 218.
5. המספרים על סוג מפעלים זה מצויים בדו"חות של הקונגרסים השניים וכיינום הגולג" Farming by distributive Societies". מיותר בעיני להזכיר כאן את המספרים של כל שנותון ושנתון. די לציין שב-1899, למשל, רשמו 75 "שותפות" ממין זה, שהינה להן הון של כמעט 102,000 ליש"ט. בשטח שעה מעט על ד' – רוחה של 3220 ליש"ט, אבל לעומת הפסידו אחרות 1468

מאז נאלצו הולכים בעקבותיו של "אבי האגודות השיתופיות" לשנות בהרבה מאוד טעםם. הוכח בaczורה כמה משכנתה כי "שייא השיטה" לוקה בחסר, עד שנתמוסס כל תקנות שתלו בו:

"ולפיכך טועים הסבורים כי... האגודה השיתופית היצרנית היא אמצעי בולני סטראון הבעה הפסיכיאלית;... אכן אין אמצעי בולני, העניין הוא רק במציאות ורכיבת שיפור מנגנון הפסיכיאטרי של מעמד הפסיכילים תוך קומם יתרונוטיו של הסדר הבללי עבשוויי"¹.

אטילו הנטשקה (Haentschke), מסכימים לכך²:
"לשוא ציפו מן האגודה היצוגית שתפתחו את הבעה הסוציאלית – תקווה זאת לא
יתה עתירה להתגשם וכ"ו".

והרי דוקא הנטשה מסוגל לאופטימיות יתרה, כפי שכבר הטענו, וכי שמסתבר ממשוואתו מפני צירוף חברים רבים מדי מהחוץ, "שאם לא כן עתידה השותפות יצרנית של בעלי-IMALKA או של פועלים להתגלגל על נקללה לחברה ימנית פיטוליסטית"³.

לא רק מסומן שהוא מונעת "חיבור"obarban הינו – יש לה בריוויזור עוד.

אולם אותה טענה הילגנאי אפשר להחיל באותה מידת צדק (אגב, בצד גמור אשר לסדר הכלכלי הקיימים) גם על מכונות-תיקיטור, רכבות, קווי-יאלוחות, קווי-יחסמל, וגם אלה חוסכים "חיבור מיותר", גם הם מ Robinson את פריוויז-העבודה. והנה, דוקא על התקדמות הטכנית כל גאותו דורנו. הנה כי כן, די במלים אלה של פטימיום עמוק יותר כדי לעמוד על הסתירה הכביריה שבסדר הכלכלי הנהוג של שיטית-השבר. אין עוד דבר מאשר לשובו של השם נסיך-העבודה, והוא ישבן בראשה.

אולם יש רך שם' ברכבים כלכליות כדי למסל בערות פולמות אלן ואלינו להרגניש חורם מונוה שמצביבים משוערים כאלה הם בכחינת מעות לא יכול לתקון.

ההדגשות: האחת היא התאגדות בדרך הבטיחות עליידי המדינה הקומוניסטית והאחרת, התאגדות בדרך חוסשית עליידי התאגדות השיתופית, ולפיכך כל מי שמצפונו שכלו מונעים ממנו להיות פסミיסט כלכלי מזה או קולקטיויסט מזה, קיבל את ההתקאות ביאורים באמאיי הבלתי לסתור בצעיה הסוציאליזם.

יש זהירים המתחשים לאפשרות שאמצעי כולני כזה יכול להתקיים; דבר זה הוא בבחינת סבירה ואינו בא להוכחה ולא כלום. כבר היו דברים מעולם. הרי הוועדה הטכנית עלילינה של מה שהיה בשעתו נסיבותו הסן הגישה חוות-דעת מונמכת היטב שהרכבת הייתה בלתי-אפשרית, מזיקה ומסכנות-חיים; והרי, כפי שכבר העירה הגב' וב (Webb), גינה יידינני סמית (Smith) את תעריף-הדרור הול והאחד של סר רולנד הייל (Hall) וכינה אותו "התכנית המטרופת של דמי-הדרור בפני". האמרה הנודעת "בנייה-סמכה דרכם טועות", אף היא סבירה בלבד, אך לפחות הפחות מבחינה היסטורית יש לה על מה שתמסוך.

תנאי-יפוד לשיטת הכתאותןה השיתופית-דוחכלאית *

בעזרת חומריהxisוד, שספק העיון הביקורתי בתולדות השותפות, אפשר מעתה לציין את התנאים הדורשים לשם המרת סדריה-כלכליות הנוכחים (שיטתי-השכר על מסקנותיו הדרנסניות – משברים ומצוקות-ההפעלים) בסדר שיטופי.

רבב אחד גרוב מראנן והוא שרב בדעותיהם יכולם לבדוק אם שיטתי-השכר,

שכנן הפעולים, בתור קוניים, כפופים לאותם חוקי-כלכלה הראשוניים כשאר כל המעמדות; אלא שהם נפגעים במיוחד מפגיעה משניים אחדים, שהשותפות הרכנויות עשוית לקבל על עצמן את ביטולם. אולם הרעה המשנית פוגעת בהם בתור יצירנים, וכייצרנים עליהם להתגادر אם חפצם הם לצאת מהמייצר.

כבר שולצ'ה-דליטש (Schulze-Delitzsch) היה סבור כי השותפות היצרנית מסוגלת לפרט את הבעיה הסוציאלית:

לאדם, לכל אדם" (סולצחיזליטש, Die sociale Frage) והבעיה הסוציאלית הפליגתית. גם פרופ' ו. א. הובר (Huber) היה "אוטופיסט שוגה-ברדמוניון" לא פחות ממוני, כשהאמינו באפשרות שהבעיה הסוציאלית תיפטר בעזרת השותפות. אכן הוא, הפטרויו השמן והפרוטסטנט האורק, אף חזה חזינות-עתיד נלהבים, עתיד שבו יפלו כל עמודי-

מה גודלה ומקיפה היא הבדיקה שבתוצאה הסופית של רפואה שיתופית ושל התפתחות התנאים הסוציאליים... האפשרות לראות לא רק את אירופה הישנה, אלא מכאנן את כל העולם המושב בשहוּ מאבסה בשוטטוֹת-טועלם משגשנות, הנחות מבל סירות החינוך הנוצרני, בארגון משותף המכיף לא רק ארציות ייחודיות אלא, לטי הצורה, גם חוגים הרבה יותר נרחבים, – אפשרות זו מותנית בהתפתחות התואמת, המיקורוסמית בכיוול, של כל הנכטים השיתופיים הבודדים המרוביים הסובבים אותנו מכל עבר.

“וכמובן להשגת מטרה זו נוקב שולצהיזליטש בשם המפורש התאגדות יצנגיית.
וancock היא שסייעינו אותה לנגרנו במציאות פתרון למשימה הנכבדה שאנו עוסקים בה
זהו”

* DIE SIEDLUNGSGENOSSENSCHAFT, Versuch einer positiven Überwindung des Kommunismus, Leipzig, 1896

כאן איפוא המקום לחקר ולדרוש וכן (לפחות בתחילת המוקדים התיאורתיים שבם השותפות היצנית לאmitta, דפוסהבראשית של, מוכן לשנוג). ייאמר במפורש, שבזה מתכוונים לבסס אך ורק את התנאים המוקדים התיאורתיים, אשר בנוחותם – ההיפותטי – – תוכל ההתאחדות היצנית התעשיתית לשגשג ארגוניזם כלכלי-וציאלי. אם אמנם אפשר להגשים תנאים אלה, כאמור, אם סברתנו מצינה מקרה ריאלי או מקרה היפותטי בלתי-ריאלי, לא במחוק זה עסוקן. כדי להשל את יחסיו האדנות בכיתר-מלאכה, צריכה האגדה השיתופית היצנית שבעתיד להיות סתומה כמו אגדה צרכנית. כל המתיעב חייב להתקבל לאALTER ולקבל את חלקו בחלוקת-הזרוח בהתאם (pro rata) להשתפותו ולהישגיו.

כדי למלא אחר דרישתו נחוצות הנחות-יסוד מסוימות. אם תחוב השותפות היצנית לקבל כל מי שמתיעב לחברות ולהעיסקו כפועל, כפי שכוראה וובע זאת אנגלנדר (Englaender), הרי זה אבדנה".

אין ספק כי משפט זה נכון. אילו רצתה האגדה היצנית לקיים את העיקרונו לקבע כל מתיעב, הרי, אפילו תחילה רק מעט יותר מגובה השכר המקביל, היהת נגרמת הסתערות על בית-מלאתה. הסתערות כוותה מורייה את גובה מנת-הירות, במרקחה הטוב לגובה השכר, אבל מסתבר בויתר שמנת-הירות הייתה יורדת הרבה מתחת לגובה השכר. לא תיתכן איפוא שותפות יצנית פתוחה, כל עוד היא מייצרת למען אותו שוק של מענו מייצרים גם פעילים שכירים בשירותם של יזמים. חייבים להעיבר בזמן-נית את כל הייצור שלו ולמפרשו בידי שותפות יצניות.

השותפות היצנית שבעתיד חייבת לחלק את התטוקה מן העבודה במלואה, לא להזרזיה ולא להפסיד. דבר זה אפשרי רק אם תסולק התחרות בין מפעלים שווי-סוג ותבטלנה השפעות הקוניקטוריה.

שני אלה, הן ביטול התחרות בין מפעלים שווי-סוג והן ביטול הקוניקטוריה אינם אפשריים אלא אם כן יהיה בידי האגדה היצנית המונוטולי על שוק בעל בוחקנית מספיק.

תנאי מוקדם ומהותי לאגדה שיתופית יצנית אידיאלית כזו הוא איפוא ארגון תואם של הלקוחות, ארגון שצריך להקיף את האוכלוסייה כולה. מצד שני צריך הארגון להיות ממיין כזה שלא יוכל היצורים להשתמש במונופולין שלהם לניצול הקונים. ושוב, דבר זה אפשרי רק אם חוקי התחרות שכטלו יחוירו לתקפותם כל אימת שישתמשו בהם לרעה.

אוכולוסייה, כדי שתתאים לארגונה לצרכנים, צריכה להיות, הן מבנית מיקומה והן מבנית מצבה הsocziali, בעלת "כישرون לאגדה צרכנית", אם לנקט מונח כזו. ושוב, דבר זה אינו אפשרי אלא אם כן לכל עצמאי פעיל כלכלית מובחנת הכנסות סדירות, אם בשכער-עבורה (תלמידים, משכורות, שכר) ואם ברגעת לחולים או בಗמלאות לנכים. ושוב, בזוז גלומה ההנחה של ההכרה בזבוז לעבודה.

הנחה שנייה מהותית זו לשותפות יצנית אידיאלית היא ארגון מפקיך של האיגנזי ראוני ובאריך-שייה לרשותו של השפעה-המרחוק, אשר איגנזי בתנאים

נוחים הם ליטשו של העסוק והן להרחבתו, הינו אשרי שיטפק ברובית קבועה לא גנואה מרדי, בלי חלק בפירות.

חייבים לפחות את ביתית הארגון של האגודות השיתופיות היצנויות. לשם כך צרכות השותפות להתחילה את דרכן במספר חברים קטן מאוד, החבונות האלו, שיש בהן כדי למגנו מלהגודות היצנויות את המאבק על האשראי, על השיקוק ועל המשמעת, ויש בהן לבטל את החוק, שעילפוי ננסים מהקרים על מכלול הרוחח לתוך חכבות יומיים סגורות, הבחנות אלו מספקות את התנאים המהותיים לשגשגו של דפוס-הראשת.

אולם כדי להעלות את השגשוג למדרגה נזהה ככל האפשר, עדין צריך למלא אחר תנאים טפלים אלה:

חומרידג'לם (ומוצרים מוגמרים-למחצה) צריכים לעמוד לרשותן של השותפות היצנויות במחדרים סיטונאים (שותפות ל חומרידג'לם |). אבל יש להקפיד על קיום עיקרונו התשלום במצוון ולהשיכל להתרוגן כך שלא יהיה אינטנסיס עסקי ישיר בחלוקת הסופית לא לKENNIIN הסיטונאי ולא למוכר הקמעונאי.

תבחנות-מכוניות מרכזיות (שותפות של סדרניות) צרכות לעמוד, בתנאים נוחים, לרשומות של מפעלים קטנים מכדי לנצל תחנת-יכוח עצמאית.

האגודות היצנויות צריך שייזמו להן מחסנים המכור בהם את מוצריהן המוגמרים (שותפות מחסנים). אולם יש למגנו העמסת אולמים אלה בסחרות שאינן נמכרות. לו ניתנו כל התנאים האלו, עדין היה נפטר רק חלק מן המשימה הסוציאלית הגודלה – הסדרת היחסים בין הפועל לבין המעבד.

כבר צוינה העובדה שבסופו של דבר בעל הנכס הפרטני, הינו בעל הקרקע, הוא הנושא הגורנה את כל היתרונות הגורמים לשיפור תנאייה של האוכלוסייה (אדם סמיה). כדי לפחות את ביתית המשימה הסוציאלית השניה דרוש איפוא לקיים בשבייל היצן את היתרונות שהושגו במילוי חלקה הראשון של המשימה ולמגנו השפעה מציקה של הרנטה הקרקעית; רנטה זו מעלה את דמי שכירת הקרקע ויש למנעה מתחילה ובלי הרף.

כל אלה צרכים להתרחש רק בדרך העצמתית של הפעלים עצם, בתפישתו של שולצה-דיליטש: פעילות משותפת, חופשית, תוך כדי ניצול מלא של בסיס-האשראי שיזכרת הערכות הsolide. הרשות להסתיע בסעד פילנתרופי ובסיוע ממשלתי נתונה רק ככל שהగדר רצתה הובר ב"השתפות אристוקרטית", השתפות להלכה בili ווכוית המגבילות את החופש, השתפות למעשה, שלא תגרור קרבנות כבדים בהן ובכוחה עובדה, כי אם רק קרבנות בנותות ובדרעות קודמות מורשות.

כל זה צריך להתרחש בדרך-שיילום, בדרך המקיפה על החוק התקף; כאמור שניי חוקים ותקנות חוקתיות תקפים, שינוי המותר על-פי חוקת-ההיסטוריה, אל יהיה תנאי מוקדם להקמת השותפות היצנית, שכן לפועל הקשור בכך לא תיתכן השפעה על חוקית חוקים אלה.

בזה גם נאמר, שאין להעלות על הדעת שינוי פתאומי של הסדר הכלכלי הקיים (אם בדרך חוקית ואם בדרך מהפכנית).

אדרבא, הארגונים השיתופיים צריך שיוענקו לו כוחות של השפעה-המרחוק, אשר

יחלפו בהדרגה, תוך כדי צמיחה ארגונית, את הסדר הכללי התקף בסדר כללי שיתופי, הינו להכחדה בהדרגה בכל אזור את רוחם היומיים ואת הרגמה הקרה עת.

בזה שוכן ניתן ביטוי לכך שהארגונים השיתופי שיש לבאו, הוא בעצם אינו מסוגל להיות מבנה גדול, אלא בתחילה יהיה ארגנים קטן, בתחילת הבליטרטי, אלא שהוא נושא בקרבו את התוכנות שיש בהן ערכוה לשגשוג ולצמיחה במלחמות-היקום, עד שידחה את הרפאים הכלכליים הישנים מכל וכולל.

תוכנות אלו אין אלא אותן תוכנות, אשר, למשל, ערכות לשגשוג של האגודה הרצינית בכל אזור, להזרהו האינטנסים של הפרט עם האינטנסים של הכלל. והוא אומר שעיצובו הכספי של ארגון שיתופי זה צריך להיעשות באופן שלא חוקים פוליטיים (משמעותם) ולא חוקים מוסריים יצטרכו להשילט את אינטנס-הכלל נגד אינטנס-הפרט (דרך שאיננו סבירים כלל שהוא בתיקי-מא); אלא שאינטנס-הכלל בעיל-כורך ישילט את עצמו, משומש שאין בו אלא סך כל האינטנסים הפרטיים. והוא ארגון שותפות הקונס. סוף דבר, אל יצטרכו בתנאי מוקדם ל"חינוך שיתופי", שכן במקרים שווה "הרמניה של אינטנסים רפואיים" שם יש לכל אוכלוסייה שכבולם גם "روح שיתופית" נcona.

בסיום קצר הרוי אלו הם התנאים לשיטה השיתופית:

1. אוכלוסייה בעלת מושג ארגונית (ביקורת מקומית וסוציאלית).
2. הכרה בזכותו לעובדה.
3. מונופולין על השוק.
4. א. סילוק התחרות מצד יזמים.
4. ב. סילוק התחרות בין מפעלים שויסוג בכלל.
4. ג. התחלות קטנות של השותפות היצרנית.
5. ארגון האשראי.
6. שותפות אידיאלית לחומר גלם.
7. שותפות אידיאלית של מפעלים.
8. שותפות אידיאלית של מחסנים.
9. כיטול הרגמה הקרה עת.
10. עוזרת עצמית תוך כדי ריפורמה ברוכי שלום.
11. השפעה-מרחוק (פעילות בכלכלת הלאומית).

הערות לתיאוריה של אגודות הפעלים השיתופית החקלאית

כבר מילאנו את המחזית הראשונה של משימתנו: את הסתירה. מעתה נפנה לבניין. בהבינו אחריה בדרך הביקורת שצעדרנו בה, נווכח לרעת השසפר הראשון הוקרש להрист התקומות הממריאות, תקootות שתלו עצמן באגדות השיתופיות העירוניות. בעלי-корחנו נמצאו למדים שלא זו בלבד שלא הצלחו פועלות סוציאלית אלא גם לא יבלו להצמיחה.

פרק הראשון של ספר ב', מתוך ניתוח תולדות החקלאות והhoevo שלה, נתחוורה לנו עילית העילות לחוליות החברתי של המעדמות העוסקים בחקלאות, ומתווך כך של העוסקים בתעשייה. עיליה זו היא, כפי שלמדו לנו לדעת, הסדר משפט, אשר נוצר בתקופה

של צמימות וחמק מתוכה לתקופת החירות הבורגנית, והוא - הבעלות הפרטית על הקרקע.

מכבינה זו נראה כל גיסיו להשלים בין האינטנסים של בעלי-הקרקעות הפרטיים לבין האינטנסים של הפעלים עובדי-האדמה בנייסון נואל מלפרען, מן הכהה שכדרך היחידה להבראה נראתה הפקעת הקרקעות, לכל הפחות הפקעת אוטם נכס-קי-קע, שניים בעתי-זובענה אחת רכוש לצורך שימוש (Nutzung). (לא לモתר הוא להטעים, שהפקעה כזו בהחלט אינה מניחה מראש של בעלים הנוכחים צפי חורבן כלכלי).

למרות תוכנה זו שמראש יצאו לבחן בפרק השני של ספר זה, האם עשוי לבוא מווור של חוליה הרעים של החקלאות, או, לפחות, לניכר מהם, אם עלי-ידי העורה העצמית של המעדמות בעלי-הקרקעות או עלי-ידי התמיכה בחקלאות באמצעות-הקידמה. הגענו למסקנה שמדוברים אינו בגדר האפשר, וממור חלקית אינו סביר. וכך, בברנו את כל שאר האפשרויות, הגענו לאחרונה שכנהן, היחידה שנותרה אם איןנו חפצים לחוץ משפט נואש: " Prognosis pessima ". דרך אחרונה זו היא העורה הדידית של הפעלים החקלאים.

אחרי כל שהציגנו עד כה, הרי רק הקשר השיתופי של מעמד זה, הגדל במספרו מכל מעמד אחר, עשוי להגיע לערך כלכלי-לאומי; נמצאו איפוא שמלל הרפאים רק האגודה השיתופית הייצרנית דואיה לדיוון. טענה זו, הדידוקטיביות ביסודה, מן הכלל אל הפרט, תואמת להפליא את התובנה ההיסטוריה שהוסקה בדרך אינדוקטיבית, מן הפרט אל הכלל, לאמור שבחקלאות לראשונה הופרד היצור מאמצעה-היצור שלו; מכאן אתה למד שהמאמצים לחזור ולהגיע להבראה כלכלית לא יכולו אלא אם כן יוחזו לייצרן החקלאי אמצעה-היצור שלו.

נמצא איפוא שעוררה הדידית במובן שהעניק לו שולצה-הידליטה: יצרית בסיס הפעלים החקלאים - זהה התכלית האחורה של עיוננו. והוא תחום כמעט עולם בתורת הכלכלה שלנו.

אנחנו תופשים את העורה הדידית במובן שהעניק לו שולצה-הידליטה: יצרית בסיס אשראי מספיק וניצולו המלא מזכות ערבות כללית שיתופית. רק באופן זה יכולם פועלים עובדי-האדמה להציג את האמצעים המרובים הדרושים כדי לרכוש בדרך שלום את אמצעה-היצור שלהם, הוא הקרקע.

והנה, אין להעלות על הדעת אשראי גרווע מוה הנitinן לשותפות היצרנית של הפעלים החקלאים. איזאפשר לשוש ביטחון זה, אף כי לא זו בלבד שורה כלכלי אינו מסוגל להתקיים. ארוכה של בניסמיכא מדיעים מטיפים להיפוכו של דבר, אלא גם העבודות מדברות. אף

החדש בספריה-היממוד לדידיגיות החקלאית, ספרו הגדול של בוכנברגר (Buchenberger), עם שבכל השאר הוא שולט להפליא בעבודות וכדרעות ושוקל בתבונה את כל החומר המצדד והמתנגד, חורץ את גורידינו לחומרה, בלי קרייה-יודישעה, רק על סמך החלפת דפוסים הדומים חיצונית, אך שוניים כמעט מיעקה, בששות בדיק. וזה לשונו: "שותפותו לשם הפעלת אחיזות שלמות (משקים קולקטיביים) נשארו עד כה יוצאים מן הכלל נידרים, וכן, בשל נימוקים כלכליים-טכנניים, שכבר עמדו עלייהם קודם, אין אפשר לחזות פרוגנונסטיקון המבטיח-הצלה; אולם גם מתוך שיקולים כליליים, שינוי

ברם, לא כן הוא. הוא מתנגד לארגוני הקלאים קומוניסטיים ומנקז זאת בנימוקים שאין לנו אימצנו אותם. אולם הוא אינו מhill את דבריו על אגדות שיתופיות יצירניות של הקלאים-מקצועיות, ואנוגם הם אינם חלים עליו. אין מדורר בקהילות קיימות, שיש לכונן אותן כשותפות יצירניות, להפוך, להצמיה שותפות יצירניות שתהינה קהילות כפריות. הבדל זה הוא בהבדל בין זיקוק ה-*Homunculus* (ארס-גולם) לבין הולדת הדם *Homo* (אדם חי).

אם איפוא ישניםתו דמיון, הרי אלה תווים מקרים שכזו, אבל אינם כייטו לkerjaה שבמהות. כבר אדולף וגנר⁸ ביטה ב-1870 עד כמה צריכה הבדיקה זו להיות מובהקת:

יתכן שההתנועה השיתופית, וביחוד יצריתן של אגדות שיתופיות יצירניות הקלאיות לגוטן, תחוור ותגרום במהלך העניינים להגבלה מסוימת של הרכוש הפרטני עצמו. או אז אולי יחורו ויוציאו לרוכש הקרקעי דפוסים משפטיים, שיתקרכבו, לפחות בנסיבות אחדות, אל התנאים המשפטיים של הבעלות על קרקע... אם מעמידים כאן תחוית כוות וכיווץ בזאת, אין בכך סתירה לנאמר לעיל. היכרנו דוקא את כוחם המכריע של הנסיבות ההיסטוריות והכלכליות הפועלות בעיצוב התנאים שברכוש הקרקעי. מהות השיתופית – עיקנון חדש, שפוי, שפוי, עשוי בקהל לחורג ולהMRIיא מעל הידעוע, הכרוק והמנוסה.

אנחנו רשים איפוא שלא להמשיך ולהגביב על שאר הפרוכות, הנسبות על אותה צורה חיצונית, שדומה במקורה לקבוצה החקלאית הקומוניסטית המאורגנת מטעם המדרינה ובנוייה על עבודה כפואה. פרוכות כאלו השמייע, למשל, גם לייאו⁹. לעומת זאת אכן מתנגד לשותפות יצירנית הקיימת סטיגסט (Settegas), אשר יש להתייחס להתנגדותו בריצנות יתרה, מפני שבמוסדות מתחדרים לכלן לאומי ואיש משק חקלאי. וכן מן הרואין להביא את דבריו בהרחבה¹⁰:

הוא מזכיר שבעל מקום שהתחברו אנשים רבים כדי שותפות למען תכלית משותפת במקצוע החקלאות היה זה "לברכה בכל אטר". ואין לך מסקנה טبيعית מסיכום זה:

וכי מודיע לא תקיים השותפות את עדריפותה גם בתחום המפעל החקלאי בכלל? הלא וזה המקום שם מתחזק הכוח המבויר, על-ידי שותפות-המעשה, על-ידי ריכוז ההון והעבורה, עד שכוח זה מסוגל מעתה להתייצב בדמות השותפות מול הווון הגדל ולהתחרות בו; האומנם כאן, במקרה שמדובר במפעל המתבסס על עיבוד נחלה חקלאית, מוכחה הוא לטגת ולהיחבא אל הכלים?...

ה גם שכן אין לנו עסק בנanton מראש, בהתנסויות ובניסיונות, כי אם ברעינויו לעתיד, אף-על-פי-כן אל נא נירתע על הטע משלקול את התקומות והציפיות הכרוכות בהשקפות ממין זה ולהיכנס לעביבוקורתן. שהרוי אנו ניגשים לבעה של זמננו, המעשיקה מוחות רבים, לתכנית לשפר את

הנדיניות סוציאלית שפוייה, אי-אפשר לצעוד בדרך זו¹¹.

הנימוקים הקורדים¹² הם "כ' הגם ש מבחינה תיאורטית מומשה תפוקת-העכורה משנהינו את הרcoil השוקלקיוי או את המשק הקולקטויו, הרי לעומת הסדר החברתי הנובי עשויה הכנסה המשמשת מן השוכר לפחות ואכן תפחת, וזאת בגלל הנסיגה הבולט-inementה ביצור המוציארים. אמנם בכיכול ניצל ה-עיקנון, אבל במציאות לא".

ידרשו לנו גילוינות-ידפוס יותר משנדרשו כאן שורות כדי להוכיח שהנכון הוא בדיקת היפוכה של דעתה זו.

עתים קרובות קירה בכלכלתנו, שיותר ויותר מסתמכת על אשראי, שגורמים כלכליים נמצאים ראויים לאשראי, ואינם ראויים. ואילו לעתים רוחות הרבה יותר, בעת הזאת של ירידת שער-הרביכה ושל מצוקם של בעלי-הנרטות, קירה ההפך: שימנעו את האשראי מגורם כלכלי הרואין לאשראי. אחד הטיפוסים הנדרים האלה הוא האגודה השיתופית היצירנית של הפוילים החקלאים. אפשר לומר בצוora בטוחה ובבורה שבללא היקפה של כלכלת האשראי אין שום דבר שיוכל להציג ביחסו כה רב וסיכון רוחה כה גדולים כמו הלוואה שתינתן לשותפות כזאת. שכן אין עוד דפוס כלכלי שיכל להציג ערכוה כה ניכרת לקיום ולהתקדמות.

להלן נבחן את בסיס-האשראי, לשון אחר: לקבוע את התנאים לקיום ולהתקדמות, לשקל את האפשרויות מבטיחות-ההצלחה לעומת הפקן.

יהיה מן התועלת לקשרו ואת בנימוקי היריבם. שם נלמד את נקודות-האראות המתוועת את הארגון הפלני של האגודה; עיונים אלה יאפשרו לנו להפקיד מהם תחוית כלכלית לגבי סיכון, ובזה – בסיס לאמוד ממנו את בסיס-האשראי שלו.

כדי להקדים תרופה לטעויות של החלפת מין בשאיינו מינו, נפתח בבייטו של סרינג¹³, שנבס על דפוס הרומה רק מבחן חיצונית:

נשמעה תביעה לחזור ולהנהיג את הבעלות הקיבוצית על הקרקע החקלאית, שנעילה מהה 1500 שנים, לכונן קהילות כשותפות יצירניות בעלות משק גדול אחד. מקורן של תכניות כאלו בהעכית-יתר, שנודעה לחקלאות הגדולה בספרות הסוציאאליסטית ובמחמזה גמורה של גורמים הנפשיים והshellים הנתונים. אם ישאירו את השותפות לנفسן, הרי עד מהרה ייכשלו בגלל יציר-העצמות של האוכלוסייה; מלכת-הילה היה פירושן של השותפות – נסיגה אדירה, ממש שיכמו בכל חברה, שיסחה לדמוקרטיה רציני, האינטלקנצייה הממצועת היא שERICA להטוט את כף המזונניים. ברם, לו הצליחו לקיים את הארגון בתיפורו באמצעות המדרינה, הרי היו איכרינו מאבדים דוקא אותו סגולות, אשר הוא הונעשה עמוד התווך של החברה והמדינה, מקור לאי-אכוב לכוח חדש לכל שכבות החברה... האינדריוירואליות העזה, הנאמנות למשלחיה, האהבה אל ניר-המולחת.

דברים אלה מובאים כאן רק משם שיכול קורא שטחי להסביר מין הביטוי "לכונו קהילות כשותפות יצירניות" כי סרינג מתנגד לכל השותפות היצירניות החקלאיות.

אגודה יצרנית בהתאם לחוקת השותפות... מיד היו מצרפים את פיסותה הדרשה זו לו, מנוקים את השדרה לפי הצורך, או משקם את שדרות המרעה באופן שיטתי. היו יכולם לסייע משרפה ומשקhalb, או לחילופין לטפה צאן משובча. מעלות אלו ואחרות שהן מסגולות המשק הגדול היו גם חלקה של האגודה באגדת הגדולים שיש בעבודה העצמית. הדאגה, שככל בעל בעמיו מקדיש לסוס ולעגלת, הדיקנות בטיפולו בכהמות, שקידתו על אסיף היבול אל הגורן ואל היקב – כל המעילות הללו יישארו בעינן. מעלות אלו של המשק הקטן, אשר הן כשלעצמם שקלות כנגד המשק הגדול, ביצרו עם יתרונות המשק הגדל, חוקה שיהו מפעל רוחני ביצורו. הקושי עשוי להיות בחומר האפרשות לקימים הנהלה מרכזיות חזקה, כפי שדרשו למשק החקלאי... יש להניח שיכבר מן השותפים-ילקנין להישמע אף למנהל שבחרו לפיק הנتابע ממנהיג-עסקים חקלאי, וקדם כל דוקא החברים המוצלחים ביותר, הכישרונים ביותר – דוקא במוחותיהם עשוי לצוץ הרעיון שהם מתיגעים למען זולתם יותר מהתגמול שם מקבלים.

קטע זה כולל נקודה אחת, המנגדרת ניגור מובהק לדעת סטגסט הנ"ל, ונקודה אחרת, העולה בשלמותה בקנה אחד עם דעת סטגסט. הניגור מתבטא בתפישת הכוחות הפוטנציאליים, ה奏можים במשק החקלאי הגדל, או, לחילופין, במשק החקלאי הקטן; ואילו ההסכם היא ברעה, שחקלאים קטנים או בגיןיהם לא נתונים באותה סגולות הרשותות לקיום שותפות יצרנית, וביחסו לכפיפות להנאה אחדיה. בוגנע לנקודה הראשונה הרי אין ספק שצורך ולבלינג ולא סטגסט. אמן מובהך בהחלט שהמשק הקטן של היום עולה על המשק הגדל העכשווי. אבל לא נאמר בו שכך חייב להיות בכל הנסיבות. המשק הגדל כיום הוא משק גדול של בעל אוחזה יחיד, פרטיו, המסתיע בפועלים שכיריים. רק סיבה אחת ליתרונו של המשק הקטן עליו, והוא, שבעל-הבית הקטן משקיע בנחלהו. תשומת-עכודה העולה לאיז'ערוד, הוא בכמויות והז בראכות, על זו של הפועל השכרי. אולם בשותפות יצרנית – אם נניח שהיא קיימת ומשגנת – המצב הוא שונה. לא פועלים שכיריים עובדים כאן, כי אם בעליים, כמו במשק הקטן. וכשאלה משקיעים אותה תשומת-עכודה בשדה, בדרך כלל המשק הקטן במשקו, או מיתוספים ליתרונו וזה שאר יתרונותיו של המשק הגדל, שאמנם קיימים בידו כבר עכשו אלא שאין יכולים להכריע את הcape בוגדר הירון הגדל יותר, שכעת מצוי רק בידי המשק הקטן.

בחנו בדוגמה הבאה: לאחר כל מה שהבאו לעיל אין כל ספק שאילו חילקו היום אחוזה גדולה בת 10,000 דונם בין 80 איכרים, שהן בידיהם, הרי לא זו בלבד שאותם 10,000 ד' ירנסטו מספר הרבה יותר גדול של אנשים ייכנסו יותר מסים למרינה משפירנסו והכינסו עד כה, כי אם יתכן גם זאת, שלמרות הגירול המופלג בעורף במזוניותן והכיניסו מן החמי, שאפשר ליציאה אותו, בכל זאת יגדל הרווח הנקי במופלא. ברם, אילו יכלו לאגד את האיכרים הללו לאגודה שיתופית יצרנית, היה הרווח הנקי עולה עוד יותר. אפילו נתעלם מגורם הלקות-העבורה, אף כי יש לה תפקוד רב-יער גם

תנאי הבעלות החקלאית, שלא אחד בלבד מבין ישרי-הלב סמוך ובתו שיפורו כזה יפתר חלק מן הבעה הסוציאלית.

הצעה זו מtabסת על הביטחון שגם בחלוקת הרכוזיות ככל שיגרל היקף המפעל. אילו היה דבר זה נכון כי אז הייתה ההצעה ראויה לשיקול רציני, יהיו הקשיים המעשיים שבזה אשר יהיה. אולם הרעיון עצמו שגוי מיסדו... משק חקלאי, גם המשק הצעיר, לא זו בלבד שהוא מסוגל להתחזר במשק הגדל, אלא הנטוטוי הנקיות של המשק הננסי בדרך כלל עלות על אלה שיכולה לככלת הענק להציג.

יש עוד צד לשיליה הרואוי לתשומת-לב לא פחותה. במשר מאות השנים, מאור בועל המשק הקטן את יתרונות המשק הפרטוי, הוא נעשה מנוכר לזכות המשק השיטופי והקהלתי עד שהודות לsegolot-האופי שנתייחדו לו עכשו שוב אינו יכול למצוא קרביה אליה. אילו נטלו ממנו את שאיפתו המשקית הנבדלת, היה מותר בכך על עצמו מעצמו. עוצמתו בגיסים כל כוחו למען משקו הביתי הקטן, לעברו ולתרום לככללה בעורת בניי משפחתו, בהריצות של דבורים... ואילו לעבוד – לעובוד מפעלי משותף, שיש לחלק את רוחו על-פי המאמץ של כל אחד מחברי השותפות, לא רק למען עצמו ובניבתו, כי אם ברובו כולם וכולם בשבייל אחד – דרישת כוות מרחיקה לבת, הרחק מעבר לאופקו. האיכר ובועל המשק הקטן אינם יכולים להבין זאת ולעולם לא יבינו.

אכן, איך תיתכן שותפות המורכבת מיזמים שכלי אחד מהם שווה לחברו בחריצותו, בשכלו, במשמעותו ובהתכוונתו ל佗ת המכלול; והלא זה צrisk להיות התנאי הראשון לחים בשלומיבית ולמעשים צלחים ייחודי, שכן חבר אחד בשותפות, שייהי צורך לבוא עימיו חשבון שמא הוא מספיק فهو מז האשר, די בו להרעיש את קנייהוים בריגוש בלתי-יפוסק. זאת ועוד: לכונן סמכות מארגנת ומנהלת, המפנה כל אחד משוויה-הוכחות למקומו ולמעמדו במשק, ואשר ממנה תבוא הבקשה הבודקת אם כל אחד מבצע את המוטל עליו במקומו אין צורך בדמיון מפליג כדי שארם ישווה לנגידו עד כמה ישטרו במהרה מריבות ומחלוקת בקרב השותפות ויפוצצו אותה.

בטרם נפתח בביברות על הקטע הנ"ל, שرك לחלו וرك על-תנאי הוא מקובל עליינו, נעמת אותו עם קטע אחר. ולבלינג (Woelbling) כתוב¹²:

הצורך בהנאה חזקה ואחדיה הוא המכשול לפני צורות שיתופיות כלו בחלוקת. מכשול זה נכבד אף מבעית גיוס ההון. בגרמניה, למשל, האיכרים הקטנים והעיריים, המכונים גם גנינים, הם חומר מעולה להקמת האגודות השיטופיות-יצרניות. אלה, בעלי הרכוש הקטנים, אפשר שייהיו בידיהם האמצעים והותבנה שmarket בוגדר בינו לבין היה רוחני יותר משק קטן. נניח שתיתגדרו בעשרים בעלי-רכוש כאלה כדי לכונן

יוצא שהחוואי לשעבר קיבל, אם יחלקו לפי חלק ההשכעה בדונמים, תוספת של 2000 מארק, ואילו האיכרzon לשעבר קיבל 20 מארקים – זה וזה בעבר אותה תפוקת-העברודה; אפשר היה להימנע מעיות כזו, על כל תוצאותיו – קנה, רוגז וristol מוה, ותלונות, שנהא וכ'ו' מוה – רק, אילו מכר כל שותף את אדמותו לשותפות בהמשך מסויים, אילו גבה מוה את הריבית שלו, ומלאך זה יחלקו את הרוחה הנקי בהתאם לתפקת-ההעברודה. אלום כבודאי לטפי שעיה לא תיתכן אגודה שיתופית של איכרים, אשר תחוקק לעצמה תקנון כזה.

על-כן לפי שעיה תוכל התאחדות הייצנית בעתר לחתקים אך ורק כאגודה שיתופית של פועלים כפריים.
סטגסט פנה³¹ גם לצורה זו:

אם יש לאיש הקטן (הו) בمرة שנייה לו צל של סיכוי להקים לעצמו בית ומשק משלו, הרי לא יבחר בשותפות שאינה אהורה עליו ביותר. רק מי שאינו לו הון מספיק יהיה מוכן להצטרוף לשותפות, אך זהה לא דיל' לכינון יחס מועיל בין חפציה הצטרופות לבין הצדר בהונ...

ועוד יש לשאול כיצד תעוזב בשותפות הייצנית הנהלתה המשק ובכללה הרשות. אל לנו להתחש לכך שאין לצפות כאן לתנאי שגשוג, כפי שמצויה זאת השותפות המודרנית. עד מהרה היו מערערים את הסמכות שהוקמה, היו מרופפים את המרות בקרב פועלים, אשר אמנים חשים עצם כייזמים-שותפים, אבל אין מוצאים טעם בפעילות-ביטחותה כרעיוון מרכז, הם אף מתקשים לתPOSE רעיון זה, וביחור בשנים שנובן המצב העסקי מפוקף, לא רחוק היום בו יצוץ כל אחד ועצתו בפיו כיצד צריך להיחלץ מהמצוקות המשקיות. באוטה שעיה דוקא מי שתרם הון מועט בהשכעה בממשק, ואשר הרנטה הצפואה לו מלבד שכר העברודה תרד לסכום מינימלי – דוקא הוא יראה עצמו מ קופח במיהור.

מכל הסיבות הללו, אפילו הניחו שאפשר להקים כלכלה כזאת, לא יתכן לקיים אותה...

מסקנה זו ככלולה יש לה חולשה אחת. היא מניחה את הכלתי-אפשרי כאפשרי, הינו שפועלים כפריים במספר המתאים לעיבוד משק גדול [חווה] יכולו לגייס את ההון הדורש לכך מכוחם הם.

ולוא הניח סטגסט הינה זו, שהוא בעצם כופר באפשרותה, ובמקום זאת היה שואל את עצמו, ובכן מה הן הנסיבות האפשריות המתבקשות כדי ששותפות ייצנית הקלאית תוכל להיווצר, כי או שהיא מגיע למסקנות אחרות לגמרי. ההון הדרוש לייסד שותפות כזאת יכול לבוא רק מקרים שמצוות לחוגם של הפעלים. יש מספר ניכר של אפשרויות:

בעל אחותה גוללה, שאולי הוא הדור הכרה שאיאפשר להחויק מעמד בתנאים הקיימים היום ושהשותפות עולה עליו מכחינה כלכלית ומבחן הפטנט-ישראל, יעשה יד אחת עם פועליו ויקימו אגודה ייצנית. הוא ימכור לה את אחותו בהמשך קבוע ובכיבית הרווחים שהשתה הגיב קודם לבן, ננייה, 20,000 מארקים בעבור שטח כולל של 5000 ד'.

בחכלאות, אם כי לא באותה מידת בתעשיה כמו כן נתעלם מן האפשרות להיעזר בעבודת מכונות החוסכת עבודה רכה, אם כי גם זו אינה כלל דבר של מה-הנכני רך ואות: כמה היו חוסכים בדרכי-שרות, בשתי-יכר למען שירות-המורען; וכמה בגדירות, במשוכות, במחיצות, נבראות, באסמים ובמבנים לבתמות, למען הון ייעיל; וכמה זמן ייעיל – בחיסכון בהליכה ובכניות: וכייד יכולו להש�� שטח-ירקע, זמן והון בצורה מועילה במפעלים שיתופיים, כאשר אין הימים לבני-המשקים הגדולים כוחות-ההעברודה ולבעליהם המשקים הקטנים חסרים אמצעי-ההעברודה ומוניה-ההעברודה:

המושגיא משפט על כך יגור שאמנם ביום המשק הקטן עולה על המשק הגדל מבחינה כלכלית. אולם עובדה זו רק מוכיחה שאנו מצויים בעמדה כלכלית-לאומית מבית ברמתה הנמוכה, ושאין הצדקה כלכלית לתפעל את המפעלים הגדולים על-ידי האחוות הגדולות. שכן, אף המפעל הקטן בעצם אינו ראוי שיתקיים, מפני שהוא מוכיח את הגדול באוצרות, או, ליתר דיוק, את גROL דיק, את כוחה הכספיים והכפפותם של בעליים קטנים ובינוניים. למעשה שלילנו להציג שבוח לא הוכח דבר נגד למשפט זה אנו מסכימים בהחלט. אלא שלילנו להציג שבוח לא הוכח נגיד השותפות הייצנית עצמה כי אם רק נגד אחת האחוות.

הלא מובן מאליו והוא שכאשר מדורב בהקמת שותפות יצנית כפרית אדם רואה לצד עניין תחילת את בעלי המשקים הקטנים והבינוניים. שהרי הם הם החוגים, שאיגודם לשותפות כפרית לא-שראי, לחומריגם, לשיווק וכו', מהוות את הנציגות במטרות ואת הנאה בהישגים בשאיפותינו החקלאיות המודרניות. אלא שתור כדי כדי געלם מעינינו שצורות אלו מיצגות אגודות יזמניות, ואילו האגודה השיתופית הייצנית היא מעיקרה שותפות של פועלים.

הדריך הדיא להקמת האחוות, איגודם השיתופי של האלמנטים הללו, אמנים שלולה היא מבחינה תיאורטיבית, אבל מכל הדריכים העשויות להוביל אל המטרה, היא לא למעשה הקשה ביוטר והמסוכנת ביוטר. מלכתחילה הסבירות שהבעליים הפרטיים כולם יתאחדו בשטח המתאים למשק גROL, והרי זה הכרחי, היא קטנה. שכן אפילו חלקת שדה אחת קטנה, הנמצאת קרובה למרכזי, אם יסרב בעלייה להצטרוף, תהיה לניניהם בעניין השותפות, ל"טילון בברשה" ועפ"י אגרת לקורניטים ב', יב 7]. כי, אפילו יצילחו, דבר קשה מאד, כמובן, לשכנע אנשים כה רבים, אשר עד כה, בתור איכרים חופשיים (שקרוב לוודאי שאין כאיכר בקרבת התרבות עצמאית כמלך) חייכים דיו להישמע רק לחוקיהם שלהם, – לשכנע אותם שיקבלו מרות. ולבסוף, אפילו יקום נס שכזה, לא יוכל ארוגן כהה להיות אלא ארגון קפיטליסטי. את ההכנות לא הינו מחייבים בכך העכורה כי אם לפוי ערך הירקע או לפוי ערכו של כל הון אחר. ואמנם הינו מחייבים בכך לתוך השותפות יסוד של הרס, לפי שמעבשו לא עוד יעמול הפעול החרז אך ורק למען עצמו, אלא ייצור "ערך עודף" בשבייל העשירים ממנו, ואכן, ככל שהם עשירים יותר כן יתעשו.

אם, למשל, הצטרפו לשותפות כזאת חוות ולו 500 ד' ואיכרzon ולו 5 ד'. זה וזה אמרורים להפיק אותה תפוקת-העברודה. סך כל תפוקת החברים אמרור לעלות ב-100% על הרווחים שהשתה הגיב קודם לבן, ננייה, 20,000 מארקים בעבור שטח כולל של 5000 ד'.

מכלל שימוש וכו'". ואילו אנחנו סבורים שנהפוך הוא. דוקא באגדה השיתופית הייצנית התעשייתית תפקדו של ה"Gerant" (מנהל) קשה לאין-יעורך מאשר בזו החקלאית. מושם שהמשק חייב להסתגל לתנורות התוכפות של הקונינקנטורה, תנורות שחברי השותפות אולי כלל אינם יכולים לבחין בכלל ולהבין אותן; והרי צעירים נתקוט אמצעים בכל פעם לפי שעריהם בלבד ולפי המצב הפוליטי, אמורים העשויים להיות נושא לחלוקת. ולבסוף, הצלחת המפעל תליה בעובdot, שאפילו המנהל אין יכול לבחין לבטח בכלל. כיילוון בהימור אחד עלול לעלות לו באבדון אמונה של בוחריו ולהרס את כל השותפות.

המצב בחקלאות שונה לגמרי: כאן יתכנו שינוי-יפגע ביצור רק במידה מוגבלת ביותר. הרי לעולם צרכיס למתין תחיליה עד איסוף התבול קודם שאפשר לגשת להיפות רבות-היקף במשק. ואם ישטררו תנאים כגון אלה שמנה גולץ וצרכו שינויים פתאומיים בתכנון העבודה, הרי גם בערך שכברים יבין זאת מיד¹⁵. ואם השותפות נפגעת מכישלוון, הרי כל חבר וחבר יתבונן מסביבו ויבחן גם בכל הסביבה סוכלים השכנים מאותם יבולים ירודים או מאותם מחרים נמנומים, ואי-אפשר להטיל דופי במנהל וליחס לו דברים, שכא נבירור מקרים בכוח עליון.
אולם יש לגולץ גם השגות אחרות¹⁶:

אני לוקח בחשבון גם את כלל רוחתו של הפועל, ביחיד באשר לחיה המשפה. מבחינה זו, כמובן, אין ספק שהפועל יחש יותר רוחה וישבע יתרינחת, שייטיב להסביר את מאוויווונטיו האישים, שירבה לטפח וללכדר את משפחתו – אם יעבד את חלקת-אדמתו באופן עצמאי, ולא אם מצפים ממנו שייעבד משך חקלאי עם מספר שותפים ויחילוק עימם את תוצאות عملם.

אם אמן ציפוי שותפות יצנית החקלאית עתידה לכנות את עיקר עיקרו של האוצר המשפחתי ואת הנינוחות שבמשפחה, אמן או היה יוציא שכר השותפות בהפסדה, ואולי יותר מכך. הנהגת סדרים של בית-הרשות או של קסרקטין בחקלאות עלולה להרוויש את הלו שבאוכלויסיטנו.

אבל אם יעמיקו להגוט באמצעותים שיש לנתקוט בהכרה בשעה שמקימים אגדה שיתופית יצנית כזאת, יגעו לכל מסקנה כי מכל צורות העיצוב המעשיז אפשר להעלות על הדעת, אחת בלבד תוכל להבטיח למפעל שגשוג והתמדה. וצורה זו דוקא היא יכולה להציג לפועל הכספי באופן יותר צroit, יותר חופשי, יותר מושלם, את כל התנאים לשביועות הרצון הביתה ומשפחתית, של השקעתה האנדרוידואלית שcola להטעלת הפרטית, משיכולה להציג זאת כל צורה אחרת של בעלות על משק קטן.

בזה אנו עוברים לבבית הארגוון הפנימי של השותפות הייצנית.

תמורת הבטחת שאירית הסכם על-ידי משכנתא, יתן את הון התפעול לצורך מקרמה, גם זאת בריבית קבועה, וכמוון, שומר לעצמו את זכותה הניהול הבלעדית, לכל הפחות עד שתשלום כל זכותו מתוך ההכנסה הנקייה. כפיזוי על מאמץ-הניהול יתנה קבלת פי כמה וכמה מן הסכם, שהיה מנת-חלקו של הפעול השפט. בהתאם לכך הוא יקבל מהכנסות הברוטו קודם כולל את הריבית שלו; אחריך יפרדו את הונ-הפעול הרווש לשנה הבא ויישמרו אותו; אחריך ייעשו הנכויים על-פי התקנון, וההכנסה הנקייה, שחושבה באופן זה, תחולק או באופן שבעל-האהווה יקבל שווה בשווה עם כל מנת-חלקו המונגנת בחוזה. דרך אגב, ברור שבהסדר כוה אין כל סיכון לבעל-הבית, שרכשו נשאר בידיו על-פי דיניהם-ה███ המשכנתאים עד ש'יכסה' במלואו.

או, שנית, יכולה חקרה קופיטליסטית, למשל בנקי-משכנתאות, לכונן שותפות יצנית באחוזה שנפלה בחלוקת במכוון. במקרה זה מובן, שער שלא ימושו כל זכויותיו, יתמנה על-ידיה על-פי תקנון מנהל ארגיניסטרטיבי בעל סמכיות-ניהול מלאות.

או, שלישי, יתכן שקובוצה של פילנתרופים תחק על עצמה לכונן שותפות כזאת. אף היא, מן הסתם, תבטיח הצלחה לעמלה על-ידי מינוי בעלי-סמכות. דרך זו נקט המחבר ביסודו את השותפות החתינשכוטית "Freiland" בעמ', שתקוננה מופיע כנספח לספרי. דרך אגב, זהו אותו רפוס של שותפות, אשר עד כה היה בבחינת אידיאל שאינו ברידגשמה, "חלום באספמיה", השותפות בערכון מותנה. כי מנהינה פורמלית כפופים חברי לערכון המוגבל, ואכן זה תופס לגבי המיסדים הפליגנרטופים; ואילו החברים העובדים, המתישבים בשטה היישוב העתיד לקום, כפופים למעשה לערכון הכלתני מוגבל: כל קיומם האוורי תלוי בשותפות, עימהם הם קיימים וב ludereם נופלים).

רביעית, יכולה אגדה צרכנית גדרלה להחליט לרוכש אחוזה גדרלה למדרי, כדי שיגרלו שם בשכילה את תצרוכתה בגרעינים, בתפוח-אדמה, בירקות, בפרחים, בכهامות לבשר, בעופות, ביצים, בירה, סוכר, יין, שימורים וכו' על-ידי שותפות יצנית. גם אגדה כזו תצטרך להכיפה את המשק לביסמיכא.

חמישית, יכולה המדרינה לעורך ניסוי כזה באחת מנהלותיה. גם כאן לא יעלה על הדעת שלא תהיה מנהלה סמכותית.

סמכותו של מנהל ממונה יכולה להיות שלמה ומקפת בכוחו של ראש-המניגל ביום. אפילו הזכות לפטר עובד מעבודתו, למשל, גם היא לא תימנע ממנו. פיטורים אלה יגררו את הרוחתו של הנוגע בדבר ביררי האספה הכללית, ובכל אופן, את עזיבתו מרצון, שהרי כיוון שניטלה ממנו העבודה שוב אין לו כל עניין בחברות, כל עוד חלוקת הכנסות הנקיות תיעשה לפי יהדות-עבודה ולא לפי יחידות-הון. וזה יהיה כל אימת שלאגודה יכנסו כל החברים העובדים אותו ההון – והוא: לאיכלים.

בהגלהו של מנהל המצדיך כך בכל סמכויות-השלטון על פעולים המורגלים כל כך לקבל מרות, לא יוכל להתגלות קשיים ארגוניים, כפי שהוא סטגסט.

גם פון דר גולץ (Goltz)¹⁴ מתלבט באותו הלבטים בנוגע לניהול. אולם בהמשך הוא סבור שניהול של שותפות יצנית החקלאית קשה אף מניהול בתעשייה. כי בתעשייה מתבצעת העבודה בדרושים מסוימים מאוד, המשתנים לעיתים רוחות, ואילו בחקלאות דרישים Shinigenim פתאומיים של התכוונות שתוכנו לעתים קרובות, "משום שנשנה מוג האויר, משום שפיצו محلות של צמחים ושל בעלי-חיים, משום שדורכי-התמורה יצאו

סיכום

צורת ההתאגדות השיתופית שאנו מציים היא, לדידנו, חוט השני מבعد למכוך הנפלט של העבדות הפליטיות והכלכליות הסוכבות אותנו. נדמה לנו שהדבר נובע מן העברה שצורה זו של שותפות, על התוצאות הכרוכות בה, עשויה להגשים את האידיאלים של כל המפלגות הפליטיות (לכל הפחות את אלה שכמציעו).

שכן, מי שפוסל כפליטי-קאי חופשי שבועת אמוניים לאני מאמי'ן של מפלגה אחת ויחידה לא-יתנאי, ונמקום זאת הוא משתREL לצאת ירי חותם כוון, גיע עד מהרה לכל מסקנה שגם בפליטיקה, כמו בכל מקום, שני בעלי-הமחלוקת שוים: אלה ואלה גם צודקים וגם שוגים.

וכשיבורו במא בעזם צודקת כל מפלגה יתרבר לו שהחלה המוצדק בכל מצער מפלגתית הוא המטרות, והחלה הבלתי-מושדק הוא האמצעים, שנבעתן להגיע בעורנות אל המטרות הללו.

כדי שלא יבינו אותנו שלא כהלה אנו מרגישים שמתכוונים אנו למפלגות הפליטיות הגדולות, המיזוגות בכל הארץ, ובשם אונן לא לקבוצות-אינטראטים, אשר, כמו ה-'Centrum' [מפלגת המרכז הקלדרילית] הגרמני התאגרו לשם השגת עניינים מעשיים מוגדרים היטב. ושנית, מטעימים אנו, שאנו מעתלים מכך שלעתים קרובות עוטים אינטראטים אישיים וממעמידים מasicה של אידיאל פוליטי כדי לעשות לביהם. אפייעל-פיבין יש אידיאלים פוליטיים. בוכותם יכולם מנהיגים לגרור אחריהם את החמוןים. הם שלמען מטלבים קנא-האמת שבספלוגות, הם זעתתי-הקרב לעת המאבקים הפליטיים הבביריים, כאשר זורייה-הפטיש שבתוכני הנואמים נסוגים בכלה ורשות הדיבור ניתנת למקהלה-ההמוןנים.

דומה علينا שאידיאלים פוליטיים אלה התלכדו במדינה השיתופית. מטרת הסוציאליסטים על כל מגמותיהם הוא אכן הסוציאליזם. באמצעותם של סוציאליסטים הקומוניזם, או, לחילופין, הקולקטיויזם, لأنרכיסטים – ביטולם של המדרינה ושל כל מסד שהוא, לבקשת הריפורה על בעלות הקרקע בנוסח הנרי ג'ורג' (George) – ה-"tax land", ובשביל הדוגלים באידיקות ב-"Freiland", היא ההתיישבות השיתופית על קרקע לאל-בעליים. לפי דעתנו כל האמצעים האלה או שהם שוגים מיעיקרים או שהם מוסרבלים ועומדים לחולטי; אבל מטרתם היא מטרתנו.

מטרת הליברליים היא לכלונה החופשי ביתור של כל אישות בכל תחום, פוליטי, חברתי או כלכלי. תקוותו היא להגיע לכך בעיקר באמצעותם פוליטיים. לפי דעתנו זו שגיאת חמורה. אמנציפציה פוליטית נמרצת של החמוןים מבלתי שתלווה ברובוּמן באמנציפציה כלכלית יכולה ורק לגרום לחורבן כל החברות האנושיות הגדולות. זכויות פוליטיות בלתי-מוגבלות בידיהם של אנשים היכלינה כלכלית ולען גם מבחינה רוחנית הריהן לפידים להבעה בידיהם של "ה舆ורים לנצח". אבל מטרת הליברלים היא גם מטרתנו, ומכיון שהוא היחיר התומר בשקייה במערכת ההתאגדות – היא גם אחת מאמצעיו.

הكونסרבטיויזם, השמרנות, האמתי בטוהרתו, כפי שהגן עליו גובר הנכבר, שוא'

הארגון הפנימי של האגודה השיתופית היצרנית החקלאית

על שני דברים עומדים ניזחונו של האיכר העצמאי במשק העיר בתחרות עם המשק הגדלן ברשותו של יחיד. את שני היתרונות יש לקיים בשבייל האיכר הקולקטיבי שבשותפות היצרנית החקלאית. האחד הוא העברה הייעלה יותר לאו-יעור באיכותה ובכמויותה. חקר העבודות ההיסטוריות בתחוםים קרובים, כגון עיבוד לפיקולוקה, משק המתחקל חצי-חצאי, תשולם שכר על-פי החלק ותשולםים לפי קבלנות, קבוע בכיתוזן כמעט מוחלט שיתרונו והתקיים בידי איכר הקולקטיבי. עבודות אלו, הידועות ביחיד מן השותפות היצרניות החקלאיות המעתות, שננדסו למשה, עוד תעסקנה אותנו בהמשך.

היתרון השני הוא שהaicר הפרטני הוא קונה במחותו, ואילו המשק הגדלן המתבסס על בעלות פרטנית הוא מוביל במוחתו. כבר עסקנו בהברל זה ובספר א' של חיבור זה בהרחבה: עכשו נוכל להסתפק בכך, שניים את החוק הכללי על המקורה הפרטני שלפנינו.

הaicר הפרטני בעל המשק העצמי הוא איפוא קונה במוחתו. חלקת-ארמתו – בהנחה שהיא מספקת וחופשית מוחות – מספקת לו מעון ומזון, וכברצונו או בהכרחו, גם את חלק הארי בלבד, כאמור, בפחדים, וכו'. הוא מספק אפוא את רוב צרכיו בייצור ראשוןוני, והוא קונה במוחתו כאשר הוא מחליף את עודפי משק בסחורות אחרות.

ואילו בעליה של אהווה גודלה אפילו מעוזדק בעלה אינו נמצא בהכרח באחוותו אלא יש לו חז' ממנו דירה שכורה בעיר. החלק מכל הייצור של אהווה בחומרי מזון מן הצמח ומין החיה העולמים על שולחן האדרונים ומשרתיהם, ובاخוזות המשלמות חלק מן השכר במושרים טבעיים יעלם גם על שולחנם של שכיריה-הרים – חלק זה הוא רק מזער מכלל היבול. עיקרו המופלג מוצע כערד-חליטין, לשם מכירה לוויל, לשם יצוא אל מחוץ לגבולות אהווה.

לכן מכות ה"שורשת האורפית" המסתורית, הקוניקטוריה, פגעות באיכר הפרטני רק בתחום נוחיותו, ואילו בבעל-האהווה – בעצם קיומו. ולפיכך יש בו בעל המשק הקטן אך מעט בכוא משברים, אשר בעלי-האהווה יקרים תחתיהם.

אבל יש לאיכר היתרונות נוספים, אם הוא גם מוכר. משק האיכר מגוון בהכרח; אף בויה אחת ממעלותיו. הוא מייצר גרעינים ותפוחי-ארמה, חלב, בשר של בקר, של בניי בקר ושל חזירים, ביצים, עופות, ירקות, ולפעמים פירות וDOBש וכו'.

ולכן יש בידי האיכר היתרון העצום שיכול הוא לsegל את יצורו באופן פתאומי למדרי, בכל עת שנדרש, לשינויים בביקוש לעלינו לחזור ולהביא את המלה "יצור" במונגה האמתי – "הבאה לשוק". והוא אם ירד מחיר הגרעינים ויעלה מחיר תפוחי-הארמה, יזרוך יותר גרעינים לאפיה וימכור קצת יותר מפרי-הארמה. ואם ירד מחיר בשרי-הზיר, יוכל לאכול אותו בעצמו וימכור חלב. ואם ירד מחיר החלב ותוצרת-זהחלב, ייטיב לעשות אם יפטם בהם חזר וכו'.

חרשי תפישה דתית יכולם להתארגן לנקה על עצם כמה צדדים בעניין או אפילו מצע שלם¹⁷.

וחוכחה שלישית לצדק רעיוןנו מתגלה מתוך עיונו בתולדות העולם: תולדות העולם הון תולדות המלחמה בין שלטון לבין התאגdroת. ככל שהיה הדבר כאוב כן היה נחוץ. משומ שעד שלא מיגר השלטון במלחמה עם החברות הקמאיות את עקבות ההבדלים בין אדם לאדם עד האחרונה ולא ניתן לדרסים את השוני בזכויות הפליטיות שגויים. אבל מטרת הקונסරבטיווים היא גם מטרתנו, כי גם אנו מבקשים לשנות את המוסר הפרטני וה齊bori מיסודם, לשתף את החלאים בither פעילות בחים הציבוריים, לחוק את מה שמננים מעמדות הבנינים היצרניים, להחליש את הקפיטליום גדול, לבור את הפעילות של מלאכות ואומנות, ולקיים שלטון יעיל על בניhorin.

"הางנו אותו הוגה¹⁸, שבכדיו פתחנו ספר זה, גם הסוגר אותו. תקוותו היא תקוותנו: "נדמה כי לא נועז מריד היא התקווה שההתאגdroת תשים קץ למצב שבו הtalot הכלכליות רוחות וגועל הרוב הוא מצוקה חברתי, או תמנע מצב זה".

הערות	
קריגר, עמ' 115.	.1
עמ' 329.	.2
עמ' 343.	.3
קריגר, עמ' 89.	.4
בוכנברגר, II, עמ' 506.	.5
הנ"ל, I, עמ' 201.	.6
Kolonisation (התיישבות), עמ' 270.	.7
עמ' 41.	.8
סתירת הלאמתי-הקרקע של הסוציאל-דמוקרטים.	.9
עמ' 13.	.10
עמ' 208 ואילך.	.11
עמ' 2.	.12
עמ' 446.	.13
Arbeiterfrage (בעיית הפועלים), עמ' 13.	.14
כך סבור גם סייפרט (Seifert) (עמ' 37). ר' גם להלן.	.15
שם, עמ' 305.	.16
באומן (Baumann), עמ' 205 ואילך.	.17
גירקה, עמ' 1048.	.18

כמטרה חיובית לשיקום הנימוסים והמוסריות, היושר והגאנמן, כפי שנגагו בעברן הקצר והטוב בתולדות העמים, וכמטרה שלילית לרוחית שלטון האספסוף ולתמכה בסמכות שנעשתה סמכות בצד, ב"שלטון הטוביים ביותר" – היא האристוקרטיה במובנה הנכון. האמצעי למטרה זו, במיוחד בגרמניה, הוא הניסיון להקים לתהיה צורות מדיניות כלכליות, של שלטון האצולה, של מערכות הכלו, של היבלי סיעות של בעלי-IMALACAה בנוסח ימי-הביבנים, של קבוצת מחירים באורת מלאות. לפי דעתנו אלה אמצעים שגויים. אבל מטרת הקונסරבטיווים היא גם מטרתנו, כי גם אנו מבקשים לשנות את המוסר הפרטני וה齊bori מיסודם, לשתף את החלאים בither פעילות בחים הציבוריים, לחוק את מה שמננים מעמדות הבנינים היצרניים, להחליש את הקפיטליום גדול, לבור את הפעילות של המלאכות ואומנות, ולקיים שלטון יעיל על בניhorin.

אין תימה בטענה זו, הנראית פרודוקסליית במבט ראשון, שיש מקום בו משיקים כל הניגדים בין המפלגות, והוא – מטרתן הסופית. שהרי מטרה אחרונה זו יכולה להיות רק שווה לכולן – הקמת קהילה "בריאה", כזו ששוררים בה הרמונייה של כל הכוחות, אייזון שלם של כל האבירים.

אנחנו רואים שתכננתנו היא הנכונה דוקא בכך שהיא מלבדת בתוכה את הדרישות המיקיות של מציעי כל המפלגות, הן את החלוקה הקופרפטיווית רוויית-המוסר של הקונסරבטיווים, את החירות הפליטית והכלכלית של הליברליים ואת השווון הכלכלי של השוציאליסטים.

אין לנו שוגים בתקoot שבחת המפלגות הקיימות קיבל את רעיוןינו מרצוננו. אם תבאו עורה לנו, תבאו מההומדים מחוץ למפלגות או מała הנספחים אליהן בעלי-CORHAM, באין להם טוכה מהן; רוכם בהם, מן הסתם, מותך שדרת הסוציאליסטים הלא-קומוניסטים, הם פוציאלא-יליברלים. אולי יתרום ספר זה להחויר עטרת רגלה-הקרב של פרידניך לסל לישנה, אותו דגל שעדרין מראים אותו כמושחת קדושה, ולהניפו ברמה. אבל, ונדרמה לנו שבזה הוכחה נוספת שרעינו נכוון, הוא שאינו זוקק למפלגות. והוא יכול לוותר ולא לנשות לגאים מסתפחים בתוכו אידי התבשילים. אין לו צורך לסתות מ策פים רבים, כי אם רק לכבות את לכם של פועלם מעתים למען ניסוי, שאפשר לבצעו באמצעות מזערים, ניסוי שבഴחתו ישבען בעורבה שאי-אפשר לבטהה בזוויחים בעולם. ייווצר תפס המשפייע למוחקים, לא-ינגוע ולא-פגוע בשנאת מפלגות ובחדירותן, על-פי חוקים שאין כל כוח-אנוש יכול לעזרה בעדרם. כמו-הו כפטרית-ישראלים, שרין באחת שתתרבה בתנאים נוחים להפרק ליין חבית מלאה תירוש.

רק באופן זה מתחמות ומושלמות התמורות ההיסטוריות הגדורלות:

אין בכוחה של המדרינה לשנות הרבה בתנאים הסוציאליסטיים. בידיהן של החברות, של ההתכלדיות החופשיות יותר בקרב מדינה אחת או מדיניות אחרות היה הרבה יותר כוח בעניינים אלה. כאשר תקנו תנאים סוציאליים נעשה הרבר על-פי הרוב על-ידי קבוצות חברותיות קטנות. עד כה היו תקנים כאלה בתנאים הסוציאליסטיים קשורים בדת... אבל אין הברחה בשאייפות כאלו בקשר לדת; גם אנשים בעלי תפישות דתיות שונות או גם

פרופסור בהידלברג ובכבר כיהן כשופט באורנינבורג, היה נושם לרווחה כל אימת שהוא נקרים לפניו אנשים מאנשי עדן. הוא ידע שלאלה הם אנשיםכנים של דבריהם אמרת. השוטר הכספי היה אומר: "אני הולך רק לעדן כשהני רוצה ככה תפוחים". וכי לא ראה את אנשי עדן בחג מתגיהם לא ראה שמתתיחוג מעולם. לפי שמעולם לא ראה במקומות אחד כליכר הרבה ילדים אודומילחים, בהיריעינים; וכן ייוכח לרעתם בקפה ובמציפירות נטול אלכוהול תיתכן שמה שלהמה. ואילו במה שנוצע לפוליטיקה, הרי מיזוגות כאן כל המפלגות, מנושאי צלבזרים ועד לקומוניסטים הקיצוניים, ואלה ואלה מרחיקים להשפיע כאן כמו כל תנועה רוחנית בגרמניה; בענין, למשל, הכרתי את "ישו החדש", הוא הויסטר (Häusser) המפורסם, הכרתו אך לאו רודוקא חיבכתי. ובכל זאת כל המפגש הזה אינו מביא לידי צרימה, אדרבה, כל אותן קולות גם יתר מבאים להרמונייה; הם מפיחים חיים בישוב קטן זה בעלי להחות איזום של ממש על אהדרתו, שכן התווינו את המגמה, אולם לא יכולתי להצטרף לקבוצה מפני שאמנם מכבד אני את השקפות מחרדייחחים, אך אין שותף להן. איני צמחיוני, איני בו לגלימה מודמת, אם כי ברוך כל אני נהוג לשנות מים, ולמרבה הצער הריני מעשן לתואה; בלי סינו איני מסוגל לעבוד.

לעיבוד עצמו, כדי שיכל להעסיק חברים שהיו מובטלים מעכורה. האגדה התחליה ביצור ייבות ומיצים, ולאחרונה בהצלחה גדרלה גם ביצור מרגיננה, הקימה לתכלית זו מבנה תעשייתי למופת ורכשה את השוק בתוצרתה. הר תכמה אופיינית החזרות חיליה בתולדות השותפות החקלאיות: מכיוון שהם אנשים ישרים וכנים ולא רודפי בצע שאינם זכאים לו, הריהם משוקים מוצר מושלם, שלוולים מכירתו מוכחתה. סימן לשחיתות האיומה שפשתה בדעתה הקלה שלנו, ובמקומות נכבד גם במדעי החברה, שהישג גדול כזה לא נודע ברבים, או, לכל הפחות, חרף פרטומי החוזרים ונשנים לאזכה לתשומת-לב. והרי ככל שהשותפות קטנה, היא המכילה שאפשר ליצור תנאים שבהם יוכל בני אדם להתחדש ולהגיע לתרבות-אמת בהרמונייה גופנית ונפשית. אין כל ספק כי להשתתפות זו, המרנינה ביתור, אין כל סיבה מלבד הבסיס הכלכלי האיתן, והוא הבעלות המשותפת של מה שהוא יסוד כל קיום – הקרן. כל היישובים שננדנו על בסיס זה הניבו אותנו תוצאות רצויות, ודוקא במרקחה של עדן אין כלל להעלות על הרעת שההישג חייב תודה לאמונה דתית משותפת, חזקה. יישוב קטן זה פורה לנאותי מדבר בתוך היישמן הקפיטליסטי על כל בירעורו, שחויתו ונינויו הגופני. אילו היה מודיעה-חברה של העת החדשת מלא תפיקדו כראוי לו, כמורידה-דרך לנואלה, או יצריך היה פריביצורים זה של הסוציאליזם הליברלי למלא בכל ספר לימוד לכלכלה ולפסיכולוגיה חברתית פרק שלם, לכל הפחות, אבל מן הדין והזדק שישמש נקודת-מושза לעזון ולדיוון בכלל. והנה אין מלה וחצי-מליה: כמעט נדמה כאילו אסור שייודע שאפשר לארגן אנשים כדי שיגיעו לאמירות, לשлом ולדריכים-מוסר; שמא יבואו אחרים וישאו ראש בחזקתם שוגם הם רוצחים בכל הטובה הזאת? אומרים גנטץ (Gentz) היוזר וזה רק עד 18%, ואילו שיעור התמותה הממווצע בעדן היה משך כל אותה תקופה האפשרי: בשעת הייסודה היו מתיים, מתוך מאות ילדים בגרמניה, עשרים וארבעה קודם שהגיעו לגיל שנה, וחיף כל אמצעי התברואה שנקט עד המלחמה הצלicho לצמצם שיעור זה ייעור שככל הנראה מתקרב מאוד לשיעור המינימי של התינוקות צומצמה עד כדי שיעור שככל הנראה מתקרב מאוד לשיעור המינימי האפשרי: בערך 18%, וכך כל אמצעי התברואה שנקט עד אותה תקופה מחוץ לנישואין; גם חבר אחד מתוך השותפות לא הסתבר בפלילים. מר לוי, שכיהם והוא

יישובים קהילתיים-שיתופיים *

מרקם אנשי "פרילנד" צמה הקהילה השיתופית הראשונה, יישוב המטעים "עדן", המבלבב עד היום בקרבת ארגנינבורג שבחבל מארק. מייסדיו היו "מחדר-יחסים" (Lebensreformer), חסידים של הצמחנות ושל התנוועה נגד האלכוהול והნיקוטין, אנשים שבקשו להינצל מן הים הקפיטליסטי ולמצוא מפלט על אי שיצרו בעצמם. מנהיגיהם היו שוטרי נלהב ושמו שפונהיימר (Sponheimer), רצען אחד, וכן דידי היקר משכבר הימים, שותפי הנאמן לעבודה עד עצם היום הזה – אוטו יקיס (Jackisch), ה"ביבסמרק של עדן", שניוט את השותפות שהיא מופקד עליה במשך שנים וחמש שנים ביד התווינו את המגמה, אולם לא יכולתי להצטרף לקבוצה מפני שאמנם מכבד אני את השקפות מחרדייחחים, אך אין שותף להן. איני צמחיוני, איני בו לגלימה מודמת, אם כי ברוך כל אני נהוג לשנות מים, ולמרבה הצער הריני מעשן לתואה; בלי סינו איני מסוגל לעבוד.

בתחילתה נראה סיכון ההתגרות הצעירה עזומות וועלבים מאוד בעיניו של מי שלא היה מודע כמוני לכוח-הקסים של מני התאגדויות כאלה. היו אלה עירוניים עיפוי-כביסים, אם אפשר לומר כך, וביניהם תמהונים ומתרבים שונים ומשונים לרוב: הם רצו להעמיד את קיומם על טיפוח מטעי פרי, דבר שכמעט לא היה להם מושג בזאת, ולן מושג קלוש. עוד היום סובלים מטעה הראשונים של השותפות מכך שהעצים ניטעו ברוחים קטנים מדי בינהם. ועוד: בתוך החול בלאו הcliyi בררו להם את המקום החולי ביותר, ולא רק מפני שמדובר לא הספיק כדי רכישת אדמה טוביה: היה זה באפיק הקדום של נهر האפל (Avel), ארמה שכל עובדר-ארמה היה מלייג עלייה לאומר שחייב חול, שכן מישחו השיאם לחשוב שగנרטיט תחון הוא הוביל המציגו; אמן נכוון שמחצב זה מכיל את מיטב מרכיביה-הקרקע אלא שדורש זמן בלבד-ו-בסוף, עד שבוכות הגשם, השלג והכפור ביצירוף חידקיז-הקרקע יהפכו לומניים.

חרף כל זאת התפתח היישוב לתפארת. הוא עמד בכל סערות הקוניונקטורה, בכל סופות המלחמה, נעשה אميد, נגהנה ממיטב האשורי. אולם לא רק מכחינה כלכלית כי אם גם מבחינה אתית, פוליטית והיגיינית הגיעו לתוצאות מעוררות השתאות. בכל אותן שלושים וחמש שנים מאז היוסדו לא נפטר כאן ולו ילד אחד בגיל בית-הספר, תמותת התינוקות צומצמה עד כדי שיעור שככל הנראה מתקרב מאוד לשיעור המינימי האפשרי: בשעת הייסודה היו מתיים, מתוך מאות ילדים בגרמניה, עשרים וארבעה קודם שהגיעו לגיל שנה, וחיף כל אמצעי התברואה שנקט עד המלחמה הצלicho לצמצם שיעור זה ייעור שככל הנראה מתקרב מאוד לשיעור המינימי של התינוקות צומצמה עד 18%, ואילו שיעור התמותה הממווצע בעדן היה משך כל אותה תקופה 3.8%. וכך כל מקום גם כאן שכנת נפש בריאה בגוף בריא. לא נולד גם ילד אחד מחוץ לנישואין; גם חבר אחד מתוך השותפות לא הסתבר בפלילים. מר לוי, שכיהם והוא

* מזור: Erlebtes... עמ' 168-160 (חוויות, שאיפות והישגים – זיכרונות) 1922, Melzer Verlag.

כעוברה", שלימים נכלל בקובץ לאומי וחברי דרכם לקהילה שיתופית (Gemeinschaft Wege zur).

עדן לא הגישה את רעיון זה ייסוד של קבוצה של מילואם. אפילו גתuls מכך קיבלה רק צמחוניים, הרי מלכתחילה הייתה קטנה מרדי בהרבה יותר מרדי מוכנות לניצול האינטנסיבי ביותר של החקלאות. ואפואן זה לא יכול לפעול למען הכללה הלאומית על-ידי העתקה פועלי הסביבה לשורתייה ובכך – להעלאת רמתה השכירות הכלכלית. רעיון עבורה, ועודנו, להתחילה על שטח גדול יחסית בהפעלה יותר אקסטנסיבית, הדורשת פחות עבורה, ולהתකם קמעה קמעה בהגדלת מספר החברים לשם אינטנסיביצה. אם לומר זאת בפשטות, הדרך הובילה מן הפלחה המקובלת למטעים, לגידול בהמה דקה ולמלאות הכרוכות בכך. וכך ניסיתי בשנים 1894-1895 לגייס במסגרת אנשי "פרילנד" את האמצעים לרכישת אחווה גROLה, קודם כל על-ידי ייסוד שותפות של חוסכים זעירים; נצטברו רק אלף מרקים מעטים, שהחוותי אותם בעבר שנים אחדות מפני שכור זו לא היה אפשר להגיא אל המטרה.

עברו כמעט עשר שנים, עד שעלה בידי, בזכות תעמלותי הבלתיינלאית, לגיס חברה לתועלת הכלל בעמ', עם הון של 250,000 מרקים בקרוב. אני עצמי תרמתי את קנייני ואת שיוכותי לקבל מחברים שערבתי להם. אחורי חיפוש ממושך החליטה החברה שבנהחלתי לנקות ב-1905, לפי הצעת מומחינו, את האחווה וניגלופניץ (Wenigenlupnitz) ליד אייזנך. אותו מזלביש, שפקד את היישובים השיטופיים, כמעט לא יצא מן הכלל, כפי שכבר מוכחה ראהlein (Rahaline), פקד גם את היישוב הזה. שניים מהמומחים, שבתחילתה העמידו עצם לרשوت העניין, חזרו בהם כשהגיעו הרברים לביצוע ממשי, קרוב לוודאי מתוך חשש שהוא יגרמו איינחת לירידיהם בעלי האחוות החקלאיות, והשניים הנוראים, אנסימעה מזונאים, נפלו בפה כהקלעם לאדרמה שאירה נדירה מאוד בגרמניה: עיקר האחווה, שהיא מגרש תרגילי סדר של הבסיס הצבאי של אייזנך, מרכיב מארמת חומר כבדה. שני האדרונים היו סבורים שאפשר יהיה להפכה לניר פורה על-ידי ניקוז שיטתי, אבל ניסיון חלק מן השטח הוכית, ראשית, שהוצאות העברה עלות בהרבה על ההערכה, ושנית, שהנקיון לא ניקן. האדרמה הייתה כה בוצית, שלא יכול היהו כבב בה נימים: רק מעל הצינורות השרה התיכנן איכשהו, ואילו בינויהם היא נשאה כבדה ולחנה כקדום. למכה האסון שרד משך כל זמן עיבודנו מוגיחאוויר הרע ביותר שככל יכול היה לפגע באדרמה. גשם ירד במשך מא依 ויוני בלבד הפוגה והושחת כל מזור החווות. אחר-כך בא תקופה של בצרות מהגרעות ביותר, שבהשפעתה סבל גם העיבוד לקרה התקין: האדרמה נסקרה לעומק ונעשתה קשה כאבן. אפי-על-פייכן והצילחו לזרע מזור רפואי מבטיח. אבל או בא כפוף עם צינה נוראה בתחילת פברואר 1907 והשחת את כל התבואה במרכזי גרמניה. בגין כל כסוי של שלג ירדה הטמפרטורה בזילילה מ-2 מעלות חום ל-20 מעלות קור ומטה, והסדרות השחריו כמו אחרי שרפת-קץ.

אISON אחרון זה סתם את הגולל על החברה, שכן גידלו כל משאכיה. כבר זמן רב קודם לנו נוכחנו לדעת שהאחווה אינה מתאימה לצרכינו ולכן אף לא הקפדו על הכנות הניסיון החברתי-פוליטי, ולא הכנסנו כלל את פועלינו בסוד כוונונתינו. רק מושך אחד הקימונו והוא איגוד צרכני קטן, שאנו החל לשגש לשבעיות רצוננו. אבל כבר

מה咍ת 1906 חיפשנו קונה עשי, שיהיה מסוגל לקנות, בעניין של מותרות, את האחווה, השוכנת כלבו של אזור יפהנוף ועליו מבנים מגורים נאים מאד. הדבר עלה בידינו ב-1907 אך הפסד היה ניכר. בכל זאת אפשר לי הדבר להזכיר עבור הארץ החוקית כמעט שלושת-רביעי ההון של החבורה. כדי לעודך עוד ניטין חסרו לחברה האמצעים ולידידי, מן הסתם, גם אומץ-הלב. החבורה חוסלה.

מיד דיווחתי על המפעל ב"המעשה הפטוציאלי" (soziale Praxis), ובפירוש הסכתי את חשומת-הלב לכך שאננו אפשר לדבר כאן על כישלון החקלאות הקפיטליסטית, אך בהחלט לא על כישלון רעיונות, כי הניסיון לא בוטל כיון שאף לא הוחל בו. כל شيء היה, שחברה בעמ' רכשה, בגל טעות נסלחת של מומחיה, אובייקט בלתי מתאים. למרות זאת נשמע היקל בrama ש"אוטופיה של אופנה-ימ"ר" נכשלה.

אישית נגעתתי קשה מסוים הדברים. אפלו נצלם מכך, שתרמתי יותר מכל קנייני הקטן, שהרי היתי ערב להון כלפי מספר קרובים וידידים, הרי כל אותו זמן היתי אוכל-ידיאות קשות ביחס וחיבק היתי להודותبني לכני שלפי שעה כמעט מעת אין לדבר כלל על חידוש התכנית. חלף זמן רב עד שהחואשתי מן המכבה, אשר, גם אם לא היה כישלון רעיונות, בכל זאת היה לי כישלון אישי כבד ביחס.

בעבור ארבע שנים (1911) חזרתי על הניסיון, הפעם בארץ-ישראל, עמוק יותר אל ידועה-מלחמות, בקרבת חנתן-הרכבת הנוכחית של עפולה, דרומה לנצרת לא הרחק מהר תבור. תיאודור הרצל והקונגרס הציוני בכול החליטו בשעתו לפיקומי לכבוש את ארץ-הקודש בנשך האחד והיחיד שבו עט יכול לככוש ארץ – במחשה, והם השתכנעו שעיה, לפי מצב העניינים, רק משק קלאי גדול, שיתופי, אולי יצליח בכך. הושג ההון הרווח, הוקמו וציוירו המבנים הנחוצים, תלמידי וידידי שלמה דיק (Dyk), שעדיין מכון כמנהל ניסיונית האחוות, והפעם סופ"ה – המוציאים, נתמגה כאדמיניסטרטור. היישוב נקרא מרחבי, הינו מרחבייה.

גם כאן שרד אותו מזלביש. גם כאן הוטעו המומחים, מיטב הבקאים בארץ, בוגעים לאיכות האדמה, אם כי בודאי לא בצוורה כה חרואה כמו בונגיגלופניץ. נספו על כך עיותים קשים, מריבות-דים עם העربים השכנים שככפר סולם (שונט), מכוורתה של השולמית משייריה-השירים [של אביג'ג השונמי], שנבחרה מכל הצעירות לחם את המלך דוד הוקן], וגם אחד הפתחות שבשביכה, שהיה בעבר ראש כנופית-שורדים כורדיות, אשר הכניע את כל כפרי הארץ למוות כמו אביר פיאודלי בימי-הביבנים: הוא קנה את חסdem של הפקידים התרבותים בהשיא לו הם את בנותיו היפהות. באחר הימים, כשהודיע שהוא עומד לבקר ביישוב, חיכה לו ועד הפעלים – דיק נסע נסיעת-עסקים לרמשק – בית ההגלה, עם קפה וכל הגלווה כנהוג. הוא לא הופיע כלל, אבל בלילה שלאחר מכן שלח את אנשיו ואת הבהמות לרים את פניו ולהוציאו אליו את הקפה אל ומשנשאל, השיב שאדם ברום-מעלתו יש לך את הרשה המוצלח ביותר, כ"-20 ד'. את איסויו ואת הבהמות לרים את פניו ולהוציאו אליו את הקפה אל השרה. אכן ימי-הביבנים! ורק עשרים קילומטרים ממש מערכה – הזמן החדש על ידי החושטה, הכספות-הבנקים וכו', וkilometris אחרים מורה ימי-הקרים ממש: בשוטרי בריכבה על-פני הארץ הייתה נתקל מרדי פעם במחנה של שבט בודאי, שחי כאן כפי שהי בימי חמורבי ואולי שנים רבות לפניינו: אוחליך-קידר שגורים, נשים חסונות בily רעללה ועל מצחן מקועקע סמל השבט, ה"שם", שלפי השערתו של אודאראד מיירס (Meyers)

במעט ולחירות שآن דוגמתו, שבהן הציגו כל הוצאות. בסופו של דבר חוסלה השותפות רק מסיבה אחת, שאotta חוויתי מראשה: הצעריים נשאו נשים, הולידו ילדים, אבל בנסיבות המלחמה לא היה אפשר לספק להם דירות נפרדות עם כניסה נבדלות. ובמקרים שהכרה זהה שורשת הטענות כל חברה כזו, כפי שמאשר ניסין של גידול שעוד לא נושא על אדמה זו, וצורות-פועלים המורכב מעירוניים שהוכשרו רק מעת או לא הוכשרו כלל. צרייך היה לקות, בילי כל ביטחון שכד ייה, שקנותם הלאומית של הפועלים תملא את שחרר להם בכישורים מקצועיים. ואمنם תוחלט זו לא לגמרי נסובה, הצעריים פעלו במסירות מופלאה ממש, אף כי בתילה שכנו בביטחון-

הוא שהנחייל את השם "שמי" לכל קבוצת העמים השמיים, ילדיים ערוומיים שחומם פרועיע-UMBET ולחם קריקפות מגולחות פרט לבלאויה שחורה, וככלבים נשכניים דמוניים ואכבים.

כבר מתחילה הדגשתו באזני חברי הציונים שניסוון והוא מפוקף מאד, מפני שמנסים בו בכת-אחד שלושה דברים בלתי-ידיועים: אדמה, שאין מכך את טיבת, סוג של גידול שעוד לא נושא על אדמה זו, וצורות-פועלים המורכב מעירוניים שהוכשרו רק מעת או לא הוכשרו כלל. צרייך היה לקות, בילי כל ביטחון שכד ייה, שקנותם הלאומית של הפועלים תملא את שחרר להם בכישורים מקצועיים. ואמן תוחלט זו לא לגמרי נסובה, הצעריים פעלו במסירות מופלאה ממש, אף כי בתילה שכנו בביטחון-חומר ערביות בתנאים גראויים ולעתים קרובות סבלו מקדחת קלה. אולם הסתמכותה של אירופה השפעה הרסנית ביותר על מהלך המפעל. כמעט מראשית היוסדו הייתה תורכיה מעורבת במלחמה, ועל ארץ-ישראל הוטל הסגר ימי: תחילתה במלחמות תורכיה-איטליה, אחר-כך במלחמות הבלקן, ולבסוף במלחמות-העולם הראשונה. מרחביה, על המבנים האירופיים שבינתיים הספיקו להקים בה, שימשה ליזהפסק בסיס צבאי, בין השאר גם לטיסת גרמנית. לפעמיים היו התורכים עוזרים נתינים של כוחות-הברית, ולפעמים היו האנגלים עוזרים נתינים של אויביהם, מקרב הפועלים, כדי לכלאם בהסגר, ואלה ואלה, גם התורכים וגם הגרמנים, היו מחרימים לצורכייהם מיכולן השדרה ומונת הבהמות בili כל התחשבות. גרוועה מזה הייתה ההשפעה הפסיכולוגית של המורקזים האורתודוקסי על הפועלים מרוסיה. אף כי הפועלים נתקשו אליו בעבותות חיבה בכל זאת לא היה אפשר לשכנע אותם להבין בשכל וכרגש את הארגון השיטופי, שככל-ככל היפוכם הגמור של הקומוניס ושל הקפיטליזם. הם ראו בבעליהם, הוא الكرן הקימית לישראל, את ה"קפיטליסט" ובמנגנון הטכני את "דורודה", אף כי מוכן שנוכחה הנסיבות הקשות ששדרו נדרשו למסק תמיכות כספיות, ואף כי الكرן הקימית, כמו-צד ציבור-גרידה, היה מסתפק ברובית צנעה מאוד, שmailto לא הייתה חווית ומשמשת לתועלתו המפעל, ואף כי דיק, כסוציאליסט שרגל בדרכו, היה חדור רצון וכן בעל השקפות הומניסטיות. המצב הורע עוד מכוחה של מלחמת-הנפש השנייה, שמננה סובלת תקופתנו בכלל, ושתקפה גם את חברי שבמרחבה, הקורבים ללביו בדר-יכל – הלאומיות, שאמנם היא מובנת היטב בערים שקיבלו על עצמן את העמל הבי קשה: להוציאם לעם בית חדש מן האדמה, אבל היא כשלעצמה פסולה ומחירה רב. כאן נאלצו גברים במלוא-אונם לבצע עבודות, שככל העולם עושים ילדים, כי הפועלים היו שרוויים בili נשים ובליילדים; מצד שני אסור היה להיעזר בילדי הערכים בili להתעמת עם ציבור הפועלים. אפשר היה להעסיק במלחמות פועלים ערביים יעילים זולים, אבל חיבטים היו להביא מרחוקים בעלי-IMALACKה הרבה יערלים והרכבה יותר קרים, ובilateral שיהיו יהודים. לא היה אפשר למחוק את התפישה הדמיונית לחלוון "שמותר לכוף יהודי להגיע אך ורק לידיים יהודיות"; ובזה בשעה בניינו לבנים שקנינו ממרסוי, אנגלים הובילו אותן לחיפה וಗמלים ערביים הסייעו אותן למקום; והפועלים הוציאו חלק משברכם הדל על תפוזים ועל סיגריות, שכרוב הגROL עוד היו בעת היא מתוצרת ערבית! אף-על-פי-כן החזקה האגדה השיטופית הקטנה מעמד בתנאים שתוארו, תנאים שבהם היה כל מפעל פרט מטופט תוך זמן קצר ביותר, וזאת להסתפקות-

קרל מארפנס השכיל ביותר להגדיר את מושג האוטופיה. אוטופיסט הוא מי שמשמעותו סדר חברתי מדעתו. ואילו סוציאליסט מדעי הוא מי שמנגדו אוטופיה מובה דעתו מטעם מגמת התפתחותה של הכלכלה הקפיטליסטית, מtower "חוקהתנוועה" שלו.

על-פי הגדרתו כל קומוניזם שקדם למארפנס היה איפוא אוטופי. ואמנם לא היה זה אלא התשליל הציומי של הקפיטליום, כפי שנוצר עליידי ה"par Imitation opposition" [חיקוי מtower ניגוד] הנודע²; לפניו מארפנס היה הסוציאליזם המבווע ביותר בעניינן כל אנשי הרוח והמוחחים, כגון לורנץ שטיין (Stein)³ ופרודון (Proudhon)⁴, הסוציאליזם של המעדן הנבער התחתון שבתתונותם, של שוליתיהם מלאכה. בראשונה העלה מארפנס את הקומוניזם (בצורתו המתוגה כקוקטיוויזם) למעלת שיטה מדעית בהשתדרלו למזוא ולহגדיר את מגמת ההתפתחות. אולם הוא רק הציג את הבicut, אך לא טהר אותה; כבר הריאנו זאת בפרקם אחרים ולא נחוור על כך כאן. ואילו כאן מעניינו הוא כי ביום אף חסידיו, שנחשבו כאנמנים ביותר לה, הובילו אותם בחרטה הקפיטליסטית הסדר הסוציאליסטי החדש כי אם דוקא בארץ המפגרת ביותר מבחינה תעשייתית, ברוסיה, הרחק אף מכל דיבור על שלות כוותא, השתמשו באליםות לא כ"מיילדת" (דבר שזכה להיתר מארפנס לאפשרות קיזינית ביוורה), אלא כדי להקיט בכוחה חברה חדשה, שהומצא "מן הדעת", על חורבות החברה הישנה; אם להמשיך ברימי זה, כל המבצע לא היה רק מתחליל בילדת-ינפל שותתתידם, כפי שאמן קרה, אלא גם היה נגמר בכך, לולא עשו בעלי-בורחם את המעשה האחד והיחיד שהחברה היה לעשותו: פוליטיקה של איברים (Bauernpolitik)! דומה שכעת נדחתת המדיניות הסובייטית, בניגוד לתיאוריה שלם, יותר ויותר אל המעשה האחד והיחיד שאפשר לנקט לשם שחרור אותו חיים הבלתיים לכל חברה כלכלית מפותחת: חי תחרות. וכך עתיד היה לקורות בסופו של דבר, בדרך עקיפין איזמות ונוראות, בקרבות דמים תרתי משמע, אותו דבר, שיכל היה לקורות בקרבות מעט ובתוכאות מייד: הגשות תכנית הפעולה שפתחנו ופירטנו אותה מונה כמעט 30 שנה על כל פרטיו וודוקו – פוליטיקה מהפכנית של איכרים.

איש לא יבוא ויטען שפוליטיקה זו היא אוטופית בשלעצמה, הינו, גם בהתעלם מיעילותה והסתמכת להשגת המטרה הסופית, שאיאפנס יכול לבצעה. כמובן, אפשר לרכוש לבועלות הכלל את נכסיו הכספי הגרולים הגרוטיים, למשל, היו נדרשות לכך פחות או עליידי הפקעה חוקית המלווה פיצויים. בגרמניה, למשל, היו נדרשות לכך פחות השקעות כספיות משנדרשו בשעתו לשם הלامت מסילות-הברזל. וגם הטענה היחידה המבקשת להפריך את התכניות הרדיקליות להתיישבות-איכרים, טענה שהיא כשלעצמה מופרכת וחשודה מאוד, אינה קולעת כלל להנחותינו: אם אכן מיזוג מסוים של משקים גודלים, ביןונים וקטנים רצוי וראו לחקלאות, הרי ראשית אף אנו מועלם לא דרשנו הפקעת המשקים הגדולים כולם, ושניתה הצענו בעצמנו להשאר לפחות לפני שעה מספר משקים גודלים רק בנכם גדול! כל "דומינה" הכוונה לנראה לאחוות מלכתיות ושיהיה משך גדול רק בנכם גדול! שידיננו טיעונים חוקים אף מティיענו בנגד ידיביהם הקפיטליסטים. ובד', שהחוכרים מתנהגים מבחןת יחסם לנכם כבעליהם מוכיחה את ההפר.

עד כאן באשר לאמצאי. ואילו באשר למטרה הריאי כל העולם, לרבות השמאלי

האוטופיה *

הבה נתאר את עיקר קווי-אפיונה של החברה האלית-המעדרית שלעתיד-לבוא. מובן מאליו שהקורא ישווה לניגר עניינו: "אוטופיה"⁵ הבה נסה איפוא להגיע לכלל שפה אחת.

אוטופיסט הוא מי שמניח שסדר חברתי בלתי-אפשרי הוא אפשרי. והנה וובידונם של הבירות, להוציא חבורה קטנה מזעיר, אלה הדוגלים בדעתנו, סבורים כי אפשרי אחד משני הסדרים החברתיים: או הקפיטליסטי או הקומוניסטי. כיון שכבר הוכחנו שניים בלתי-אפשריים, הרי מתגדרינו כולם הם האוטופיסטים.

באשר למאmins בסדר החברתי הקפיטליסטי כבר כתכנו את הדברים דלהלן⁶:

אם, בצדק, מבנים לגני בשם בשם אוטופיסט את מי שסביר שסדר כלכלי בלתי-אפשרי הוא אפשרי, הרי כל המאמין בסדר הקפיטליסטי הוא אוטופיסט. סדר זה הוא כמובן בכל שכוננו על אדניבונו בנאים כורדים מהומריבנין שנעודו מראש להתומותה עצם משקלם, וככל שייתמר ויגבה הבניין וירבו קומוטיו בן תהיה קרייסטו יותר ודאית וייתר נוראה. אמת, שיטה זו יקרה יותר עשר מסך כל התקופות הכלכליות הקודמות גם יחד אבל סופה הבהיר במושגים חווים ונשנים, שיבלוו בקשרם הרבה יותר מעשר זה. – אמת, היא יקרה מרחביים ליותר בני-אדם משחייו איי פעם בעבר בארכות שלטונה; אבל הכרת הרה-אסון לה שתור כדי כך תשחרר כוחות הרסניים המציגים למות המוצע ביותר, בשיאות זועות, מילוונים לא-ישראלים חרדי-ישע, יותר משגרמו בעבר הקשה שבמובליס או האימה שבהתפרצויות של הריגעש. – ולבסות, אמת, מכוח כינונה של הכללה הביבלאומית עשתה יותר לקשר בין העמים ולהבנה הדודית משועשתה כל תקופה לפניה; אבל בהכרה הרה-אסון נגור עלייה להסית זה בוהו אותם עם עצם במלחמות שאין אחרות כמוות, ואין כמותן בחמת-זעמן ובחרובן שהן מביאות – עד יכול העמים אלה את אלה.

רשמו זאת לפניהם המבקרים הבודנינים, שחוקה עליהם שיקראו לחברת האלית-המעדרית אוטופיה בעודם עצם דוגלים בפראעה שבאוטופיות. ואילו למבקרים הקומוניסטים, שבודאי יבואו אלינו באותה הטעונה, להם נשיב בחיקוך: Quis tulerit? Gracchos de seditione querentes? [וכי מי יסבול את הגרככים הטוענים בנגד מהומות?] בבחינת כל הפסול – במומו פולס.

שהרי כנגדם יש בידינו טיעונים חוקים אף מティיענו בנגד ידיביהם הקפיטליסטים.

ואין מטיל ספק בכך שיכלנו ליציר עוד הרבה יותר אילו העלו את המהירויות. אנחנו חיים בקרבת אוטופיות שנתגשו: כל נפלאות אלף לילה ולילה היו לנו למציאות. אנו שלוחים את הודעותינו בכירקממחשה שכיבב כדור הארץ, מפליגים בmahiroth העולה על מהירות הרוחות, המחרשה נרה ניריה ללא השור, ובכtier הארגנים חולף בשתייהחותם ללא הארגן. המשמש מצירות לנו צירום צבעוניים ואנו רואים מתיים משכבריהים מתונועים לפנינו ושותעים אותם דוברים אלינו; אנו שטים בספינות נגר הרוח וכינדר מריאים בשמיים. כל העולם לעג לצפליין וכיגנו "אוטופיסט"; וכך בא כל זאת המדיה פיניתיאויר שלו העלהו אותנו ברית עצמן למלעת גיבור לאומיות ותבעו כמעט את כל תחילתו לעצמן, כאילו הן שעוזרו לו.

במהדרה הראשונה של ספר זה (עמ' 419-420) הביעי את אומנותי בא"וטופיה" זו, והנה פחות ממחצית חיאגנוש הספיקו כדי להגשיהם; וגם ה"אוטופיה" השניה של אטמול, המוכרת שם, גם היא היתה למציאות של

היום: כבר לפני שנים הגיע פריי (Peary) אל הקוטב הצפוני. האומנם לא נוכל לומר נוכח כל אלה, אנחנו ילדי החומר והעצום הזה המכנייע את כל יסודותה הטבעי, האומנם נועז מורי דרדרנו: "בל אוטופיה היא המציאות של מהריז?" אמן גם עתה ימשיכו ה"ראיילסטים" לנגלג向前ם על כל היורד הימה לתוך אחר יבשות חדשות, למורות הניסיון הטופח על פניהם יומיום; אך זאת חיבר אדם לסבול, יוכל לסבול בחור.

אולם ככלות כל אותה חכורה של קטנידראש אינה מתבססת על הניסיון; שכן אנו מסתמכים קודם כל על דבריו של קאנט שכבר הובאו לעיל (עמ' 50): "לא יתכן דבר משפטני". בין כה וככה אין בידי מתנגדינו אלא להעיד מול האוטופיה שאנו טוענים לה את האוטופיה שלהם, שחייבינו זה עתה, אפשר לנוכח אוטופיה ממשפטני. הן הקפיטלים והן הקומוניסטים, אם הם סדרים חברתיים בלתיאפשרים ואם גם הסינথזה שלהם, האורותות החופשית המהדרת את החופש של הליברלים עם השוויון של הקומוניסטים, אם גם היא "מכטלת" את ניגודיהם במשמעות המשולשת נוסח היגל – אם גם סדר זה, האחרון מכחינת האפשרות התיאורטית, לא יתאפשר הלהה למעשה, הרי

שהאנושות נדונה לגורל שוכני גיהנום. וכי בנסיבות אלו אין אדים חייב ולו לפחות לנחות את המוצא האחרון שנשאר מבחינה תיאורטית? ואם אף זה "אוטופי", הרי שאין תואריכבוד נעהלה מאוטופיסט.⁶

בಹקמיה למהדרה השניה של ספרנו האגודה השיתותית הדתישוביתית (Siedlungsgenossenschaft) כתבתי את הדברים הבאים:

המהפכני הקיצוני, בדרעה אחת, שיקשה לבצע את המהפהכה הקומוניסטית שבעתיד הרבה יותר מאשר את המהפהכה הפוליטית שבעבר, כಗון זו שהו אנגליה ב-1648 וצרפת ב-1789. וזאת משום שבימים ההם עסקו במפלגה שלילית – להרשות מוסדות מסוימים: את המלוכה האבסולוטית, את זכויות המעדות וכו'; ואילו עכשווי הכוונה היא לפולה חיובית – לבנות דבר חדש לגמרי. כבר בעצם הצבת-ימטרה זו וראו אל-יכן אוטופיה, כי החברה אכן היא ארגניזם קולקטיבי, וארגניזם א-אפשר לעשות; אפשר רק להניח לו להפתח עלי-פי חוקיו שלו ורק לתמוך בו, כשבוראים לו להסיר מכשולים מדרך.

ובכן גם מנוקד-ידאות זו אין בהצעתו אף לא קורתוב של אוטופיים.⁷ גם אנו לא להרשות אנו כי אם לבנות, רוצים אנו אך להשלים את מלאכתה של המהפהכה הפוליטית הגדולה בשלחנו לעוזל את עמדת-השלטון הפיאודלית האחורה, שלא הבחינו בה עד כה כי היה מוסווה במסווה כלכלי, למען תרד שאלה אחר אחוותיה. או אז, זו טענתנו, יגער הארגניזם הסוציאלי, בכוחות עצמו, חופשי מאחוות עכבותין, למצב של בראיות, אל הקונסנו.

אמנם אפשר היה להאמין באוטופיה גם מתוך אמונה שבכל יתכן קונסנו. ואילו אנו הוכיחו היפך אמונה זו, האמונה בצויר בדיסנוז נצח. זאת כמסקנה מהנחה מוטעית, חסרת-איהה ונעדרת כל תמייה, המשותפת לכל מתנגדינו: החוק המרומה על אודות ההצבר המקורי. מתנגדינו ייאלצו לחדר את בסיסו מושנים מעיקרא – אם אכן יוכלו. שכן עמדדים אנו למוגות שורה של עבדות מאושות היטב, שיש בהן לאשר ולחזק את זו "האוטופיה למציאות".

אולם, אפילו לא הינו מערערים ומפריכים הנחה הרת-אסון זו; אפילו לא היו בידינו העבודות הללו – בין כה וככה אין בידי מתנגדינו אלא להעיד מול האוטופיה שאנו טוענים לה את האוטופיה שלהם, שחייבינו זה עתה, אפשר לנוכח אוטופיה ממשפטני. הן הקפיטלים והן הקומוניסטים, אם הם סדרים חברתיים בלתיאפשרים ואם גם הסינthetaה שלהם, האורותות החופשית המהדרת את החופש של הליברלים עם השוויון של הקומוניסטים, אם גם היא "מכטלת" את ניגודיהם במשמעות המשולשת נוסח היגל – אם גם סדר זה, האחרון מכחינת האפשרות התיאורטית, לא יתאפשר הלהה למעשה, הרי

אני ירא תואר זה. ב למציאות היא האוטופיה של אטמול. אנחנו חיים בקרבת אוטופיות שנתגשו: איחוד גרמניה [1871] היה אוטופיה, שלא זו בלבד שענו למאmins בו אלא אף כלאו אותם ורונים לעכורת פרך. חסידי מלתוס (Malthus) ראו אוטופיה בכך שעתידים להרכות את המונות ביותר מהירות משוגדל האוכלוסייה (עד ב-1881 חוות גוטשכ רימליין [Rumelin] שחורות אף לעתיד הקרווב) – והיום אנו מייצרים בשכיל האוכלוסייה שכיה פרתהיורבתה הרבה יותר מזון לגולגולת משיצרו אן,

מלבד זאת: מהו הניסיון שעליו מסתמכים כל המתמחמים המוחכמים האלה? תלות האנושות משתרעות בודאות גמורה על-פני ריבבות שנים, ובסבירות גבוהה על-פני מאות-אלפי שנים. לפחות 99% של התקופה הזו תפוסים בידי הטרומדיסטورية; אולם לפי כל הידע לנו הרי בקהלות הללו היה תוקף לצדק של שוויון והוא מגע ניצול בראש קיימת ויצירת מעמדות. ועוד זאת: אמן קורות העולם כפי שהן מלאות מאבקים אינסופים בין העדרות, אבל בתקיך העדרות אנו מכירים רק שתי תקופות קצרות מאוד יחסית של ניצול כלכלי: כלכלת-העבדות הקפיטליסטית של ימי-הקרם וככל-ת התקשרות הקפיטליסטית של העת החדש.

אבל אפילו אין שפע עצום זה של עבדות מעיד למענו, אפילו לא ירענו דבר לא על אודות הטרומדיסטورية ואף לא על אודות ההיסטוריה הקפיטליסטית: מה יש בניסיונות אלה להוכיח בכל?

ודוראנוש כיים אחד באנושות, מכאן שנות-ימה כשלשה ימי-אנוש. ההיסטוריה של

ומיטשטים, ואשר על כן תפישה מדעית-חברתית, שאין בה ולא כלום מן הנבואה, מיווסדת על השקפות דלות מודר".

.8 מאוז כתבנו דברים אלה אמנים נתעוורו ונשמעו ברמה ספקות חזקים בהצלחתו של פירי – אם לנוקט לשון זהירות. אבל שוב אין היום מטיל ספק בכך שמטרה זו תושג עד מהרה.

.9 בצדך מדבר נלסון (שם, עמ' 599) על "הסנוריים, אשר מדינאייה-אלימות ומדינאי הסמכות מכנים אותם ידיעת נפש הארץ".

האנושות המערבית בכת 1500 שנה, מכאן שהוא עודה בשחר ילדותה. המסקנה מהיסטוריה זו, כמובן, שהאנושות נדרנית לחיות באוטו ריסנוז, אשר בו היא מתישרת ואולי צפואה לכלייה בו וממנו, יש לה על מה לסמוך ממש כמו דעתה של אם הסבורה שכאר י מלאו לבנה ארבעים שנה עדין ת策ר לחתול אותו בחיתולים נקיים ז' פעמים ביום.

אנו צופים שאפשר יהיה ליזור את הקונסנזוס, את החברה הפליטית האל-מעדרית, את החברה הכלכלית נעדרת-הניצול, עליירי פוליטיקה של איכרים; צפיה זו מיווסדת על בסיס מדעי-היגיוני רחב ביותר. כל המבוקש להכחיש תחזית זו חייב בנסיבותיו שלילו לסתור את הוכחותינו, לעודך את העובדות שערכנו בסדר שונה ואמין יותר, לאשש מחדש ב証據ות חדשנות את החוקים שתטרנו. מי שמתפקיד במקומם זאת בשימוש בסיסמה "אוטופיה", ראוי לו וצפי לו שכעת זאת, הנרפה ונובות-המחשבות, בה גם הפקפונות נדרשת לשבח כמדענות לעילא ולעלילא, גם כאשר אין לה ביסוס מכל וכל, – יוכה לתרוועות-הידד מן ה"אפסוף"; אין לו סיכוי כלשהו לזכות בדיןנו לפני משפט המדע.

הערות

1. קפיטליים, קומוניזם וכו', עמ' 1-2.
2. ר' עמ' III, עמ' 193, השווה לעיל עמ' 158.
3. Geschichte der sozialen Bewegung צורתינו הוא השיטה הגדולית הראשונה של רעיון השווין החברתי...".
4. "קומוניסטים משתופים זה ליד זה, בלי נוע ובלי רגש, צמודים לצדפות על סלע האחווה" (МОВА УФ"י אנטונלי [Antonelli], בספרו, עמ' 201). "סورو מני, קומוניסטי: נוחותכם צחנה בנחירוי ומראכם לגועל בעניין" (МОВА УФ"י ג'יד גידל) ורישט [Ristl], מהד' גרמנית שלישית, עמ' 320).
5. אייננו נזקקים ל"Soziale Mythe" (מייתוס חברתי) עפ"י סורל (Sorel), "שמצויות בו המגוות החזקות ביותר של מחשבת ימין, מגמות הנטפלות לנפש בכוח של אינטלקטטים ומשות פנים של מציאות לתקנות שמצצע קרוב לבוא" (עפ"י אנטונלי, שם עמ' 41).
6. נלסון כותב (Phil. Politik, עמ' 550): "האיריאן של מצב משפטינו מובטח אינו נושא לנכאותו של היסטוריון אלא נושא למיטלו של פוליטיקאי". ודבר זה ניתן לפטור רק "בדרכ'-העקבין", דרך כיבוש השלטון הפליטי" (עמ' 299).
7. השווה רודברטוס-יגצוב (Rodbertus-Jagetzow), הקיטיאל, עמ' 230. "אמנם סבורני שהתיאוריה, הפילוסופיה, הנבואה והאוטופיה הם רק תמרורי דרך שהרעין החברתי מצבב לעצמו בעtid ההולך ומתרחק, וכך הולכים המתארים

1. ספריו ופרסומו של פראנץ אופנהיימר

Freiland in Deutschland, Berlin, 1895.

Die Siedlungsgenossenschaft: Versuch einer positiven Ueberwindung des Kommunismus durch Loesung des Genossenschaftsproblems und der Agrarfrage, Leipzig, 1896. (Neudruck: Jena, 1913. 3. Neudruck: 1922).

Grossgrundeigentum und soziale Frage: Versuch einer neuen Grundlegung der Gesellschaftswissenschaft, Berlin, 1898 (Neudruck: 1922).

“Soziologischer Pessimismus”, *Die Zukunft*, 6, 472-9, 1898.

Das Bevoelkerungsgesetz des T.R. Malthus und der neueren Nationaloekonomie: Darstellung und Kritik, Bern und Leipzig, 1900 (2. Aufl. Berlin 1901).

“Die biblische Agrargegetzgebung”, *Allg. Zeitung des Judentums*, 66, 225-7, 1902.

Das Grundgesetz der Marxschen Gesellschaftslehre: Darstellung und Kritik, Berlin, 1903 (mehrfach neu aufgelegt, zuletzt 1926).

“Verwirklichte Utopien”, *Zukunft*, 31, 1900, 207-214.

“Rede auf dem VI. Zionistenkongress 1903” Der Aufbau einer jüdischen Genossenschaftssiedlung in Palaestina, 1903.

“Die Gartenstadt”, *Neue Deut. Rundschau*, 14, 1903.

“Fuerst Kropotkin und der Anarchismus”. *Freistatt*, No.22, 23; 1903-1904.

“Ueber Innere Kolonisation” *Z.F.W.*, 12, 1903, 383-6.

“Gedenkrede auf die Opfer der russischen Pogrome”, Alte und neue Makkabäer, 1906.

Der Staat. (Band 14/15 der von Martin Buber herausgegebenen Sammlung sozialpsychologischer Monographien, Frankfurt), 1907. Vielfach neu aufgelegt. Uebersetzt ins Franzoesische, Englische, Ungarische und Suedslawische. (The 1926 edition contains a special foreword by the author).

על-פי רשימה אוטוביוגרפית של פ. אופנהיימר שנכתבה ב-1926 בפרנספורט, בעורת המבחר הביבליוגרפי שפרסמה רג'פה אופנהיימר בכתב העת: *The American Journal of Economics and Sociology*, 7, 3: (1948) ומקורות נוספים (הוורך).

Cooperative Agriculture in Palestine, N.Y. 1910.

David Ricardos Grundrententheorie: Darstellung und Kritik, Berlin, 1909 (2. neu eingeleitete Auflage, 1927).

“Stammesbewusstsein und Volkbewusstsein”, *Die Welt*, 14, 17, 139-43, 1910.

Die soziale Frage und der Sozialismus: Eine kritische Auseinandersetzung mit der marxistischen Theorie, Jena, 1912. (Vielfach neu aufgelegt).

Merchavia, A Jewish Cooperative Settlement in Palestine, N.4, 1914.

Weltwirtschaft und Nationalwirtschaft, Berlin, 1915.

“Gross-und Kleinbetrieb”, *Eretz-Israel*, 82-86, 1917 (English, 1917).

Wert und Kapitalprofit: Neubegründung der objektiven Wertlehre, Jena, 1916. (3. umgearbeitete Auflage. Jena, 1926.)

Genossenschaftliche Kolonisation in Palaestina, 1918.

Handel und Genossenschaftswesen, Berlin, 1918.

Gedenkrede auf Adolf Wagner, 1918.

Gedenkrede zum 100. Geburtstag von Karl Marx, 1918.

Kapitalismus — Kommunismus — wissenschaftlicher Sozialismus, Berlin und Leipzig, 1919.

Die soziale Forderung der Stunde, Leipzig, Gedanken and Vorschlaege, Leipzig, 1919.

Der Ausweg, Notfragen der Zeit, Jena, 1919.

Falsche Rechnungen? Eine antikritische Auseinandersetzung mit H. Oswalt, Frankfurt a.M., 1920.

Genossenschaftliche Ansiedlung (Rede auf dem zweiten Reichs-Siedlertag zu Leipzig, 15. August 1920) Jena 1920.

Die psychologische Wurzel von Sittlichkeit und Recht, Kieler Vortrag, Jena, 1921.

Die Judenstatistik des preussischen Kriegsministeriums, Muenchen, 1922.

Wege zur Gemeinschaft, Muenchen, 1924 (Reden und Aufsaetze)

System der Soziologie.

1. Band: *Allgemeine Soziologie*.

1. Halbband: “*Grundlegung*”, Jena, 1922.

2. Halbband: “*Der soziale Prozess*”, Jena, 1923.

2. Band: *Der Staat*, Jena, 1926.

Sprung ueber ein Jahrhundert, 1934.

Das Kapital, Kritik der politischen Oekonomie, Leiden, 1938.

“Reminiscences of Peter Kropotkin”, The Roman Forum, (29. Dec. 1942).

“Wages and Trade Unions”, The American Journal of Economics and Sociology, (11. Oct. 1941), pp. 45-77.

“Introduction: a Venture in Scientific Synthesis”, pp. II-V, Ibid.

“Communism and the World Crisis”, ibid., 1, 2 (Jan. 1942), pp. 155-65; 1, 3 (April, 1942). pp. 265-81; 1, 4 (July, 1942), pp. 403-13; 2. 1 (Oct. 1942), pp. 49-63.

“Review: Planning for Reconstruction”, Ibid., I, 1, 131-8.

Unionism and Communism, New York, 1943.

“A Post-Mortem on Cambridge Economics”, Ibid., 2, 3 (April, 1943), pp. 369-76; 2, 4 (July, 1943) pp. 533-41; 3, 1 (Oct. 1943), pp. 115-24.

“Capitalism and Free Economy”, Ibid., 307-310; 332-334.

“Kritik einer aussenpolitischen Schrift Walter Lippmanns”, 1943.

“Japan and Western Europe”, Ibid., Vol. 3&4, 1944/5.

“The Gospel of Freedom”, Am. Journal of Economics and Sociology, Vol. 7, #3, 1948, 353-367.

Beitraege in Schmollers Jahrbuechern, Conrads Jahrbuechern, Archiv fuer Sozialwissenschaft, Weltwirtschaftliches Archiv fuer Sozialpolitik, Zeitschrift fuer Volkswirtschaftslehre und Sozialpolitik, Gruenbergs Archiv, Koelner Vierteljahrshefte, Barths Archiv fuer Philosophie und Soziologie, Neue Rundschau, Wolfs Zeitschrift fuer Sozialwissenschaft, Rivista di Scienza, Soziale Praxis, Jahrbuch fuer Soziologie, usw.

Beitraege in den Festschriften fuer Brentano, Jastrow und Friedrich von Wieser.

“Land Reform”, undated MSS, tr. by W.F. Roberts, 1944.

“Siedlung und Juedische Siedlung”, Vortrag, Berlin 19.5.1930.

“Na Staroj Rodine”, Novye Puti, St. Peterburg, 1914, 61-112.

Kollektivnaja i Chastnaja Zemelnaja Sobstvenost. centr. Bjuro Evrejskogo Nacionalnogo Fonda, Haag 1917.

The State (Different editions from 1914).

2. Halbband: “Adel und Bauernschaft” 1932.

3. Band: Theorie der reinen und politischen Oekonomie

1. Halbband: “Grundlegung”, Jena, 1923.

2. Halbband: “Die Gesellschaftswirtschaft,” Jena, 1924.

4. Band: Abriss einer Sozial — und Wirtschaftsgeschichte Europas

1. “Rom und Germanen”

2. “Adel und Bauerenschaft”

3. Halbband: “Stadt und Buergerlichkeit” 1935.

Der Arbeitslohn: Kritische Studie, Jena, 1926.

“Einfuehrung” in L. Gumpilowicz, Ausg. Werke, Bd. 2, 1926, VII-XXIV.

Grundriss der theoretischen Oekonomik.

I. Teil: (fuer Anfaenger): “Einfuehrung in die theoretische Oekonomie”, Jena, 1926.

II. Teil: (fuer Vorgeschiittene): “Grundzuge der theoretischen Nationaloekonomie”, Jena, 1926.

Gesammelte Reden und Aufsaetze.

1. Band: “Wege zur Gemeinschaft,” Muenchen, 1924.

2. Band: “Soziologische Streifzuege,” Muenchen, 1927.

“Fritz Sternberg’s Imperialismus”, Archiv fuer Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, 57, 1927, 496-526.

“Principles of Farm Community Organisation”, (address delivered April 3, 1936, University of Georgia)

Herausgeber von Gide und Rist: **Geschichte der volkswirtschaftlichen Lehrmeinungen**,

3. Auflage, Jena, 1923; und Hawtrey: **Waehrung und Kredit**, Jena, 1926.

“The Idolatry of the State”, Review of Nations, #2, 1927, 13-26.

Mein Wissenschaftlicher Weg, Leipzig, 1929.

“Machtverhaeltnis,” in: **Handwoerterbuch der Soziologie**, Stuttgart, 1931, 338-348.

Erlebtes — Erstrebtes — Erreichtes, 1931, Duesseldorf 1964.

Weder Kapitalismus — Noch Kommunismus.eine Revision des Kapitalismus — Kommunismus — wissenschaftlicher Sozialismus, 1932.

Weder So — Noch So: Der Dritte Weg, Potsdam, 1933.

4. מאמרם בכתב העת הציוני Die Welt (בגרמנית):

- "מושבות יהודיות", 5, 50 (דצמבר 1901), 6, 4 (ינואר 1902).
- "ציננות וקוסמופוליטיות", 7, 51 (1903).
- "התתיישבות והעם", 7, 52 (1903).
- "פרידנאנדר לאסל", 8, 36 (1904).
- "התתיישבות היהודית-השיתופית בארץ-ישראל" (הרצאה בווינה), 11, 11 (1907).
- "קול קורא להתיישבות שיתופית", 14, 14 (1910).
- "יסודות התכנית" (להתיישבות), 14, 7 (1910).
- "תודעתה המוצא ותודעתה ע"ם", 14, 7 (1910).
- "הריפוממה החקלאית בארץ-ישראל", 9, 14 (1910).
- רשמי ביקר ראשון בארץ, 14, 27-15 (1910).
- "שיטה חדשה לעוריה-הדרית בהתיישבות בארץ-ישראל", 14, 15 (1910).
- דו"ח מסע שני בארץ, 17, 27 (1913).
- "הרצל וההתiyaשבות השיתופית", יולי 1914).

5. ספרות עוזר בנושאי כתביו ופעילותו של פ. אופנהיימר

א. בעברית

- ש. אבנרי, "האוטופיה הציונית של הרצל", *קטדרה*, 40 (1986), 189-200.
- ד. אבן שושן, "חמשים שנה לקובאפרציה במראכבה", *ניב הקבוצה*, יא, 37 (1961), 86-85.
- ש. אורחוב, "משנתו של אופנהיימר", *הטוען הצער*, ל"ז, 8-9.
- פ. אנגלס, *אנטידידירינג*, כתבים נבחרים, כרך ג', ספרית פועלם.
- ר' בנימין, "לDRAMOTU של פראנץ אופנהיימר" 171-174, כמה א' תש"ח.
- מ. בובר, *לזברו של ארתור רופין*, ירושלים תש"ג.
- מ. בובר, *נתיבות באוטופיה*, ת"א תש"ז.
- מ. בובר, *אינגרות*, 2 כרכים, ירושלים.
- א. בונה, "ספריו הסוציאלוגיה של אופנהיימר", *הטוען הצער*, כ"א, 3.
- א. בינוין, *תולדות ההתיישבות הציונית מתקופת הרצל ועד ימינו*, ירושלים 1970.
- א. ביבין (עורך), פ. אופנהיימר – כמה שנה להולדתו, תל אביב, תשכ"ג.
- ש. בז'וחרין, *חמשים שנות ציונות*, ת"א 1946.
- י. ברץ, *ספר על גחות הרין*, תל אביב, תש"ט.
- ש. גדורן (עורך), *נתבי הקבוצה והקיבון*, 3 כרכים, ת"א, 1958.
- י. דוֹן, "פראנץ אופנהיימר והיישוב השיתופי מראכבה", בר-אילן, כוכץ העשור תש"ז-תשכ"ה, 1965, 234-269.
- י. דוֹן (עורך), פראנץ אופנהיימר והקלוניה הקואופרטיבית מרחביה, רמת גן, 1976.
- א. דניאל, *הקבאותרכיה – חזון והגשמה*, תל אביב 1972.

2. ספריו ופרסומו של פ. אופנהיימר שתורגמו לעברית

- "ההתיישבות הציונית ויסודותיה", דברים בקongres הציוני השני, נאול 26.8.1903 –
- כמה, א, תש"ח, 175-184.
- חליפת מכתבים עם הרצל, פורסם בספר א. ביבין (עורך), מאה שנה להולדת אופנהיימר, ת"א 1965.
- רשמי מביקור בא"י ובמרחבייה, שיחה עם פראנץ אופנהיימר, העולם, שנה ז', 16 (13.5.1913).
- "קנייה-הציבור וקנייה-היחיד בקרעות", הוצאת הלשכה הראשתית של הקון הקימית לישראל, האג 1918. (וכן יפו 1918, עם תרגום ביידיש).
- "על ההתיישבות החקלאית", דבר, 13-14.12.1926.
- "הגע", הארץ, 6.1.1935.
- "קוואופרטיבים הרומנים ויריביהם", המשק השויגטי, 31.1.35; 7.3.35.
- "יסוד ושורש המלחמה", הטוען הצער, כרך ח', מס. 21.
- "תורת מארקס" – דבר, 4.4; 27.2; 4-1935.
- "בשעה זו", הטוען הצער, טרען, 16-4.
- "על התהוות המדרינה", מחברות לפוצ'יזלונגיה, 5 (1934).
- "לא השנו מתרתנו במלואה", קרנגי, כ"א, ג (ינואר 1944), 2-3 (וכן בכמה, תש"ח, 185-186).

"התiyaשבות שיתופית לשירות יהודי המזרח", Allgem. Zeitung des Judentums, 65, 22 (1901).

נאום בקונגרס הציוני התשייעי, האמברוג 1909 (בדוח 195-203).

3. ספריו ופרסומו של פ. אופנהיימר שתורגמו לשפות נוספות

Moja Poezdka v Palestina, 1910.

"Na Staroj Rodine", Novye Puti, St. Peterburg, 1914, 61-112.

Kollektivnaja i Chastnaja Zemelnaja Sobstvenost, Izd. centr. Bjuro Evrejskogo Nacionalnogo Fonda, Haag 1917.

– מין ראייז און פאלטען, וילנא 1911, הופיע בחוברת ביידיש 1912, ובאנגלית 1914.

– (דו"ח מסע שני בא"י), די חולט, 17, 27, 17, 29 (1913).

– "סדרי הקניין בארץ-ישראל", Der Jude, Bd. 3, גענאסענשאטליךע קאלאניזאראנגס פון יודען און פאלטען, קרא, טרס"ז.

– (הרצאה בועידת הסוציאלוגים בונה 1926).

– The State (new ed. and translations)

- א. שמואלי, "ראשי פרקים במשנתו של אופנהיימר", מאזנים, י"ז (תש"ד), 163-166.
- ב. פורת, *כמיהת התנועה הלאומית הערבית הפלשינית*, תל-אביב, 1976.
- ב. בלעדיות
- L'économie Pure et l'Economie Politique, Préface par Ch. Gide, Paris 1914.
- Das Kapital: Kritik der politischen Oekonomie, 1937.
- J. Adler, *The Herzl Paradox: Political, Social and Economic Theories of a Realist*, N.Y. 1962.
- H.E. Barnes (ed.), *An Introduction to the History of Sociology*, Chicago, 1961 (pp. 332-352).
- H. Becker & H.E. Barnes, *Social Thought from Lore to Science*, vol. III, N.Y., 1961 (1952).
- Th. Bergman, *Funktionen und Wirkungsgrenzen von Produktionsgenossenschaften in Entwicklungsländern*, Frankfurt/M, 1967.
- H. Bergson, L'évolution créatrice, Paris 1911 (9ed).
- I.H. Bilski (ed.) *Means and Ways towards a Realm of Justice*, Tel Aviv, 1958.
- H. Bobek, *Oppenheimer's concept of socio-economic development*, Jerusalem, 1969.
- A. Comte, *Cours de philosophie*, nösitive Paris, 1869.
- Th. Broczyner, *Die Sozialistischen Systeme von Herztka und Oppenheimer*, Dissertation, Koenigsberg 1922.
- Von Eden nach Eden, hrsg. R. Yperrek, Bad Soden 1983.
- M. Eliav-Faldon, "The First Jewish Utopias", *The Jewish Journal of Sociology*, XXV, 2 (1983), 85-103.
- M. Eliav-Faldon, *Realistic Utopias*, Oxford, 1982.
- F. Fuss, M. Eliav-Faldon, A Bibliography of F. Oppenheimer, *The American Journal of Economics and Sociology*, 6, (1946-7); pp. 95-112; 7(1947-8), pp. 107-117.
- D. Frisby, "Georg Simmel," First Sociologist of Modernity", *Theory-Culture and Society*, 2, 3 (1985).
- V. Geoghegan, "Rahaline": An Irish Owenite Community (1831-1833); *International Review of social History*, XXXVI (1991), pp. 377-411.
- H. Gorge, *Fortschritt und Armut*, Berlin 1892.
- ד. הורוביץ - מ. ליסק, *מציאות באוטופיה*, ת"א 1990.
- ת. הרצל, מדינת היהודים, היזמנים, אלטנירלנד, (הוצאות שנות).
- ד. ויטל, *המחאה הציונית*, כרכים ב-ג, תל-אביב, 1982-1986.
- ג. וילקנסקי, *שיטת אופנהיימר, יפו תרע"ח חכונות ההתחלות*, הופיע הצעיר, 16, 17, 22 תרע"ע ובספרו בדרכ, תרע"ת.
- א. וארבורג, ספר וארבורג, תל-אביב, תש"ח.
- ש. יורם (עורך), ספר בוסל, דגניה תשכ"א.
- ש. זיד, ו. ריסט, *תולדות המשנות הבלטיות*, 2 כרכים, תל-אביב, תש"ב.
- ישוער, א., *טרקים בהגותו החברתית של בובר*, ת"א 1981.
- ישוער, א., "מרחבה ודגניה", יעד.
- ישוער, א., "הנסיך קרוופטקין וההתיישבות השיתופית בארץ", *שרשים*, 1993.
- ישוער, א. (עורך), מרטין בובר והקיבוץ, המרכז לחקר הקיבוץ, חיפה 1980.
- ש. לביא, *בתבים נבראים*, ת"א תש"ד (מאמריו מדבר 1926).
- א. לוברני (עורך), *ספר מרחבה - הקואופרציה*, ת"א 1961.
- ג. לנראואר, *בתבים ומכתבים*, עריכה, מבוא, אחרית דבר - א. ישוער, ת"א 1982.
- ג. לנראואר, *הקבוצה*, ת"א 1947.
- ק. מארכס, *הקלטיטל*, 2 כרכים, הוצאת ספרית פועלם.
- ק. מארכס, *בתבים פוליטיים*, עריכה ומבוא. א. ישוער, הוצאת ספרית פועלם.
- מ.ב, "הבקורת של פראנץ אופנהיימר", דבר, 29.10.26; 28.10.26 (משה בילינסון).
- מרחבה - ספר הקואופרציה, תל-אביב תשכ"א (עורך: א. לוברני).
- מ. נדל, "משנתו הסוציאולוגית של אופנהיימר", *מחקרים לסוציאולוגיה*, 5 (1943), 81-85.
- ג. סירקון, *בתבי נחמן סירקון*, כרך א', תל-אביב, תרצ"ט.
- ג. סירקון, שאלות היהודים ומדינת היהודים הפוציאליסטית, יד טבנkin.
- א. סימונ, "פראנץ אופנהיימר", הארץ - 9.11.43.
- פ. סנדרר (עורך), *הציוני מוריין*, ליקט אוטופיות ציוניות, תל-אביב, תש"ג.
- מ. נורדיין, "הציונות והמושבות בארץ ישראל", בתבים, א', ירושלים, תשט'ו.
- י. עובד, "עיר וכפר באוטופיות של המאה ה-19 ובאלטנירלנד", זמנים, מס. 5, 1981.
- הצעדים הראשונים של ההתיישבות המשותפת בא", האחדות, ב, 14 (תרע"א) – אין חתימה.
- פ. קרוופטקין, *עזרה הדידית בעולם החז והאדם*, ברלין 1923.
- ש. קפלנסקי, *חוון והגשמה*, מ Robinson, מרחביה 1950.
- ש. קפלנסקי, "פראנץ אופנהיימר", משמר – 11.11.43; דבר – 12.11.43.
- ג. קרסל, *פראנץ אופנהיימר – פועלן הציוני ומרחבה הקואופרציה*, ת"א, 1972.
- ג. קרסל, "אוטופיות ציוניות", מאסף, תל-אביב, 1968, י' 470-465.
- ג. רבינוביץ, *ספר מרחבה הקואופרציה*, תל-אביב, תשכ"א.
- ג. רבינוביץ, "רעיוןינו של פ. אופנהיימר", הופיע הצעיר, ל'ח (תש"ה), מס. 1.
- א. רופין, *פרק חי*, 3 כרכים, הוצאת ההסתדרות הציונית.
- ג. שפר, *חברה בצמיחה*, תל-אביב 1961.

- O. Neurath, **Antike Wirtschaftsgeschichte**, Berlin. 1918.
- E. Neolting, "Der liberale Sozialismus Oppenheimers als proletarische Ideologie", **Festschrift fuer F. Oppenheimer**, Frankfurt 1924.
- Ch. Nordhoff, **The communistic Societies of the United States**, London, 1875.
- F. Oppenheimer, **Die geistigen Grundlagen des Anarchismus**, Muenchen 1924.
- D.J. Penslar, **Zionism and Technocracy**, Indianapolis, 1991.
- E. Preiser, **F. Oppenheimer zum Gedaechtnis**, Frankfurt 1965.
- S. Polard and J. Salt (eds.), Robert Owen: **Prophet of the Poor**, London, 1971.
- W. Preuss, **Franz Oppenheimer's wissenschaftliche Bedeutung**: 7, 1964, 56-68.
- R. Poehlmann, **Geschichte der sozialen Frage und des Sozialismus in der antiken Welt**, Muenchen 1912.
- J. Proudhon, **Oeuvres complètes**, ed. Lacroix, Paris 1866.
- F. Quesnay, **Oeuvres**, Frankfurt-Paris, 1888.
- P. Ramus, **William Godwin**, Leipzig, 1907.
- K. Renner, **Das Selbstbestimmungsrecht der Nationen: Nation und Staat**, Wien 1918.
- J. Reinhartz, hrsg. **Dokumente des deutschen Zionismus**, 1981.
- F. Rosenzweig, **Hegel und der Staat**, Berlin 1920.
- J.J. Rousseau, **Le contrat social** 1762, Paris.
- Th. Schaeffle, **Bau und Leben des sozialen Koerpers**, Tuebingen, 1896.
- K. Schmitt, **Der Wert des Staates**, Helleran, 1917.
- G. Schmoller, **Die soziale Frage**, Muenchen – Leipzig 1918.
- A. Schopenhauer, **Die Welt als Wille und Vorstellung**, Leipzig 1888.
- B. Schultz, "Franz Oppenheimer als Lehrer und Oekonom", **Zs. fuer Gesamte Staatswissenschaft**, 110, 1954, 472-489.
- G. Simmel, **Soziologie**, Leipzig, 1908.
- S. Sismondi, **Nouvelles e'tudes sur l'economie politique**, Paris 1837-8.
- A. Smith, **Der Voelkerwohlstand**, Berlin, 1879.
- G. Sorel, **Reflexions sur la violence**, Paris, 1912.
- H. Spencer, **The Man versus the State**, N.Y. 1885.
- B. Spinoza, **Theologisch-politischer Traktat**, Reclam.
- R. Stommel, **Wirtschaft und Recht nach der materialistischen Geschichtsauffassung**, Leipzig 1906.
- L.V. Stein, **Geschichte der sozialen Bewegung in Frankreich**, Muenchen 1921.
- L. Gumpilowicz, **Geschichte der Staatstheorien**, Insbruck 1905.
- J. Harrington, **Oceana**, Heidelberg 1924.
- D. Haselback, **Franz Oppenheimer — Soziologie, Geschichtsphilosophie und Politik des "liberalen Sozialismus"**, Opladen 1985.
- E. Hasselmann, "The Impact of Owen's Idea on German Social and Cooperative Thought", in **Robert Owen — Prophet of the Poor**.
- Th. Hertzka, **Freiland: Ein soziales Zukunftsbild**, 1990.
- Ch. Hill, **Individuum und Staat**, Tuebingen 1913.
- T. Hobhouse, **Social Evolution and Political Theory**, N.Y. 1922.
- R. Holsti, "The Relation of War to the Origin of the State", **Annalen**, B, XIII, 1, Helsingfors 1913.
- G. Friedmann, **Die Sozialharmonie Franz Oppenheimers**, Diss. Maschsch. Wuerzburg 1919.
- K. Kautsky, **Karl Marx's okonomische Lehren**, Stuttgart, 1912.
- H. Kelsen, **Der soziologische und der juristische Staatsbegriff**, Tuebingen 1922.
- J. Klatzman, **Les enseignements de l'experience israélienne**, Paris, 1963.
- U. Linse, "Siedlungen und Kommunen der deutschen Jugendbewegung" **Handbuch der deutschen Jugendbewegung**, 14 (1982-3).
- H.J. Laski, **Authority in the modern State**, New Haven, 1919.
- F. List, **Das nationale System der politischen Oekonomie**, Stuttgart 1883.
- R. Luxenburg, **Einfuehrung in die Nationaloekonomie** hrsg. von P. Levi, Berlin, 1925.
- A. Loewe, "In memoriam F. Oppenheimer", **Yearbook Leo Beck Inst.** 10 (1965), 137-149.
- K. Marx, **Das Kapital**, Hamburg, 1890.
- K. Marx, F. Engels, **Das kommunistische Manifest**, Berlin. 1918.
- Meinecke, **Die Idee der Staatsraison**, Muenchen, 1924.
- A. Metin, **Le socialisme sans doctrine**, Paris 1901.
- M. Metzger, **Gesellschaft, Recht und Staat in der Ethik des deutschen Idealismus**, Heidelberg, 1917.
- J.S. Mill, **Grundsaetze der politischen Oekonomie**, Hamburg 1864.
- L. Morgan, **Ancient Society**, Stuttgart, 1908.
- Th. Morus, **Utopia**, Berlin 1922.
- L. Nelson, **Vorlesungen ueber die Grundlagen der Ethik**, Leipzig 1924.

- A. Thierry, **Essai sur l'histoire du tiers état**, Paris 1866.
- F. Toennis, **Die Sitte**, Frankfurt 1909.
- F. Toennis, **Gemeinschaft und Gesellschaft**, Berlin 1887.
- Treitschke, **Politik**, Leipzig, 1918.
- Turgo, **Reflexion sur la production et distribution des richesses**, Iena, 1903.
- A. Wagner, "Staat", Hdw. d. Staatsw., Bd. 7
- S. and B. Webb, **The History of the Trade Unionism: 1666-1920**, London.
- M. Weber, **Wirtschaftsgeschichte**, Leipzig 1923.
- M. Weber, **Wirtschaft und Gesellschaft**, Tuebingen, 1921.
- L. Wiese, **Der Liberalismus in Vergangenheit und Zukunft**, Berlin, 1917.
- R. Worms, **Organisme et Société**, Paris, 1896.
- A. Yassour, "Robert Owen: Source of inspiration", **Kibbutz Studies**, 28, 1989.
- A. Yassour, "The Survival of Social Models", **Kibbutz Trends**, No.3/4.
- A. Yassour, "Socialist-communal Ideas as Inspiration for the Invention of the Kvutza-Kibbutz", in: **Communal Life**, Transaction Books, N.B., 1982.
- Wirtschaft und Gesellschaft, Festschrift fuer Franz Oppenheimer**, Hrsg. R. Wilbrandt, Frankfurt 1924.
- The American Journal of Economy and Sociology**, 3,3 (1944) – Essays in memory of F. Oppenheimer (1864-1943).